PUBLICAȚIILE INSTITUTULUI DE ISTORIE NAȚIONALĂ
„A. D. XENOPOL"

N. GRIGORAȘ

Pentru Biblioteca Centrală a Universității din Iași.
N. Grigoraș
16 octombrie 1948

DIN ISTORIA DIPLOMAȚIEI MOLDOVENEȘTI

(1432-1457)

IAȘI
TIPOGRAFIA ALEXANDRU A. ȚEREK, STRADA DOBROGEANU-GHEREA, No. 9
1948

INTRODUCERE

Firele istoriei, de multe ori par încîlcite pentru diletanți, dar pentru cercetătorii atenți și răbdători evenimentele apar clare în înlănțuirea și interdependența lor normală, mai ales dacă cercetătorul a pornit la muncă fără de nicio ideie preconcepută, fără intenția nenorocită de a folosi informația istorică pentru demonstrarea anumitor idei scumpe lui sau altora, simpatizați de el. De asemenea, răbdarea și atenția pot aduce lumini noi chiar în anumite chestiuni asupra cărora s'au dat cele mai categorice păreri, adevărate sentințe care par neatacabile.

Concepția și judecata istorică merg în același tempo cu evoluția omenirii, sub toate aspectele. Istoricul trebue să fie mulțumit numai atunci cînd a reușit să ne prezinte viața adevărată, așa cum a fost, cu tinereța și bătrîneța ei, cu ura și dragostea ei de umanitate, în general evenimentele în tot ansamblul lor, deoarece toate s'au datorat activității tuturor claselor și păturilor sociale.

Existența omenirii este capitală pentru istoric, ca și faptul că fiecare dintre miile de sbuciumați ai unei clipe istorice, au încercat, sub orice formă, să facă ceva pentru dînsa, ceva mai bun, că au suferit odată cu ea, mai ales clasele exploatate. De aceea istoria trebue să ne arate adevărata viață a societății trecute. Istoricul e dator să surprindă și să redeie sbuciumul maselor pentru un trai mai bun, pentru cîștigarea libertății, pentru păstrarea independenții și să-l arate contemporanilor săi. Istoricul trebue să scrie astfel încît acei care îi vor citi opera, nu numai să ia cunoștință de epoca sau evenimentele studiate, ci să simtă viața lumii pe care o prezintă, goana ei după o viață mai bună, teama ei de distrugere, clipele ei creatoare.

Cercetătorul trebue să țină seamă de permanențele evoluției vieții poporului, care încontinuu a dorit o viață mai bună, care încontinuu a luptat contra regimurilor exploatatoare și mai ales contra acelora care voiau să-i răpească ultimele rămășițe de libertate.

Cu ajutorul claselor exploatate s'au creiat statele moderne. Acestea le-au dat cea mai mare putere de rezistenţă. Chiar în epocile cele mai sbuciumate, ca aceea din istoria Moldovei pe care vom încerca s'o prezentăm, se vede dorinţa de un trai mai bun, lupta pentru libertate şi independenţă a celor mulţi şi necunoscuţi isvoarelor istorice. Totuşi, din desfăşurarea evenimentelor, se constată că aceştia au salvat ţara dela peire deşi o parte din nobilimea ţării, dintre care se recrutau conducătorii, n'a urmărit decît interesele meschine de clasă, favorurile, dorinţa de îmbogăţire rapidă şi de parvenire. Numai mulţimile cuminţi şi muncitoare, despre care documentele nu amintesc decît atunci cînd li se anunţă obligaţiile grele şi multiple faţă de biserică şi faţă de nobilimea feudală, au sprijinit pe conducătorii conştienţi, reuşind să salveze statul dela peire, ori de cîte ori iresponzabilitatea factorilor de conducere, corupţi, l-au apropiat de prăpastie.

In aceşti ani grei ţara s'a răzimat, în cea mai mare parte, numai pe popor şi pe conducătorii care i-au înţeles interesele şi comandamentele superioare. Studiul evenimentelor acestei epoci (1432—1457), arată cît de multe suferinţe a trebuit să îndure şi cît de multe lupte a trebuit să dea populaţia Moldovei, numai pentru a salva independenţa statului pe care unii dintre reprezentanţii claselor posedante, ajunşi la conducere, voiau s'o vîndă.

Operile şi studiile istorice întăresc conştiinţa individului că totdeauna omul a făcut parte dintr'o colectivitate şi îi întăresc puterea de muncă şi luptă pentru idealurile umanitare.

Lumea nu doreşte informaţie peste informaţie, ci prezentare nouă, voeşte să cunoască viaţa celor mulţi, munca lor, tendinţele şi nădejdile lor spre mai bine, însfîrşit viaţa trecută a semenilor lui, care să lămurească pe contemporani, să-i facă a înţelege că acei care au trăit înaintea lor au partea lor de muncă creatoare, care stă la baza vieţii de astăzi. In acelaşi timp trebue prezentată just activitatea personalităţilor, care s'au încadrat şi au militat pentru realizarea idealurilor societăţii lor.

CAP. I

Moştenirea lăsată de Alexandru cel Bun

Alexandru cel Bun a fost domnul care a fixat hotarele sudice ale Moldovei. Domnia lui n'a putut fi sdruncinată de toate încercările lui Sigismund de Luxemburg, dar în acelaşi timp, fiind în asentimentul ţării, a dat prima şi cea mai serioasă lovitură pretenţiilor de suzeranitate ale statului feudal polon, făcîndu-l să cunoască forţa statului moldovenesc. Alexandru cel Bun a reprezentat întruchiparea domnului chibzuit, cumpătat, măsurat în orice acţiune, care a reuşit să stăpînească evenimentele externe şi viaţa internă a statului său.

Alexandru cel Bun, urmînd pilda înaintaşilor săi, a făcut Poloniei omagiu de vasalitate, după dreptul feudal, aprobat de nobilimea ţării [1]), deşi acest omagiu nu reprezenta decît o garanţie contra intenţiilor altui stat feudal, Ungaria, care urmărea ocuparea şi subjugarea Moldovei [2]).

Pretenţiile feudale polone, de garantare a acceptării vasalităţii prin adeziunea formală a boerimii, au fost un imbold pentru boerimea din Moldova, care a început să aibă pretenţii mai mari, iar membrii ei au început să se manifeste individual şi în grup şi să încerce a da tonul în politica externă şi internă a statului. Alexandru cel Bun a reuşit să înăbuşe asemenea manifestări şi să se facă recunoscut ca stăpîn, impunîndu-li-se prin tactul, prestigiul şi personalitatea sa deosebită, în aşa măsură, încît semnăturile date de ei pe documentele cerute de Poloni, au ajuns să fie socotite de ei ca o datorie faţă de Domn, iar pentru Alexandru cel Bun, simple formalităţi.

Se ştie că Alexandru cel Bun a ajuns Domn cu ajutorul lui Mircea cel Bătrîn, deci fără voia Polonilor, care n'au fost intre-

1) N. Iorga, *Polonais et Roumains. Relations politiques, economiques et culturales*, Bucureşti 1921, p. 6.

2) *Ibidem*, p. 7.

baţi şi nici nu l-au putut împiedica să ocupe tronul Moldovei [1]). Moldovenii nu s'au opus, n'au fost turburări interne. Poporul, cu instinctul lui sănătos, şi-a dat seama că a ajuns pe tron omul care-i trebuie, omul care ştia să înăbuşe orice pretenţii, ori de unde ar fi venit ele. Idealul său n'a fost decît prosperitatea ţării, salvarea independenţii ei şi o totală emancipare de pretenţiile vecinilor. Cînd a sosit momentul potrivit, a ştiut a-i face să simtă puterea armată a ţării sale, făcîndu-i pe aceşti vecini pretenţioşi, să deschidă ochii şi să trateze cum se cade pe vecinul a cărui ţară voiau s'o împartă. Se ştie că în a doua parte a domniei lui Alexandru cel Bun, Moldova devenise subiect de discuţii cu ocazia întîlnirilor dintre stăpînitorii Ungariei şi Poloniei. Intre cele două state, care discutau împărţirea Moldovei, Alexandru cel Bun a adoptat comportarea cea mai potrivită, care n'a adus niciun prejudiciu ţării. Suveranitatea polonă nu jena deloc politica lui, deşi el a fost un aliat-vasal, credincios angajamentelor luate, atita timp cît i-a crezut sinceri şi pe Poloni. Lipsa de sinceritate a vecinilor dela Nord-Est l-a făcut pe Alexandru cel Bun să-şi schimbe atitudinea [2]), să-i facă a cunoaşte forţa statului său. In faţa acţiunii condusă de Alexandru cel Bun, oficialitatea polonă a rămas dezorientată. Opinia publică din Polonia a căutat să-şi verifice atitudinea avută pînă acuma faţă de Moldova şi faţă de Domnul ei.

Boerimea Moldovei l-a urmat pe Alexandru cel Bun pe noul drum de politică externă. Blocul politic moldovenesc a rămas întreg. Lumea îşi cunoştea Domnul şi îi verificase capacitatea, deoarece în timpul stăpînirii lui ţara atinsese culmi de prosperitate neasemănătoare. De aceea gîndul unic al ţărănimii, încă libere în cea mai mare parte şi al boerimii, a fost unirea în faţa pericolului extern, punînd mai pre sus de orice interese, fiinţa şi independenţa statului lor. Urmaşii celor care au intemeiat statul moldovenesc, contra intenţiilor dominatoare şi anexioniste ale statului unguresc, au secondat pe Alexandru cel Bun, l-au sprijinit şi ajutat din toate puterile.

Este cunoscută evoluţia politică a lui Alexandru cel Bun, care la început s'a sprijinit pe alianţele ofensive şi defensive în-

---

1) I. Ursu, *Relaţiile Moldovei cu Polonia pînă la moartea lui Ştefan cel Mare*, Piatra Neamţ, 1900, pp. 35—6.

2) *Ibidem*, p. 48.

cheiate cu Polonia și cu Țara Basarabilor [1]), unde stăpînea Mircea cel Bătrîn, reprezentantul cel mai de seamă politic dela Dunărea de jos. Astfel, Alexandru cel Bun a reușit să așeze țara sa pe temelii atît de solide, economice, sociale și politice, încît nici cele mai grave crize interne sau externe n'au putut-o distruge, iar vecinii s'au interesat de atitudinea poporului și Domnului moldovean, dorindu-le intens alianța și colaborarea.

Caracterizarea generală a domniei lui Alexandru cel Bun e ordinea pe care a impus-o în țară, progresul general realizat în interior, prin asigurarea unei stări relativ bună a țărănimii, iar în relațiile externe, cu toată situația lui de vasal (evident nominală), a reușit să impună ca statele vecine să țină seamă de atitudinea lui, fiindcă altfel nu se putea garanta eficacitatea nici unei măsuri luată în acest sector european. Opinia publică moldovenească, reprezentată pe atunci de marea boerime și înaltul cler, a fost deprinsă cu ordinea și cinstea. Luîndu-i colaboratori la stabilirea instituțiilor de durată ale țării, Alexandru cel Bun, prin exemplul său, i-a obligat pe boeri să se consacre consolidării vieții interne a statului, creind o forță, care se interesa de afacerile publice și care s'a manifestat conștient cu prilejul diferitelor crize interne și externe prin care a fost nevoit să treacă statul moldovenesc.

Din nenorocire, această personalitate distinsă a societății moldovenești, din prima jumătate a sec. XV-lea a închis ochii înainte de a putea termina conflictul cu Polonia. Neterminarea acestui conflict a avut urmări funeste pentru Moldova și pentru dinastie. S'a putut astfel da ocazie, ca în interior, să se deslănțuiască patimi, să se facă crime neobișnuite, toate făptuite de fiii aceluiași părinte și de rudele apropiate. Dar unii dintre acești urmași ai lui și-au dat seama de prăpastia spre care se rostogolea statul și au încercat să-l oprească. Fapta și acțiunea lor a rămas neobservată pînă astăzi, fiind înglobați in activitatea generală a factorilor cunoscuți, de pe primul plan al activității politice. Mai ales de activitatea acestora vom încerca să ne ocupăm în studiul de față.

---

1) N. A. Constantinescu, *Inceputurile și stabilirea suzeranității turcești în Moldova*, București 1914, p. 4.

CAP. II

Urmaşii lui Alexandru cel Bun

Alexandru cel Bun a dorit, în ultimii ani ai vieţii sale, ca după moartea lui ţara să fie ferită de luptele interne, ce puteau lua naştere datorită sistemului defectuos de succesiune la tron, care era erediar şi electiv în acelaşi timp [1]). Din cauza aceasta puteau izbucni conflicte de mari proporţii, fiindcă pretendenţii puteau avea sprijinul celor două mari popoare vecine, Ungurii sau Polonii, dîndu-le astfel ocazia să-şi afişeze pretenţiile de suzeranitate şi de amestec în politica internă a ţării, având şi sprijinul unei părţi din clasele suprapuse. Ca să scape ţara de asemenea perspective nenorocite, el a căutat din timp, să înveţe şi să deprindă pe fiul cel mai mare, Ilie, cu afacerile publice, amintindu-l în documentele interne, încă din 2 August 1414 [2]).

Ilie s'a născut la 20 Iulie 1409. Mama lui a fost „Doamna Neacşa" [3]) sau Ana, cum îi zice pomelnicul dela Bistriţa [4]). Inscripţia de pe mormîntul ei, pusă de Ştefan cel Mare, îi zice „mama lui Ilie Vodă", deci cu siguranţă că Ana şi Neacşa vor fi fost una şi aceeaşi persoană [5]).

Ilie a început să fie pomenit în documente după ce s'a stins din viaţă fratele său mai mare Roman [6]). Fiind împăcat cu gîndul morţii apropiate, că a făcut tot ce omeneşte se putea pentru ţara lui,

---

1) I. C o n d u r a c h i, *Suzeranitatea ungaro-polonă şi efectele ei asupra suveranităţii Principatelor Române pînă la 1500,* Cernăuţi 1923, p. 4.

2) M. C o s t ă c h e s c u, *Documente moldoveneşti înainte de Ştefan cel Mare,* Iaşi 1931, t. I, p. 103.

3) I. B o g d a n, *Cronici inedite atingătoare de istoria Românilor. Letopiseţul dela Bistriţa,* Bucureşti 1895, p. 49.

4) D a m i a n P. B o g d a n, *Pomelnicul mînăstirii Bistriţa,* Bucureşti 1941, p. 50 (86).

5) I. M i n e a, *Vlad Dracul şi vremea sa,* în *Cercetări Istorice* IV_1 p. 126, nota 2.

6) M. C o s t ă c h e s c u, *o. c.*, p. 61.

Alexandru cel Bun a închis ochii lui obosiți, lăsînd urmașilor săi roadele unei munci constructive de om integru, tăcut, care s'a ferit de reclama obișnuită nevolnicilor [1]), menținuți în fruntea statelor de anumite conjuncturi și nu prin voința maselor și nici prin capacitatea lor personală.

Ilie, singurul fiu legitim care i-a rămas lui Alexandru cel Bun, a fost speranța bătrîneților lui și a crezut, bătrînul Voevod, la capătul vieții sale de muncă susținută și de griji continui pentru viitorul țării, că el îi va continua opera. L-a ridicat încă de copil alături de el, l-a ținut lîngă dînsul cînd se ocupa de trebile țării, ca să-l deprindă cu ele și în același timp să obișnuiască lumea și pe membrii familiei sale, cu ideia că Ilie va fi viitorul Domnitor. Oare presimțea el tragicele evenimente care aveau să se întîmple după moartea lui, evenimente nenorocite, care aveau să stingherească timp de un sfert de secol evoluția normală a celui mai puternic stat românesc ? [2]).

Alexandru cel Bun, ca orice muritor, a avut slăbiciunile lui. S'a lăsat impresionat de rugămințile acelei necunoscute Doamne, Stanca, iar după aceea și de ale celorlalte iubite ale lui și, destul de tîrziu, în prag de bătrînețe, a recunoscut și a dispus să fie pomeniți în documente și ceilalți feciori. Mai întâi, pe Stețcu sau Ștefan, la 30 Ianuarie 1425 [3]), după care au urmat și ceilalți. Intre ei a făcut însă o distincție, Ilie fiind numit ca „cel mai iubit fiu" și „voevod", iar Ștefan și apoi ceilalți ca simpli fii [4]). Anul 1425, cînd au început să fie pomeniți în documente și ceilalți fii ai lui Alexandru cel Bun, e anul căsătoriei lui Ilie. La 23 Octomvrie, acest an, a sosit în țară, adusă de guvernatorul Podoliei Gedigold, viitoarea soție a lui Ilie, Marinca, care era din familia Iagelonilor.

Alexandru cel Bun, îmbătrînind și bănuind poate că ceilalți copii nu vor fi cuminți, că vor dori coroana fratelui mai mare, ca să-i dea un prestigiu deosebit, i-a înființat o curte a lui. Concluzia aceasta o tragem din documentul cu data 16 Februarie 1428, în care sunt pomeniți trei ceașnici: Isaia, Negrilă și Bilău [5]),

---

1) *Frumoasă caracterizare a operei lui Alexandru cel Bun în* N. Iorga, *Istoria Românilor, t. IV, Cavalerii,* București 1937, pp. 35-7.

2) *Ibidem*, p. 45.

3) M. Costăchescu, *o. c.*, p. 169.

4) *Ibidem*.

5) *Ibidem*, p. 202.

din care al doilea era al lui, iar cel din urmă al Doamnei lui Alexandru cel Bun. In documentul din 29 Iulie, acelaşi an, sunt pomeniţi iarăşi trei vornici, dintre care unul, putem crede că a fost al lui Ilie: aceşti vornici erau: Cupcici, Cîrstea şi Şteful [1]).

In documentele păstrate dela Alexandru cel Bun, sunt pomeniţi, incepînd cu anul 1428, pe lingă Ilie şi Ştefan (născut în anul 1411 „din Doamna Stanca" [2]), amintit cu numele de Steţcu în documentul din 10 Februarie 1429 [3]) şi fratele său vitreg Petru [4]), născut în 1422 „din Doamna Marina, fiica lui Mărin" şi la urmă Alexandru [5]). După 23 Decemvrie 1430 copilul Alexandru n'a mai fost pomenit în documente, continuînd să fie amintiţi însă, pe lingă Ilie, doar Steţcu şi Petru [6]), acei din cauza cărora vor izbucni, după moartea tatălui lor, cunoscutele turburări interne din Moldova. Polonii au incercat să-i folosească pentru a îngenunchia ţara, dar n'au putut reuşi, fiindcă alte forţe din ţară s'au opus energic, reuşind chiar, în cele mai grele situaţii, să salveze independenţa statului.

Incurcăturile familiare ale lui Alexandru cel Bun, cauzate de soţiile şi de femeile cu care a avut copii, se văd destul de clar din documentul cu data de 10 Februarie 1429, document prin care a dat doamnei Marina, mînăstirea dela Vişnevăţ „care să-i fie uric cu tot venitul şi cu toate lucrurile folositoare,... ei şi *copiilor ei*, iubitului nostru Petru şi altor fii şi fiice ale noastre, care vor fi din Doamna Marena" [7]). Deşi la această dată, Marena, fiică a lui Mărin şi soră a boerului Bratu, era soţia lui, avusese cu dînsa copii înainte de a fi fost căsătorit cu ea. Documentul e atestat de Ilie şi Ştefan, copii avuţi cu alte femei. Evident că după moartea părintelui, ambiţiile tinereşti ale acestor copii, care vor fi urmaţi şi de ceilalţi, un alt Petru, cunoscut ca domn cu denumirea de Aron şi altul, Bogdan, vor fi inteţite mereu de ambiţia mamelor, care doreau, trecînd peste orice considerente, ca fiii lor să ajungă domni ai Moldovei. Unii din ei şi-au dat seama că nu vor putea cuceri tronul dacă nu-şi vor recruta partizani, fiind dispuşi la orice act nebunesc, orice crimă, şi la acordarea

1) *Ibidem*, p. 219.
2) I. Bogdan, *l. c.*
3) M. Costăchescu, *o. c.*, pp. 248-9.
4) I. Bogdan, *o. c.*, p. 50.
5) M. Costăchescu, *o. c.*, pp. 258, 261, 266-7, 269, 287, 291, 297.
6) *Ibidem*, pp. 308, 311, 315, 318, 325, 327.
7) *Ibidem*, pp. 248-9.

oricăror favoruri. E drept că pentru putere aceşti copii au ajuns să se omoare unul pe altul.

La moartea tatălui său Ilie Vodă avea aproape 23 de ani. Se căsătorise la 23 Octomvrie 1425, iar in 1427 avea un copil, căruia i-a dat numele de Roman [1]). Ajunsese la virsta cind trebuia să-l preocupe grijile familiei sale, pe lingă ale statului, care se afla angajat atunci într'un război greu.

Politica internă a Moldovei, după moartea lui Alexandru cel Bun, n'a suferit nicio schimbare. Ilie Vodă fusese inițiat în afacerile publice, în acelaşi timp fiecare dregător şi-a văzut liniştit de treburi, astfel nu putem semnala nicio atitudine deosebită, care să merite o oarecare atenție. Politica externă de asemenea a fost aceeaşi, Ilie Vodă rămînînd credincios alianțelor şi atitudinii adoptată de părintele său. Doar mai tirziu, cind tronul i-a fost amenințat de pretențiile fratelui său Ştefan, susținut de o anumită parte a boerimii, a fost nevoit să adopte o altă atitudine în politica externă, răsturnînd toate alianțele părintelui său.

---

1) I. Bogdan, *l. c.*

CAP. III

Lupta pentru realizarea planurilor părintești

Factorul determinant al nouii orientări politice a lui Alexandru cel Bun a fost împăcarea, sau mai bine zis înțelegerea cu Sigismund de Luxemburg, care abzisese dela planurile lui de împărțire a Moldovei. Polonii au continuat însă să-și mențină pretențiile lor de suzeranitate. Oficialitatea polonă a mers pînă acolo, încît a încercat să oprească pe Moldoveni de a bate monetă, ceea ce evident că a dus la proteste unanime [1]) din partea țării. Pe acest drum de pretenții continui au mers Polonii. Cu toate acestea suveranitatea țării n'a avut nimic de suferit, ei au reușit doar ca să enerveze lumea, printr'o continuă afișare a inferiorității statului moldovenesc față de Polonia. Ungaria lui Sigismund de Luxemburg era mai realistă. Pretențiile vechi au fost uitate, iar intențiile viitoare nu le cunoșteau factorii conducători din Moldova. De aceea, a fost normal ca simpatiile lumii din Moldova, căreia i s'a părut ceva natural să aprobe, cu dragă inimă, noua alianță, să se îndrepte spre Sigismund de Luxemburg. Acesta, urmărind planurile sale de îngenunchiere a Poloniei, a făcut chiar concesii lui Alexandru cel Bun, recunoscînd pe Alexandru Aldea ca Domn al Țării-Românești. Recunoașterea a devenit publică, între 8 Februarie și 14 Iunie 1431, deși Sigismund de Luxemburg avea candidat la tronul Țării-Românești pe Vlad Dracul [2]). Alexandru Aldea, fiind susținut de Domnul Moldovei, a fost atras în tabăra Impăratului Sigismund, după cum vom vedea din desfășurarea evenimentelor. In felul acesta Sigismund de Luxemburg au reușit să închege o puternică coaliție antipolonă.

Chiar înainte de a se înțelege cu Sigismund de Luxemburg,

1) I. Condurachi, *o. c.*, p. 11.
2) I. Minea, *o. c.*, p. 104.

Alexandru cel Bun, fiind Domnul unei țări bogate și puternice, n'a admis pretențiile polone. In 1426 a luat o atitudine amenințătoare, care a neliniștit pe Wladislav Iagelo. Acesta, ca să vadă ce intenții și planuri urmărea Alexandru cel Bun, a trimis în Moldova pe Mihail Buczacski, starostele Haliczului, ca să se informeze la fața locului [1]). C. Racoviță crede, cu bună dreptate, că „în a doua parte a domniei sale, Alexandru cel Bun se simțea un suveran destul de puternic", stăpînitor nediscutat al unei țări bogate, care a crezut că venise timpul „să-și revizuiască alianțele", căutînd altele, mult mai corespunzătoare „intereselor Moldovei" [2]). La aceasta s'au mai adăugat intrigile și concesiunile împăratului Sigismund, cum și faptul că Svidrigailo, care dorea independența Lituaniei și o coroană de rege, reprezenta un aliat sigur și apropiat. Toate acestea l-au făcut pe Domnul Moldovei să-și schimbe atitudinea. Acestei alianțe încheiate în anul 1431 i s'au adăugat și Teutonii, susținuți de Sigismund [3]), care urmărea slăbirea regatului polon. Deci, ultimile luni din viața lui Alexandru cel Bun n'au fost zilele de odihnă, ale unui bătrîn mulțumit de importanța realizărilor domniei lui, ci de nopți nedormite și zile de muncă, în care concepea planuri noui, fiindcă toți aliații lui i-au rezervat, în această combinație politică, un loc de frunte, de mare răspundere. Noua și multipla lui activitate i-a împuținat numărul zilelor ce le mai avea de trăit. Astfel Alexandru cel Bun a închis ochii înainte de completa maturizare și deprindere cu subtilitățile politicii externe a urmașului său Ilie.

Moldova a fost sortită să ducă tot greul acestei alianțe. Mai întăi, oștile moldovenești „s'au mișcat spre Putna, sub conducerea marelui vornic", unde trebuiau să apere granița de un eventual atac turcesc și tot odată aveau să fie mai aproape de Alexandru Aldea, care trebuia ajutat în cazul unui atac al acestora în contra Țării-Românești [4]).

Neînțelegerile dintre Polonia și Moldova erau mai vechi. Prin Aprilie 1431 Alexandru cel Bun era acuzat de regele Poloniei că protejează erezia husită [5]). Nu putem ști întrucît era ade-

1) C. Racoviță, *Inceputurile suzeranității polone asupra Moldovei*, în *Revista istorică română*, a. 1940, t. X, p. 300.

2) *Ibidem*, p. 301, N. Iorga, *Studii istorice asupra Chiliei și Cetății Albe*, București 1900, p. 90.

3) I. Minea, *o. c.*, p. 96.

4) *Ibidem*.

5) *Ibidem*, p. 106.

vărată această acuzaţie, dar ştim sigur că in Moldova se respecta orice religie, fiind recunoscută ca o ţară a libertăţilor religioase [1]). Polonii bănuiau numai, din răceala raporturilor diplomatice, o nouă atitudine a Moldovei faţă de ei, însă n'au crezut că s'a schimbat atît de mult, pînă în luna lui August, cînd armatele moldoveneşti le-au trecut graniţele, ajungînd pînă la Sniatin şi Colomeia. Indată ce regele polon şi-a dat seama că Moldova se află în fruntea celei mai puternice coaliţii antipolone, a încercat desfacerea ei, dar n'a reuşit. Armata lituană a fost sprijinită de un mare contingent de trupe moldoveneşti conduse de însuşi Alexandru cel Bun. Chiar din primele zile ale ostilităţilor, armatele moldoveneşti au ocupat Pocuţia şi au trecut mai departe, prădînd pînă la Lwow şi Cameniţa [2]). Cu toate înfrîngerile pe care pretinde Dlugosz că le-ar fi suferit armata moldovenească, totuşi în Polonia a fost o mare bucurie cînd s'a auzit, după 2 Septemvrie 1431, că s'a încheiat pacea între aliaţi şi Polonia. Oficialitatea polonă era foarte supărată pe Alexandru cel Bun, care fusese capul coaliţiei. De aceea Polonii, la 21 Octomvrie 1431, au propus lui Sigismund de Luxemburg împărţirea Moldovei [3]).

Prin noua atitudine pe care a adoptat-o, Alexandru cel Bun a urmărit să fie recunoscut de toată lumea ca un domn independent, de sine stătător, al unei ţări bogate şi puternice, cum era Moldova, fiind plictisit de formalismul şi pretenţiile prin nimic justificate ale Polonilor. Sprijinindu-se pe o alianţă în care intrase Sigismund de Luxemburg, ca unul care avusese aceleaşi pretenţii, Alexandru cel Bun, a reuşit să dea ţării, cu puţin timp înainte de moartea sa, cele mai întinse hotare şi o independenţă absolută, cum poate nu mai avusese. Acest ideal al înaintaşilor, realizat de Moldova condusă de bătrînul şi capabilul Voevod înainte de a închide ochii, a rămas în conştiinţa Moldovenilor. Deşi urmaşii săi, în dorinţa de a pune mîna pe tronul ţării, s'au luptat între ei, totuşi unii n'au uitat că le-a rămas o ţară independentă. Unii

1) Mihail P. Dan, *Cehii, Slovacii şi Românii în sec. XIII–XIV*, Sibiu 1944 pp. 99 şi urm.

2) C. Racoviţă, *o. c.*, p. 302.

3) I. Minea, *o. c.*, p. 108; N. Iorga, *Istoria poporului românesc*, trad. din l. germană, t. II, Bucureşti 1925, p. 92; I. Minea, *Principatele române şi politica orientală a Impăratului Sigismund*, Bucureşti, 1919, p 227; acelaşi, *Informaţiile româneşti ale cronicei lui Jan Dlugosz*, Iaşi 1926, pp. 18–9; I. Dlugossi seu Longini, *Historiae Polonicae*, Lipsiae 1711, t. I, libr. XI, col. 588–9.

dintre ei vor căuta să răstoarne pe acei care uitaseră că în ultima vreme Moldova fusese un stat liber și independent. Vom vedea, cum o parte din urmașii marelui Voevod au luptat ca să se păstreze starea de fapt și de drept transmisă de Alexandru cel Bun. La nevoie, ei au folosit aceleași metode și aceiași aliați. In lupta lor dreaptă au avut norocul să fie sprijiniți de marele comandant contemporan contra înaintării turcești, de Ioan Corvin de Huniade.

La 1 Ianuarie 1432, Alexandru cel Bun, care zdruncinase pretențiile feudale polone [1]), a închis ochii, spre norocul Poloniei și nenorocul Moldovei. El a fost omul asupra căruia, în acest din urmă an al vieții lui, fuseseră ațintite toate privirile conducătorilor din Sud-Estul european. „Din îndepărtatul Marienburg, din cetățile Livoniei, dela el și țara lui se aștepta ajutorul hotărîtor contra expansiunii polone. Era în culmea puterii, cînd bătrîneța și oboseala l-au răpus" [2]). Cu moartea lui Alexandru cel Bun s'a încheiat un frumos capitol din istoria Moldovei și altul asemănător va fi deschis de un nepot al său, de Ștefan, căruia lumea îi va zice, pentru meritele sale excepționale, „cel Mare".

Nenorocul l-a făcut pe Ilie Vodă să ajungă Domn al Moldovei, într'o vreme cînd pacea nu se perfectase și cînd Polonii se gîndeau la revanșă. Ca un adevărat asociat la domnie al tatălui său, evident că a trebuit să-i urmeze politica.

---

1) I. Minea, *Principatele române și politica orientală a Impăratului Sigismund*, p. 231 ; I. Nistor, *Die Moldauischen Ansprüche auf Pokutien*, Wien 1910, p. 40.

2) M. Costăchescu, *o. c.*, p. 33.

CAP. IV

Greutățile continuării politicii externe părintești și neînțelegerile din familia domnitoare

Ilie Vodă și-a început domnia fiind sprijinit de fratele său vitreg Bogdan – recunoscut poate de Alexandru cel Bun înainte de moarte – și de următorii boeri: Mihail, Giurgiu dela Frătăuți, Dan, Cupcici, Isaia, stolnicul Dămăcuș, Cozma Șandrovici, Lazăr, Stanciul, Șteful, Mîndrea, ceașnicul Băloș, vornicelul Toma și logofătul Neagoe [1]). Acești boeri sunt amintiți în documentul din 4 Ianuarie 1432, deci erau prezenți lîngă Ilie în ziua imediat următoare de după înmormîntarea lui Alexandru cel Bun. Erau boeri mari, cu o trecere deosebită pe lîngă membrii familiei domnitoare.

In acele zile boerul Cupcici i-a împrumutat lui Ilie Vodă diacul său personal, numit Pașco, care a și scris documentul.

Atitudinea celorlalte clase sociale față de noul domnitor n'o cunoaștem din lipsă de știri.

Din jurul noului domn lipseau frații săi Ștefan și Petru, precum și următorii boeri: Vîlcea, Dragoș, Uncleata, Ciurbă, ceașnicul Negrilă și postelnicul Costici, care fuseseră oameni de încredere ai lui Alexandru cel Bun [2]).

Deși Ilie Vodă fusese asociat la domnie de tatăl său, totuși după moartea acestuia, succesiunea lui a fost discutată de anumite cercuri din familia domnească și chiar de o parte din boeri. Se pare că neînțelegerile au izbucnit încă de cînd se afla în viață bătrînul Domn. Poate că unii dintre boeri, susținuți de fratele domnesc Ștefan, care la rîndul lui a fost mînat de ambiția Doamnei Stanca, au făcut opoziție lui Ilie Vodă. Motivul opoziției nu putea

1) *Ibidem*, p. 318.

2) *Ibidem*.

fi altul decît prelungirea războiului contra Poloniei, care din punct de vedere economic sărăcise țara și în același timp relațiile economice, foarte importante, cu Polonia fuseseră întrerupte în timpul conflictului.

Cu toate că soția lui Ilie Vodă era rudă cu soția lui Vladislav Iagelo, totuși el a luat locul părintelul său, continuînd ostilitățile contra Poloniei [1]). Războiul a durat pînă la completa înfrîngere a lui Svidrigailo. In 1432 corpuri de armată moldovenească au venit în ajutorul lui Svidrigailo, astfel încît Polonii au fost obligați ca să trimită contra lui mari forțe armate [2]). Polonii, în marea lor majoritate, dușmăneau pe Moldoveni [3]), mai ales că fuseseră atacați, în același timp, de Sigismund de Luxemburg, Teutoni și Lituanieni [4]). Ilie Vodă a prelungit alianța cu Lituania, iar Svidrigailo anunța bucuros pe ceilalți membri ai coaliției că a primit „solul puternicului Domn Iliaș Vodă" [5]). La 18 Mai 1432 a fost semnată prelungirea alianței dintre Moldova și Lituania. In numele Domnului Moldovei a semnat boerul Buhuș [6]). In același timp Ilie Vodă a căutat să păstreze bunele relații pe care le avea cu Ardealul și cu Alexandru Aldea – Domnul Țării Românești – și împreună să susțină politica lituană [7]). Urmarea imediată a acestui război a fost că Moldova a ocupat Pocuția, iar Lituania a putut rezista atîta timp, altfel ar fi fost de mult înfrîntă [8]).

Probabil că din acest an este obligația pe care și-a luat-o Ilie Vodă față de mercenarii pe care-i angaja. El trebuia să plătească cîte 15 grivne de Luțc, lunar, fiecărul sulițaș și cîte 3 zloți turcești de călăreț. S'a mai obligat față de ei că dacă n'avea să le plătească solda ei puteau să-i oprească negustorii. Totodată, Ilie Vodă și-a luat angajamentul ca să dea hrană oamenilor și cailor iar pentru pierderi mai grave să le dea anumite despăgubiri în bani [9]). Asemenea cheltueli apăsau greu asupra locuitorilor țării,

1) I. Minea, *o. c.*, p. 213; N. Iorga, *Istoria Românilor*, t. IV, p. 44.
2) I. Minea, *Vlad Dracul și vremea sa*, p. 110.
3) Idem, *Informațiile românești ale cronicei lui Jan Dlugosz*, p. 20.
4) Dlugosz, *o. c.*, col. 604.
5) I. Minea, *Vlad Dracul și vremea sa*, *l. c.*
6) *Ibidem*.
7) *Ibidem*, pp. 112, 114, 128; I. Nistor, *o. c.*, p. 43.
8) *Ibidem*, p. 111.
9) Th. Holban, *Acte politice slavone din epoca luptelor pentru tronul Moldovei de după Alexandru cel Bun*, în *Revista Istorică*, a. XX (1934), pp. 260-1.

mai ales că în timpul ostilităților, care se prelungeau, se întrerupsese orice activitate comercială. Chiar comerțul de tranzit a trebuit să fi fost întrerupt pentru mult timp. Negustorii, care folosiseră pînă la începuturile ostilităților drumurile moldovenești, au început a circula pe așa zisul drum tătărăsc. Cu siguranță că aceasta a fost una din cauzele principale ale nemulțumirilor interne, care au început să se contureze. Un războiu prelungit duce totdeauna la cristalizarea nemulțumirilor interne. Evident că în Moldova, acestea au fost susținute, evidențiate și alimentate de nemulțumirile anumitor cercuri moldovenești, care aveau mari legături cu lumea polonă. Ecoul acestei propagande se vede în cronica lui Dlugosz, care l-a calificat pe Ilie Vodă drept un om ușuratec și nebunatec, în timp ce pe Ștefan, care n'a aprobat pe Ilie în activitatea sa de ostilitate armată față de Polonia, numai pentru faptul că n'a fost el Domn, îl socotește ca om matur și prevăzător [1]).

Ilie Vodă a simțit că acest războiu prelungit *nemulțumește pături largi din populația țării,* dar totuși a continuat să facă parte și să susțină coaliția antipolonă. Oștile sale, care au respins un atac turcesc în Iunie, au luat parte și la lupta de lîngă Morava (un afluent al Nistrului), unde întregul corp de oaste aliat a fost înfrînt, la sfîrșitul lui Noemvrie 1432. Continuarea luptei îl costa pe Ilie Vodă mulți bani și multe vieți. In această armată a aliaților, au fost chiar trupe de Tătari și Munteni. Papa era informat de regele Vladislav că Moldova îi este dușmană [2]). Trupele moldovenești erau cerute de pe un front pe altul, iar aliații se asigurau între ei că Moldova va continua aceeași politică [3]), participînd efectiv la realizarea ei. Dar, greutățile economice în care începuse să se sbată țara și neliniștea internă, prilejuită de ambițiile fratelui domnesc Ștefan, au făcut ca Ilie Vodă să ajungă la o înțelegere cu Polonii.

Tînărul Domn al Moldovei a înțeles că trebuie să-și schimbe

---

1) Dlugosz, *o. c*, libr. XI, col. 640-1; I. Minea, *Informațiile cronicei lui Jan Dlugosz*, p. 22.

2) Idem, *Principatele române și politica orientală a Impăratului Sigismund*, p. 232. Vezi și I. Ursu, *o. c.*, care susține că Ștefan a „furnizat trupe lui Svidrigailo". El ar mai fi fost și în bune relații cu Vlad Dracul, explicînd în felul acesta participarea contingentului muntean (p. 51). Greșala lui I. Ursu e evidentă.

3) I. Minea, *Vlad Dracul și vremea sa*, p. 111.

politica față de Polonia, iar Polonii s'au grăbit să încheie pace cu el. Tratatul a fost semnat la 3 Iunie 1433. Moldova nu-și lua nici un fel de obligații precise față de Polonia. Din cuprinsul tratatului nu se vede că Ilie Vodă a renunțat la vreuna din cuceririle sale [1]). Boerii lui Ilie Vodă, care l-au susținut, garantînd pentru respectarea tratatului, prin document separat, au fost: Mihail dela Dorohoiu, Giurgiu dela Frătăuți, Vîlcea, Giurgiu Jumătate, vornicul Dan, Cupcici, Iasia, pisarul Neagoe, vistiernicul Stan, Stan Bîrlici, Uncleata, Lazor și fratele său Stanciu, frații Șteful și Mîndrea, Costea al lui Dragoș, Mihail Popșa, Ioanăș, stolnicul Dămăcuș, Ciurbă, Limbădulce, ceașnicul Băloș, Lațcu Boț, Mihail Uric, Nemirca, Cozma Șandrici, Ivașcu Procealnic, Miclea, Duma și fratele său Mircea și Ilieș. Toți aceștia au promis regelui polon că îl vor sfătui pe Domnul lor, pe copiii, frații și pe urmașii lui, să respecte vechile angajamente luate de înaintașii lui Ilie Vodă prin tratatele anterioare [2]). Numărul boerilor e destul de mare, dar documentul întărit cu pecețile lor ne arată că actul boeresc n'a fost decît o simplă formalitate. Boerii au promis regelui polon că numai îl vor sfătui pe Domnul lor să fie binevoitor față de Polonia și să urmeze o politică prietenoasă față de ea. Amintim aici că boerii lui Alexandru cel Bun scrieau Regelui polon, la 6 Octomvrie 1407, că i s'au „supus" și că îl vor sluji [3]). Din aceasta se vede clar marea deosebire dintre tratatul lui Alexandru cel Bun și cel al fiului său Ilie. Documentul de omagiu al lui Ilie Vodă e o copie a documentelor părintești de acest fel [3]). Credem că nu atît pretențiile lui Ștefan, cît mai ales greaua situație economică a țării, l-a făcut pe Ilie Vodă să termine conflictul cu Polonii pe care l-a sfîrșit destul de onorabil, deși era un om tînăr și lipsit de experiență.

---

1) M. Costăchescu, *o. c.*, t. II, pp. 648-9 și 652-3.
2) *Ibidem*, pp 652-3; vezi și I. Minea, *o. c.*, p. 112.
3) *Ibidem*, pp. 628-9.

CAP. V

Importanța factorului economic în relațiile Moldovei cu statele vecine

Puterea factorului economic datorită căruia, în cea mai mare parte, Ilie Vodă a fost obligat să încheie pacea amintită cu Polonii, se explică prin vechile relații comerciale dintre Lemberg și Cracovia [1]), pe de o parte și statul moldovenesc, pe de alta, relații care au fost menajate și încurajate incontinu de urmașii lui Bogdan Intemeitorul. Interesul celor două centre comerciale polone amintite a crescut mai ales datorită faptului că drumurile caravanelor comerciale, de cînd au început a trece prin Moldova, străbăteau ținuturi locuite [2]) de o populație cuminte și cinstită. In plus, siguranța transporturilor de mărfuri era făcută de poliția și armata unui stat puternic.

Statul polon cu pretențiile lui de suzeranitate a venit pe urma negustorilor săi [3]). Pentru aceștia noul drum era cel mai bun și mai sigur, deoarece aveau de discutat numai cu un singur Domn a cărui țară avea nevoie de mărfurile lor [4]). Dar, interesele comerciale polone s'au lovit de cele ungurești, însă din ciocnirea acestor puternice forțe s'a putut salva independența statului moldovenesc. Ungurii, pentru tranzitul lor comercial, aveau nevoie de Chilia, pe cînd Polonii aveau nevoie de Cetatea Albă. In planurile de împărțire a Moldovei, între aceste două state, totdeauna au fost menționate și aceste porturi, fiecare avînd pretenții asupra unuia din ele.

---

1) N. Iorga, *Polonais et Roumains*, p. 48.

2) Idem, *Istoria comerțului românesc, t. I*, Vălenii de Munte 1915, pp. 80-1; I. Nistor, *Die Ausvärtigen Handelsbeziehungen der Moldau im XIV und XVI Iahrhundert*, Gotha 1911, p. 188.

3) N. Iorga, *o. c.*, p. 95.

4) C. Racoviță, *o. c.*, p. 303.

La Cetatea Albă se întîlnea drumul tătăråsc și cel moldovenesc, pe care se transportau cerealele din Podolia [1]) și chiar cele din Moldova [2]). Aceste cereale se îmbarcau aici pe corăbii și ajungeau chiar pînă în insula Cipru.

Interesele comerciale pe care le avea de apărat statul unguresc în părțile moldovenești erau mari. Prosperitatea orașelor din Transilvania depindea de legăturile comerciale cu Moldova și Țara-Românească [3]). Deci interesele satului unguresc se puteau ușor ciocni cu ale statului polon. Datorită acestor ciocniri de interese ale marilor noștri vecini, statul moldovenesc a putut să se desvolte normal. Statul odată consolidat, le va veni foarte greu acestor vecini ca să-l aducă la starea pe care au dorit-o dela început, ori cîte sforțări vor face și orice mijloace vor întrebuința.

Statul polon a făcut cele mai mari sforțări ca să supună Moldova, deoarece comerțul său de transit către Marea Neagră era de „importanță europeană" [4]). Veniturile polone de pe urma acestui comerț erau foarte mari și se poate susține chiar că Moldova deținea „cheia comerțului polon către Marea Neagră" [5]). Veniturile polone din acest comerț nu erau de disprețuit și de aceea doreau vasalitatea statului moldovenesc. Cînd nu puteau ca această vasalitate să fie reală, se mulțumeau și cu una formală, ca astfel să poată avea avantagiile comerciale dorite.

In fața unei noui perspective a situației debușeului comerțului de tranzit prin Moldova, a fost pusă Polonia în anul 1412, cînd Sigismund de Luxemburg a propus desființarea statului moldovenesc. Această propunere, pe care Polonii n'au voit s'o ia în seamă, le-a arătat ce mare pericol le amenința interesele și prosperitatea marilor lor centre comerciale. Polonii au rezistat acestor sugestii ale lui Sigismund de Luxemburg. Ei au găsit în factorul economic un sprijin hotărîtor, trecînd astfel peste orice considerație de prietenie și alianță. Deci, în balanța prieteniei moldopolone n'a tras atît capacitatea și sinceritatea în menținerea alianțelor, a lui Alexandru cel Bun ci imensele pierderi ce le ar fi avut de suferit economia și comerțul polon în urma împărțirii

1) P. P. Panaitescu, *La Route commerciale de Pologne à la Mer Noire au moyen âge*, în *Revista Istorică Română*, a. 1933 vol. III, fasc. II-III pp. 186-7.

2) *Ibidem*.

3) C. Racoviță, *o. c.*, p. 321.

4) P. P. Panaitescu, *o. c.*, p. 183.

5) *Ibidem*, p. 184.

statului moldovenesc. Prin urmare, se constată o permanentă grijă a cercurilor conducătoare din Polonia față de evenimentele și situația internă a Moldovei. Acest interes era susținut mereu de marii factori comerciali ai orașelor hanseatice, de bancherii și negustorii care alimentau vistieria statului polon. Pretențiile lor au crescut, voind mai tîrziu să excludă orice influență streină din Moldova, să-i impună suzeranitatea polonă, care a devenit o realitate după 1387 [1]).

Moldova a beneficiat de pe urma acestei mişcări economice, căci pe teritoriul ei, care era şi un centru foarte căutat de materii prime, se făceau mari transacții comerciale. Mărfurile din cele mai importante centre industriale ale Europei trebuiau să treacă prin Moldova. In porturile dela Marea Neagră le aşteptau Genovezii şi alți negustori din Occident, care le încărcau pe corăbii, după ce plăteau vămile de tranzit. Inainte de a fi îmbarcate pe corăbii, în fiecare oraş de trecere, Moldovenii aveau dreptul de a alege, evident contra plată, mărfurile de care aveau nevoie şi care le plăceau [2]).

Se înțelege de ce ambele state aveau tot interesul ca drumurile şi debuşeurile să le fie asigurate. In acelaşi timp, însă, au crescut pretențiile polone. Polonii urmăreau menținerea şi apărarea pozițiilor cîştigate contra celor care voiau să-i înlocuiască. Din complexul manifestărilor economice moldo-polone au rezultat, în mare parte, pretențiile de suzeranitate polonă asupra Moldovei, prin care s'a înțeles, după uzul feudal, prestarea unui omagiu personal, o garanție-angajament a boerilor asemănătoare cu a Domnului [3]), după care de obiceiu, urmau intervenții pentru acordarea de privilegii unor anumite categorii de negustori şi chiar anumitor centre comerciale.

Cele mai importante centre comerciale în care se întîlneau interesele comerciale ale acestui sector european şi cunoscute în întreaga lume a comercianților timpului, au fost : Cetatea Albă şi Chilia. Primul ca antrepozit şi debuşeu a Poloniei şi Podoliei, iar al doilea ca antrepozit german şi unguresc [4]).

Sigismund de Luxemburg, negăsind înțelegere la Poloni

1) *Ibidem*, p. 173.

2) *Ibidem*.

3) *Ibidem*, p. 186.

4) G. I. Brătianu, *Notes sur les Genois en Moldavie au XV-e siècle*, în *Revista Istorică Română*, a. MCMXXXIII, vol. III, fasc. II-III, p. 155.

pentru realizarea planurilor sale de împărțire a Moldovei, a dorit ca cel puțin să aibă controlul asupra Chiliei, debușeu ultim al drumurilor pe care se scurgeau o parte însemnată din mărfurile țărilor sale [1]). Urmașul lui Sigismund de Luxemburg, care a militat pentru cîștigarea unor pozițíi favorabile în Moldova, reușind în parte, a fost Iancu de Hunedoara. Amestecul acestui mare ostaș în afacerile interne ale principatului moldovenesc și sprijinul pe care l-a acordat el anumitor pretendenți la tronul Moldovei, a fost de mare importanță. Rezultatul a fost că a cîștigat Chilia în care a instalat o garnizoană ungurească, îndepărtînd de aici amestecul vechii administrații. Dar, stăpînirea Chiliei de către Moldova a pus în discuție problema raporturilor ei cu Țara-Românească. Orașul port fusese ocupat de Alexandu cel Bun după moartea lui Mircea cel Bătrîn, iar toate intervențiile urmașilor acestuia, susținute de Sigismund de Luxemburg, care dorea să încredințeze acest oraș Teutonilor [2]) n'au ajuns de nici un rezultat favorabil. Planul Împăratului era de a stăpîni prin acești cavaleri întregul curs al Dunării [3]). N'a reușit însă deoarece a întîlnit opoziția dîrză a lui Alexandru cel Bun [4]). Dan II, cel mai serios adversar al lui Alexandru cel Bun dintre domnii Țării-Românești, înainte de Iunie 1429 și Noemvrie 1430, a atacat Chilia dar a fost înfrînt, deși la al doilea atac a avut și ajutoare turcești [5]). De abia acuma Sigismund de Luxemburg și-a dat seama că trebue să înceapă negocieri directe cu domnul Moldovei și să se mulțumească cu asigurările lui de liberă trecere a negustorilor și mărfurilor din Ungaria și Ardeal. Planul lui Sigismund de Luxemburg, care urmărea să dea Veneției, dușmana lui, o lovitură economică, prin organizarea unei noui căi comerciale, care să facă legătura între Europa Centrală și Orient, prin Chilia, cu ajutorul căreia ar fi stăpînit gurile Dunării, a dat greș [6]).

Privilegiile comerciale pe care le solicitau asociațiile de negustori se bucurau de sprijinul oficialității polone, fiind chiar în strînsă legătură cu pretențiile lor de natură politică [7]). Privilegiile

---

1) I. Minea, *Vlad Dracul și vremea sa*, p. 94.

2) *Ibidem*, p. 95.

3) *Ibidem*.

4) *Ibidem*.

5) *Ibidem*.

6) *Ibidem*, p. 94.

7) P. P. Panaitescu, *o. c.*, p. 180; I. Nistor, *Die Auswärtigen Handelsbeziehungen der Moldau*, pp. 27, 30.

acordate favorizau anumite centre comerciale streine, cărora li s'a acordat dreptul de depozit, dar şi obligaţia de a îndrepta caravanele cu marfă pe anumite drumuri, pentru ca vama de tranzit să poată fi încasată de anumite oraşe [1]). Suceava a fost unul din oraşele Moldovei care s'a bucurat de aceste privilegii. In capitala Moldovei negustorii din Liov aveau dreptul de a-şi avea casa lor [2]), sau mai bine zis depozitul lor de mărfuri. Drumurile şi popasurile caravanelor de negustori ne explică desvoltarea unor anumite oraşe din Moldova, aşezate pe drumul care se îndrepta dela Apus, Nord, prin Lemberg, spre Sud-Est. Intre aceste oraşe erau Iaşii, Vasluiul şi Bîrladul. De aici drumul se îndrepta - desfăcîndu-se în două - spre Chilia şi Cetatea Albă [3]).

Oraşele Moldovei erau pieţe de desfacere, iar din ţară se strîngeau mari cantităţi de materii prime pentru industria străină. Importanţa oraşelor din Moldova a crescut, viaţa a căpătat un aspect occidental. Datorită tranzacţiilor comerciale încheiate în oraşe, vistieria Moldovei avea venituri importante. Prin negustorii, care au frecventat oraşele moldoveneşti, lumea din ţară a cunoscut cultura şi civilizaţia occidentală. Se căutau la noi cele mai fine articole, ceea ce ne arată că în Moldova era o clasă superioară, o clasă de oameni care doreau şi se bucurau de progresele civilizaţiei occidentale.

Dintre oraşele polone, care au influenţat în mod deosebit viaţa economică, sau chiar cea politică a statului moldovenesc cel mai important a fost Liovul. Cea mai veche transacţie comercială cunoscută între un Liovean şi Moldova e din 1382 [4]). Pe de altă parte, acest oraş a obţinut dreptul de depozit, adică monopolul comerţului cu Moldova, după care a urmat o strîngere a relaţiilor [5]). Mulţi Moldoveni au fost cetăţeni ai Liovului [6]), între aceştia a fost şi logofătul Mihul. Conducerii oraşului Liov i-a trebuit foarte multă băgare de seamă ca să-şi poată menţine avan-

1) P. P. Panaitescu, *o. c*, p. 179.

2) *Ibidem.*

3) V. Pârvan, *Alexăndrel Vodă şi Bogdan Vodă*, Bucureşti 1904, p. 95. Pentru drumurile moldoveneşti vezi Emil Diaconescu, *Vechi drumuri moldoveneşti. Contribuţii în legătură cu luptele lui Ştefan cel Mare pentru ocuparea domniei*, Iaşi 1939.

4) P. P. Panaitescu, *o. c.*, p, 175.

5) C. Racoviţă, *o. c.*, p. 307 şi P. P. Panaitescu, *o. c.*, p. 173

6) P. Panaitescu, *o. c.*, p. 174. Aici dă numele a 5 Moldoveni, care între anii 1405-1466 au fost cetăţeni ai Liovului.

tagiile comerciale cîştigate. De aceea au avut un mare număr de agenţi, împuterniciţi să rezolve toate litigiile. O corespondenţă numeroasă a fost schimbată între domnii Moldovei, regii poloni [1]) şi numeroasele delegaţii comerciale trimise la Suceava [2]), ceea ce arată strînsele legături cu Moldova şi marea importanţă pe care o dădea acestor legături conducerea oraşului Liov.

Dreptul de depozit al oraşului Liov a fost contestat de Cracovia, care dorea acest privilegiu. Din această cauză s'a născut un proces, care a început în anul 1400 şi s'a terminat de abia în 1500. Multe din hotărîrile Regelui polon în acest proces au fost defavorabile Liovului, însă n'a fost niciodată exclus de pe piaţa Moldovei, ci cel mult a fost admisă şi Cracovia [3]).

Ca să-şi poată menţine situaţia economică din Moldova, Liovenii au cointeresat în afacerile comerciale atît pe domnii şi boerii Moldovei cît şi pe regii Poloniei. Toate schimbările de domni şi luptele interne de după moartea lui Alexandru cel Bun n'au putut întrerupe legăturile economice dintre Moldova, Liov şi restul statului polon. Tradiţia era puternică, avantagiile foarte mari, pentru ca să nu se caute limpezirea oricărei situaţii, oricît de turbure ar fi fost ea. Toţi domnii, cu rari excepţii, au întărit vechile privilegii comerciale ale Liovenilor, cu toate că unii dintre ei ştiau că nu sunt agreaţi de oficialitatea polonă. In aceste vremuri deosebit de grele pentru schimburile comerciale, s'au legat strînse prietenii între boerii moldoveni, care făceau comerţ, între negustorii din Moldova şi cei din Polonia. Toate încercările oraşelor săseşti din Transilvania de a exclude comerţul polon de pe piaţa Moldovei, au rămas fără de niciun rezultat.

Agenţi ai Domnului, boerilor şi negustorilor Moldovei se aflau în permanenţă la Liov, unde tratau vînzarea produselor ţării, iar agenţi ai Liovului erau în Suceava şi interveneau mereu pentru interesele orăşenilor comercianţi [4]). Aceste legături comerciale, de multe ori, au putut fi socotite chiar ca afaceri patronate de domnii Moldovei şi de regii Poloniei. Toate acestea dovedesc clar de ce ţinea Polonia atît de mult la suzeranitatea ei asupra Moldovei, şi de ce chiar unii dintre domnii moldoveni doreau, în

1) C. Racoviţă, *o. c.*, p. 308; N. Iorga, *Relaţiile comerciale ale ţărilor noastre cu Lembergul*, Bucureşti 1900, p. 8.

2) N. Iorga, *l. c.*

3) P. P. Panaitescu, *o c.*, pp. 176-7.

4) *Ibidem*, p. 175.

orice situaţie, colaborare şi legături permanente cu vecinul nord-estic, mai mult decît cu oricare stat. Dela comerţul cu Ungaria şi Ardealul, Moldova nu putea avea asemenea beneficii, căci negustorii din Braşov, Bistriţa şi celelalte oraşe săseşti puteau oricînd lua drumul spre Vidin, Giurgiu sau chiar Brăila, Liovenii însă trebuiau să treacă numai prin Moldova [1])

Alexandru cel Bun, cel mai chibzuit dintre domnii pe care i-a avut Moldova de pînă la Ştefan cel Mare, a căutat să păstreze bunele legături cu Polonia şi numai cînd n'a mai avut încotro s'a aliat cu Lituania [2]), care-i putea acorda avantagii economice asemănătoare cu cele polone şi mai mari decît acele pe care i le puteau oferi oraşele ardelene.

După atitudinea luată de Alexandru cel Bun şi faţă de cele ce au urmat după moartea lui, se constată că puterea asociaţiilor de negustori moldo-poloni (în categoria acestora intrau negustorii din toate naţiunile interesate în acest sector european şi boerii moldoveni interesaţi în afacerile comerciale), ajunseseră să dicteze. De aceea, bătrînul Voevod a căutat să se scuture de influenţa lor, ca să poată respira uşurat, cel puţin pentru un oarecare timp. Vom avea, însă, candidaţi la tronul Moldovei, după ce bătrînul Domn a închis ochii, care au fost sprijiniţi şi susţinuţi de Lioveni. Cuvîntul lor a fost hotărîtor atunci cînd oficialitatea polonă trebuia să recunoască un nou Domn moldovean sau să-l sprijine în cazuri de nevoie. Ei ştiau că dacă Domnul nu le era favorabil, aveau să suporte pierderi serioase de pe urma cărora se resimţeau şi finanţele statului polon. Cînd Domnul era supărat pe negustorii din Polonia atunci drumurile deveneau nesigure, iar taxele vamale erau ridicate sub diferite pretexte. Nu trebuia lăsat la o parte nici un mijloc, nici o presiune şi nici un efort nu li se părea mare, cînd se puneau în discuţie interesele lor comerciale din părţile moldoveneşti. Totuşi, acest negoţ dirijat spre porturile dela Marea Neagră şi supraveghiat de atîta lume, a primit o lovitură mortală atunci cînd în Constantinopol s'au instalat Turcii şi când perfecţionarea navigaţiei şi descoperirile geografice au deschis alte perspective comerţului mondial.

In ceea ce priveşte relaţiile dintre Moldova şi Polonia, cum şi explicarea evenimentelor de după moartea lui Alexandru cel Bun şi pînă la urcarea pe tron a lui Ştefan cel Mare, factorul

---

1) C. Racoviţă, *o. c.*, p 328.

2) *Ibidem*, p. 329.

economic și-a avut rolul lui predominant, de cele mai multe ori. De siguranța și de avantagiile pe care le avea comerțul de transit prin Moldova era strîns legată situația finanțelor polone [1]). Din această cauză s'a ajuns la ideia, susținută de mulți negustori și magnați poloni, a unei uniuni comerciale moldo-polone [2]).

De pe urma acestor relații comerciale, Moldova a tras mari avantagii economice și culturale. Lumea moldovenească a făcut cunoștință cu progresele civilizației occidentale, atit cele materiale cît și cele intelectuale [3]). La afacerile comerciale din acest sector european, din care făcea parte și Moldova, au participat mulți bancheri, care cumpărau numeroase articole de pe piața Moldovei aducînd altele în schimb [4]). Pe lîngă aceasta finanțau cu bani diverse întreprinderi comerciale și industriale, imprumutau vistieriile țărilor de care aveau nevoie, primind în schimb arenda vămilor [5]). Unii din ei s'au instalat în orașele noastre. D-l P. P. Panaitescu citează cazul lui Dorinus Cathaneus din Genova, care, din Liov a venit la Suceava, unde a luat în arendă vămile moldovenești. D-sa explică avîntul comerțului dela sfîrșitul sec. XV-lea din acest sector european și prin intervenția masivă a finanței italiene [6]).

In epoca de după Alexandru cel Bun și pînă la Ștefan cel Mare, am putut avea domni sau pretendenți la tronul Moldovei agreați de Poloni și susținuți de bancherii italieni, cointeresați în afacerile comerciale din Moldova. Importanța acestui amestec e deosebită, deoarece prin acești reprezentați ai comerțului italian lumea moldovenească a făcut cunoștință cu lumea renașterii, a cărei influență a ajuns la apogeu în vremea lui Ștefan cel Mare.

Fiindcă școlile apusene erau prea departe, Moldovenii dornici de carte au mers la școlile polone. In sec. al XV-lea se constată un număr apreciabil de studenți din Moldova la Academia din Cracovia [7]) și chiar la cea din Poznan [8]). Aceștia au ridicat nivelul cultural al țării.

1) *Ibidem*, p. 305, nota 1.

2) *Ibidem*.

3) I. Nistor, *o. c.*, pp. 89 și urm., 197 și urm.

4) P. P. Panaitescu, *o. c.*, p. 189.

5) *Ibidem*.

6) *Ibidem*.

7) Eug. Barwinski, *Mironis Costini. Chronicon terre moloaviae ab Aarone Principe*, Bucurestiis MCMXII, p. VII. Aici dă o listă a Moldovenilor care au studiat la Academia din Cracovia între anii 1405-1503.

8) P. P. Panaitescu, *l. c.*

Regimul economic din Moldova acestei vremi se baza pe expcrtul produselor solului şi pe un început rudimentar de industrie. In Moldova erau fabrici de bere, piuă de bătut stofele ţesute în casă, etc., dar nevoile cele mai mari de produse industrializate se acopereau prin importuri masive. Din cauza aceasta dările plătite de locuitori pentru acoperirea nevoilor vistieriei erau mici. Cele mai multe se plăteau în natură. Vistieria se alimenta din vămile comerţului de transit, căruia i s'a acordat o atenţie deosebită, căci de el depindea îndeplinirea a o sumedenie de obligaţii. S'a acordat un mare interes şi s'a supraveghiat indeaproape starea drumurilor, dar mai ales siguranţa transporturilor. Domnii Moldovei, în frunte cu Alexandru cel Bun, au căutat, cu cea mai mare atenţie, ca siguranţa drumurilor să nu lase de dorit. Tocmai din cauza aceasta drumul comercial către Marea Neagră s'a abătut prin Moldova. Impresionant de mare era numărul convoaelor de care încărcate cu mărfuri, care străbăteau, drumurile Moldovei, dela Nord la Sud şi dela Vest la Est făcînd legătura între Orient şi Europa Centrală, nordică şi vestică. Ne sunt cunoscute apoi lungi procese dintre Moldoveni şi negustorii din Liov, chiar în faţa magistraţilor din acest oraş [1]).

Cu toată nesiguranţa din politica internă a Moldovei, în vremea de sbucium dintre anii 1432-1457, viaţa economică a ţării, deşi a suferit, totuşi a continuat să existe. Comerţul de transit a fost prea puţin împiedicat. Moldova a ajuns un fel de antrepozit al mărfurilor polone şi orientale cu destinaţia Europei Centrale şi Vestice chiar. Coloniile italiene de pe coasta Mării Negre căutau grîul moldovenesc, iar negustorii moldoveni mărfurile lor. In felul acesta boerimea şi negustorimea şi-a văzut de afacerile ei. In oraşele Moldovei s'au înfiinţat cartiere de negustori, străini. Moldovenii au putut constata importanţa comerţului care le aducea bogăţia şi confortul lumii occidentale.

In Moldova au început să facă negoţ chiar marii boeri, cărora nu le conveneau turburările interne, care au fost totdeauna dăunătoare schimburilor comerciale. Ei au căutat să susţină totdeauna partida care le promitea liniştea internă. Chiar domnii ostili unui anumit stat vecin au căutat să asigure pe negustori că îşi pot vedea liniştiţi de afacerile lor. Interesele comerciale ale clasei boereşti s'au întîlnit pe acelaşi drum cu interesele populaţiei urbane, care era destul de numeroasă.

1) *Ibidem*, p. 176.

In urma legăturilor comerciale cu Polonia și cu Italia – prin coloniile din Marea Neagră – lumea moldovenească devenise deosebit de pretențioasă. Voia să aibă articolele și mărfurile fine, care nu se puteau fabrica în țară și deaceea căuta să și le procure cu bani. Boerimea făcea negoț. Exporta tot ce se căuta de către centrele străine ca materie primă și ca produse ale solului. Exemplu avem pe logofătul Mihul, care a devenit cel mai mare negustor al vremii sale și cel mai bogat om din Moldova, al cărui cuvînt a ajuns să fie hotărîtor într'un anumit timp în ceea ce privește relațiile cu Polonia [1]).

Prosperitatea economică a vremii ne lasă să bănuim că boerimea a fost primenită mereu cu oameni ai banului, deci cu negustori care și-au cumpărat moșii. Astfel s'a mărit numărul familiilor boerești. Domnii au găsit în aceștia susținători serioși. Deaceea, între anii 1432 și 1457 constatăm că s'au păstrat prea puține documente de danie. Se constată, însă, că multă lume a cumpărat moșii [2]). Ar fi fost cazul, mai mult ca oricînd, ca domnii să facă danii numeroase pentru a-și mări numărul partizanilor, dar n'a fost așa.

Am urmărit mai pe larg evoluția factorului economic din Moldova de după moartea lui Alexandru eel Bun, fiindcă datorită cunoașterii lui ne vom putea explica și înțelege evenimentele dela urcarea pe tronul Moldovei a lui Ilie Vodă, pe care presiunea claselor cointeresate în afacerile și legăturile comerciale l-au făcut să încheie ostilitățile cu Polonia și să revină la vechea politică a tatălui său. Asociațiile de negustori n'aveau să uite că din cauza atitudinii lui, după moartea lui Alexandru cel Bun, au avut de suportat mari pagube materiale. Deși era rudă cu soția regelui polon, opinia publică din acest stat, influențată de negustori, i-a fost ostilă, mai tîrziu chiar, după ce a recunoscut vechile documente de omagiu. Cînd Ilie Vodă a fost alungat din țară, deși devenise aliat al regatului, totuși n'a găsit nici un sprijin.

---

1) N. Grigoraș, *Logofătul Mihul*, extr. din „*Cercetări Istorice*", vol. XIX (1947) p. 53.

2) Vezi colecția de documente dinainte de Ștefan cel Mare a D-lui M. Costăchescu, t. I și II.

CAP. VI

Elementul tradițional, puterea și importanța lui. Boerimea

Un factor extrem de important, care a jucat un rol de frunte in evoluția evenimentelor de după anul 1432 în Moldova, a fost boerimea. Această clasă n'a fost un așezămînt atît de vechiu incît să se confunde cu originea poporului român. Boerimea noastră s'a născut din amestecul elementelor primitive locale, tradiționale, cu aptitudini de conducere, pe care s'au altoit diferite influențe streine, venite odată cu descălecătorii și mărite de nevoile domnilor de a avea anumite ajutoare, alese din masa populară, la care au apelat și pe care după anumite criterii le-a folosit în conducerea statului. In Moldova acestei vremi avem de a face cu o mare boerime, cu anumite titluri și demnități acordate după însărcinările primite, imitînd atribuțiile similare bizantine sau polone. Tot odată se constată o boerime nouă, ridicată prin muncă, o boerime aleasă dintre oamenii cei mai capabili, mai învățați și mai bogați. Domnii au trebuit să țină seama de capacitatea și munca anumitor oameni de jos, i-au ridicat în locuri de răspundere, i-au înobilat, le-au răsplătit meritele și serviciile, dăruindu-i cu pămînturi pustii, sau cu moșii confiscate. Pămînturile dăruite acestor oameni deveneau „urice", adică scutite, iar noul proprietar devenea nobil [1]). Din mic slujbaș la curtea domnească sau din negustor bogat devenea „slugă domnească" și primea de obiceiu, ca „uric", locul unde-și avea acareturile, ridicate din banii proprii cîștigați numai datorită priceperii și energiei lui.

Frămîntările din Moldova dintre anii 1432-1458 au împiedi-

---

1) Radu Rosetti, *Pămîntul, sătenii și stăpînii lor în Moldova*, București 1907, t. I, pp. 130-144. Aici spre deosebire de cele expuse de noi, încearcă să dovedească existența unei clase superioare în Moldova, înainte de descălecat, care s'ar fi menținut. Nu poate însă dovedi aceasta.

cat formarea unei numeroase mari proprietăți. Numărul marilor proprietari din această vreme a fost foarte mic. Vom vedea că deși între anii 1432-1457 au fost atîtea schimbări de domni, totuși numărul marilor boeri proprietari a rămas cam același. Sfatul oricărui domn se compunea cam din aceiași boeri pe care-i avusese predecesorul, cu mici schimbări. Ba unii pretendenți ajungînd domni, fără o înțelegere prealabilă cu boerii, n'aveau în jurul lor pe nimeni, ci doar numai un logofăt sau un grămătic, care le redactau actele și scrisorile. Documentele ne arată, pe lîngă boerii sfatului domnesc, un număr foarte mic de oameni de casă ai Domnului, oameni noui, care aspirau la funcții înalte în urma verificării capacității și credinței lor către noul Voevod. Primele danii făcute unei „slugi domnești" echivalau cu o înobilare, adică numai după această danie intra în clasa boerească. Prin această danie, Domnul răsplătea anumite servicii și capacitatea persoanei. Astfel, elementele capabile căpătau un rost deosebit în viața publică, iar Domnul avea dreptul să apeleze oricînd la serviciile lor. Informația care ni s'a păstrat e lacunară, dar putem bănui că persoanele care primeau ca danie satele în care-și aveau casele, au fost acei pioneri, datorită cărora au luat ființă multe aglomerații rurale, iar Domnul, ca o încurajare, le ceda o parte din veniturile lui. Unele documente arată clar că ei și-au întemeiat acele sate și ridicat conacele în locuri defrișate de ei. Sub acest aspect credem noi că se pot înfățișa întemeitorii clasei boerești din Moldova.

Importanța clasei boerești, ridicată de nevoile administrației statului la rolul ei deosebit, dintre țăranii liberi proprietari de pă- minturi, a crescut și datorită nevoiei pe care o aveau domnii de a-și găsi susținători. Noua boerime a cunoscut practicele și influența nobilimii feudale polone, care era „activă în conducerea statului, numeroasă, puternică și gălăgioasă" [1]). Ea a căutat s'o imite, dar aceasta a depins, pe lîngă influența externă și de pretențiile ei și de capacitatea sau incapacitatea Voevodului.

Marea importanță pe care a dat-o factorul economic extern Moldovei a făcut pe Poloni, proteguitorii comerțului internațional din sectorul sud-estic european, să caute tot felul de garanții. Inainte de toate au căutat să se folosească de influența clasei boerești din Moldova. Conform principiilor feudale, Polonii au

---

1) V. Pârvan, *o. c.*, p. 99.

cerut ca boerii să garanteze toate actele omagiale date de domni. Importanța lor externă, mai mult formală, a crescut, dar în realitate domnii oricînd puteau să nu le țină în seamă părerile lor. Domnii Moldovei, conform unui obiceiu străvechi, au fost obișnuiți să se sfătuiască cu boerii asupra măsurilor de luat cînd se punea în discuție orice problemă de stat. Ei, ca proprietari legați de pămînt, reprezentau elementul de „continuitate" [1]). Puteau să-și spună deschis părerile, să critice acțiunile domnești și cînd nu se puteau înțelege, se puteau retrage din dregătorie, revenind la moșii. Locul lor îl ocupau alți proprietari de pămînt, căci după uzul feudal, boerul dregător trebuia să fie numaidecît proprietar de pămînt [2]). Mai tîrziu, cînd numărul proprietarilor de moșii a crescut, s'a făcut o distincție. Marii dregători au ajuns să reprezinte o aristocrație [3]), care se bucura de alt prestigiu și căreia i s'a încredințat rosturi deosebite în viața publică.

Importanța boerimii a crescut și datorită războaelor la care a fost obligată să ia parte, cum și comerțului care a îmbogățit-o. Datorită averilor cîștigate prin negoț a început să aibă și să caute legături cu străinătatea. Boerii s'au cultivat, și-au creiat noi posibilități de viață, au legat prietenii cu nobilimea de peste granițe. Boerimea moldovenească, trăind sub influența puternicei nobilimi polone și a noilor forme de viață occidentală, a ajuns să fie superioară celei din Țara-Românească [4]).

In viața internă a statului moldovenesc, după moartea lui Alexandru cel Bun, importanța boerilor a crescut, deoarece urmașii marelui Domn, dorind să-i aibă ca partizani le-au acordat diferite privilegii și le-au recunoscut anumite pretenții pe care nu le avuseseră niciodată. Atitudinea acestei boerimi a fost cercetată și de cercurile oficiale din Polonia și din Ungaria, care urmăreau realizarea vechilor planuri de anexiune a Moldovei.

Pretențiile ambelor state au fost speculate de domnii Moldovei și de boerii lor [5]), ei au reușit ca din această rivalitate să mențină in-

1) C. Racoviță, *o. c.*, p. 269.

2) I. C. Filitti, *Clasele sociale în trecutul românesc*, extr. din *Convorbiri literare*, Februarie-Aprilie 1925, p, 4.

3) *Ibidem.*

4) Damian P. Bogdan, *Acte moldovenești dinainte de Ștefan cel Mare*, București 1938, p. 8.

5) I. C. Miclescu-Prăjescu, *Boeri moldoveni din veacul al XV-lea*, în *Revista Istorică Română*, a. MCMXXXVII, vol. VII, fasc. III-IV, pp. 358-362.

dependența statului, suzeranitatea ungaro-polonă fiind ceva nominal. Intre boeri au fost și unii care erau rude cu familia domnitoare [1]). Evident că aceștia se bucurau de un prestigiu și de o trecere deosebită. Inrudirile dintre membrii familiei domnitoare și anumite familii boerești s'au făcut prin căsătorii. Bunăvoința și prietenia acestor boeri, rude cu membrii familiei domnitoare, a fost căutată de cercurile din străinătate, care au acordat Moldovei încă din sec. al XIV-lea cea mai mare atenție, ca factor economic și politic de primul ordin. Pe aceștia, în primul rînd și apoi pe ceilalți, oficialitatea din statele cu pretenții de suzeranitate asupra Moldovei a căutat să-i folosească pentru aservirea statului. Moldova, în politica europeană de atunci, era recunoscută ca o forță militară și economică. In același timp, cu ajutorul boerimii, domnii Moldovei au reușit să conducă și să mențină independența statului, căci din punctul de vedere al dreptului internațional, chiar suzeranitatea Poloniei „nu reprezenta decît un drept de protecție și o alianță militară, nimic mai mult; aceasta îi ajungea pentru protejarea comerțului său [2]).

Comerțul de peste mări și țări, populația străină așezată în centrele urbane moldovenești, cu felul ei de viață deosebit, negustorii moldoveni cunoscuți peste granițe, studenții moldoveni dela Academiile din Polonia și o boerime bogată și capabilă, cu relații în țările vecine și o țărănime în mare parte liberă, nelegată de moșiile boerești au fost elementele care au dat naștere dorinței de a se păstra libertatea și independența statului. Apogeul puterii și influenței binefăcătoare a acestor factori se constată în timpul domniei lui Alexandru cel Bun. Cu toată nestabilitatea puterii executive de după anul 1432, totuși se va observa contribuția acestor factori în lupta pentru existența statului, în epoci de criză deosebită.

Totul ne arată că Moldova era un stat modern, în care Domnul era adevăratul conducător [3]), în care negoțul era infloritor, în care clasele suprapuse se bucurau de progresele civilizației și

1) *Ibidem*, p. 369.

2) P. P. Panaitescu, *o. c.*, p. 184.

3) Vezi însă Damian P. Bogdan, *Acte moldovenești dinainte de Ștefan cel Mare, p. 8*, unde caută să demonstreze că domnii nu puteau susține nicio acțiune politică fără consimțămîntul boerilor și că boerimea din Moldova era mai puternică decît cea din Țara-Românească.

culturii occidentale, în sfîrşit o ţară tolerantă în care-şi găsea azil orice militant al oricărei credinţe persecutată în alte părţi.

Tot sbuciumul vremii de după Alexandru cel Bun nu a reuşit să distrugă opera unor domni şi a unor oameni foarte capabili. Indată ce în ţară s'a instalat o ordine, iar un Domn s'a menţinut mai mult timp, datorită calităţilor mari ale locuitorilor, prosperitatea a revenit, iar independenţa ţării a fost salvată.

Lovitura dată comerţului din sectorul sud-estic al Europei prin ocuparea de către Turci a Constantinopolului şi a strîmtorilor şi apoi a celor două porturi dela Marea Neagră, a resimţit-o burghezia care şi-a pierdut puterea. In schimb, nobilimea proprietară de pămînturi a cîştigat tot mai mult în importanţă, viaţa feudală prelungindu-se în acest sector european încă mult timp, fiind un proces invers acelui petrecut în occident [1]).

Schimbarea drumurilor comerţului de transit a oprit evoluţia normală a vieţii statului moldovenesc, aruncîndu-l pentru timp de patru sute de ani într'un haos economic, social şi politic.

---

1) *Ibidem*, p. 193.

CAP. VII

Cîteva dintre neînțelegerile membrilor familiei domnitoare

Domnia lui Ilie Vodă a fost discutată încă dela început de frații săi Ștefan și Petru, deși era cel mai mare dintre ei și cu toate că tatăl lor îl asociase de timpuriu la domnie, crezînd astfel că lumea se va obicinui cu el și că la moartea lui nu va avea nicio opoziție [1]). Putem considera că Ilie Vodă a început să domnească din ziua de 4 Ianuarie 1432, dată dela care avem primul său document [2]). Lîngă el se găsea cea mai mare parte din sfatul părintelui său [3]). Dintre frații domnești se afla numai Bogdan, copil recunoscut, se pare, de Alexandru cel Bun cu puțin timp înainte de moarte.

Urmînd obiceiul părintelui său, Ilie Vodă, în primul lui document, și-a pomenit, fiul, pe Roman. Acest copil se născuse în 1427 și era numai cu cinci ani mai mic decît unchiul său Petru [4]). In felul acesta Ilie Vodă îl indica drept viitorul Domn al Moldovei. Deci Ilie Vodă și-a început domnia avînd opoziția fraților săi Ștefan și Petru. Sigur că ei aveau oarecari susținători între membrii fostului sfat al părintelui lor. Deci, încă de pe acuma, în familia lui Alexandru cel Bun, se schițează începuturile formării a două partide, unul avînd ca reprezentanți pe Ilie și pe Bogdan, iar celălalt pe Ștefan și Petru. Deși erau mai tineri decît Ilie, totuși ambii doreau să aibă în mînile lor neexperimentate greutatea sceptrului purtat atîta timp de vrednicul lor

---

1) I. Minea, *Principatele române și politica orientală a Impăratului Sigismund*, p. 231.

2) M. Costăchescu, *o. c.*, t. I, p. 331.

3) N. Iorga, *La cronologia vechilor domni moldoveni*, în *Analele Academiei Române*, mem. secț. ist., seria III, t. XII, București 1932, p. 36.

4) I. Bogdan, *o. c.*, p. 50.

părinte. Poate ei nu l-ar fi dorit atita [1]), dacă la spatele lor n'ar fi stat ambițiile femeieşti ale fostelor soții ale lui Alexandru cel Bun, căci fiecare din ele, ca orice mamă [2]), îşi dorea fiul Domn. Dar chipul marelui părinte era încă destul de viu şi impunea chiar de dincolo de mormînt. Poate chiar oamenii lui de credință au căutat să-i împace pe aceşti copii, mai ales că țara era încurcată într'un războiu greu, care după angajamentele luate de răposatul Voevod trebuia continuat.

La 13 Ianuarie 1432, înțelegerea dintre frați şi familiile lor devenise o realitate, căci în documentul pe care l-a dat în această zi Ilie Vodă aminteşte, înaintea fiului domnesc Roman, pe frații săi Stețcu şi Petru [3]). Documentul s'a păstrat într'un suret încît nu putem şti ce boeri se aflau în jurul celor trei frați la data apropiată de împăcarea lor. Evident că aceştia trebue să fi fost acei care au militat pentru împăcarea lor. Documentele interene ne arată foarte clar evoluția raporturilor dintre feciorii lui Alexandru cel Bun, cum şi influența anumitor cercuri împăciuitoare dela curtea domnească.

La 17 Ianuarie 1432, cu ocazia daniei făcută lui Dragoş dela Stamnic, a satului Stamnic, în jurul lui Ilie Vodă se aflau frații Ştefan, Petru şi chiar Bogdan, şi numai după aceştia a fost amintit Roman. Boerii care-i inconjurau la această dată erau: Mihail dela Dorohoiu – cel mai bogat boer al vremii şi care se va retrage curînd din viața politică – apoi Vîlcea, Giurgiu dela Frătăuți, vornicul Şteful, Mîndrea, Cupcici, Dan, Isaia, Uncleată, Lazăr şi fratele său Stanciul, Boguş, stolnicul Dămăcuş, ceaşnicul Băloş şi logofătul Neagoe [4]). Dintre partizanii lui Ilie mai amintim, afară de cei pomeniți în sfat, pe Hristea Iucşanul, stăpîn al moşiei Oşlobenii, pe Cracău, la 6 Martie 1432 [5]), pe Ivaşcu Velna Murgul, stăpînul satului Murgeşti, „sat întreg în trei hotară", la 5 Aprilie acelaş an [6]), pe Giurgiu Ungureanul şi nepoții săi Ulea şi Iuga, stăpîni, la 29 Iunie 1432, peste satele dela Turluiu, Porceştii, Neaghişeştii şi jumătate din Nevira [7]).

1) N. Iorga, *Istoria poporului românesc*, trad. din limba germană t. II, p. 82; Damian P. Bogdan, *Acte moldoveneşti dinainte de Ştefan cel Mare*, p. 11.

2) I. Minea, *Informațiile româneşti ale cronicei lui Jan Dlugosz*, p. 22.

3) M. Costăchescu, *o. c.*, p. 336.

4) *Ibidem*, pp. 337-8.

5) *Ibidem*, p. 340.

6) *Ibidem*, p. 341.

7) *Ibidem*, pp. 342-3.

La această dată conflictul armat cu Polonia fusese terminat, totuşi în sfatul domnesc al lui Ilie Vodă nu se aflau decît puţini boeri, de mîna a doua ca : starostele Giurgiu, Fîrău, Petru, Brătescu, Vena Viriş, Stanciul lui David, diacul Bogdan, Onea şi Filip. Poate erau oamenii lui de casă, prezenţi lîngă el într'o zi cînd marii dregători lipseau.

Pînă la încheierea păcii cu Polonia, din 3-5 Iunie 1433, Ilie Vodă a căutat să compenseze pagubele pricinuite de stagnarea comerţului cu Polonia, încercînd în acelaşi timp să liniştească comercianţii şi boerii care suferiseră şi fuseseră foarte mult păgubiţi. Apoi a trebuit să ia măsuri pentru redresarea finanţelor ţării care de asemenea avuseseră mult de suferit. Toate rezervele financiare lăsate de Alexandru cel Bun trebue să fi fost epuizate. La început Ilie Vodă a crezut că va învinge uşor aceste greutăţi şi a căutat, la 9 Aprilie 1433, să intensifice legăturile comerciale cu cele şapte scaune săseşti din Ardeal: Sibiu, Sighişoara, Locrich, Sebeş, Sinca, Varghiaş şi Miercurea [1]). El însuşi a declarat că măsurile luate sunt „potrivite şi sigure pentru folosul atît al ţării noastre, cît şi al lor" [2]). Acest act ne arată că o mare parte din exportul Moldovei, din timpul războiului cu Polonia, se îndreptase spre Ardeal. Documentul de mai sus menţionează că se puteau exporta vitele de tot felul, care altă dată, mai ales după privilegiul acordat de Alexandru cel Bun Liovenilor la 8 Octomvrie 1408, luau drumul Poloniei [3]).

Credem că acest privilegiu comercial al lui Ilie Vodă a pus pe gînduri cercurile financiare din Polonia şi chiar pe cele din ţară. Neliniştea şi supărarea lor s'a manifestat poate şi prin neparticiparea boerilor la lucrările sfatului domnesc. Cercurile financiare din Polonia erau în legătură cu cele din Moldova, care se informau mereu despre politica internă a lui Ilie Vodă după încheierea păcii. Agenţii cercurilor comerciale ştiau că stăpînirea lui Ilie Vodă este discutată. Cunoscînd starea de spirit din ţară, Ilie Vodă a grăbit încetarea ostilităţilor cu Polonia, adică a voit să sfîrşească cu amestecul trupelor moldoveneşti în lichidarea diferendelor interne polone [4]). Totuşi este curios că din timpul primei domnii a lui Ilie Vodă n'avem nici un privilegiu comer-

1) *Ibidem*, t. II, pp. 646-7.

2) *Ibidem*.

3) *Ibidem*, pp. 630-3.

4) I. Minea, *o. c.*, p. 21.

cial din care să se constate că s'au reluat legăturile comerciale cu Polonia. Din scrisoarea adresată de Ilie Vodă Braşovenilor, la 15 Martie 1433, se vede că el avea relaţii prieteneşti cu dînşii [1]), dar numai aceştia nu puteau umple golul şi satisface pretenţiile unei lumi lipsită de legăturile comerciale cu Polonia. Deşi n'avem nici un document care să ne arate aceasta, însă noi credem că după 5 Iunie 1433, relaţiile comerciale moldo-polone au fost reluate în mod normal, avînd la bază privilegiul lui Alexandru cel Bun din 8 Octomvrie 1408, cu toate că Braşovenilor li se adresa cu „plăcuţilor noştri prieteni" [2]).

Ilie Vodă, la 14 August 1432, dăruia pe boerul său din sfat Isaiea cu satele Tiseuţi, jumătate din Bosancea, Selojanii, Dobrovicenii, Medveja, Bojii lui Petru, jumătate din Borîle, satul lui Giurgiu, Dreslivele şi Jerdenii [3]). Acest Isaiea, susţinător al lui Ilie Vodă, era fiul gramaticului Gîrdea şi apare ca logofăt la 28 Ianuarie 1409. Era deci unul din oamenii cu multă ştiinţă de carte ai vremii de care se folosise şi Alexendru cel Bun [4]). Aceasta însă nu-l va împiedica să treacă de partea lui Ştefan II, iar mai tîrziu să facă parte chiar din sfatul amîndorura [5]).

Se pare că Ilie Vodă a început anul 1433 tot cu neînţelegeri familiare. Fraţii săi Ştefan şi Petru erau supăraţi, sau unelteau chiar, fiindcă nu sunt amintiţi în documentele din 28 Ianuarie. E amintit însă Bogdan cu titlul de „jupan", dar după fiul domnesc Roman [6]). Boerii sunt acei care se aflau lîngă el la 4 Ianuarie anul trecut, afară de Cozma Şandrovici şi vornicelul Toma. Acesta din urmă, peste cîtva timp, va fi ridicat la rangul de vistier. Vornicul Dan, care făcea parte din sfatul domnesc încă dela 4 Ianuarie 1432, primea, la 26 Februarie 1433, satul lui Tamaş, ca danie pentru „dreaptă şi credincioasă slujbă" [7]).

Dintre boerii, sau oamenii de încredere pe care i-a miluit Ilie Vodă, amintim pe Mihail fiul lui Belici, care la 27 Februarie 1433 a primit satul Mijloceni, aşezat pe Tamăş [8]). Acesta e ultimul document, care îl avem dela Ilie Vodă înainte de a încheia

1) M. Costăchescu, *o, c.*, pp. 644-5.
2) *Ibidem*, p. 645.
3) *Ibidem*, t. I, p. 344.
4) *Ibidem*, p. 347.
5) *Ibidem*, p. 348.
6) *Ibidem*, pp. 350-1.
7) *Ibidem*, pp. 353-4.
8) *Ibidem*, p. 358.

pacea cu Polonii. Primul document intern, păstrat dela Ilie Vodă după acest eveniment, are data de 15 Iunie. Prin el, un boer al său, clucerul Onea, a fost miluit cu satul Docolin, pe Bîrlad (ajuns mai tîrziu tîrgul Docolina, din comuna Albeşti, judeţul Fălciu, astăzi dispărut), pentru dreaptă şi credincioasă slujbă [1]).

Pentru cunoaşterea domniei lui Ilie Vodă acest document este deosebit de important. Din el aflăm că imediat după incheerea păcii cu Polonia apare lîngă el şi fratele său Ştefan, pomenit chiar după fiul domnesc Roman, deci documentul ne arată că situaţia lui Ilie se consolidase în urma acestui act, iar Ştefan a trebuit să se împace cu noua situaţie oferită de fratele său. Nu putem însă să ne explicăm semnificaţia dispariţiei lui Bogdan. Am putea presupune, cu oarecare siguranţă că Bogdan nu era în relaţii bune cu Ştefan sau cu familia acestuia. Boerii care se aflau lîngă ei, la această dată, sunt cei amintiţi pînă acuma. Acestora li s'au mai adăugat Cozma al lui Şandru, Petru Gudici (Hudici), Mihail Uricel şi Steţcu [2]).

Al doilea document dela Ilie Vodă, tot din 15 Iunie, se referă la intărirea satului Durneşti, lui Petru Durnea şi fraţilor lui, Ioan şi Giurgiu. Boerii noui, care apar în acest document sunt: Crîstea, Stan Bîrlici şi Ivaşcu Procelnicul [3]). Acesta e ultimul document care ni s'a păstrat din prima domnie a lui Ilie Vodă.

S'a văzut destul de clar că Ilie Vodă n'a avut timpul material ca să-şi consolideze domnia pe care o dorea în acelaşi timp şi fratele său Ştefan. In primul rînd, Ilie Vodă a căutat să meargă pe linia politică trasată de părintele său, care la început a avut aprobarea, dacă nu a intregii, dar cel puţin a majorităţii opiniei publice moldoveneşti. Cînd şi-a dat seama însă că ţara sa nu mai are nimic de cîştigat dintr'un războiu, al cărui sfîrşit nu se vedea şi din care n'avea să se aleagă cu nimic în plus, peste teritoriul ocupat, s'a gîndit să facă pace. Pacea i s'a acordat şi actul încheiat ne arată condiţii demne, întru nimic mai grele ca cele impuse înaintaşilor săi pe scaunul Moldovei, deşi dusese un războiu lung cu Polonia şi armatele lui ocupaseră teritorii stăpînite de acest stat.

Că Ilie Vodă era un om matur, care se pricepea în afacerile de stat şi că era preocupat de interesele generale ale ţării, se vede şi

1) *Ibidem*, pp. 358-9.
2) *Ibidem*, p. 339.
3) *Ibidem*, pp. 361-2.

din acordul comercial încheiat cu oraşele săseşti din Ardeal, cu cu ajutorul cărora a încercat să canalizeze în alte părţi exportul moldovenesc. Unui asemenea om nu se putea să nu i se acorde ascultare din partea ţării tradiţionaliste şi din partea boerilor ridicaţi la înalte funcţii de tatăl său. In orice caz, pentru timpul în care a domnit, cu toate greutăţile pe care le-a avut de întîmpinat, Ilie Vodă a susţinut cu succes examenul de stăpînitor al ţării moldoveneşti. Moldova a continuat să se bucure de respectul avut în timpul vieţii părintelui său. Evident că în aceste vremuri grele a fost ajutat de sfetnicii încercaţi ai lui Alexandru cel Bun.

CAP. VIII

Mijiri de ambiţii domneşti. Precizarea taberilor

Avem toate motivele să credem că în Moldova nu erau nemulţumiri generale de ordin public, care să ducă la răsturnarea lui Ilie Vodă. Au fost mai mult interese şi ambiţii personale, intrigi familiare, intrigi de curte, favorizate şi de desinteresul cercurilor credincioase lui Ilie Vodă. Oamenii lui, îndată ce s'au deschis graniţele cu Polonia, s'au lansat în diferite afaceri comerciale, neluînd în seamă intrigile adversarilor Domnului lor. In orice caz, se pare că situaţia a fost favorabilă manevrelor fratelui domnesc Ştefan, care, împins de ambiţia mamei sale, doamna Stanca [1]), voia să fie Domn al Moldovei.

Ne întrebăm astăzi ce a putut specula Ştefan II? Se pare că rănile războiului cu Polonia erau dureroase. Evident că acei care n'au fost de părere ca să se continue războiul început de Alexandru cel Bun, i-au speculat urmările. Nu credem că Ştefan II a avut adeziuni în masse. Tot odată nu putem crede că svîrcolirile interne s'ar fi putut datora faptului că prin actele din 3, 4 şi 5 Iunie 1433, ţara a fost readusă pe drumul vasalităţii polone. Lumea din Moldova n'a simţit niciodată greutăţile suzeranităţii polone şi totodată nu prea înţelegea rostul războiului început de Alexandru cel Bun. Sigur că avem de a face cu o lume nouă, o lume influenţată de cultura şi progresul occidentului, de atitudinea nobilimei polone, care critica pe faţă actele regale. Deci o lume îmbogăţită, independentă şi dispusă la orice acţiuni.

Fiindcă isvoarele interne nu vorbesc deloc despre capacitatea, caracterul şi purtările lui Ilie Vodă, nu putem crede pe Dlugosz, care susţine că Domnul Moldovei era un om uşuratec şi nebunatec şi din această cauză Moldovenii şi-au îndreptat

1) N. Iorga, în *o. c.*, p. 45, presupune că a fost munteancă şi o consideră, cu bună dreptate, ca o femeie „stăpînită de ambiţie, care a făcut pe iubitul ei să aşeze pe bastard, de trei ori între fiii recunoscuţi“.

privirile asupra lui Ştefan [1]). Actele politice ale lui Ilie Vodă, prezentate obiectiv, după informaţia pe care o avem, ni-l arată altfel de cum ni-l prezintă Dlugosz. Nu trebue să uităm însă că Dlugosz a scris după relatări contemporane, date lui de oameni care au avut mult de îndurat de pe urma războiului la care au participat oştile moldoveneşti conduse de Ilie Vodă. Nu credem că Ştefan II a avut posibilităţi de orientare în politica externă a statului [2]) şi nici n'a avut timpul ca să-şi facă prieteni între Polonii cu trecere în conducerea statului.

Taberile frăţeşti erau precizate. Ştefan II a lucrat cu grijă pentru a nu fi surprins, deoarece Ilie era un om violent şi în stare de a se răzbuna crunt. Se pare că a încercat o revoluţie de palat, după 15 Iunie 1433 [3]). Planurile lui fiind descoperite de Ilie Vodă, Ştefan a fost nevoit să fugă în Ţara-Românească unde domnea Alexandru Vodă Aldea [4]).

Incercarea de revoltă a lui Ştefan II contra fratelui său vitreg, credem că s'a întîmplat imediat după semnarea tratatului cu Polonia, deoarece el nu este pomenit în acest document. După încheierea păcii, Ştefan şi-a dat seama că nu putea să urmeze decît o consolidare a domniei fratelui său. Atitudinea lui n'a avut nicio legătură cu normele generale care ar fi trebuit urmate în politica externă a statului. Ceea ce a făcut Ilie Vodă, trebuia făcut, iar Polonii trebuiau să-i fie recunoscători, fiindcă pacea cu Moldova a însemnat dezastrul pretenţiilor lituaniene [5]). Nu putem şti în ce măsură a fost determinat Ilie Vodă de noua atitudine a lui Alexandru Vodă Aldea, ca să facă pace cu Polonia, deoarece după expediţia turcească din 1432, a trebuit să-şi retragă contingentele din Lituania, avînd nevoie de ele, fiindcă şi ameninţările lui Vlad Dracul deveniseră o crudă realitate. Dacă pînă la această dată Vlad Dracul nu se putuse instala ca Domn în Ţara-Românească, aceasta s'a datorat politicei prevăzătoare a lui Sigismund de Luxemburg, care n'a voit să distragă Moldova dela lupta cu

---

1) I. Minea, *o. c.*, p. 22; Dlugosz, *o. c.*, col. 640-1.

2) I. Ursu, *o. c.*, p. 51.

3) N. Iorga, *La cronologia vechilor domni moldoveni*, p. 36. Nu lasă să se vadă că ar fi fost imposibilă; I. Minea, în *Principatele române şi politica orientală* etc., p. 235, crede că Ştefan a organizat chiar un complot, care fiind descoperit a trebuit să fugă.

4) N. Iorga, *Istoria Românilor*, t. IV, *Cavalerii*, p. 45.

5) I. Minea, *Vlad Dracul*, p. 112. O interpretare deosebită a acestor evenimente dă la p. 129.

Polonii, fiindcă Alexandru Aldea era susținut de familia domnitoare moldovenească.

După moartea lui Alexandru cel Bun, Domnul Țării-Românești a jucat un rol important în evoluția evenimentelor din Moldova [1]), contra intereselor lui Ilie Vodă, deşi fuseseră aliați pe cîmpul de luptă şi cu toate că îşi datora domnia lui Alexandru cel Bun.

De sfîrşitul războiului moldo-polon s'au bucurat în primul rînd Polonii şi apoi Moldovenii, care n'au abzis dela nicio cucerire teritorială, toate fiindu-le recunoscute în mod tacit. Nu s'a putut, însă, bucura Ştefan II, care urmărea ca în cazul unui sfîrşit nenorocit al acestui război, el să rămînă Domn. Sfîrşitul favorabil al războiului aducea nimicirea tuturor visurilor şi ambițiilor sale. Ilie Vodă a căutat să-l menajeze, l-a înconjurat cu atenție după cum se poate dovedi cu prilejul încheerii tratatului comercial cu Saşii, la 9 Aprilie 1433, cînd îi zice: „prea iubitul nostru frate Stețcu". Ce adevăr poate fi în următorul pasagiu pe care l-a rezervat, începutului domniei urmaşilor lui Alexandru cel Bun, izvorul pe care l-a avut la dispoziție Ureche şi după care el a redat următoarele: „După moartea lui Alexandru Vodă cel Bun, au stătut la domnie fiiu-său cel mai mare Ilie Vodă, *carele au priimit şi pre frate-său, pre Ştefan Vodă, la domnie.* Şi legînd prieteşug cu Leşii, le-au întors Pocuția cu toate tîrgurile şi le-au iertat şi banii. *De aci au intrat vraibă între frați,* că Ilieş Vodă vrînd să omoare pre frate-său, pre Ştefan Vodă, au fugit Ştefan Vodă la Munteni" [2]) ? Isvorul intern ar pune deci ca motiv al certei dintre frați restituirea teritoriilor cucerite şi renunțarea la banii ce-i datora familia regală polonă vistieriei moldoveneşti. Această informație nu este coroborată de alta şi de aceea nu ştim pentru acest timp ce valoare poate avea.

Că Ilie Vodă nu era bine privit în Polonia, e normal să fi fost aşa, deoarece stătuse atita timp alături de duşmanii regatului. Se pare că din această cauză nu s'a grăbit să reia oficial relațiile comerciale cu Polonia, deşi poate nici n'a avut timp ca s'o facă [3]).

Ilie Vodă aflînd intențiile fratelui său vitreg a încercat să-l tragă la răspundere. Ştefan, simțindu-se vinovat, a fugit, probabil

---

1) *Ibidem*, pp. 128 şi 117-8.

2) *Cronica lui Ureche*, ed. C. Giurescu, Bucureşti 1916, p. 27.

3) N. Iorga, *Istoria comerțului românesc*, t. I, p. 103.

în Ţara-Românească [1]), unde domnea Alexandru Vodă Aldea, cu care s'ar fi înrudit, deoarece se presupune că ţinea în căsătorie pe o fată a doamnei Stanca [2]). Căutind firele complotului pus la cale în contra sa, Ilie Vodă şi-a dat seama de amestecul deosebit al doamnei Stanca. Probabil că din trecutul nu prea îndepărtat îşi amintea despre zilele negre făcute mamei lui Ana de noua amantă a tatălui său, aşa încît nu s'a putut stăpîni. Ordinul lui ca doamna Stanca să fie înecată a fost executat. Nu putem bănui de ce a ordonat ca să fie condamnată la acest fel de moarte.

Această acţiune a dat de gîndit anturajului domnesc şi opiniei publice din Moldova, care nu se liniştise încă bine după încetarea războiului cu Polonia. Lumea dorea linişte ca să poată şterge şi vindeca urmele războiului, dar n'avea s'o aibă atît de curînd. Ilie Vodă făcu apel la fratele său Bogdan, „descoperit de dînsul" [3]), care trecu fără de nici o rezervă de partea sa. Armata moldovenească era demobilizată şi trimisă la vatră, aşa încît Ilie Vodă n'avea în jurul lui decît puţini oameni.

Atacul lui Ştefan, produs după uciderea mamei sale, era oarecum justificat pentru lumea care nu cunoştea ascunzişurile acţiunii lui. Nu ştim cîtă crezare putem da informaţiei lui Dlugosz, care susţine că Ştefan a avut ajutor turcesc [4]). Orice politică internă şi externă, care avea drept scop refacerea ţării, a fost abandonată, Ilie Vodă gîndindu-se numai la curăţirea ţării de duşmanii săi personali. Se pare însă că n'a avut timp. Ştefan II, sprijinit de contingente străine, a intrat în ţară. Ilie Vodă, cu toată încrederea pe care o avea că va distruge armata fratelui rebel, în ciocnirea, care după cronică a avut loc la Loloi [5]), înainte de 3 Noemvrie 1433, a fost părăsit de ai săi şi nevoit să fugă cu întreaga familie în Polonia. Ne lipsesc amănuntele asupra acestor frămîntări. Ştefan era sprijinit de celălalt frate, de Petru, fiul Mă-

1) Idem, *Studii istorice asupra Chiliei şi Cetăţii Albe*, p. 92; I. Minea, *Vlad Dracul şi vremea sa*, p. 134, nota 1; Idem, *Informaţiile româneşti ale cronicei lui Dlugosz*, p. 22; Dlugosz, *o. c.*, col. 640; I. Ursu, *Relaţiile Moldovei cu Polonia*, p. 51; N. Iorga, *Istoria Românilor*, t. IV, *l. c.*

2) I. Minea, *Vlad Dracul şi vremea sa*, *l. c.*

3) N. Iorga, *l. c.*

4) I. Minea, *Informaţiile româneşti ale cronicei lui Jan Dlugosz*, *l. c.*; Dlugosz, *Hist. Pol.*, *l. c.*

5) *Cronica lui Ureche*, ed. cit. p. 28. Vezi şi N. Iorga, *Istoria Românilor*, t. IV, p. 48, care susţine că lupta s'a dat la *Podul Leloaei*, deci *Podul Iloaei* de astăzi.

rinei, sora influentului boer Bratu, care va dispare din arena politică [1]). Nu-l putem crede pe Dlugosz, care susține că Moldovenii vicleni, observînd că Ilie este un ușuratec, au trecut de partea lui Ștefan dela care așteptau o conducere mai bună, fiind un om matur și prevăzător. Mai departe Dlugosz afirmă că Ilie n'a fugit decît cu o parte din intimii lui implicați în asasinarea doamnei Stanca [2]). Se vede însă destul de clar că Dlugoz a avut antipatie pentru Ilie Vodă și simpatie pentru Ștefan.

In ceea ce privește lupta dela Loloiu, care localitate după D-l M. Costăchescu ar putea fi în jud. Bacău [3]), sau mai sigur în comuna Dumeni din jud. Dorohoiu, unde este un deal numit Lului [4]), se poate presupune că s'a dat în Septemvrie 1433. Cronica internă dă pentru prima domnie a lui Ilie Vodă un an și nouă luni [5]) și credem că aceasta e data cea mai justă, căci dela începutul lunei Noemvrie ni s'a păstrat un document dela Ștefan II.

Ce vor fi făcut în timpul frămîntărilor interne ceilalți frați Petru și Bogdan ? Se pare că Petru s'a refugiat odată cu Ștefan în Țara-Românească împreună cu Bratul [6]). Bogdan a fost nevoit să plece după înfringerea lui Ilie Vodă, deoarece el a avut o atitudine ostilă lui Ștefan și familiei acestuia, încă dela începutul domniei lui Ilie Vodă. Ne întrebăm astăzi, ce perspective avea noua domnie, într'o țară care de peste doui ani dorea liniște ? De abia se terminase lungul și costisitorul războiu cu Polonia și izbucnise altul, mult mai periculos decît celălalt, deoarece amenința distrugerea unității interne a statului.

---

1) N. Iorga, *o. c.*, p. 45.

2) I. Minea, *o. c. l. c.*, Dlugosz, *l. c.* Vezi însă N. Iorga, *La cronologia vechilor domni moldoveni*, unde susține că a fost înecată doamna Mărina, mama lui Petru (p. 37).

3) M. Costăchescu, *o. c.*, pp. 107 și 113.

4) Dicționarul statistic al României, București 1914, 1, p. 358. Informație dată de d-l M. Costăchescu.

5) *Cronica lui Ureche*, p. 30. și N. Iorga, *l. c.* Pentru discuția localității și a datei cînd a avut loc lupta vezi și I. Minea, *Vlad Dracul și vremea sa*, p. 130. nota 3, unde susține că lupta s'a dat „înainte de 11 Noemvrie 1433, sau chiar înainte de 8 Octomvrie același an".

6) N. Iorga, *Istoria Românilor*, t. IV, p. 45.

CAP. IX

Domnie nouă. Ştefan II Vodă

Nu ne putem pronunţa atît de categoric despre marile calităţi ale lui Ştefan II Vodă, cum a făcut-o Dlugosz, deoarece am văzut că Ilie Vodă, după moartea părintelui său, a făcut faţă, destul de onorabil, exigenţelor conducerii statului. De asemenea nu ştim precis cum a primit opinia publică şi cum a reacţionat ea auzind de actele de cruzime necugetată ale lui Ilie Vodă, cum şi la vestea loviturii lui Ştefan. Totuşi din felul cum s'a comportat şi condus armata partizanitor săi, se poate trage concluzia că fiul doamnei Stanca era un om cu deosebite calităţi. Vom vedea apoi că Ştefan II a avut şi un remarcabil talent diplomatic, care i-a lipsit fratelui său mai mare.

Ca să-şi consolideze stăpînirea, Ştefan II Vodă trebuia să fie acceptat de ţară şi să convingă oficialitatea polonă ca să nu sprijine pe Ilie pentru a-şi recăpăta tronul. Din cele ce au urmat se va vedea că Ştefan II s'a purtat în aşa fel încît Ilie Vodă a rămas aproape singur. Inca dela început a trebuit ca Ştefan II să fi fost sprijinit de un oarecare număr de boeri. Din ultimul document dat de Ilie Vodă la 13 Iunie 1433 şi din primul document dat de Ştefan II, vedem că lîngă acesta din urmă se aflau o parte din boerii celui dintăi, chiar dintre foştii fruntaşi ca: Mihail dela Dorohoiu, Vilcea, Giurgiu dela Frătăuţi, Dan, Stan Bîrlici, Ciurbă şi logofătul Neagoe [1]). Oamenii noui, care pot fi socotiţi ca ai lui Ştefan II, dar pe care n'a îndrăznit să-i aşeze în fruntea sfatului domnesc, au fost: vornicul Negrilă, Banciul, stolnicul Hălmaj şi ceaşnicul Albu [2]). Un număr destul de mic de partizani, ceea ce ne îndrituește să credem că lovitura de stat din Moldova a fost dată prin surprindere şi că Ştefan va fi fost poate ajutat şi de trupe străine. Poate şi datorită unor noui acte necugetate din partea lui

1) M. Costăchescu, *o c.*, t. I, p. 364.

2) *Ibidem.*

Ilie Vodă și în urma unor promisiuni făcute de Ștefan II boerilor, constatăm la 9 Noemvrie un nou lot de mari boeri din sfatul domnesc, care trec de partea lui. Intre aceștia erau: Uncleat și stolnicul Domocuș, cărora Ștefan II le-a mai adăugat cîțiva dintre oamenii săi, ca: vistiernicii Stan și Mircea [1]).

In documentele date de Ștefan II Vodă, în care au fost pomeniți boerii de mai sus, este amintit ca făcîndu-i-se danii, la 9 Noemvrie, Dancu, fiul lui Giurgiu dela Frătăuți, care a fost miluit cu satul Frătăuți și cu patru sălașe de țigani [2]). La 16 Noemvrie, era miluit de noul Domn, Hodco Costici „adevărată slugă" și credincios boer, care-l slujise pe Ștefan II cu „dreaptă și credincioasă slujbă". Dania se compunea din „satul Vorona, anume curtea Anușcăi, Huețenii, Sineștii lîngă Vereșceac, Glodenii, unde este Neanciul jude și moara pe Siret, unde este Hueț" [3]). Putem crede că acest Hodco Costici a fost unul din cei mai de încredere și de ajutor oameni ai lui Ștefan II. Din ultimul document constatăm că la 16 Noemvrie trecuse de partea lui Ștefan II Crîstea și Petru Hudici, foști boeri ai lui Ilie Vodă. Acestora, Ștefan II le-a mai adăugat din oamenii săi, pe Cliucinic și pe Șteful, frate cu Banciul [4]). La 14 Decemvrie 1433, Ștefan II dăruia unui oarecare Miclea satul Răusenii pe Jijia, unde-și avea și casa, pe lîngă Dănuța și locurile gemene [5]).

In privința anturajului și susținătorilor lui Ștefan II Vodă, avem cele mai prețioase lămuriri din documentul omagial al boerilor moldoveni din 13 Ianuarie 1434. Aceștia, citați în ordinea importanței lor, erau: Mihail dela Dorohoiu, (unul din cei mai mari proprietari pe care i-a avut Moldova), Vîlcea, Giurgiu dela Frătăuți, Cristea, Dan, Isaiea, Cupcici, vornicul Negrilă, logofătul Neagoe (un om foarte învățat, care va insoți pe mitropolitul Damian la conciliul dela Florența), Boguș și fratele său Pașcu, Boris Grincovici, stolnicul Domocuș, Banciul, Duma, visternicul Mircea și ceașnicul Albu [6]). Grupul boerilor care se strîngea în jurul lui Ștefan II se mărea. Daniile prin care i-a atras sunt importante și unele au fost făcute chiar foștilor oameni de încredere

1) *Ibidem*, p. 367.
2) *Ibidem*.
3) *Ibidem*, t. II, p. 594, și t. I. p. 569.
4) *Ibidem*.
5) *Ibidem*, p. 373.
6) *Ibidem*, t. II, p. 666.

ai lui Ilie Vodă. Stolnicul Domocuş şi fratele său Iacob, care trecuseră de partea lui Ştefan II Vodă, au primit, la 29 Ianuarie 1434, ca danie, satele: Roşiorii, unde era Negrilo, unde era Pavel Bulgariul, sîliştea lui Mîrlec şi unde era Mic Ruptură [1]).

In documentele de danie ale lui Ştefan II Vodă, apar următorii boeri, pe care noi îi credem dintre cei atraşi de partea sa: Gruban dăruit, la 29 Ianuarie 1434, cu sate lîngă Bîrlad; [2]) Groza şi fratele său Mihai, care au primit ca danie satul Clicicouţi [3]). Tot în sfatul domnesc care întăreşte acest document apare, pentru prima oară, stolnicul Bogdan. Un susţinător al lui Ştefan II Vodă a fost şi popa Iuga, căruia la 24 Aprilie acelaşi an i-a întărit stăpînirea peste cîteva sate [4]). La această dată observăm că sfatul domnesc al lui Ştefan II Vodă s'a completat cu fraţii Lazăr şi Stanciul [5]), foşti în sfatul fratelui său.

In fruntea sfatului nu se mai afla Mihail dela Dorohoiu. Să fi pornit oare o acţiune deosebită? In schimb apar boeri noui ca: Şteful fratele lui Banciul, Stanciul, Duma cel Negru şi spătarul Dieniş [6]). Om de al său se pare că a fost şi „popa Ioil" împreună cu fiul său Giurgiu, fiindcă la 25 Mai 1434 primeau dela Domn, ca danie o pustie în Cîrligătură [7]).

Intăriri de stăpînire şi danii dela Ştefan II Vodă, în această domnie au mai primit: Crîstea Voruntai (8 Octomvrie 1434) [8]), Giurgiu Atoc (un sat la obîrşia Saratei) [9]), Mihul Neagoe şi Răspop Opriş (3 Ianuarie 1435[10])), Petru Hudici (14 Aprilie 1435), care era un boer de frunte în sfatul său şi care dealtfel primise o danie deosebită, compusă din două sate, trei locuri pustii, o prisacă, o selişte şi două sălaşe de ţigani [11]) şi în sfîrşit, Ivaşcu Podobita (12 Mai 1435) [12]). Restul documentelor din prima domnie a lui Ştefan II Vodă ni s'au păstrat în regeste extrem de scurte,

1) *Ibidem*, p. 374.
2) *Ibidem*, p. 379.
3) *Ibidem*, pp. 380-1.
4) *Ibidem*, pp. 382-3.
5) *Ibidem*, p. 383.
6) *Ibidem*.
7) *Ibidem*, p. 391.
8) *Ibidem*, p. 395.
9) *Ibidem*, p. 398.
10) *Ibidem*, p. 401.
11) *Ibidem*, pp. 402-3.
12) *Ibidem*, p. 409.

în care nu se menţionează nici pentru cine au fost emise nici cui i-au fost făcute daniile.

Ştefan II Vodă a dorit să-şi facă un număr cît mai mare de partizani şi de aceea numărul documentelor de danie pe care le avem dela dînsul este atît de mare. Noul domn a dat dovadă de cuminţenie şi de un ales spirit practic. Mergînd pe calea mulţumirii tuturor s'a gîndit şi la biserică, evident că într'o măsură mai mică decît la boeri, totuşi mai mult ca Iliaş Vodă, care nu a făcut nici un fel de danii mînăstirilor. Astfel, Ştefan II Vodă, la 11 Aprilie 1434, a întărit Mitropoliei Moldovei stăpînirea peste satul Avereşti [1]), mînăstirii Sft. Nicolae din Poiană (Pobrata) i-a dăruit, la 26 Iunie acelaşi an, trei sălaşe de ţigani [2]) şi în sfîrşit, mînăstirii Moldoviţa, la 12 Iulie acelaşi an, i-a dăruit două sălaşe de ţigani [3]).

Politica dusă de acest copil al lui Alexandru cel Bun a fost o politică cuminte, deoarece a reuşit să-şi atragă simpatiile majorităţii populaţiei ţării. Nu credem să fi luat vreo măsură în contra vreunui boer, chiar şi nici contra foştilor adepţi ai fratelui său Ilie. Aceasta a făcut ca lumea să-şi dea seama că în fruntea statului se află un om cu alese calităţi, care merită să domnească. Astfel a reuşit să-şi atragă simpatiile întregii lumi.

Un alt sector al activităţii lui Ştefan a fost acela al tratativelor cu Polonia, al reluării legăturilor cu acest stat, unde se afla refugiat fratele său Ilie împreună cu întreaga lui familie. Şi în aceste tratative se va dovedit un bun diplomat.

---

1) *Ibidem*, p. 382.
2) *Ibidem*, p. 392.
3) *Ibidem*, pp. 393-4.

CAP. X

Vecinii şi noua situaţie politică din Moldova

Care a fost atitudinea Poloniei faţă de schimbarea de domn din Moldova?

Cel mai autentic reprezentant al cercurilor oficiale polone, cronicarul Dlugosz, lasă să se înţeleagă că prin anumite acţiuni, cum a fost cucerirea cu armele dela Lituania a cetăţii Braczlaw, predarea ei Poloniei [1]), aducerea de dovezi că n'a participat la nicio luptă contra regatului polon, Ştefan II Vodă le-a cîştigat simpatia. Apoi a abzis, fără nicio discuţie, dela toate cuceririle făcute de armatele părinteşti şi menţinute de fratele său. Astfel Polonii au fost cîştigaţi de Ştefan II Vodă, care a admis imediat ca stăpînirea polonă să se instaleze peste o parte din Ţara Şipinţilor şi chiar dincoace de Ceremuş [2]).

Diferendul moldo-polon se cerea lichidat într'un fel mai sigur. Ştefan II, ca să-şi poată consolida domnia şi menţine prestigiul cîştigat în faţa unei lumi, surprinsă oarecum de abilitatea şi calităţile de care a dat dovadă în timpul loviturii de stat, a trimis delegaţi la dieta polonă din 11 Noemvrie, care se ţinea la Niepolowicze [3]). Delegaţii săi au prezentat daruri şi au arătat că noul domn va fi supus Poloniei şi va presta omagiu ca şi înaintaşii săi, însă au pus condiţia ca să nu fie ajutat Ilie Vodă [4]). A mai adăugat că va duce o politică de sinceră vecinătate. Polonii au admis cererile lui Ştefan II Vodă. Ei şi-au dat seama că dacă vor susţine pe Ilie trebuiau să-i pună la dispoziţie armată. Ţara era secătuită de pe urma unui lung război, de aceea dieta polonă nu era dispusă să arunce noui impozite pe ţară pentru a ridica o armată cu ajutorul căreia să introducă pe tron

---

1) I. Minea, *l. c.*; Idem, *Vlad Dracul şi vremea sa*, p. 129.

2) Idem, *Informaţiile româneşti ale cronicei lui Jan Dlugosz*, p. 23.

3) Dlugosz, *o. c.*, I, XI, col. 641; I. Minea, *o. c.*, p. 22.

4) *Ibidem.*

un domn din cauza căruia au avut atîtea de suferit. Au socotit că e mai bine să primească oferta făcută de Ștefan II Vodă. Dieta polonă a hotărît ca Ilie Vodă să fie reținut în captivitate, pentru a nu mai turbura liniștea de abia instaurată la granițele sud-estice ale regatului [1]).

Toate aceste evenimente au fost rezumate astfel în vechiul isvod de istorie moldovenească: „s'au dus Iliaș la craiul leșesc, la Vladislav Iagelo și au poftitu ajutoriu să-l aducă la domnie și să i se plece cu toată țara. Ce fără de zăbavă dela frate-său Ștefan Vodă au venit la craiul soli cu daruri poftindu-l la pace... făgăduind și el să fie plecat lui craiu". Isvorul intern arată că deși Ilie Vodă era cumnat cu regele polon, totuși sfatul „cunoscînd pe Ștefan Vodă că-i mai de folos țării poftiră pe craiu să-l lase în pace și să-l jure să le fie lor cu credință" [2]).

Regele Vladislav a admis propunerile lui Ștefan II Vodă și la 13 Decemvrie 1433 a dat documentele prin care a hotărît recunoașterea lui și stabilirea păcii dintre Moldova și Polonia. Primul document – de toate sunt trei – a fost dat chiar de rege. In el a făcut un istoric al relațiilor moldo-polone și a arătat că „din pricina diavolului, semănătorul răutății, dușmanul neamului omenesc, s'a pus la cale că odată *puternicul Domn, Alexandru Voevod al Țării Moldovei,* prin îndemnul și sfatul dușmanilor noștri... a călcat jurămintele, făgăduelile, supunerile făcute nouă și... s'a ridicat asupra noastră și ne-a supărat" [3]. Vorbind despre Ștefan II, regele îl consideră drept *„prea puternic"* voevod al Moldovei, care revenind la „buna aducere aminte" n'a voit să rămînă în vina tatălui său și s'a rugat ca să-l ierte. Mai întăi a promis prin solii săi că va fi supus după angajamentele luate mai înainte de tatăl său și chiar de înaintașii acestuia. Atunci Regele a hotărît ca să-l ierte pe Ștefan II, împreună cu toți supușii lui, să-l absolve de „acea adevărată uriciune și pagubă de război" făcută regatului polon de Alexandru cel Bun. Ștefan II a obținut promisiunea din partea regelui că nu i se va aminti niciodată despre atitudinea avută de părintele său, ba mai mult chiar se

1) I. Minea, *o. c.*, p. 24; Idem, *Vlad Dracul*, pp. 130–1; Idem *Principatele române și politica orientală a Impăratului Sigismund*, p. 235; I. Ursu, *o. c.*, p. 52; N. Iorga, *Chilia și Cetatea Albă*, p. 92; Idem, *Istoria poporului romănesc*, trad. din l. germană, t. II, p. 83; Idem, *Istoria Romănilor*, t. IV, p. 48

2) *Cronica lui Ureche*, ed. cit., p. 30.

3) M. Costăchescu, *o. c*, t. II, p. 654.

va bucura de toată solicitudinea regală atîta timp cît avea să rămînă credincios coroanei [1]).

Al doilea document, urmînd protocolul feudal, a fost dat de sfetnicii regelui Vladislav, la aceeaşi dată. Ei au admis că tot ce se va hotărî între Mihail Buceaţchi, solul lor şi Ştefan II Vodă, va fi considerat drept angajament pentru ambele părţi. In faţa împuternicitului cu depline puteri Mihail Buceaţchi, Ştefan II a depus jurămîntul de vasalitate [2]). Al treilea document a fost dat tot de regele polon.

In document Ştefan II Vodă ne este prezentat ca iubitul său prieten, căruia văzîndu-i buna credinţă, i-a întărit, lui şi copiilor lui toată „ţara lor a Moldovei", în toate graniţele ei „aşa precum au stăpînit-o înaintaşii lui". I-a făgăduit că-l va apăra şi „ocroti de orice supărare şi de toate nedreptăţile şi de orice lovitură şi de duşmanii lui neexceptînd pe nici unul". Tot odată i-a dat oraşele Teţina şi Hmielovul, cu ţinuturile şi satele care ţineau de ele [3]).

Tot acuma s'a fixat şi graniţa dintre Moldova şi Polonia. Graniţa avea să fie între Sniatin şi Şepinţi. Şepinţii aparţineau Moldovei (împreună cu Ţeţina şi Hmielovul fuseseră socotite ca teritorii polone) şi erau despărţiţi de Sniatin prin apa Colacinului. Dela acest rîu graniţa se îndrepta spre cîmpia Bolohovului, pînă mai sus de satul Potoc, care aparţinea Moldovei. Pocuţia rămînea Poloniei, „cum de mult a fost supusă nouă, din veac", zice documentul. Văscăuţii reveneau Moldovei, iar în „codrul Ţării Moldovei cum au umblat hotarele de demult" [4]).

Deşi ar fi trebuit ca scrisoarea regală şi scrisoarea nobililor poloni să fi fost datate după actul încheiat între Ştefan II Vodă şi Mihail Buceaţchi, constatăm că aceştia s'au grăbit ca să primească condiţiile extrem de avantagioase oferite de domnul Moldovei prin solii săi, chiar înainte de a fi primit omagiul. Poate s'au grăbit din cauza cesiunilor teritoriale făcute de Ştefan II. Documentul omagial a fost dat peste o lună, adică la 13 Ianuarie 1434, în faţa lui Mihail Buceaţchi şi a starostelui de Halici. Documentul e scurt şi anunţă în cuprins întărirea vechilor documente omagiale ale înaintaşilor foşti domnitori ai Moldovei. Ştefan II

1) *Ibidem*, p. 655.
2) *Ibidem*, pp. 657-8.
3) *Ibidem*, pp. 660-1.
4) *Ibidem*, p. 661.

Vodă a mai promis și omagiu personal, îndată ce regele avea să se apropie de granițele țării sale [1]. Dar Ștefan II Vodă s'a ferit să facă vreodată omagiu personal, cu toate promisiunile și cu toate insistențele depuse de oficialitatea polonă.

Urmînd obiceiul polon, boerii Moldovei enumerați mai sus, tot la 13 Ianuarie au făgăduit regelui Poloniei, prin document separat, că vor fi supuși, că-l vor ajuta și apăra în contra oricărui dușman, neexceptînd pe nimeni. Au asigurat și ei pe rege că îndată ce el, sau vreunul din fiii lui se vor apropia de granițele Moldovei, domnul lor va merge să-i facă omagiu personal [2]. In privința redactării, constatăm că documentele moldovenești erau rezervate în expresii, fiind scrise într'un stil sobru, cu prea puține deosebiri față de documentele de omagiu anterioare.

Actul principal al domniei lui Ștefan II Vodă a fost reluarea raporturilor comerciale cu Polonia, deci redeschiderea și asigurarea comerțului de transit prin Moldova. A fost poate cea mai dorită și mai așteptată măsură de către boerii și negustorii moldoveni și poloni și chiar de alții din țări mai îndepărtate. Datorită stagnării acestui comerț, ambele țări au suportat serioase pagube materiale. Văzînd că s'a încheiat o pace sigură între Moldova și Polonia, reprezentanții negustorilor din Liov s'au prezentat, la 14 Martie 1434, în Suceava, aducînd cu ei privilegiul de comerț ce le fusese dat de Alexandru cel Bun la 8 Octomvrie 1408. Ștefan II Vodă l-a întărit și în acelaș timp le-a ușurat o parte din vămi [3]. Ceea ce ne pare curios este faptul că acest document, atît de important pentru economia țării, a fost întărit numai de cîțiva boeri. Aceștia au fost: Vîlcea, Crîstea, vornicul Cupcici, Isaiea, stolnicul Bogdan, ceașnicul Albu și logofătul Neagoe [4].

Gîndindu-se la nevoile materiale și la lipsa de numerar din țară, care probabil că era acută după un îndelungat război, Ștefan II Vodă a reluat și legăturile comerciale cu orașele săsești din Ardeal. Din Gura Bașăului, unde se afla Ștefan II la 26 Mai 1435, Brașovenii au primit întărirea vechiului lor privilegiu ce le fusese acordat de Alexandru cel Bun. Prin acest document li se

---

1) *Ibidem*, pp. 663-4.

2) *Ibidem*, pp. 665-6. Discuții asupra acestui document vezi la N. Iorga, *Istoria Românilor*, t. IV, *Cavalerii*, pp. 49-50 și la I. Minea, *Informațiile românești ale cronicei lui Jan Dlugosz*, pp. 23-4.

3) M. Costăchescu, *o. c.*, pp. 667-70.

4) *Ibidem*, p. 670.

acorda libertatea de a aduce în ţară tot felul de mărfuri, iar din Moldova aceşti negustori erau liberi să cumpere orice se afla de cumpărat [1]). In acelaşi timp Ştefan II a dat ordine tuturor funcţionarilor ca să nu zălogească mărfurile Braşovenilor sau ale oamenilor acestora pentru datorii străine. In neînţelegerile în care ar fi fost implicaţi chiar unii dintre Braşoveni, funcţionarii domneşti erau datori să facă raport direct domnitorului [2]).

A doua zi, 26 Mai, Ştefan II Vodă a scris „judeţilor" din Bacău şi din Trotuş, pe unde trecea drumul Braşovenilor, despre plîngerea acestora, că li se puneau multe piedici şi li se produceau mari pagube din cauza unor măsuri administrative luate de autorităţile locale. Ordinul domnului a fost ca funcţionarii de aici să-i sprijine pe aceşti negustori, să-i ajute, să nu îngădue a li se face nedreptăţi, căci „noi ştim capul vostru" [3]). Ştefan II Vodă şi-a dat seama de importanţa legăturilor comerciale şi fiind informat de pierderile pe care le suferă ţara de pe urma unor funcţionari incorecţi a luat măsuri de îndreptare.

Ştefan II a dat dovadă de alese calităţi de om de stat. A reuşit să atragă de partea sa majoritatea boerilor şi a făcut Polonilor concesiuni ca să fie recunoscut. E drept că aceste concesiuni au fost destul de serioase. Actul lui a avut consecinţe rele pentru ţară, deoarece fratele său Ilie Vodă a pornit pe panta cedărilor teritoriale. Ca o completare a activităţii sale politice, Ştefan II a promis Polonilor că le va apăra hotarele. E adevărat că s'a ţinut de cuvînt. Informaţia ne-o dă cronica noastră, în care e scris: „iară Ştefan Vodă în Suceava au jurat lui craiu înaintea solilor. Mai apoi, ca să arate slujbă, au răsipit o seamă de Tătari, cari au fost intrat la Podolia să prade la Braţlav, şi o samă vii i-au trimis lui craiu la Sfidrial" [4]). Prin urmare Polonii puteau să fie mulţumiţi de Ştefan II Vodă, iar ţara după ce a reluat toate legăturile cu vecinii l-a sprijinit.

Deşi Ştefan II n'a mers niciodată ca să se închine personal regelui polon, totuşi cesiunile teritoriale l-au pus într'o nouă lumină în ochii boerilor şi a celeilalte lumi moldoveneşti, care luptase, apărase şi cîştigase cu mult sînge acele teritorii. De aceea, pentru o parte din Moldoveni, Ilie Vodă pribeagul, cel neajutat de Poloni,

1) *Ibidem*, pp. 676-7.
2) *Ibidem*, p. 677.
3) *Ibidem*, pp. 677-8.
4) *Cronica lui Ureche*, p. 31.

reprezenta simbolul luptei pentru integritatea țării, rezistența ei, nerecunoașterea actelor de vasalitate și cesiuni teritoriale. Vor mai fi fost și alții care doreau o împăcare, cărora le-ar fi plăcut armonia dintre frați și nu priveau cu ochi buni actul răsturnării unui frate mai mare, cu drepturi mai multe, de un altul mai mic, oricît de capabil ar fi fost acesta. Putem totuși afirma că Ștefan II Vodă a avut mai mult bun simț decît fratele său Ilie, iar cele cîteva luni de guvernare i-au dat experiență, l-au obișnuit cu trebile publice și cu oamenii.

CAP. XI

O țară cu doui domni

Infrînt în ciocnirea care a avut loc la Loloi, după un an și nouă luni de domnie, Ilie Vodă s'a prezentat regelui polon, la 11 Noemvrie și în baza actului din 3 Iunie 1433 i-a cerut ajutor armat pentru reocuparea tronului, dar a fost refuzat categoric. Regele Poloniei era bătrîn, sfetnicii nu-l ascultau, apoi Ilie Vodă se expusese foarte mult în chestiunea lituaniană, care făcuse regatului atîtea griji. In concluzie au hotărît să nu-i acorde nici un fel de ajutor armat pentru reinstalare. Se pierduse doară atîta armată și se cheltuiseră sume mari de bani, iar o parte din țară fusese distrusă din cauza lui. Intenția îndoelnică a regelui de a-l ajuta pe Ilie Vodă a fost copleșită de murmurul protestelor din dietă, așa încît fostul domn al Moldovei a fost condamnat la surghiun. Au socotit totuși că îi fac o favoare dacă îl primesc în regat, deși i-au fixat domiciliu forțat, ca oricărui emigrant de seamă.

Considerînd această situație avea dreptate Ureche cînd afirma că lui Ilie Vodă, regele polon a hotărît „să-i dea hrană și să aibă socotință, că văzînd Ștefan Vodă că-i la cinste, să se teamă și să ție jurămîntul" [1]). I. Ursu a crezut și el că Polonii speculau certurile frățești, amenințînd pe domnul din scaun cu un contracandidat, gata oricînd să-i ia locul. In asemenea situații domnul devenea mai docil și mai dispus la anumite concesiuni [2]). Este sigur că și acest element a intrat în calculele oficialității polone, dispusă, după un războiu așa de lung și de costisitor la tot felul de combinații, numai ca să salveze pacea de abia încheiată și să poată reface atîtea ținuturi și orașe distruse.

Fiindu-i refuzat orice ajutor din partea Polonilor, Ilie Vodă s'a văzut părăsit de majoritatea partizanilor săi, mai ales după ce

1) *Ibidem*, p. 30.

2) I. Ursu, *o. c.*, p. 31.

au văzut că legăturile lui de rudenie cu familia regală nu-i sunt de niciun folos. Totuși, rudele polone ale lui Ilie n'au dezarmat în fața primului refuz, iar puținii partizani care-i mai rămăseseră în țară îl țineau la curent cu toate mișcările și intențiile lui Ștefan II. Ori cît de bine s'a purtat Ștefan II cu foștii partizani ai lui Ilie, totuși n'a putut să-i mulțumească pe toți. Ba unii dintre ei au protestat mereu contra cesiuniior teritoriale făcute Poloniei. Evident că acest grup de partizani al lui Ilie n'a fost numeros.

Informat tendențios de unii din ei, Ilie a încercat să treacă în Moldova, dar, aproape de graniță a fost prins de Ioan Kola, păzitorul său, care l-a dus la rege. Acesta, împreună cu dieta a hotărît ca să fie ținut mai departe închis, împreună cu toată familia lui, în castelul din Sideraz [1]). Dlugosz a scris că regele a pus deasupra intereselor de familie interesele statului său. Deși era supravegheat mai sever, totuși, folosind libertatea și consi-derația cu care era tratat ca rudă regală și ca fost domnitor al Moldovei, Ilie a fugit din nou. A trecut în Moldova, unde cu partizanii pe care i-a putut aduna în pripă a încercat să-l alunge pe fratele său Ștefan de pe tron. In jurul lui Ilie Vodă s'au strîns familiile prietene [2]). Deși surprins de năvala fratelui său, totuși Ștefan II nu s'a retras din fața lui. La 1 Februarie 1434, la Dăr-mănești [3]), „la o milă de Suceava", trupele sale au împrăștiat armata de adunătură a lui Ilie, luîndu-o prizonieră aproape în întregime. A scăpat numai Ilie și doui oameni. După acest de-zastru Ilie s'a văzut nevoit să caute din nou refugiu în Polonia.

După lupta dela Dărmănești Ștefan II Vodă a scris regelui polon [4]). Scrisoarea nu ni s'a păstrat și se poate ca nici să nu fi ajuns în mîna regelui. Relativ la aceste evenimente ni s'a păstrat o altă scrisoare a lui Ștefan II, din 16 Februarie 1434. In aceasta amintește regelui că i-a mai scris printr'un oarecare Wlastowscki, starostele Cameniței, dar crede că nu i-a predat scrisoarea. Il anunța pe rege că fratele său Ilie „ascunzîndu-se, a tăbărît în pă-mîntul nostru fără știre, și noi l-am întîlnit la o milă de Suceava", unde s'a dat lupta și „Dumnezeu ne-a ajutat și l-am bătut pe el,

---

1) D l u g o s z, o. c., libr. XI, col. 641 ; I. M i n e a, *Informațiile românești ale cronicei lui Jan Dlugosz*, pp. 22-3.

2) I. M i n e a, *Vlad Dracul și vremea sa*, p. 132.

3) I. B o g d a n, *Cronici inedite*, etc., p. 50, nota 9.

4) T h. H o l b a n, *O emendare a cronicei lui Ureche*, în *Cercetări Istorice*, a. VIII-IX (1932-1933), Nr. 1, p. 221.

și pe boerii lui și pe toți oamenii care au fost cu el la acel războiu i-am prins numai el singur al treilea a fugit din nou în țara milostivirii voastre, la Kolomeia. Acolo iarăși domnul Kola, staroste de Sniatin și Kolomeia, l-a luat pe socoteala lui, și ne-a scris că se va duce cu el la Milostivirea voastră". Mai departe îl ruga pe rege „să-l pue unde știe, pentru ca să nu mai facă așa". Ștefan II își exprima credința că Ilie a făcut aceasta fără știrea regelui. Propunea regelui ca să institue în jurul fratelui său o supraveghere mai severă, să nu lase „în jurul lui oameni răi", și chiar sfătuia pe rege ca să se păzească de el cît timp avea să stea în Polonia. Dorința lui imperioasă era ca în jurul lui Ilie Vodă să fie oameni credincioși, care să aibă grijă ca nu cumva să-i dea posibilitatea să fugă la vreun dușman al regelui sau al său [1]).

Din această scrisoare se vede că realitățile politice depășeau legăturile familiare. Polonii nu doreau o nouă domnie a lui Ilie, sau în cel mai bun caz nu voiau să-l ajute cu nimic. In același timp nu admiteau să li se creieze dificultăți la granița moldovenească fiindcă știau că în asemenea cazuri se întîmplau jafuri și omoruri. Se pare însă că norocul începuse să-i surîdă lui Ilie. Regele Vladislav II, pe care îl rugase Ștefan II ca să aibă grijă de paza lui Ilie, muri. In ultimele luni de domnie ale bătrînului rege fuseseră ascultați demnitarii care se opuneau reîntronării lui Ilie, fiind în același timp foarte atent cu toate soliile trimise de Ștefan II [2]). Totodată a dat urmare sugestiilor făcute de el căutînd să întărească paza din jurul lui Ilie. Totuși nici acestui rege Ștefan II n'a voit să-i presteze omagiul personal.

După 28 Martie 1434 regele Vladislav II a plecat spre Halici unde trebuia să vină Ștefan II Vodă ca să depună omagiul personal. In drum regele s'a îmbolnăvit, iar la 31 Mai a și murit [3]). Solii lui Ștefan au adus vestea în țară. Ștefan II nu se deplasase din capitală ca să meargă în Polonia, iar solii săi aveau instrucțiuni precise ca să-l scuze că nu poate veni.

Noul rege polon era sub epitropie, fiind minor, iar în regat dictau tot vechii sfetnici regali. Iliaș Vodă nu putea să aibă ajutor din alte părți. Sigismund de Luxemburg, fostul său aliat, era

---

1) Idem, *Acte politice slavone din epoca luptelor pentru tronul Moldovei de după Alexandru cel Bun*, pp. 259-60.

2) I. Minea, *o. c.*, p. 132; Dlugosz, *o. c.*, libr. XI, col. 650 și urm.; I. Minea, *Informațiile românești al cronicei lui Jan Dlugosz*, p. 24.

3. *Ibidem*, p. 25.

departe și avea alte planuri. Alexandru Aldea susținea pe Ștefan II, astfel că singura nădejde a lui Ilie Vodă rămăsese tot în țară unde boerii lui se mișcau și ciștigau noui aderenți. Probabil că din cauza lor, Ștefan II Vodă se ținuse de o parte nevoind să mai facă concesii Polonilor și nici chiar omagiul personal, deoarece este știut că în asemenea ocazii, suzeranul vine cu noui pretenții. Totodată am văzut că a reinoit toate privilegiile comerciale ale tatălui său cu Ardealul și cu Polonia.

Ilie Vodă s'a adresat cu cereri noui de ajutor anturajului tînărului rege polon, dar a fost refuzat. Atunci, pe furiș, a trecut din nou în Moldova [1]). In ciocnirea care a avut loc între partizanii fratelui său și ai săi, la Podraga (poate Podriga de astăzi din județul Dorohoiu), în Mai 1435 (în orice caz după data de 8 Mai cînd Ilie Vodă era încă în Sideraz [2]), de unde a trebuit să fugă), a fost din nou înfrînt.

Polonii au declarat că nu-și schimbă atitudinea față de el cu toată intervenția reginei mame Sofia. Ștefan II se bucura încă de multă trecere în Polonia, deoarece noul rege, la intervențiile sfetnicilor săi, a primit în audiență, sîmbătă 24 Iulie 1434, înainte de încoronare, pe solii moldoveni [3]). Ei au cerut ca Ilie Vodă să fie ținut în continuare sub pază, iar dieta le-a aprobat cererea.

Nu putem ști ce va fi făcut Ilie Vodă după lupta dela Podraga. Nu credem că s'a întors în Polonia unde știa că îl așteaptă o nouă internare. Poate că s'a adăpostit pe undeva prin apropierea graniței polone unde a început să-și adune noui partizani. Cu ajutorul acestora a căutat din nou să ocupe tronul. A patra luptă dintre frați s'ar fi dat în ziua de 4 August la Piperești [4]). După un document din 3 Martie 1607, Satul Piperești se afla „mai jos de gura Bahluiului", fiind sat domnesc [5]). Din cele ce au urmat s'ar presupune că lupta a fost nedecisă. Din cauza aceasta, Moldovenii, sătui de atita sbucium, au intervenit

1) A. D. Xenopol în *Istoria Românilor*, t, III, ed. III, îngrijită și ținută la curent de I. Vlădescu, p. 135, crede că Ilie Vodă a fost făcut scăpat de păzitorii lui.

2) I. Minea, *o. c.*, p. 25; Dlugosz, *o. c.*, libr. XII col. 679.

3) *Ibidem*, libr. XI, col. 663 și I. Minea, *l. c.*

4) *Cronica lui Ureche*, p. 29.

5) I. Minea, *Unde erau Pipereștii din vremea lui Iliaș Vodă și a lui Ștefan Vodă domni ai Moldovei ?* în *Cercetări Istorice*, a. XIII-XVI, Nr. 1-2, p. 700. Credem că e tot una cu actualul sat Chiperești, pe Jijia, din com. Țuțora, jud. Iași. (M. Costăchescu, *o. c*, t. II, p. 109, nota 4).

pentru împăcare. Intervenţia comercianţilor din Liov va fi fost şi ea luată în seamă [1]), fiind susţinuţi şi de negustorii moldoveni. Cuvînt hotăritor au avut însă boerii a căror importanţă s'a evidenţiat în aceste lupte. Cu început de carieră, în acest timp vom vedea curînd boeri avansaţi în cele mai înalte demnităţi. Oameni care probabil că în aceste vremuri tulburi au putut să adune averi. Sunt oameni noui de care aveau nevoie domnii. Ştefan II a căutat, pe orice cale, să-i strîngă în jurul său şi a reuşit, căci toate sforţările depuse de Ilie Vodă şi de partizanii săi, n'au mai reuşit să-l scoată din ţară. Odată cu împăcarea dintre fraţi se va vedea că structura sfaturilor domneşti va avea o fizionomie deosebită.

---

1) I. Minea, *Principatele române şi politica orientală a Impăratului Sigismund*, p. 238.

CAP. XII

Noua situație a statului moldovenesc. Atitudinea ambilor domnitori

Actul împăcării dintre Ilie Vodă și fratele său Ștefan II are o importanță foarte mare pentru politica internă a statului moldovenesc. De acum înainte lumea a căutat să-și vadă de treburile ei. Marea boerime a primit multe privilegii, influența ei a crescut enorm deoarece fiecare din cei doui frați voia s'o atragă de partea sa. Unele din manifestările publice boerești vor fi lipsite de sinceritatea caracteristică vremii lui Alexandru cel Bun, ca și de încrederea reciprocă acordată de boeri domnului, astfel că de multe ori inițiativele în politica internă sau externă a statului se loveau de piedici neprevăzute. E sigur că boerii au reușit să se facă ascultați. Ințelegîndu-se între ei, boerii au anunțat pe cei doui frați că țara nu mai poate îndura atîta sbucium, hotărîndu-i să se împace. Tratativele ne-au rămas necunoscute. Asupra sincerității înțelegerii dintre Ilie Vodă și Ștefan II Vodă nu ne putem pronunța. Se pare că avem de a face și cu o intervenție polonă în acest sens, care a căutat un compromis, îndemnîndu-i să împartă țara [1]).

Primul act care ne face cunoscută împăcarea dintre frați are data de 26 August 1435. Actul a fost dat în Bîrlad de Ștefan II și a fost adresat regelui polon [2]). Din document aflăm că Ștefan II avea boerii săi, care i-au rămas credincioși, deoarece înainte de a se împăca cu Ilie s'a sfătuit cu ei. In această scrisoare Ștefan II arată că s'a apropiat cu „blîndețe" de fratele său și i s'a închinat „ca Domnului său" și ca unui „frate mai mare", îndepărtînd din inima sa orice ură, avînd dorința de a-l sluji credincios cît timp va trăi [3]).

1) N. Iorga, *Istoria Românilor*, t. IV, *Cavalerii*, p. 51.

2) M. Costăchescu, *o. c.*, t. II, pp. 678-80.

3) *Ibidem.*

Din scrisoarea lui Ştefan II Vodă aflăm că acesta a avut o serie de acte dela regele polon şi dela dietă în contra fratelui său Ilie. Scrisorile îi fuseseră aduse din Polonia de „către pan Vîlcea şi de pan Cupcici", care-i fusese vornic. Murind Cupcici şi ne-mai găsind scrisorile le-a anunţat pe rege că nu le va folosi şi nu-i va aminti de ele fratelui său, Ilie Voevod. In acele scrisori se vorbea de pagubele pe care le-a cauzat regatului Ilie Vodă prin acţiunea lui anti-polonă. Ştefan II a scris că le consideră — dacă s'ar găsi cîndva—nimicite şi nefolositoare.

Scrisoarea lui Ştefan II a fost scrisă şi semnată în faţa unei delegaţii polone care se compunea din: Androvaş, voevodul Po-doliei şi a lui Wlostowschi, starostele Podoliei. De faţă mai erau boerii lui şi ai fratelui său. Solemnitatea a fost impresionantă. Au jurat că nu se vor mai duşmăni şi apoi au sărutat crucea. Ştefan II a declarat că dacă nu se va ţine de cuvînt şi nu va respecta angajamentele luate să fie dispreţuit în cinstea lui, cinste să nu aibă „în vecii vecilor" şi era liber oricine, nu numai regele, să-l pedepsească „ca pe un vinovat şi distrugător" [1]).

După împăcarea fraţilor constatăm că domn adevărat, ca un frate mai mare, a rămas Ilie Vodă, iar Ştefan a trecut pe pla-nul al doilea. Intervenţia polonă pentru împăcare şi-a avut rostul ei. Polonii şi-au dat seama că Ştefan II nu este un om comun. Dacă ar fi rămas singur domn, în scurt timp Moldova ar fi ajuns la puterea din timpul lui Alexandru cel Bun. O Moldovă prea puternică nu le convenea Polonilor. O ţară împărţită între doui stăpînitori n'avea să ajungă niciodată o forţă. Dlugosz ştia că re-gele polon şi consilierii săi au militat, prin diferiţi emisari pentru împăcarea frăţească. Tot ei i-au sfătuit să împartă ţara în două. O parte, în care intra portul principal dela Marea Neagră trebuia să-i fie dată lui Ştefan II, iar cealaltă cu Suceava şi vămile vecine să rămînă lui Ilie. Regele polon a cerut apoi ca ambii fraţi să-i facă omagiu. Ştefan II s'a ferit însă să presteze omagiu, dar Ilie Vodă s'a prezentat în ziua de 20 Iulie la Lemberg ca să-l de-pună [2]). Evident că Ştefan era supărat pe Poloni, deoarece în loc să-l ţină pe Ilie sub pază, i l-au impus ca domn peste cea mai mare parte din ţară [3]).

1) *Ibidem.*

2) Ioannis Dlugossi, *Hist. Pol.*, libr. XII, col. 690.

3) I. Minea, *Informaţiile cronicei lui Dlugosz*, p. 25: N. Iorga, *Chilia şi Cetatea Albă*, pp. 95—6, unde a scris că „Ilie reprezenta consorţiul frăţesc de domnie în străinătate".

Ilie Vodă a anunțat regelui polon evenimentul împăcării lui cu fratele său Ștefan. Scrisoarea poartă data de 1 Septemvrie 1435. Ilie Vodă scriea regelui că împreună cu fratele său vor „rămînea în această pace în vecii vecilor" și că vor „sluji amîndoi cu credință" coroanei polone, „fără înșelăciune, viclenie și impotriva oricărui dușman" [1]). Ilie a mai scris regelui că i-a dat lui Ștefan portul „și cu vama și ozerele, ce ascultă de acest oraș", orașul Vaslui cu ocolul care ascultă de el, „ținutul dela Tutova și tîrgul Birladului, cu tot ocolul. și morile Covurluiului și orașul Tecuciu, cu tot ocolul, și Oltenii" [2]). Insuși Ilie Vodă a mărturisit regelui că a jurat împreună cu fratele său „pe sfînta cruce și pe toți sfinții" că vor trăi în pace și nu se vor mai certa între ei. Nu amintește însă nimic de portul principal care trebuia să-l predea lui Ștefan. Scrisoarea se încheie cu un groaznic blăstăm [3]).

Oricîte angajamente și-au luat acești frați, orice jurăminte și-au făcut, ințelegerea dintre ei n'ar fi putut-o garanta decît lipsa oricărei ambiții și dorinți de a domni fiecare singur, lipsa intrigilor și mulțumirea sinceră cu noua situație. La aceasta însă nu s'a putut ajunge niciodată. Informațiile lui Dlugosz, asupra evenimentelor din timpul și după împăcarea dintre frați, sunt în cea mai mare parte juste. Ștefan II căpătase experiență și merita laudele care i s'au adus. Totuși el s'a ținut în rezervă, fiind supărat pe Poloni că nu și-au respectat angajamentele luate față de el. De aceia n'a voit să aprobe concesiunile făcute de fratele său Ilie. In jurul lui Ștefan a început să se strîngă tot ce avea țara mai sănătos și dornic de a-i salva independența.

După împăcarea frățească, făcută, după cum am văzut, sub presiunea factorilor interni, a factorului economic și a celui extern, trebuiau să se dea documentele omagiale față de coroana polonă. Ilie Vodă s'a grăbit să-l dea, la 1 Septemvrie 1435 [4]), pe

1) M. Costăchescu, *o. c.*, p. 682.

2) *Ibidem.*

3) *Ibidem;* Vezi însă I. Minea, *Principatele române și politica orientală a Impăratului Sigismund*, p. 238, unde susține că Ștefan II a primit și Cetatea Albă. Informația a luat-o din Ureche, *o. c.*, p. 31. De asemenea vezi și C. C. Giurescu, *Istoria Românilor*, t. II_1, ed. II, București 1937, p. 17. Relativ la această împăcare vezi și N. Iorga, *La cronologia vechilor domni moldoveni*, p. 40; I. Ursu, *o. c.*, p. 56; N. Iorga, *Istoria poporului românesc*, trad. l. germană, t. II, p. 84; I. Minea, *Vlad Dracul și vremea sa*, p. 140.

4) M. Costăchescu, *o. c.*, p. 684-5, 686-7.

cînd dela Ştefan II n'avem un asemenea document. El s'a putut scuza uşor că nu reprezintă ţara, de aceea a admis poate să fie inglobat in formula generală a documentului lui Ilie Vodă, fără chiar să-i fie amintit numele. Documentul a fost scris în limbile latină şi slavă. Ambele exemplare au acelaşi cuprins.

Prin actul omagial din 1 Septembrie 1435 Ilie Vodă şi-a luat angajamentul, „impreună cu copiii şi cu fratele", cu toţi „boerii sau sfetnicii", bătrîni şi tineri, că vor sluji şi vor fi supuşi totdeauna regatului polon. Şi-au luat obligaţia că toţi, după putere, vor ajuta Polonia in contra *oricărui* duşman, „neexceptind pe nimeni, lăsînd la o parte şi îndepărtînd orice nimicuri ascunse".

Regele Poloniei, după acest document, avea datoria de a-l apăra contra tuturor duşmanilor săi, fără de nicio excepţie. Au urmat apoi cedări reciproce. Regele l-a iertat pe Ilie Vodă „cu generozitate" pentru moartea şi prada făcută odinioară, în Kolomeia şi Sniatin" de Alexandru cel Bun, deoarece toate acestea au fost ispăşite prin inchisoarea suportată de însuşi domnul moldovean. Ilie Vodă a promis în schimb că nu va aminti niciodată regelui de tratamentul la care a fost supus în timpul captivităţii şi că nici nu va căuta să se răzbune [1]).

Documentul latin a fost scris de grămăticul Toma iar cel slav de logofătul Dieniş.

Peste două zile boerii lui Ilie Vodă, „bătrîni şi tineri", făceau cunoscut „altor domnitori din alte ţări, Crai şi Principi", că au făgăduit regelui Poloniei, împreună cu domnul lor, să-i fie supuşi. Au promis şi ei în scris, in această zi de 3 Septemvrie, că-l vor ajuta in contra oricărui duşman, fără de nicio excepţie. De toţi erau zece boeri [2]).

Ştefan II n'a luat nicio poziţie în politica externă a ţării cu toate că, după Dlugosz, Polonii ar fi fost foarte bucuroşi să-l ştie de partea lor, fiindcă era un bărbat adevărat şi constant, care în deşteptăciune şi fapte întrecea mult pe Ilie [3]). Cu puţin timp înainte de a fi fost eliberat Ilie din captivitate, Ştefan II cu armata sa puternică cucerise cetatea Braczlav dela Lituanieni şi o predase lui Wlastowski, căpitanul regal al Podoliei [4]).

1) *Ibidem*.

2) *Ibidem*, p. 689.

3) Dlugosz, *o. c.*, col. 692; I. Minea, *Informaţiile româneşti ale cronicei lui Jan Dlugosz*, p. 25.

4) Dlugosz, *o. c.*, col. 692 şi I. Minea, *l. c.*

Atitudinea lui Ştefan II Vodă era justificată. Rezerva şi tăcerea lui se datora şi faptului că situaţia cumnatului său Alexandru Aldea din Ţara-Românească era zdruncinată din cauza unei boli. Dela el nu putea spera niciun ajutor. In acelaşi timp crescuseră şansele lui Vlad Dracul de a ajunge domn şi se pare că acesta se căsătorise cu o soră a lui Ilie Vodă, „inainte de toamna anului 1433" [1]).

Ştefan II Vodă nu putea duce decît o politică de aşteptare, de rezervă totală, de rezolvarea chestiunilor interne, atrăgind asupră-şi privirile de simpatie a întregii ţări, în timp ce Ilie Vodă apuca pe drumuri care-i prejudiciau interesele.

Ştefan II Vodă a început să se ocupe cu gospodăria părţii de ţară a cărei administraţie îi fusese încredinţată. A căutat să menţină şi intensifice relaţiile comerciale cu Braşovul. Ameninţînd cu mari şi grele pedepse pe funcţionarii săi, la 5 Martie 1435, ca să se poarte cum se cade cu Braşovenii, a reuşit ca Ţara de Jos să fie cercetată de aceştia. A mai luat măsuri ca negustorilor să nu li se oprească mărfurile pentru diverşi datornici. Dispoziţiile lui erau ca numai atunci cînd Moldovenii aveau să-şi cunoască datornicii să meargă la Braşov, unde să fie judecaţi de ai lor. Cu Moldovenii avea să se procedeze la fel. Dacă pînă atunci se luase ceva Braşovenilor, pentru diverse datorii vechi, sau încasaseră vămi mai mari şi-a obligat funcţionarii ca să le restitue totul, „pînă într'un fir de aţă, ca să nu mai vie să se jăluiască" [2]).

Braşovenii erau privilegiaţi, deoarece erau singurii negustori, care împreună cu alţii din oraşele ardeleneşti foloseau portul cedat lui. Ei au căutat să-şi menţină poziţiile ciştigate. La 8 Iulie 1435, în Suceava, sosise o delegaţie a negustorilor din Braşov şi din Ţara-Bîrsei în frunte cu arcaşul Hanea. Delegaţia a cerut lui Ştefan II libertate pentru negustorii din aceste părţi de a veni în Moldova cu mărfurile lor şi să nu li se facă propriri pentru datorii străine. Domnul a aprobat în totul cererea delegaţiei şi a ordonat din nou ca Moldovenii îndreptăţiţi să meargă la Braşov unde avea să li se facă dreptate [3]).

Documentul cu data de 19 Decemvrie îl credem de mai

1) I. Minea, *Vlad Dracul şi vremea sa*, p. 134, nota 1; Dlugosz, *o. c.*, t. II, libr. XIII, col. 33-4.

2) M. Costăchescu, *o. c.*, p. 692.

3) *Ibidem*, pp. 693-4. Ambele documente pot fi considerate din anul 1435.

tirziu, poate din anii 1442-1446 [1]. La această dată nu credem că Ștefan II se afla în Suceava. El ședea la Vaslui ca într'o cetate. Aici îl vizita fratele său Ilie, mai des decît mergea el la Suceava. Ștefan II, după uciderea mamei sale, nu putea să aibă încredere în Ilie Vodă; orice jurăminte îi va fi făcut el nu se simțea în siguranță decît numai între oamenii săi.

Situația politică externă era favorabilă lui Ilie Vodă și de aceea se pare că el nici n'a căutat să precizeze atribuțiile fratelui său. Aceasta va duce spre o nouă desbinare. Ilie Vodă avea să piardă simpatia țării din cauza marilor concesii făcute Poloniei. Supărarea lui Ștefan II mai era justificată și de faptul că Ilie Vodă n'a voit să-i cedeze tot teritoriul din partea de jos a țării, cum promisese delegaților poloni însărcinați să facă intervențiile pentru împăcare. In această situație, Ștefan II nu putea fi mulțumit și sincer în raporturile cu fratele său vitreg.

După cum s'a văzut împăcare dintre Ilie Vodă și Ștefan II s'a datorat, în mare parte, presiunii exercitată de opinia publică a țării și intervențiilor polone care, deși aveau stimă pentru Ștefan, au dorit totuși să termine odată cu cererile de ajutor ale lui Ilie Vodă. Am văzut că situația politică externă a fost defavorabilă lui Ștefan II și de aceea el a trebuit să cedeze.

Opinia publică a țării era reprezentată de boerime a cărei importanță politică crescuse mult, mai ales datorită comerțului de tranzit, care o îmbogățise. Exemple deosebite ne arată cum din anturajul domnilor s'au ridicat boeri care au ajuns, în scurt timp, la o mare importanță și în același timp la o deosebită bogăție, numai datorită capacității lor.

In vremea lui Alexandru cel Bun erau puține familii boerești care se amestecau în viața publică. După moartea lui, numărul boerilor cu atribuții în viața publică a statului a trebuit să se mărească, deoarece fiecare dintre cei doui frați a dorit să-și aibă sfatul său propriu, cum avusese și tatăl lor. S'a văzut că Ștefan II a încercat să strîngă în jurul lui pe foștii boeri ai lui Ilie Vodă din prima domnie. După împăcarea cu Ștefan II, Ilie, dorind să aibă oameni mai siguri a căutat să-i schimbe pe cei vechi prin alții. Prin urmare, alta va fi structura sfatului lui Ilie Vodă. S'ar putea crede că după 1435 s'au impus anumite opinii de partid, grupate în jurul cîte unui pretendent, urmărind fiecare, prin influența în

---

1) *Ibidem*, pp. 694-5.

politica internă şi externă, doar avantagii materiale. Reprezentanţi ai boerimii au fost atraşi deocamdată de Poloni, iar mai tîrziu de Ardeal şi chiar de Ţara-Românească. Urmarea imediată a acestei atitudini a fost că s'a creiat un spirit de castă şi de independenţă faţă de domni. Toate vor da naştere la discuţii interminabile şi chiar la favorizarea luptelor interne.

Urmărind mai ales avantagii materiale, manifestările şi acţiunile boerimii au fost lipsite de sinceritate şi de încrederea necesară între elementele conducătoare ale unui stat. Din această cauză unele măsuri domneşti erau sabotate şi întîrziate. Cu încetul, boerii au reuşit să-şi impună pretenţiile şi să ajungă să exercite un fel de control asupra puterii domneşti. Ca să aibă o oarecare stabilitate, domnii au căutat atunci să cîştige sprijinul unei puteri externe, inaugurînd astfel una din cele mai nenorocite epoci din istoria Moldovei. In zadar va incerca Ştefan II Vodă să oprească boerimea de pe drumul periculos pe care pornise, i-a fost imposibil, deoarece el insuşi avea nevoie de sprijinul ei.

Pentru ochii lumii Moldova era împărţită în două, iar fraţii se împăcaseră. Totuşi, asupra actului de împăcare, noi am făcut anumite rezerve, din cauza neînţelegerilor teritoriale, mai ales în privinţa porturilor dela Marea Neagră.

Din anul 1435, dela împăcarea dintre Ilie şi Ştefan şi pînă la 12 Aprilie 1436, n'avem documente decît dela Ilie Vodă [1]. In aceste documente sunt pomeniţi boerii vechi şi cîţiva noui. Iată cine înconjura pe Ilie Vodă la 25 Noemvrie 1435: Giurgiu dela Frătăuţi, vornicul Vîlcea, Dan, Uncleat, fraţii Şteful şi Mîndrea Jumătate, fraţii Lazor şi Stanciu, fraţii Duma şi Mircea Limbădulce, Cozma Şandrovici, Vitolt, Fîrău, ceaşnicul Băloş, stolnicul Berindei, Cornilă, Steţcu, Cristea Negru, Iacuş, Misea, spătarul Vlaşin, comisul Stanciu şi logofătul Dinis [2]. Din vechiul lui consiliu lipsea acuma: Mihail dela Dorohoiu, logofătul Neagoe, Stan Bîrlici, Costea lui Dragoş, Mihail Popşa, Ioaniş, stolnicul Domocuş, Ciurbă, Laţcu, Boţ, Mihail Uric, Nemirca, Ivaşcu Procelnic, Miclea şi Ilieş. Aceştia fuseseră lîngă el în Iunie 1433. Acuma i-a înlocuit cu alţii ca: Vitolt, Fîrău, etc. E foarte clar că se produsese o ruptură şi grave neînţelegeri între cei mai de frunte boeri ai Moldovei. Cei pe care îi găsim lîngă Ilie la 25 Noemvrie 1435 au fost boerii care l-au sprijinit, au pribegit cu el în Polonia, pe

1) *Ibidem*, t. I, pp. 412-3, 416-7, 420-1, 424-5.
2) *Ibidem*, pp. 424-5.

cînd cei nepomeniţi de el trecuseră de partea lui Ştefan II

Documentul prin care Ştefan II anunţa, la 26 August 1436 pe Vladislav III că s'a împăcat cu fratele său, nu pomeneşte numele nici unui boer [1]) de al lui Ilie Vodă, iar documentul din 1 Septemvrie acelaşi an, nu aminteşte decît pe logofătul Dinis, care-l scrisese [2]). Totuşi, la 3 Septemvrie se aflau lîngă el zece boeri. Numărătoarea se poate face după numărul peceţilor boereşti aplicate pe document. Nu ştim de ce n'au fost pomeniţi în document cu numele lor, cum se obişnuia [3]).

Cunoaştem numele tuturor celor care l-au susţinut pe Ilie Vodă şi al celor care au militat pentru împăcarea şi înţelegerea dintre el şi Ştefan prin o înţelegere cu Polonii, din documentul omagial din 12 Septemvrie 1436. Atunci Ilie Vodă a prestat un omagiu de „statornică supunere, de credinţă" şi jurămînt faţă de Vladislav III. Boerii aceştia, pe lîngă nume, au fost pomeniţi şi după localitatea pe care o stăpîneau sau în care îşi aveau curţile. Ii cităm: Vilcea dela Lipnic, Isaiea dela Baia, vornicul Petru dela Hudineţ, Uncleata dela Zubrouţi, Şteful dela Şerbăneşti, Duma Brănişteariul, Lazăr dela Tulova, Mindrea al lui Jumătate şi Stanciul dela Bogăeşti, Stan Bîrlici dela Voroneţ, Vitolt dela Ripujinţi, Diniscu cancelar dela Hropotouţi, Steţcu al lui Giurgiu dela Toporouţi, Danco al lui Giurgiu dela Frătăuţi, Stan Posadnicul, Băloş subceaşnic, stolnicul Berindei, Domocuş dela Sireţel, Ioanîş dela Şumuz, Sima lui Mihălaş dela Izgheart, Boguş dela Mihăeşti, Hodco dela Mamorniţa, Misea al lui Ravas, Ioachim al lui Calian, Ivaşcu dela Rogoşeşti, Roman al lui Hudici, Boris dela Cuciur, comisul Stanciu, Nemirca al lui Iaţcu, spătarul Alexandru, Mic dela Silişeşti, spătarul Iliaş, pisarul Şendrica, Ivaşcu al vornicului şi Iliaş al lui Negrea. Aceştia împreună cu toţi cavalerii şi boerii, „împreună cu toate pămînturile supuse şi *cu toţi aceştia, care vor fi în aceste pămînturi*", au făcut „supunere statornică de credinţă şi jurămînt prea strălucitului Principe, Domn Vladislav"... „Domnul nostru milostiv"... etc. [4]).

Fiind stăpîn nediscutat pe o parte din ţară, Ilie Vodă a căutat să-şi atragă boerii acordîndu-le danii generoase. Putem admite, că acei care au primit dela el documente au fost şi au

1) *Ibidem*, t. II, pp. 678-80.
2) *Ibidem*, pp. 681-2.
3) *Ibidem*, pp. 689-90.
4) *Ibidem*, pp. 701-2.

continuat să facă parte dintre susținătorii lui. Postelnicul Ilieș Liciu și fratele său Simion, au primit ca danie, la 8 Octomvrie 1435, satele: Ivancicăuți și Vanceneștii [1]). Ilieș Liciu servise și sub Alexandru cel Bun, iar acuma, îmbătrînit, își vedea de treburile sale pe lîngă moșii. Ca fost sfetnic al bătrînului domn a trebuit să susțină pe Ilie Vodă. Documentul acesta arată rezerva în care voia Ilieș Vodă să-l țină pe fratele său, deoarece nici nu-l pomenește măcar în formula de întărire a daniei, în schimb a pomenit pe fiul său Roman.

Deși documentul de mai sus ni s'a păstrat într'un suret defectuos, totuși il putem folosi. Intre sfetnicii care au atestat această danie apar cîteva nume noui ca: Tăutu și fratele lui Dumitrașcu, Coșulă Stetecicu, un oarecare Iancu și Voicu, pe care îi credem că au făcut parte din grupul lui de susținători [2]).

Un om care l-a slujit credincios pe Ilieș Vodă a fost Stan Babici căruia i-a dat, la 18 Octomvrie 1435 – în timp ce se afla la Hotin –, satele Sobraneți, Vascouți și Budinții. Vascouții fuseseră ai lui Misea, care își pierduse moșiile din cauza vicleniei, iar Budinții fuseseră ai lui Mihail Coșcievici, pierduți tot din cauza vicleniei [3]). Că Stan Babici făcea parte dintre oamenii credincioși lui Ilieș Vodă nu mai încape nicio îndoială, dar observăm și faptul că el a trecut la represalii contra unor oameni, care n'ar fi exclus să fi fost dintre susținătorii lui Ștefan II. Pe aceștia i-a acuzat de viclenie confiscîndu-le moșiile pe care apoi le-a dăruit oamenilor săi. Familia lui Stan Babici era numeroasă. El mai avea patru frați: Ioachim, Andrieș, Simeon și Iurie. Era un grup de oameni credincioși care trebuiau răsplătiți.

Ultimul document păstrat dela Ilie Vodă din anul 1435 are data de 25 Noemvrie. E tot un document de danie. Prin el, popa Micu, care fusese unul dintre credincioșii lui Alexandru Vodă cel Bun și acum îl susținea pe Ilie Vodă, a fost miluit cu satele: Crăeștii la Rebricea și „unde a fost Stoian". In formula de întărire a documentului Ilie Vodă nu pomenește pe fratele său Ștefan. In schimb, înaintea sfatului îl amintește pe fiul său Roman [4]).

Se observă clar intenția lui Ilie Vodă de a aduna în jurul său o parte din oamenii credincioși ai tatălui său. Majoritatea lor

1) *Ibidem*, t. I, pp. 416-7.
2) *Ibidem*, p. 416.
3) *Ibidem*, pp. 420-1.
4) *Ibidem*, pp. 424-5.

erau însă bătrîni, retraşi din viaţa publică, de aceea a fost nevoit să se folosească de oameni de a doua mînă. Căuta să facă faţă cu ei grupului de boeri tineri şi energici care se adunaseră în jurul fratelui său vitreg.

Măsurile luate de Ilie Vodă contra unor oameni de ai lui Ştefan II, cum şi refuzul lui de a-l pomeni în documente ne face să ne gîndim că acesta va încerca să reacţioneze atita cît îi vor îngădui puterile.

Reacţiunea s'a produs în intervalul dela 25 Noemvrie 1435 şi pînă la 12 Aprilie 1436.

Reacţiunea lui Ştefan II Vodă contra fratelui său, cum şi schimbarea în politica internă a Moldovei, se constată imediat din documentele păstrate. Ca o urmare a acestei reacţiuni, e faptul că nu ni s'a mai păstrat nici un document intern dela Ilieş Vodă pînă la 12 Aprilie 1436. Ultimul lui document păstrat, înainte de această dată, e din 25 Noemvrie 1435. In acest timp credem că au fost neînţelegeri grave între ambii fraţi. Cauza acestor neînţelegeri poate s'a datorat şi prigoanei pornită de Ilie Vodă contra partizanilor fratelui său Ştefan II. Ilie a voit să arate lumii că el e adevăratul stăpîn al ţării. In acelaşi timp, credem că Ştefan II i-a dat a înţelege că el e stăpînul părţii din ţara de jos unde poate se vor fi refugiat anumiţi boeri ameninţaţi de fratele său. Putem presupune că ţara era foarte aproape de un nou războiu civil. Atunci credem că s'au produs din nou intervenţii din partea boerilor şi a lumei care dorea linişte. Ilie Vodă, fiind ameninţat cu izolarea, a trebuit să cedeze. S'a ajuns astfel la o nouă împăcare. Acuma credem că s'a hotărît ca actele publice să se dea în numele ambilor fraţi. Primul document păstrat, dat în numele ambilor fraţi are data de 12 Aprilie 1436. Impăcarea dintre ei s'a produs înainte de această dată.

Documentul din 12 Aprilie 1436 ni s'a păstrat într'un regest foarte scurt. Prin el, amîndoi fraţii domnitori, au întărit unui oarecare Baicu, satele: Dolheştii – unde-şi avea casa – Negreştii, Almăşelul, Horaiţa, Roşcanii şi Dobrenii din ţinutul Neamţ [1]), deci din partea de ţară a lui Ilie Vodă. Inţelegerea s'a întărit şi mai mult prin vizita pe care a făcut-o Ilie Vodă la Vaslui – capitala fratelui său – înainte de 21 Aprilie acelaşi an. Din ştirile care ni s'au păstrat putem trage concluzia sigură că Ilie Vodă a făcut acest pas.

1) *Ibidem*, p. 427.

Se pare că la ordinea zilei era amenințarea turcească. Ardelenii se temeau, iar Sașii, care nu erau siguri de sentimentele Românilor, au luat măsuri aspre care au produs nemulțumiri între detașamentele armate formate din Români. Unele detașamente chiar s'au răsculat, în 1435, trecînd în Moldova. Această situație nesigură a continuat și în anul 1436. Neliniștea din Ardeal, amenințarea turcească și situația din Țara-Românească, pe lîngă problemele interne, au preocupat pe cei doui frați în discuțiile pe care le-au dus [1]).

Tot acuma, împreună, Ilie și Ștefan, au dăruit pe Stanciu pîrcălabul cu satul Crasna. Stanciu e numit hotnog și pîrcălab [2]). Documentul e foarte important, fiindcă din el cunoaștem pe boerii care se aflau la Vaslui împreună cu cei doui frați. Erau acolo: Jurj Fratovschi, vornicul Crîstea, Vîlcea, Isaiea, vornicul Hudici, Jurj Piatră, Șteful și fratele său Mîndrea, Negrilă, frații Lazăr și Stanciu, Costea Dragoș, Simion Turcu, Dumici, frații Banciu și Șteful, stolnicul Bogdan, ceașnicul Albu și logofătul Oancea [3]). Acuma se pune o întrebare, care erau boerii lui Ilieș Vodă și care erau ai lui Ștefan II?

Răspunsul nu ni-l poate da decît un document dat din Suceava de Ilie. Deși documentele următoare sunt date și din Vaslui și din Suceava în numele ambilor domnitori, după cum fusese înțelegerea, totuși lîngă Ilie Vodă nu erau decît oamenii lui. Un asemenea document are data de 23 Mai 1436. Din el aflăm numele boerilor lui Ilieș Vodă, care erau: Giurgiu dela Frătăuți, Vîlcea, Isaiea, Stan Birlici, Uncleat, Stan Posadnicul, Giurgiu Straovici, frații Șteful și Mîndrea Jumătate, frații Lazăr și Stanciu postelnicul, frații Duma și Mircea Limbă-dulce, Cozma Sendrișor, Manoil, Vitolt, Fîrău, ceașnicul Băloș, stolnicul Berindei, Nemirca, Iacuș, Hodco dela Mamornița și fratele său Leva, Boguș Neasteacă, Pașcu, Stețcu, Misea, Crîstea Negru, spătarul Alexandru, comisul Stanciu și logofătul Dienis [4]). Dintre aceștia știm că au fost cu Ilie Vodă la Vaslui Giurgiu dela Frătăuți, Vîlcea, Isaiea, Șteful și Mîndrea, Lazăr și Stanciu.

La sfîrșitul documentului este amintit numele unui vornic

1) N. Iorga, *Istoria Românilor*, t. IV, p. 55.

2) M. Costăchescu, *o. c.*, pp. 429-30; și N. Iorga, *o. c.*, p. 54.

3) M. Costăchescu, *o. c.*, 430.

4) *Ibidem*, pp. 441-2.

al lui Ștefan II Vodă, anume Cristea Negrul. Se poate presupune că prin înțelegerea frățească s'a hotărît ca în ambele cancelarii să fie folosită o listă comună a boerilor din sfatul ambilor domni. Aceasta ne-o dovedește și documentul din 5 Mai 1436 dat în Vaslui de Ștefan II Vodă. Actul a fost dat în numele ambilor domnitori. Deasemenea documentul a fost întărit de boeri din ambele sfaturi [1]). Obiectul documentului a fost întărirea unei danii făcută lui Duma Negru, care a făcut parte din consiliul lui Ștefan II încă dela 24 Aprilie 1434 [2]).

La 13 Iunie 1436, cînd s'a făcut o danie lui Mihai Stîngaciu, probabil unul din oamenii lui Ștefan II, boerii din sfat sunt amestecați. In fruntea celor care întăreau dania se aflau bătrînii boeri: Vîlcea și Giurgiu dela Frătăuți, după care urmau vornicul Cristea, Isaiea și alții mai tineri. Intre aceștia se constată oameni de ai lui Ștefan II Vodă, ca: Negrilă, vornicul Hudici (pe care îl credem trecut de mult de partea lui Ștefan II), Costea lui Dragoș, Giurgiu Piatră, Duma Negrul, Simeon Turcul, stolnicul Bogdan, spătarul Petru, comisul Stanciu și logofătul Oancea [3]), ca să nu-i amintim decît pe cei mai credincioși.

După cuprins și după localitatea din care au fost emise, putem ști care documente au fost date de Ilie Vodă și care de Ștefan II Vodă. Cu siguranță că documentele emise din Vaslui au fost date numai de Ștefan II și pentru oamenii lui, iar cele din Suceava de Ilie Vodă. De altfel majoritatea documentelor poartă pecetea domnului care le-a emis, deși Ilie Vodă este pomenit totdeauna în frunte. Nu se poate admite că atunci cînd avem documente emise din Vaslui sau din Suceava în numele ambilor domni, ei se găseau împreună. Intîlnirile dintre ei au fost rare și nu puteau fi determinate decît de evenimente foarte grave.

Trebue observat apoi că mare parte din documentele date de Ilie Vodă în Suceava încep astfel: „Noi Ilie Voevod, *Domnul țării Moldovei și fratele Domniei mele Ștefan Voevod*, facem cunoscut...". In schimb documentele date de Ștefan II încep și astfel: *„Noi Ilie Voevod și fratele Domniei mele Ștefan Voevod, Domnii țării Moldovei"* etc. Din aceasta se vede că Ilie îl considera inferior pe fratele său, pe cînd acesta se considera egal.

---

1) Damian P. Bogdan, *Acte moldovenești din anii 1426-1502* București 1947, pp. 29-30.

2) *Ibidem* și M. Costăchescu, *o. c.* t. I p. 383.

3) M. Costăchescu *o. c.*, pp. 444-5.

Accepta doar ca Ilie să fie numit primul în documente, ca un frate mai în vîrstă.

Credem necesar să ne oprim puţin asupra acestor documente, căci ele ne arată foarte clar dorinţa fiecăruia dintre cei doui fraţi de a-şi atrage partizani noui şi de a şi-i păstra pe cei vechi. Ele ne arată cum numărul partizanilor lui Ştefan II Vodă se mărea, iar al lui Ilie Vodă scădea. Cînd acesta va vedea golul din jurul său va porni din nou pe panta unor umilitoare concesiuni în politica externă a ţării numai pentru a găsi susţinători în afară, cu ajutorul cărora să se poată menţine.

Dacă din documentele discutate pînă acuma s'au putut distinge unele simpatii boereşti pentru o domnie sau alta, de acuma înainte vom putea cunoaşte precis simpatiile boerilor pentru un domn sau altul. Vom începe întăi cu simpatizanţii lui Ştefan II Vodă.

La 15 Iunie 1436, vornicul de gloate Moica şi fratele său spătarul Tador - oameni de ai lui Ştefan II Vodă - au fost miluiţi cu satele Brediceşti, la Crasna, la Cobîle, unde a fost Iucaş, la Bîrlad, unde a fost Cîrţăcoae şi cu trei locuri pustii [1]). Hotarul pustiilor avea să fie atîta de întins încît să poată trăi pe ele cinci sate „în destul" [2]). Logofătul Oancea sau Vancea al lui Ştefan II Vodă, care îşi începuse cariera sub Alexandru cel Bun, a primit la 17 Iulie 1436, un document de întărire a stăpînirii sale pentru satele: Procopinţii cu moară, Macicouţii cu prisaca, Cozareuţii, etc., etc. [3]). Dintre oamenil lui Ilie Vodă a făcut parte şi Hodco Creţean, pe care la 17 Iulie 1436, Ştefan II Vodă l-a miluit cu două locuri „din pustietate" pe Cula, îndeajuns de întinse pentru a fi folosite de două sate [4]). Un partizan al lui Ştefan II a fost Luca din Sihle împreună cu fraţii săi Malet şi Stroe. Ei au primit dela domn, la 11 August 1436, ca danie satele: Viadici şi la gura Saratei, unde a fost Mihail [5]). In divanul acestui document apar, pentru prima oară, vornicul Duma şi logofătul Mihail [6]).

Se pare că Ştefan II şi-a avut portarul său în Vaslui. Primul dintre aceştia poate a fost Oană, care deasemenea şi-a început cariera tot în vremea lui Alexandru cel Bun. Fiindcă îl servea

1) *Ibidem*, pp. 449-50.
2) *Ibidem*.
3) *Ibidem*, pp. 459—60.
4) Damian P. Bogdan, *o. c.*, pp. 33-4.
5) M. Costăchescu, *o. c.*, pp. 473—4.
6) *Ibidem*, p. 473.

credincios pe tinărul Ştefan II, acesta, la 20 August 1436 i-a întărit stăpînirea peste un număr de sate, selişti, o vie şi un iaz [1]. Intre boerii consilieri apar acuma: postelnicul Simeon, vistiernicul Toma, Banciul şi fratele său Şteful, ceaşnicul Ivan Balcean şi spatarul Dieniş [2]. Nu credem că acesta din urmă să fie una şi aceeaşi persoană cu logofătut Diniş. Aceeaşi intrebare pe care şi-a pus-o şi d-l M. Costăchescu, ne-o punem şi noi: „Corespunde oare funcţia de portar a lui Oană cu cea de portar de Suceava, de mai tirziu" ? [3]. Dacă e tot una atunci evident că Ştefan II Vodă şi-a avut portarul său în persoana acestui Oană.

Credem necesar să identificăm şi pe aderenţii lui Ilie Vodă, din anul 1436, inainte de 19 Septemvrie, aşa cum reies din documentele emise din cancelaria lui. Am amintit că toate documentele emise în Suceava le considerăm ca date de Ilie Vodă, pentru oamenii săi, deşi în ele este pomenit şi fratele său Ştefan II. In toate documentele emise din Suceava este pomenit fiul lui Ilie, Roman, pe cind în acele emise din Vaslui nu e pomenit. Putem a afirma că în documentele emise din Suceava Roman nu e pomenit decit doar atuncea cind în capitala lui Ilie Vodă se afla fratele său Ştefan. Nu cunoaştem motivele pentru care un om ca Ştefan II Vodă a putut să urască pînă într'atita un copil, cum l-a urit pe Roman II. Putea să fie mai îngăduitor mai ales că el n'a avut niciun copil care să-i supravețuiască. Presimţea oare Ştefan II Vodă că moartea lui se va trage din ordinul acestui copil ?

Putem considera ca făcînd parte din grupul oamenilor lui Ilie Vodă pe Baicu dela Neamţ, care a primit danii in ziua de 12 Aprilie [4]. Deasemenea dintre oamenii lui făcea parte hotnogul Stanciu, care la 21 Aprilie îndeplinea funcţia de pîrcălab [5]. Această funcţie nu era de o importanţă deosebită, deoarece pîrcălabii tuturor cetăţilor nu sunt pomeniţi între membrii sfaturilor domneşti, deci îi putem considera inferiori celorlalţi dregători.

Tot între partizanii lui Ilie trebue să amintim pe Ivan Cauteş [6], Duma Uranie şi fratele său Petrică [7], Stan Babici şi fraţii săi, care stăpîneau, la 23 Mai, Vicovul de sus [8]. Om de încre-

1) *Ibidem*, pp. 475—6.
2) *Ibidem*, p. 476.
3) *Ibidem*, p. 481.
4) *Ibidem*, p. 427.
5) *Ibidem*, p. 429—30.
6) *Ibidem*, p. 438.
7) *Ibidem*, pp. 439—40.
8) *Ibidem*, pp. 441—2.

dere al lui Ilie Vodă a fost spătarul Alexandru. Acesta, pentru „dreptatea" și credința cu care l-a servit pe domnitor, a fost răsplătit cu restituirea „ocinei", care poate ii fusese confiscată de Ștefan II, compusă din două sate: Glodenii și Bulgarii, foste in stăpînirea lui Mindrea. Acuma i-a întărit și stăpînirea peste satul Muncel. Procesul a avut loc la 1 Iulie 1435 [1]).

Un om de mare încredere a lui Vodă trebuie să fi fost Petru Ungureanul din Cîmpul lui Dragoș, care servise și sub Alexandru cel Bun. Ilie Vodă l-a dăruit cu patru sate, care se bănuește că se cuveneau altcuiva. Aceste sate fuseseră ale boerului Neatedu și ale lui Porcea, de aceea se pune clauza că „cine ar începe din seminția lor, contra lui Petru sau contra copiiior lui, pentru sate, cu omor, sau cu sfadă, sau cu oricare răutate, acela să ne plătească zavescă 60 ruble de argint curat" [2]).

Ivașcu Balosin, care servise credincios pe Alexandru cel Bun și continua să-l servească—împreună cu frații săi Micul și Badea —pe Ilie Vodă, la 27 August, a fost miluit de domnitor cu satul Cruglic [3]). Tot sub Alexandru cel Bun își începuse cariera Badea Plopescu și nimic nu l-a despărțit de Ilie. Pentru răsplătirea credinței și serviciilor aduse, la 8 Septemvrie 1436 l-a dăruit cu satele Naneșești, Bratiești și Dohtana de pe Tazlău [4]).

Din marele grup de foști dregători ai lui Alexandru cel Bun făcea parte Dan Mesehnă, care trebue să-i fi făcut mari servicii lui Ilie, deoarece la 19 Septemvrie il dăruia cu opt sate [5]). Toți aceștia amintiți pînă acuma și împreună cu Mihail Popșa, Mircea, Hodco dela Mamornița și fratele său Leu, se aflau în jurul lui Ilie la 19 Septemvrie cînd a izbucnit un nou conflict intern, prilejuit poate și de noi pretenții polone. Din cele ce au urmat credem că Polonii au formulat noui pretenții, care atingeau grav suzeranitatea țării. Ilie Vodă simțindu-se slab n'a rezistat, a trebuit să discute cu ei și pînă la urmă a pornit pe panta celor mai umilitoare concesiuni, care au revoltat țara. In schimb, Ștefan II a luat o atitudine deosebită, o atitudine de opoziție față de înfeodarea totală a statului Poloniei. In jurul lui se vor strînge toți acei care doreau salvarea independenței țării.

---

1) *Ibidem*, pp. 454—5.
2) *Ibidem*, pp. 467—8.
3) *Ibidem*, pp. 481—2.
4) *Ibidem*, pp 484—5.
5) *Ibidem*, pp. 487—8.

CAP. XIII

Moldova şi concesiunile făcute de Ilie Vodă Poloniei

Ilie Vodă a fost nevoit să facă alte concesiuni în politica internă cît şi in cea externă. Poate ar fi opus rezistenţă, atît pretenţiilor boereşti cît şi nouilor cereri polone, dacă Ştefan II n'ar fi avut un mare număr de partizani adunaţi în jurul său şi dacă deasemenea, peste graniţă nu s'ar fi bucurat de o trecere deosebită, în Polonia fiind considerat superior fratelui său şi în acelaşi timp mai binevoitor. După cum vom vedea însă, în această privinţă Polonii s'au înşelat grav. Din cauza aceasta Ilie a trebuit să satisfacă toate cererile polone. In schimb majoritatea opiniei publice din Moldova dorea pace. De aceea ambii fraţi au trebuit să fie liniştiţi. Nimeni dintre partizanii lor nu erau dispuşi deocamdată să-i sprijine într'un nou războiu civil.

Se pare că Polonii doreau ca Ştefan II să le facă omagiul dar acesta il evita, cunoscînd pretenţiile polone şi drumul periculos şi detestat de toată opinia publică moldovenească, pe care pornise fratele său mai mare. In acelaşi timp Ilie Vodă, dîndu-şi seama de forţa polonă şi cunoscînd simpatia de care se bucura fratele său Ştefan în Polonia şi ca această ţară să nu-şi schimbe radical poziţia faţă de el, a trebuit să-i accepte toate cererile. Totodată, se pare că Ştefan II, cunoscînd slăbiciunea stăpînirii fratelui său, a început să devină din ce în ce mai pretenţios, dorind noui teritorii sub administraţia sa, cu toate că domn, pe primul plan, apărea numai Ilie Vodă.

Chiar felul în care s'a făcut împăcarea din 26 August 1435 trebuia să dea naştere la noui neînţelegeri. Ştefan II domnise o bucată de timp peste întreaga ţară, iar acuma se vedea redus la rolul de asociat, fără drepturi precizate public. S'a văzut obligat să emită documente în numele fratelui său, el, care condusese în-

treaga ţară. Evident că îi venea greu să nu reacţioneze. Pe plan extern Ştefan II Vodă pierduse orice sprijin politic, deoarece sfîrşitul anului 1436 adusese începutul unor noui stăpîniri, care nu-i erau favorabile. Totuşi a dus cea mai cuminte politică stînd în rezervă. Şi-a mărit numărul partizanilor, iar prin atitudinea lui rezervată a arătat Moldovenilor că dezaprobă politica de concesiuni umilitoare inaugurată de fratele său. Credem că acesta era împins la concesiuni şi de anturajul polonofil al soţiei sale, care dorea îngenuncherea definitivă a Moldovei.

Evenimentul închinării lui Ilie Vodă a fost făcut cunoscut în toată Polonia. S'au făcut pregătiri mari, care să impresioneze pe delegaţii străini ca şi pe acei care aveau să vină din Moldova. La 18 Septemvrie 1436, Ilie Vodă, împreună cu suita, se afla la Liov. Solemnităţile s'au desfăşurat într'un cadru măreţ. In oraş s'au făcut pregătiri speciale. Regele Vladislav III-lea a venit în Lemberg însoţit de fratele său Cazimir şi de toţi demnitarii regatului. Ilie Vodă era înconjurat de o suită numeroasă compusă din marii dregători ai ţării. Solemnitatea a avut loc în ziua de Sf. Mihail. S'a oficiat un tedeum în catedrala oraşului, apoi, „într'un thalamus circular", construit special pentru solemnitatea depunerii omagiului, regele s'a aşezat, cu coroana pe cap şi îmbrăcat cu toată pompa regală [1]. Ilie Vodă, îmbrăcat în haine scumpe, înconjurat de consilieri şi boeri, avînd în mînă steagurile cu emblemele moldoveneşti de războiu, s'au apropiat şi închinat în faţa regelui. In semn de supunere nediscutată au rupt lemnul steagurilor şi l-au aruncat la picioarele tronului [2]. După aceasta, domnul Moldovei a fost admis ca să sărute mîna regelui. Regele i-a promis, apoi, că îl va apăra în contra oricărui duşman, după care a fost aşezat la stînga tronului regal, iar după el urmau boerii săi [3].

Acest cadru solemn şi public de închinare n'a fost admis niciodată de vreun domn al Moldovei [4], însă Polonilor, în grandomania lor de a arăta lumii că domni puternici se închină forţei regatului lor, le făcea o deosebită plăcere.

In ziua de 19 Septemvrie, în Liov, Ilie Vodă a dat un document omagial, numai în numele său, prin care a promis regelui

1) I. Dlugosz, *o. c.*, col. 690; I. Minea, *Informaţiile româneşti ale cronicei lui Jan Dlugosz*, p. 26.

2) *Ibidem*, col. 691 şi I. Minea, *l. c.*

3) *Ibidem*.

4) I. Minea, *Vlad Dracul şi vremea sa*, p. 145.

polon şi urmaşilor săi „neindoelnică credinţă, curată şi statornică slujbă", împreună cu boerii, cavalerii, nobilii din cetăţi şi oraşe, cu reprezentanţii ţinuturilor supuse şi ai fiecărei clase sociale, jurînd cu mîna pe cruce [1]). Jurămîntul lui Ilie Vodă a fost următorul: „Eu Ilie Voevod, Domnul Ţării Moldovei, jur şi făgăduesc credincios, fără înşelăciune şi fără viclenie, că vreau să fiu cu credinţă curată şi dreaptă, Strălucirei voastre, Coroanei Crăiei voastre polone şi urmaşilor tăi, *cu toate ţinuturile şi oamenii mei*, aşa să-mi ajute Dumnezeu şi sfinta venerată stăpînă Maria şi toţi sfinţii şi această sfîntă şi lăudată cruce".

Supunerea, arată documentul, a fost făcută „cu toată umilinţa şi respectul", făgăduind ajutor şi servicii, regelui şi urmaşilor lui, ori de cîte ori ar fi avut nevoe. Toate acestea se obliga să le îndeplinească cu toată puterea şi cu tot sfatul, în orice vreme, împotriva oricărui duşman, venind în ajutor el însuşi cu toată forţa armată a ţării sale, oriunde ar fi fost chemat [2]). Ilie Vodă a promis solemn că nu va lua parte la nicio uneltire împotriva regelui, iar dacă va auzi despre aşa ceva trebuia să-l anunţe imediat. Omagiul lui Ilie Vodă a fost dat pentru el, urmaşii şi supuşii săi [3]).

Din documentul acesta se observă, în general, că s'a încercat a se face din Moldova un stat supus sau, poate, realizarea unei uniuni moldo-polone. Deocamdată se creiase Moldovei o situaţie asemănătoare cu a Lituaniei.

Documentul omagial al lui Ilie Vodă a fost urmat de un alt document dat de boerii săi, care veniseră la Liov. Ei au garantat că domnul lor, cu toate pămînturile şi locuitorii supuşi, vor fi credincioşi şi ascultători, întărind supunerea făcută, fără viclenie, promiţind că vor observa ca să fie satisfăcută orice cerere de ajutor din partea regatului, că vor păstra veşnic credinţă regatului polon şi in sfirşit că vor cere urmaşilor lor să observe obligaţiile luate de ei [4]).

Angajamentele luate, de domnul şi de boerii ţării prin aceste documente, erau foarte grele. Prin ele se desfiinţa politica externă a statului moldovenesc. Cea mai gravă clauză era aceea de a ajuta pe rege, cu toată forţa statului, oricînd şi contra oricui. Dlugosz, care a dat toate detaliile solemnităţii din ziua de 19

1) M. Costăchescu, *o. c.*, t. II, pp. 697–8.
2) *Ibidem*, p. 698.
3) *Ibidem*.
4) *Ibidem*, pp. 701-2.

Septemvrie, susține că Ilie Vodă a promis și un tribut anual, care s'ar fi compus din: 200 care de morun dunărean (pescuit din deltă, deci de pe teritoriul lui Ștefan II [1]), vizina de pești, 400 de boi pentru bucătăria regală, 40 bucăți de purpură și 100 de cai [2]). Credem că gestul lui Ilie Vodă a surprins multă lume, deoarece nici un domn moldovean nu admisese o asemenea umilință. Dar Ilie nu s'a oprit nici aici. Mai avea încă de coborît panta umilințelor pentru a satisface în întregime pretențiile polone. El a făcut toate aceste concesiuni numai cu scopul de a-și întări propria-i domnie, crezînd că va fi susținut de Poloni în cazul unui atac din partea fratelui său și a partizanilor acestuia.

Ilie Vodă, împreună cu anturajul său, și-a prelungit șederea la Liov tratînd chestiuni de ordin teritorial și comercial. Relativ la prima chestiune, Ilie Vodă a trebuit să facă concesiuni grele, prevăzute în documentul cu data de 23 Septemvrie. Expunerea documentului e semnificativă. Se insista ca Moldovenii să fie înțelegători, trebuind să țină seama de pagubele făcute regatului polon de „către prea puternicul Alexandru Voevod, odinioară domnitor al Moldovei"; părintele „prea iubit" al lui Ilie Vodă [3]). Domnul moldovean, în slugărnicia lui, a arătat că atunci a avut de suferit prin foc Colomeia și Sniatinul și că lui i-a părut rău de aceasta. Ca să nu le mai aibă pe suflet și gîndindu-se în același timp la mîntuirea sufletului părintelui său, a dat ca despăgubiri coroanei polone, „Țara Sepenicului pe care Țara Moldovei a avut-o dela coroană, cu orașele adevărate ale Țării Sepenicului, anume Hotinul, Teține și Hmielovul și cu toate ținuturile, locurile, satele" [4]). Ilie Vodă a susținut că a făcut această cesiune cu știrea boerilor. A făgăduit că va restitui Poloniei toate actele și scrisorile avute de înaintașii săi asupra acestor teritorii. Dacă n'avea să le poată restitui, ceea ce nu dorea, le-a declarat fară de nicio valoare [5]).

Nu putem crede că părerile de rău ale lui Ilie Vodă, exprimate în acest document, erau sincere. A fost mînat, însă, pe calea acestor concesiuni dureroase de situația în care se afla. Toată

---

1) N. Iorga, *Studii istorice asupra Chiliei și Cetății Albe*, p. 96.

2) Dlugosz, *o. c.*, libr. XII, col. 691; I. Minea, *Informațiile românești ale cronicei lui Jan Dlugosz, l. c.*; Idem, *Vlad Dracul și vremea sa*, p. 146; N. Iorga, *Istoria poporului românesc*, trad. l. germană, t. II, p. 84.

3) M. Costăchescu, *o. c.*, t. II, p. 706.

4) *Ibidem*; Dlugosz, *o. c.*, libr. XII, col. 691.

5) M. Costăchescu, *o. c.*, p. 707.

lumea Moldovei știa că o parte din aceste teritorii n'au ținut niciodată de Țara Șepinților și că n'au fost niciodată sub stăpinire polonă. Actul lui Ilie nu reprezenta decit apropierea cea mai mare de Polonia, care trebuia să-l apere contra pretențiilor fratelui său Ștefan. Ilie Minea credea că Ilieș Vodă tindea să „detașeze din trupul Moldovei regiunea nordică cu bariera de cetăți ca feud polon, în care deci intrarea ambițiilor lui Ștefan ar fi găsit porți mai ferecate" [1]), căci la adăpostul regal avea să fie scutit de teama unei răscoale frățești [2]).

Unii dintre Poloni, care cunoașteau pe Moldoveni, și-au dat seama că Ilie Vodă era lipsit de cel mai elementar bun simț. Ca să compenseze oarecum cesiunile făcute de dinsul, regele Poloniei i-a dat orașul Halici. După Dlugosz, regele i-ar fi dat acest oraș pentru a avea unde să-și țină tezaurul și unde să se retragă în vremuri grele.

A doua zi după predarea orașului Halici în mînile Moldovenilor, Ilie Vodă a aranjat un banchet în cinstea regelui Poloniei [3]). La banchet a participat întreaga suită regală și întregul anturaj al domnului Moldovei.

Dlugosz susține că oaspeții poloni au primit daruri, compuse din vase de argint, bucăți de purpură și diferite obiecte [4]).

Față de situația în care a dus Ilie Vodă statul moldovenesc, Ștefan II a avut o atitudine demnă. N'a solicitat, după cum crede Dlugosz, favoarea de a fi admis ca să depună și el omagiu [5]). Polonii l-ar fi dorit să fi fost și el de față la depunerea jurămîntului omagial, să-și fi luat și el angajamentele luate de fratele său. Atunci ar fi fost mult mai siguri de respectarea lor. Dar Ștefan II n'a plecat capul în fața pretențiilor regale polone. El urmărea planul lui de a salva independența statului și de a fi el singur domnul ei. De aceea a refuzat să se ducă la Liov, unde știa că se va pune în discuție independența țării și prestigiul voevodului ei. Ștefan II n'a dorit și nici n'a avut vreodată situația umilă a fratelui său. Polonii au încercat mereu să-l cîștige de partea lor. El n'a depus niciodată un omagiu personal și numai cînd a fost

1) I. Minea, *Vlad Dracul și vremea sa*, p. 146.

2) Dlugosz, *l. c.*; I. Minea, *Informațiile cronicei lui Dlugosz*, p. 29.

3) I. Minea, *o. c.*, p. 27.

4) *Ibidem*.

5) *Ibidem*; vezi și I. Ursu, *o. c.*, p. 59.

nevoit a da cite un document omagial în fața delegaților poloni.

Polonii s'au simțit foarte măguliți de darul teritorial făcut de Ilie Vodă. S'au temut însă de o revoltă moldovenească care ar fi dus la ruperea relațiilor cu Polonia și de aceea au refuzat darul [1]). Moldova a rămas stăpînă peste teritoriul amintit. Nici tributul promis nu credem să fi fost onorat, iar Polonii îi vor fi dat dezlegarea tacită, fără vreun document.

Cum au reacționat Moldovenii la întoarcerea lui Ilie Vodă dela Liov după 23 Septemvrie? Care a fost atitudinea lui Ștefan II și a anturajului său după concesiunile făcute Polonilor de Ilie Vodă și oamenii săi la 19 Septemvrie?

Lipsa unor știri interne detailate ne fac să nu putem surprinde ușor acestea. Ștefan II și-a dat seama de importanța unei bune vecinătăți cu regatul polon și de aceea a căutat să intensifice legăturile comerciale cu orașele din Polonia. El bănuia că din Polonia îi pot veni cele mai mari încurcături, după cum i-au și venit de altfel, deoarece n'avea prieteni peste graniță. El se sprijinea numai pe țară. De aceea, a adunat în jurul său numai oamenii care urau orice nouă pretenție polonă ce ducea la aservirea țării, fiind dispuși să susțină pe oricine le-ar fi promis că nu va ține seama de ele.

Timpul în care ambii frați domnitori n'au ridicat armele unul asupra altuia a însemnat pentru Moldova o perioadă de liniște și de reală prosperitate economică. Ștefan II a reînoit privilegiile de comerț ale Liovenilor la 18 Martie 1434, iar legăturile comerciale cu Ardealul le-a reluat în anul următor. Piața moldovenească era foarte căutată de negustorii străini, iar funcționarii domnești primeau instrucțiuni dese de felul cum trebuiau să se comporte cu dînșii.

După împăcarea frățească din 26 August 1435, Ștefan II și-a dat seama că el, din partea de țară pe care o conducea, n'avea posibilitățile de a scoate aceleași venituri ca Ilie Vodă din partea lui de țară, deoarece, acesta din urmă deținea vama principală a țării și cele mai numeroase puncte vamale. Țara de Sus se afla în imediată legătură cu drumurile principale ale comerțului de tranzit internațional, cu depozitele polone de mărfuri din Suceava. Ilie Vodă stăpînea și cel mai mare port dela Marea Neagră, debușeu ultim al comerțului de transit. Deși acest port făcea parte

1) I. Minea, *Vlad Dracul și vremea sa*, p. 146.

din Țara de Jos, Ilie Vodă n'a voit să-l cedeze fratelui său. Acestuia nu-i reveneau decît veniturile pe care le putea încasa din relațiile comerciale cu orașele săsești, de unde o parte din mărfuri trebuiau dirijate și îmbarcate la Chilia. Transitul prin Chilia era mult mai redus decît cel prin Cetatea Albă. Din cauza acestui port a isbucnit o nouă ceartă dintre frați, care a dus la sfîrșitul domniei lui Ilie Vodă.

Nu putem ști dacă opinia publică din Moldova a avut o atitudine deosebită, ostilă față de Ilie Vodă. Dacă au fost oarecari proteste, murmurul lor n'a ajuns pînă la noi. Dar e sigur că Ilie Vodă a avut de întîmpinat greutăți de pe urma atitudinii luată de el la Liov. Ștefan II Vodă a speculat toate greutățile fratelui său grupînd în jurul lui pe toți nemulțumiții. Aceștia doreau o țară independentă, scuturată de enervanta și plictisitoarea suzeranitate polonă.

Atitudinea rezervată și demnă a lui Ștefan II Vodă s'a datorat largului sprijin pe care i l-a oferit pătura conducătoare a țării de jos, *căci toți boerii care s'au aflat cu Ilie Vodă la Liov în ziua de 19 Septemvrie, își aveau proprietățile în Țara de Sus, nu era nimeni din Țara de Jos.* Vladislav III și dregătorii lui nu și-au dat seama că nu le-au făcut omagiu decît reprezentanții unei jumătăți din Moldova?

Reîntors în țară dela Liov, unde fusese înconjurat de atîta fast și strălucire, dupăce primise asigurări de sprijin necondiționat din partea Poloniei contra fratelui său, Ilie Vodă a încercat să nu mai țină seama de Ștefan. In cercurile polone, din cauza atitudinii lui, Ștefan pierduse din simpatiile polone. Astfel ne explicăm noi documentul din 30 Noemvrie 1436, primul pe care-l avem păstrat dela Ilie Vodă după întoarcerea sa din Polonia. Documentul l-a emis numai în numele său, pomenind și pe Roman. Documentul a fost dat mînăstirii Neamțului, căreia i-a dăruit satul Timișești dela gura Neamțului și zece bordeie de țigani [1]). Felul în care a emis documentul, a reprezentat un act de mare îndrăzneală din partea lui Ilie Vodă, îmbătat de promisiunile poloneze. Boerii, care poate l-au aprobat pe Ilie Vodă, și pe care s'a sprijinit el în această nouă atitudine, au fost: Giurgiu dela Frătăuți, Vîlcea, Petru Hudici, Isaiea, Neagoe, Stan Bîrlici, Șteful Jumătate și fratele său Mîndrea, frații Duma și Mircea Limbădulce, frații

---

1) M. Costăchescu, *o. c.*, t. I. pp. 494—5.

Lazăr și Stanciu postelnicul, ceașnicul Băloș, stolnicul Berindei, Mihail Popșa și logofătul Dieniș [1]). Și-au revenit, însă, cu toții cînd au văzut reacțiunea unei mari părți din țară. Ilie Vodă, nefiind un om consecvent, a început să oscileze. Se constată că el e emis documente, cînd numai în numele său, cînd și în numele fratelui său. Această inconsecvență a lui se observă mai ales în anul 1437.

Ștefan II a continuat să respecte înțelegerea din 26 August 1436. Toate documentele, care ni s'au păstrat emise din cancelaria lui, au fost date în numele fratelui său Ilie, în primul rînd și al său în al doilea. Exemplu avem dania pe care a făcut-o la 7 Decemvrie popei Iuga și fiului său grămăticul Mihu [2]), cînd pe lîngă boerii din fruntea sfatului domnesc, care reprezentau pe Ilie Vodă, urmau boerii săi: Cristea, vornicul Hudici, vornicul Negrilă, Giurgiu Piatră, Duma Negru, Duma Nemțanul, Mircea, Simeon Turcul, stolnicul Bogdan, postelnicul Costici, vistiernicul Toma, Banciul, Șteful și ceașnicul Ivan Balcean. Nici unul dintre aceștia n'au fost la Liov [3]) și, ca atare, putem afirma că, n'au aprobat condițiile de vasalitate înjositoare impuse Moldovei, acceptate însă de oamenii lui Ilie Vodă.

Anul 1437 noi îl considerăm ca un an de rezolvire a începuturilor de neînțelegere frățească. La 7 Februarie, Ștefan II Vodă, din Vaslui, în numele fratelui, în primul rînd și al său în al doilea, a dăruit fraților Simeon și Dragomir, care-l serviseră credincios, satul Călinești cu o mînăstire și cu o vie, toate în același hotar [4]). Boerii din jurul lui Ștefan II sunt acei amintiți, dar pe lîngă aceștia mai apare un Petru spătar, un Albul, un Șendrea, un Porcul spătar și un Dieniș spătar [5]), care nu-i tot una și aceeași persoană cu logofătul Dieniș. Ne întrebăm, de ce avea nevoie de atîțea spătari Ștefan II? Nu cumva își reorganiza forțele armate?

Dîndu-și seama de ostilitatea unei mari părți din țară față de noua sa atitudine, Ilie Vodă a trebuit să revină la sentimente

1) *Ibidem.*

2) *Ibidem*, pp. 497—8.

3) *Ibidem*, p. 498.

4) P. Mihailovici, *Opt documente moldovenești dinainte de Ștefan cel Mare*, în *Cercetări Istorice*, a. VIII—IX (1932-1933), Nr. 1, pp. 202—3.

5) *Ibidem.*

mai bune faţă de fratele său. Deaceea, la 24 Februarie, a făcut o danie lui Şteful Jumătate în numele său şi al fratelui Ştefan [1]). Dania e mare, iar documentul e deosebit de important, deoarece, ne dă informaţii preţioase. In primul rînd precizează că între boeri se afla Duma Negru „vornicul fratelui domniei mele", iar în al doilea rînd că ne aflăm în timpul unei serioase certe care isbucnise în familia domnitoare. Maruşca, sora soţiei lui Ştefan II a fost acuzată de către Ilie Vodă de viclenie. A fost nevoită să fugă „la Ruşi", iar Ilie Vodă i-a confiscat satul Vascouţi, pe care l-a vîndut lui Şteful Jumătate [2]). Soţul acestei cumnate a lui Ştefan II Vodă a fost un oarecare Misea, ale cărui sate i-au fost confiscate de Ilie Vodă şi dăruite, la 18 Octomvrie 1435, lui Stan Babici [3]).

Restul documentelor din anul 1437 emise de Ilie Vodă, le-a dat numai în numele său. Se observă dorinţa lui de a se scăpa de fratele său. Poate anumite elemente iresponzabile din jurul său il împingeau spre acest pas. In schimb, Ştefan II n'a încercat o atitudine asemănătoare. Numărul documentelor date numai de Ilie Vodă, fără ca să-l pomenească pe fratele său, faţă de cîte ni s'au păstrat din acest an, e mare.

Ilie Vodă, la 12 Martie, singur, a dăruit mînăstirii Neamţului o parte din hotarul Cetăţii Neamţ şi muntele Neamţul [4]). Numărul boerilor care atestă documentul e mic. Oare ceilalţi n'au aprobat atitudinea duşmănoasă a lui Ilie Vodă faţă de fratele său ? Purtarea lui Ilie Vodă era o încălcare publică a înţelegerii frăţeşti, care garanta liniştea şi pacea internă. Putem presupune că la un moment dat Ştefan II a fost enervat de purtarea fratelui său mai mare. Am putea crede că din această cauză a întărit numai în numele său, la 23 Aprilie 1437, privilegiul de comerţ cerut de negustorii din Braşov, ai căror delegaţi, decanul Hanoş şi pîrgarul Mihail veniseră la Vaslui. Ştefan a aprobat aceleaşi uşurări de vamă şi a intervenit ca toţi negustorii din Braşov să se bucure de siguranţă şi libertate în exercitarea negoţului lor. A mai hotărît

---

1) M. Costăchescu, *o. c.*, pp. 507-8.

2) *Ibidem.*

3) *Ibidem*, p. 420.

4) *Ibidem*, pp. 511-2. Documentul nu poate fi socotit fals pentru faptul că a fost dat numai de Ilie Vodă şi că aminteşte numai 10 boeri că au fost atunci cînd s'a emis. Din 1437 vom avea mai multe documente date numai de Ilie Vodă,

ca „să nu se oprească niciodată, în veci marfa negutătorilor noștri în țara lor, pentru datorie, nici negutătorilor în țara noastră, *chiar răzmeriță să fie* [1]), ei să iasă cu toată marfa lor, în țara lor, fără de nicio piedică" din partea vreunui dregător al „nostru" [2]).

Peste șase zile, adică la 29 Aprilie, aceiași delegați l-au căutat pe Ilie Vodă și l-au găsit în Dorohoiu. El le-a întărit privilegiul comercial al tatălui său. A atras și el atenția funcționarilor săi, vemeși, vornici ș. a., că, dacă nu vor observa întru totul dispozițiile lui, vor fi pedepsiți cu pierderea capului. Le-a pus în vedere ca nimeni să nu sechestreze, sub nici un motiv, marfă de a negustorilor din Brașov. Dacă se va întîmpla ca Moldovenii să sufere oarecari pagube „în Săcui", ei să caute a se despăgubi din acest scaun [3]). Se observă că Brașovenii căutau să-și mențină pozițiile comerciale din Moldova. In Țara de Sus, de sub conducerea lui Ilie Vodă, ei întîlneau concurența Liovului, iar în Țara de Jos, de sub controlul lui Ștefan II Vodă, erau scutiți de aceasta și deaceea s'au adresat lui mai întăi. Ambele documente arată într'o oarecare măsură neînțelegerea existentă între Ilie Vodă și Ștefan II.

Ilie Vodă, inițiatorul acestei politici, a continuat să aibă aceeași atitudine. La 30 Iunie 1437 a emis, numai în numele său, un document prin care a dăruit lui Toader Pobrăteanul satul Giulești din jos de Hîrlău. Documentul nu amintește boerii care l-au întărit [4]).

La 19 August 1437 îi putem considera pe ambii frați înțeleși din nou asupra tuturor chestiunilor, deoarece Ilie Vodă a dat un document și în numele fratelui său. Actul se referă la întărirea stăpînirii lui Nemirca Ciortorovschi și a fratelui său Ivașcu – foști oameni de credință ai lui Alexandru cel Bun – peste satul Nemirceani [5]). In jurul lui Ilie Vodă, la această dată, se aflau cîțiva boeri noui ca: logofătul Neagoe, Negrilaș, Misea, Costea Andronicovici, Vlașin, comisul Stanciu și Corcică Onică [6]). Nu putem ști care dintre ei erau oamenii lui Ștefan II.

Cu toată lipsa de sinceritate a lui Ilie Vodă, Ștefan II a guvernat partea sa de țară și în numele fratelui său, cu toate că

1) Sublinierea este a noastră.
2) M. Costăchescu, *o. c.*, t. II p. 709.
3) *Ibidem*, pp. 710-11.
4) *Ibidem*, t. I, p. 520.
5) *Ibidem*, pp. 529-30.
6) *Ibidem*.

actul comercial dat Brașovenilor, l-a dat numai el. Ștefan II a făcut adevărată gospodărie în ținuturile sale. Și-a adunat în jurul său oameni vrednici pe care să se poată bizui în caz de nevoie. Om de al său a fost Tofan căruia la 15 Mai, i-a întărit stăpînirea peste cinci sate, anume: Pungeștii, unde-și avea casa, Gîrcinești, Lușcești, unde a fost Cursec și „unde a fost Văratecul lor vechiu, din veac" [1]. Alt document dat de Ștefan Vodă și în numele fratelui său are data de 6 Iulie 1437. La această dată a primit dela el niște sate Mihail Oțel [2], grămătic în cancelaria sa. Crîstea Negrul, care servise sub Alexandru cel Bun și acuma făcea parte dintre oamenii lui, a primit ca danie, la 20 Iulie, iezerul Cerlenul. Părtaș la danie era și fratele său Giurgiu [3].

Data de 19 August 1437, după închinarea dela Liov a lui Ilie Vodă, are semnificația ei deosebită în politica internă a statului moldovenesc, condus de cei doi copii ai lui Alexandru cel Bun. Puțin timp înainte de această dată Ilie Vodă a trebuit să înțeleagă că nu are suficiente forțe ca să se scape de fratele său, deși, în Țara-Românească, avea un sprijin sigur în Vlad Dracul a cărui faimă, va trece curînd, peste hotarele țărilor românești.

Inainte de 19 August, Ilie și Ștefan au trebuit să se întîlnească pentru a discuta cererea împăratului bizantin Ioan VIII, care dorea ca reprezentanții bisericii moldovenești să participe la conciliul unirii bisericii ortodoxe cu cea romano-catolică. Ei s'au înțeles ca să participe din partea Moldovei mitropolitul Damian logofătul Negoe – se pare unul dintre boerii lui Ștefan II – și protopopul Constantin [4].

Nu știm cu ce instrucțiuni au plecat acești delegați la Florența. Ajunși acolo au luat parte la interminabile discuții. Mitropolitul Moldovei era socotit ca unul dintre „cei mai bătrîni și venerabili" și pe care împăratul bizantin a refuzat să-l lase să se întoarcă înainte de terminarea discuțiilor [5]). Aflîndu-se credem pe linia instrucțiunilor primite la plecarea din țară, delegații moldoveni, în frunte cu mitropolitul, au refuzat să iscălească pentru

---

1) *Ibidem*, pp. 515-6.
2) *Ibidem*, p. 523.
3) *Ibidem*, p. 525.
4) Hurmuzaki-Iorga, t. XIV, București 1915, p. 38, Nr. LXXVI; N. Iorga, *Notes et extraits*, seria II, p. 1 și urm., p. 10 nota 1, p. 13 nota 2; C. Auner, *Les Roumains au concile de Florence*, p. 41.
5) Hurmuzaki-Iorga, t. XV, p, 39, Nr. LXXVII.

filioque [1]), din care cauză au fost mustrați de patriarh [2]). Ei însă s'au apărat, arătînd că n'au înțeles ce vrea patriarhul [3]). Impăratul Ioan VIII, continuînd a stărui pe lîngă ei, i-a făcut să semneze după ce au declarat că ei au urmat totdeauna hotărîrile bisericii din Constantinopol [4]). In numele voevodului Moldovei a semnat, la 2 Iunie 1439 Neagoe [5]), iar la 7 Iulie, în numele bisericii, și cu mențiunea de bună voie, mitropolitul Damian, care își zicea „smeritul Mitropolit al Moldovlahiei și locțiitor de Sebastia", și protopopul Constantin, ca „locțiitor al Mitropolitului Moldovei" [6]). Nicolae Iorga îi consideră ca exponenți ai politicei catolice polone [7]), ceea ce nu se poate susține.

Ștefan II urmărea consecvent realizarea planurilor sale. Era iubit mult de lume, căci numai astfel ne putem noi explica menținerea lui, cu toate că Ilie Vodă avea de partea sa Polonia și Țara-Românească. Planul lui Ștefan II a fost ca în partea lui de țară să organizeze o stăpînire indiscutabilă și să acapareze întregul comerț de tranzit al Liovului, care mergea spre portul principal dela Marea Neagră. Dar, acesta nu i-l cedase fratele său Ilie, iar portul al doilea era dorit de Vlad Dracul. O nouă ceartă de mari proporții va izbucni între Ilie și Ștefan atunci cînd acesta din urmă va ocupa portul înainte de 8 Septemvrie 1438. Ilie Vodă, speriat de forța de care dispunea fratele său va căuta un nou ajutor polon.

Timpul cît frații nu s'au războit între ei a reprezentat pentru Moldova o vreme de prosperitate, ne mai văzută dinaintea începerii războiului moldo-polon din 1431. Comerțul de tranzit aducea țării venituri mari, iar produsele indigene luau drumul spre porturile Mării Negre, de unde îmbarcate pe corăbii ajungeau pînă în insulele Mării Egee. Boerii și orășenii moldoveni erau mulțumiți, deoarece afacerile lor prosperau. Orașele Moldove se desvoltaseră uimitor de repede, viața occidentală pătrunsese în țară, iar influența ei binefăcătoare se resimțea. In această situație. țărănimea ducea o viață mai ușoară, deoarece contribuția ei la

1) *Ibidem*, Nr. LXXVIII.
2) *Ibidem*.
3) *Ibidem*, nota 2.
4) *Ibidem*, p. 40, Nr. LXXXI.
5) *Ibidem*, p. 39, Nr. LXXX.
6) *Ibidem*.
7) N. Iorga, *Istoria Românilor, t. IV, Cavalerii*, p 66.

veniturile statului era minimă fiindcă majoritatea veniturilor se scoteau din vămi şi în sfîrşit războaele nu mai înghiţeau banii visteriei şi nu afectau existenţa centrelor populate. De aceea majoritatea lumii moldoveneşti era pentru buna înţelegere dintre fraţi. Nu se dorea sub nici un motiv reînceperea seriei luptelor civile. La aceasta a contribuit probabil şi sfatul reprezentanţilor marilor case comerciale din străinătate, deoarece războaele interne le periclitau serios afacerile.

In vremea domniei comune a lui Ilie Vodă şi Ştefan II, tratatele comerciale dintre Moldova şi asociaţiile de negustori străini au fost mult mai detailate. Interdependenţa economică dintre Moldova şi Polonia, mai ales, devine din ce mai evidentă. Moldova ajunsese, pentru Polonia şi pentru toate clasele ei sociale, o ţară de interes general. De aceea, nu numai curtea regală polonă, ci chiar şi opinia publică se neliniştea, cînd veneau veşti rele din Moldova. In Polonia erau oraşe a căror bună stare sau ruină atîrna de legăturile cu Moldova, de pacea sau de războiul de aici. In cazul unui război civil se oprea întreg comerţul polon cu Moldova şi cu Ţara-Românească, circulaţia liberă a mărfurilor era împiedicată pe cele mai bune şi sigure drumuri dintre Polonia şi Transilvania şi dintre Polonia şi cetăţile porturi dela Marea Neagră.

Menţinerea înţelegerii dintre Ilie Vodă şi fratele său Ştefan a fost grija permanentă a acestor cercuri interesate. Se poate susţine că interesele economice au depăşit speculaţiile politice ale aristocraţiei sau ale unor mici grupe de interesaţi. Asociaţiile de negustori şi bancheri, care susţineau nevoile financiare ale statului polon, nu înţelegeau să se ruineze pentru anumite ambiţii personale ale unui mănunchi de oameni. Polonii şi chiar cercurile de bancheri italieni, cu mari capitaluri investite în aceste părţi, au luat măsuri ca să aibă reprezentanţe comerciale, conduse de oameni energici, în principalele oraşe din Moldova.

Nici majorităţii boerimii moldoveneşti nu-i aducea vreun folos tulburările prilejuite de certurile pentru domnie. Boerii făceau negoţ. Ei îşi scoteau cele mai multe venituri din negoţul pe care îl făceau cu Polonia, cu Transilvania şi cu oraşele italiene, care le cumpărau produsele solului. Acestor legături se datoreşte formarea unui număr de bancheri moldoveni, din rîndurile boerilor şi negustorilor, care mai tîrziu, cu banii cîştigaţi din negoţ şi-au cumpărat mari proprietăţi.

După cum am mai amintit negustorii străini erau oameni cu

alte preocupări culturale și au influențat felul de viață al păturii superioare din Moldova, care a adoptat felul de viață occidentală. Toate acestea explică de ce odată cu venirea lui Ștefan cel Mare pe tronul Moldovei, cînd țara s'a putut bucura de liniște mai îndelungată și stabilitate a puterii executive, asistăm la o extraordinară desvoltare culturală, care nu se poate explica fără o deosebită prosperitate economică anterioară, cînd, datorită marilor averi acumulate s'au schimbat pretențiile de viață.

Timp de aproape șase luni nu ni s'a păstrat nici un document care să fi fost emis din cancelaria lui Ștefan II. In schimb ni s'au păstrat documente emise din cancelaria lui Ilie Vodă, date unor oameni de ai săi, în care amintește și pe fratele său. Primul document păstrat dela Ilie Vodă, după 19 August 1437, e din 5 Octomvrie același an. Prin el i-a întărit mînăstirii Pobrata stăpînirea peste opt sate și un loc pustiu [1]). Din timpul domniei comune a lui Ilie și Ștefan se constată că primul a făcut mai multe întăriri de danii marilor mînăstiri ale țării.

La 20 Decemvrie, fiind în Suceava, păhărnicelul Ion Ureche, a primit dela Ilie Vodă, ca danie, satele Bîrgăeni, Stănigeni și Sîrbii, toate din ținutul Tecuciului [2]). Faptul ni se pare curios. E vorba de o danie care s'a făcut din Țara de Jos unde stăpînea Ștefan II. Din documentele discutate pînă acuma am constatat că în asemenea cazuri, fiecare domn da documentul din capitala lui, sau din alt oraș în care se afla, respectînd numai un anumit formular stabilit de cele două cancelarii. Explicația emiterii documentului din 20 Decemvrie 1437 nu e ușor de aflat. Am putea crede că acest Ion Ureche, deși știa că satele solicitate de el se aflau în partea de țară stăpînită de Ștefan II, a dorit să obțină și un document dela Ilie Vodă, după ce mai înainte va fi obținut dania dela Ștefan, iar documentul dela acesta să se fi pierdut? Sau poate în acest timp Ștefan II nu se afla în țară?

Unul din stîlpii domniei lui Ilie Vodă a fost marele boer Mihail dela Dorohoiu, cel mai bogat boer din țară. Acestui om i-a întărit Ilie Vodă, la 20 Decemvrie, stăpînirea peste 52 de sate avute ca danie dela Alexandru cel Bun. Motivarea emiterii documentului e că Mihail a servit pe Alexandru cel Bun „cu dreaptă și credincioasă slujbă" [3]). Puțini boeri au întărit acest document.

1) M. Costăchescu, *o. c.*, p. 533.
2) *Ibidem*, p. 536.
3) *Ibidem*, pp. 540-2.

Poate că boerii lipseau din capitală fiind pe la proprietăţile lor pentru sărbătorile de iarnă. Intre puţinii boeri prezenţi, acuma apar citeva nume noui ca: Manoil Grecu şi spătarul Ilieş [1]. Toate moşiile şi satele lui Mihail dela Dorohoiu se aflau în Ţara de Sus.

Din anul 1437 ni s'a păstrat regestul unui document prin care ambii domni au dăruit pîrcălabului Crăciun satul Borodăceni din ţinutul Tutovei. S'ar putea să fi fost un document emis de Ştefan II. In regest nu s'a menţionat localitatea din care a fost emis [2]. Numele pîrcălabului Crăciun nu este cunoscut din alte documente.

Cu mari nedumeriri asupra activităţi lui Ştefan II Vodă şi a raporturilor sale cu fratele său Ilie Vodă, intrăm în anul 1438. Din 17 Ianuarie 1438 s'a păstrat un document dat din Suceava şi credem, sigur, numai de Ilie Vodă. Prin acest document Duma Nemţanul a primit ca danie satul Roşiori de pe Moldova [3]. Numărul boerilor care atestă şi acest document e mic. Ştefan II Vodă nu avea nici un fel de activitate. Poate s'au pierdut toate documentele emise din cancelaria lui. In schimb, Ilie Vodă, la 7 Februarie 1438, a întărit lui Toma Băcescu (probabil vistiernicul pomenit cu acelaşi nume), fost om de credinţă al lui Alexandru cel Bun, satul Negreşti aşezat pe pîrăul Negru, care fusese întemeiat într'un loc pustiu [4]. Peste zece zile, Ilie Vodă a dăruit omului său Comarici două sate, anume: Jideştii şi Avereştii cu toate veniturile lor [5].

Un document asemănător cu cele din 30 Noemvrie 1436 şi 12 Martie 1437, a dat Ilie Vodă la 23 Februarie 1438, mînăstirii Neamţului. Nu ştim de ce a trecut el peste formularul de documente stabilit împreună cu fratele său. S'ar fi putut ca reprezentanţii acestei mînăstiri să fi dorit expres un document emis numai de Ilie Vodă? Faptele există, dar în situaţia de astăzi a materialului documentar publicat, nu le putem explica. Poate că Ilie Vodă, făcînd numai el singur danii bisericii, voia s'o atragă de partea lui? Mînăstirea Neamţului a primit, la această dată,

---

1) *Ibidem*, p. 542.

2) *Ibidem*, p. 557.

3) *Ibidem*, t. II, p. 1.

4) Damian P. Bogdan, *Acte moldoveneşti dinainte de Ştefan cel Mare*, Bucureşti 1938, pp. 25-6.

5) M. Costăchescu, *o. c.*, pp. 7-8.

satul Seucouți, la gura Cracăului, o prisacă la gura Tatarcăi și o moară la gura Jijiei [1]). Documentul e solemn și a fost întărit de un mare număr de boeri. Se pare că la această dată se afla lîngă Ilie Vodă aproape întregul său sfat, care se compunea din următorii boeri: Giurgiu dela Frătăuți, Vîlcea, Isaiea, vornicul Petru Hudici, logofătul Neagoe, Stan Bîrlici, Mihail Popșa, frații Șteful și Mîndrea Jumătate, frații Duma și Mircea Limbădulce, frații Lazăr și Stanciul postelnicul, Vitolt, Fîrău, Cozma Șandrovici, ceașnicul Băloș, stolnicul Berindei, Manoil Protopopovici, Cristea Negru, Costea Andronicovici, Iacuș Cerevat, Stețcu Coșilevici, Vlașin Ponici, spătarul Alexandru, comisul Stanciu și logofătul Dieniș [2]). Oare acești boeri nu știau că felul în care a fost redactat acest act era contra înțelegerii dintre frații domnitori? Aici mai amintim că și Ștefan II s'a îngrijit de mînăstirea Neamțului, căreia i-a dăruit un aer pe care e scris că a fost făcut „în zilele evlaviosului și iubitorului de Hristos Ioan Ștefan Voevod. Și s'a săvîrșit în anul 6945 (1437) luna Septemvrie 1" [3]).

Trecînd peste voința lui Ilie Vodă, Ștefan II, în acest răstimp, a ocupat portul dela Marea Neagră, deoarece, în anul 1438 îl găsim aici „ca singur oblăduitor" [4]). Lovitura a fost deosebit de grea pentru Ilie Vodà și pentru anturajul său. Nu este exclus ca Ștefan II să fi cerut portul încă din 26 August 1435, dar se pare că Ilie Vodă l-a refuzat. Poate că Ștefan II a repetat cererea sa mai insistent la sfîrșitul anului 1437. Fiind refuzat și acuma a dat o lovitură de forță, care l-a surprins neplăcut pe fratele său. Ocupînd cetatea Polonii aveau să aibă nevoie de el, prin urmare trebuiau să-și schimbe atitudinea. Ilie nu se simțea în stare să reacționeze, de aceea a trebuit să recunoască anexiunea făcută de fratele său. Nu era vremea ca să înceapă cu dînsul un nou război căci primejdia turcească devenise o realitate.

Nouile înțelegeri dintre Ilie și Ștefan II au fost lichidate înainte de 5 Martie 1438. S'au înțeles, credem, asupra utilizării în comun a portului principal dela Marea Neagră, fiindcă, de acuma înainte, pîrcălabul cetății asculta numai de Ștefan II. Tot el s'a

1) *Ibidem*, pp. 10-11.

2) *Ibidem*, p. 11.

3) Melchisedec, *Notițe istorice și arheologice*, București 1885, p. 8.

4) I. Minea, *Vlad Dracul*, p. 147, 149; N. Iorga, *Chilia și Cetatea Albă*, pp. 98-9. La pg. 100 califică pe Ștefan II drept „creatorul prosperității Cetății Albe moldovene".

îngrijit de refacerea zidurilor. O dovadă evidentă că ambii fraţi se împăcaseră înainte de 5 Martie 1438, e documentul dat de Ştefan II, în Vaslui, la această dată - după ce nu mai dăduse nici un act atîta timp - în care îl aminteşte pe fratele său Ilie Vodă, înaintea sa, după vechea înţelegere. Documentul se referă la o danie pe care a făcut-o Ştefan II jupînesei Neaga a lui Giurgiu Piatră [1]). Pentru lămurirea neînţelegerilor frăţeşti, documentul are o valoare deosebită, fiind întărit de un mare număr de boeri, probabil acei care au militat pentru împăcarea fraţilor. S'ar putea crede că însuşi Ilie Vodă să fi fost la această dată în Vaslui. Numai posibilitatea unei vizite a lui Ilie în Vaslui ne-ar explica marele număr de boeri care au întărit documentul, mai ales că satele dăruite Neagăi lui Giurgiu Piatră făceau parte din Ţara de Sus şi din Ţara de Jos. Aceşti boeri putem crede că reprezentau adunarea ambelor sfaturi frăţeşti. Ii cităm după ordinea în care au fost pomeniţi: Vîlcea, Giurgiu dela Frătăuţi, Cristea, vornicul Hudici, Negrilă, Duma Negru, Simion Turcul, fraţii Duma şi Mircea Limbădulce, Bogdan, Vană Ureacle, fraţii Lazăr şi Stanciu, postelnicul Costici, ceaşnicul Ivan Balcean, Cristea Negru, Cozma Şandrovici, Banciu şi fratele său Şteful, Mîndrea Jumătate, portarul Oană, Stanciu Ponici, vistiernicul Tador, Şalou Coman, spătarul Dieniş, stolnicul Radu Pisc, Badea, comisul Stanciu, Cămilă, stolnicul Danciu... (numele unui boer nu se poate citi în document) şi logofătul Sima [2]). Numeroasa participare a boerilor la emiterea acestui act poate fi socotită ca o mişcare de desolidarizare cu acela dintre fraţi care ar fi încercat rezolvarea chestiunilor dintre ei printr'un nou războiu.

Credem că atît Ilie cît şi Ştefan au promis din nou că vor conlucra frăţeşte, dar din documentele ulterioare ne vor arăta o nouă precizare a celor două taberi. Ştefan II făcea sforţări continui pentru a strînge în jurul său tot ce avea ţara mai reprezentativ. El nu se putea baza decît pe boeri şi pe lumea de ţară, fiindcă conjunctura politică externă era favorabilă lui Ilie Vodă. Relaţiile acestuia cu Vlad Dracul, domnul Ţării Româneşti, erau excelente, determinate de situaţie generală politică [3]), iar Polonii n'aveau nici un interes ca să-l părăsească după ce fusese atît de ascultător şi le făcuse atîtea concesii. Continuarea domniei lui le garanta şi

1) M. Costăchescu, *o. c.*, t. II, pp. 14-5.

2) *Ibidem*, p. 15.

3) I. Minea, *Vlad Dracul şi vremea sa*, p. 144.

menținerea concesiunilor obținute, contra cărora multă lume din Moldova murmura, dar mai cu seamă partizanii lui Ștefan II. Nu-i exclus ca datorită acestora să nu se fi putut executa integral condițiile impuse prin omagiul din 23 Septemvrie 1436.

Ștefan II a continuat politica lui de înțelegere cu toată lumea. Numărul partizanilor săi creștea. Intre aceștia era Mihail Tavă, fiul acestuia aprodul Stan [1]) și pisarul Mihail Oțăl [2]), cunoscut nouă din documente anterioare. Intre oamenii lui Ștefan II Vodă se afla un oarecare Tăvădar (numele lui adevărat trebue să fi fost Toader), căruia, la 21 August i-a întărit stăpînirea peste două sate așezate pe Berheci - în unul își avea casa [3]), 25 de boeri au întărit acest document, care a fost scris de grămăticul Mihail Oțăl [4]). Un document dat de Ștefan II - evident că și în numele fratelui său - are data de 10 Octomvrie. Documentul întărea stăpînirea unui oarecare Triful peste satul Polieștii [5]). Se pare că Țara de Jos era mai populată, moșiile mai fertile, satele mai numeroase. Astfel ne explicăm noi marele număr de documente date de Ștefan II Vodă oamenilor săi.

Ștefan II Vodă, făcînd diferite danii partizanilor săi, răsplătindu-le serviciile și credința și controlîndu-și mereu dregătorii ca să nu facă abuzuri, a dat dovadă de mult simț practic. Urmărind îndepărtarea lumii moldovenești de lîngă fratele său și căutînd în același timp să-și mărească numărul partizanilor, la 15 Iulie 1439, a întărit lui Ioan Stîngaciu satul de pe Racova, unde-și avea casa, care sat „cu acareturi *singur el din pustiu și din pădure* ș-au făcut lui“ [6]). Mai departe în document se arată energia acestui om. Domnul i-a întărit și „seliștea pe amîndouă părțile hotarului și partea lui Lungociu, care iaste pe din giosu de moșia lui și iaste pe hotarul său, care iarăși el singur au muncit de au curățit din pădure și au făcut seliște, adecă satul și cu morile ce sîntu acolo“ [7]). Citatul din acest document ne arată o nouă categorie de boeri.

1) M. Costăchescu, *o. c.*, p. 20. Document din 17 Mai 1438.

2) *Ibidem*, pp. 21-2. Document din 6 Iunie 1438; Publicat într'un suret incomplet de Damian P. Bogdan, *o. c.*, pp. 38-9.

3) M. Costăchescu, *o. c.*, pp. 26-7.

4) *Ibidem*, *p. 27*.

5) *Ibidem*, p. 29. Documentul ni s'a păstrat într'un regest. Noi socotim ca emise din cancelaria lui Ștefan II Vodă documentele care se referă la oamenii și satele din Țara de Jos.

6) *Ibidem*, pp. 49-50.

7) *Ibidem*, p. 50.

Oameni simpli, dar energici, adevăraţii pionieri care au defrişat pădurile, iar terenul îl primeau ca danie după ce îşi făceau case pe el sau înfiinţau chiar cîte un sat. Domnii aveau tot interesul să încurajeze asemenea oameni, deoarece se putea cultiva, datorită lor, mari părţi din ţară, care mai înainte fuseseră acoperite cu păduri.

In partea de ţară condusă de Ştefan II se pare că locuitorii trăiau mulţumiţi şi liniştiţi, se bucurau de o prosperitate asemănătoare doar acelora din vremea lui Alexandru cel Bun. Populaţia, avînd asigurată ordinea şi siguranţa bunurilor, a căutat să muncească, a adunat averi, a defrişat mari întinderi de păduri, a întemeiat sate, a ridicat mori şi conace, a refăcut ce fusese distrus de războaele interne şi lăsat de alţii în părăsire. Din categoria acestora făceau parte grămăticul Oană Roşca şi fratele său Cojea Pătru, care erau oameni de credinţă ai lui Ştefan II Vodă. Pentru aceasta, din Vaslui unde se afla la 30 Iulie 1439, Ştefan II le-a întărit stăpînirea peste satele lor dela Tutova, care erau : Călimăneşti, unde este Ion, Loleşti, Coţmăneşti, unde a fost Coţman, Coleşăna, unde a fost Hodco şi Măciucă, selîştea Brătanului, unde a fost moara Brătanului (unde el trebuia să-şi refacă moara), satul Fîntîreale şi încă un număr de pămînturi, din care unele pustii al căror hotar nu era fixat, dar se puteau întinde atîta cît aveau să aibă nevoe de pămînt satele ce aveau să se întemeieze [1]. Actul acesta a fost întărit de o mare parte din boerii amintiţi mai sus.

Ştefan II Vodă n'a acordat prea mare interes bisericii, sau mai bine zis marilor mînăstiri ale ţării. Aceasta s'ar putea explica şi prin faptul că în Ţara de Jos nu exista nici o eparhie, nici o mare mînăstire. Tot odată n'ar fi exclus ca stareţii de mînăstiri, titularii eparhiilor şi chiar mitropolitul să fi susţinut în deosebi pe Ilie Vodă. Din această perioadă de domnie a lui Ştefan II, în care şi-a întregit stăpînirea prin ocuparea portului principal dela Mare, ni s'a păstrat un singur document de danie, din 10 Mai 1439. Prin el a dăruit mînăstirii Pobrata o prisacă la Botna, anume Visoca, pentru „ca să-şi aşeze albinele sale, să-şi deie desetina în această mînăstire" [2]. Deseatnicii domneşti şi ceilalţi dregători n'aveau să se amestece cu nimic, sub ameninţarea unor pedepse foarte grave [3]. Documentul are o foarte mare importanţă de-

1) *Ibidem*, pp. 51-2.
2) *Ibidem*, p. 39.
3) *Ibidem*.

oarece a fost dat numai în numele lui Ștefan II. Putem bănui că el considera această mînăstire ca o proprietate a sa? Tot din acest document avem ocazia să cunoaștem pe toți marii boeri ai lui Ștefan II Vodă. Aceștia erau: Crîstea, Giurgiu Piatră, Duma Negru, vornicul Negrilă, Simeon Turcul, Bogdan, Vană Ureacle, postelnicul Costici, vistiernicul Toma, ceașnicul Ivan Balcean, stolnicul Ștefu, vornicul Moica, cliucinicul Badea, postelnicul Stanciu, Manoil Șerbici și comisul Stanciu [1]. Atitudinea lui Ștefan II față de biserică se poate să fi fost prilejuită și de faptul că reprezentantul bisericii, mitropolitul Damian și suita sa, compusă din protopopul Constantin și boerul Neagoe, iscălise la 7 Iulie 1439, actul de unire cu biserica romano-catolică [2]. Totuși, mitropolitul Damian a avut o atitudine demnă și n'a semnat decît după intervenția împăratului bizantin. Neagoe a semnat cel din urmă, după ce a declarat că în cele bisericești, totdeauna, Moldova a ascultat de Constantinopol [3]. N'ar fi exclus ca în timp ce Ștefan II să nu fi acceptat acest act, Ilie Vodă să-l fi admis ca unul care era acaparat de cercurile catolice din Polonia.

Ilie Vodă nu s'a ocupat îndeajuns de partizanii săi deoarece el se bizuia pe sprijinul Poloniei și al Țării-Românești. Amintim că și el a dat un document de întărire pentru un schimb de moșii între vornicul Hudici și un oarecare Stroe. Documentul a fost emis la 20 Iunie 1438 [4]. Cu acest prilej vornicul a primit în dar o pustie la Holmul Negru, numită Hluboca, și un sat la gura pîrăului Borodac, unde fusese cneaz Mihail [5]. Mai departe, acest document nu prezintă nici un interes relativ la raporturile dintre cei doui frați. Intre oamenii lui Ilie Vodă se afla Tatul Herlic și nepoții săi de soră, care stăpîneau trei sate la Bistrița, la 9 Noemvrie același an [6].

Impresionează numărul mare de comiși și postelnici pomeniți în sfaturile lui Ștefen II și ale fratelui său Ilie Vodă. Credem că ei îndeplineau alte misiuni decît acelea pe care le indică titlul funcției lor. Dintre ei făcea parte și postelnicul Stanciu, care la 3 Aprilie 1439, cumpărase jumătate din satul Plisineți. Cu ocazia

1) *Ibidem.*

2) Hurmuzaki-Iorga, t. XV, pp. 39 și 40. Vezi și Arhiva, V, p. 558; I. Minea, *Vlad Dracul și vremea sa*, p. 197.

3) *Ibidem* și I. Minea, *o. c.*, p. 198.

4) M. Costăchescu, *o. c.*, pp. 23-4.

5) *Ibidem*, p. 24.

6) *Ibidem*, p. 30.

această Ilie Vodă i-a dăruit două selişti la Jijia, anume: Bîrsomeni şi Dumitreni [1]. Numai acestea sunt documentele care ni s'au păstrat dela Ilie Vodă în care răsplăteşte pe o parte din oamenii săi. Sunt prea puţine. Mai avem păstrat dela el un document din 2 Iulie 1439, prin care întărea stăpînirea popei Iuga şi a fiului său Mihail, peste satele pe care le aveau [2]. Este ştiut, însă, că aceştia amindoi erau oameni de încredere ai lui Ştefan II Vodă şi aprigi susţinători ai domniei lui peste întreaga Moldovă.

Ilie Vodă a avut însă grijă de biserică, făcînd unele danii, marilor mînăstiri. La 12 Martie 1439 a făcut un schimb cu mînăstirea Moldoviţa. I-a dăruit anual cîte 12 vase cu vin şi posada dela Moldova, dar i-a luat satul Todireşti [3]. Documentul a fost întărit de un mare număr de boeri. Apar acuma pentru prima oară în sfatul său următorii boeri: spătarul Petru, Duma al lui Isaiea, Manoil dela Hotin şi spătarul Alexandru [4].

Mînăstirea de călugăriţe dela Horodnic, unde era stareţă Antonida, a primit dela Ilie Vodă, la 15 Iulie, ca danie „pentru pomenirea sufletului sint răposatului" părintelui său „Alexandru Voevod, satul Balasinouţii şi cu o moară" [5].

Aceasta a fost politica internă, atîta cît o putem urmări din documentele păstrate dela cei doi fraţi domnitori. In schimb n'avem nici un fel de ştiri despre activitatea lor din luna August 1439.

---

1) *Ibidem*, pp. 35-6.
2) *Ibidem*, pp. 41-2.
3) *Ibidem*, pp. 31-2.
4) *Ibidem*, p. 32.
5) *Ibidem*, pp. 46-7.

CAP. XIV

Greşelile politice ale lui Ilie Vodă şi atacurile tătăreşti din 1439 şi 1440

Am avea impresia că Polonia începuse să fie neliniştită de situaţia din Moldova unde lumea îşi vedea de treburi, iar micile neînţelegeri dintre fraţii domnitori se aplanau prin intervenţia boerimii. Oficialitatea feudală polonă se vedea astfel exclusă dela orice intervenţie în afacerile interne moldoveneşti. Boerimea moldovenească ştiea prea bine că amestecul străin enervează lumea şi de aceea au căutat pe orice cale să-l elimine.

După cum am amintit, viaţa în partea de ţară condusă de Ştefan II Vodă era mult mai prosperă. Lumea de aici era mulţumită de domnul ei. Populaţia din Ţara de Sus cunoştea această situaţie şi a început a dori ca Ilie Vodă să fie înlocuit cu fratele său, deoarece da dovadă de mult spirit practic, era un bun organizator şi se interesa îndeaproape de buna administraţie a ţinuturilor sale. Dacă Ilie Vodă îşi da seama de adevărata situaţie şi despre ce gîndea lumea, atunci a trebuit să caute sprijin peste graniţă. In acelaşi timp Polonia, dorind să reamintească domnilor Moldovei că îi sunt vasali, le-a cerut un nou omagiu. Ilie Vodă s'a oferit numai decît să depună jurămîntul omagial, plecind, împreună cu suita sa, spre Liov, unde era aşteptat să sosească şi regele polon, înainte de 8 Septemvrie.

In Liov Ilie Vodă a depus jurămîntul omagial, dar nu ştim de ce n'a dat tot aici şi documentul omagial. Scrisoarea omagială păstrată dela Ilie Vodă are data de 8 Septemvrie 1439 şi a fost adresată lui Vladislav III. Ilie a scris că „urmînd lucrurile şi faptele înaintaşilor" săi, s'a jurat şi obligat să fie credincios regelui, să stea mereu împreună cu supuşii săi „pe lîngă sfînta Coroană a Crăiei polone, împotriva oricărui duşman", neexceptînd pe nimeni. Aceste obligaţii a accentuat el,

avea să le ţină „în veşnicia vremii ...fără clintire, fără stricăciune, fără înşelăciune şi fără viclenie" [1]. Peste două săptămîni, adică la 25 Septemvrie, a dat şi Ştefan II, care se afla în Bîrlad, un act omagial deosebit de al fratelui său, fiindcă pretindea dela Poloni reciprocitatea oricărui angajament luat de el [2]. A făgăduit şi el că-l va ajuta pe rege „împotriva oricărui duşman... şi împotriva păgînătăţii neexceptînd pe nimeni" [3]. Fiind un act cerut, dat de un om ce n'avea nevoe de Polonia, Ştefan II a prevăzut că dacă din diferite motive el n'avea să poată conduce trupele de ajutor atunci avea să-şi trimită numai boerii. In acelaşi timp regele Poloniei era obligat să-l apere contra oricărui duşman, „neexceptînd pe nimeni, şi nici soldaţi din Coroana Crăiei, împotriva noastră nu va trimite duşmanilor noştri" [4]. Ambele acte nu mai au nevoie de nici un comentar deoarece se vede clar că Ilie Vodă era total infeodat politicii polone. Actul lui slugarnic se explică prin nevoia pe care o avea ca să fie sprijinit de Polonia, în timp ce Ştefan II, sigur pe oamenii săi, a dat un document omagial, care i-a fost cerut, însă demn şi condiţionat, putîndu-l socoti mai mult un tratat de alianţă reciprocă.

Ilie Vodă crezîndu-se asigurat de sprijinul polon contra oricui a încercat din nou să nu mai respecte angajamentele luate faţă de fratele său, încercînd să se afişeze din nou ca singur stăpînitor al ţării. Voind să se afirme în acest sens a dat Mînăstirii Bistriţa, la 13 Septemvrie, un document de întărire pentru vama dela Bacău, fără a-l pomeni pe Ştefan [5]. Ilie Vodă a dat documentul în timp ce se afla la Gura Cracăului [6], unde veniseră călugării dela Bistriţa ca să i-l solicite. Se pare însă că Ilie şi-a revenit curînd, căci primejdia „*păgînătăţii*" de care amintise Ştefan II în documentul său omagial din 25 Septemvrie, devenise o realitate ameninţătoare. Ştefan II Vodă cunoştea mai bine planurile turceşti fiind de pază în partea ţării mai direct ameninţată. O parte din boeri poate i-au atras atenţia lui Ilie că nu ar fi bine să se certe cu fratele său acuma cînd Turcii ameninţau ţara. Fiind convins, Ilie Vodă a revenit la vechea lui atitudine.

1) *Ibidem*, pp. 712-3.
2) *Ibidem*, p. 714.
3) *Ibidem*.
4) *Ibidem*.
5) *Ibidem*, pp. 59-60.
6) *Ibidem*.

Prima oară, după documentul omagial dat regelui Poloniei, Ilie Vodă aminteşte pe fratele său într'un document intern la 26 Octomvrie, cînd a întărit boerului Ioan Uscatu stăpînirea peste satul Valea Albă unde-şi avea casa [1]). Boerii i-au forţat pe cei doi fraţi să se împace. Ilie Vodă se pare că era mai dispus spre ceartă, dar a trebuit ca să ţină seamă de avertismentul fratelui său. De aceia, credem noi că în documentul dat lui Ion Uscatu n'a pomenit nici pe fiul său Roman, cum obicinuise pînă atunci în majoritatea cazurilor [2]). Următorul document dat din cancelaria Sucevei, deci de Ilie-Vodă, e din 28 Octomvrie. Prin el a fost dăruit Giurgea Moian cu satele Moineşti, Tăteşti şi poiana Blegheatului [3]). A dat ordin ca fratele său Ştefan să fie trecut în document imediat după el şi înaintea fiului său Roman. Acesta a fost ultimul document moldovenesc care s'a păstrat dinaintea unor grave evenimente care au sdruncinat situaţia internă a statului pentru aproape un an de zile.

Asalturilor turceşti în contra Europei Centrale din anul 1438 nu le-au opus rezistenţă decît Românii din „Haţeg şi Banat". Ungaria aflată pe pragul prăbuşirii politice a fost salvată, tot de un român, de Iancu de Inidoara, în oastea căruia vor lupta pentru cauza europeană şi a creştinătăţii foarte mulţi Români [4]). In răsărit, armatele moldoveneşti au trebuit să facă faţă unei alte primejdii grave, care era primejdia tătărească.

In cursul acestui an Tătarii prădaseră Podolia, iar Moldova se putea aştepta să fie atacată [5]). Ştefan II respectîndu-şi angajamentul luat faţă de Polonia la 25 Septemvrie i-a trimis trupe în contra Tătarilor, aşteptîndu-se şi el la un ajutor în cazul unui eventual atac din partea lor. Nu putem să ne dăm seama de forţa armată a Moldovei din această vreme. Cu siguranţă însă putem afirma că Ştefan II îşi organizase un corp de oaste superior aceluia pe care îl avea Ilie Vodă, care se baza mai mult pe alianţa cu Polonia. Ca o măsură de prevedere Ilie Vodă întărise cetatea dela Hotin, unde a instalat ca pîrcălab pe Manoil [6]).

1) *Ibidem*, pp. 61-2.

2) *Ibidem*, p. 62.

3) Paul Mihailovici, *o. c.*, pp. 205-6.

4) I. Minea, *Vlad Dracul* p. 80.

5) Dlugosz, *o. c.*, libr. XII, col. 706-7; I. Minea, *Informaţiile româneşti ale lui Jan Dlugosz*, p. 30.

6) N. Iorga, *Istoria Românilor*, t. IV, p. 66.

Toată vigilența ambilor domni n'a servit la nimic căci țara n'a putut fi scăpată de pîrjol. Relativ la această năvală de pradă Ureche a scris următoarele: „Scrie letopisețul nostru că în anii 6947 (1439), Noemvrie 28, intrat-au în țară oaste tătărască de au prădat şi au ars pînă la Botoşani, şi au ars şi tîrgul Botoşanilor" [1]). După vechiul isvod moldovenesc, căruia trebue să-i dăm crezare, înseamnă că a avut de suferit numai Țara de Sus. Isvoarele nu scriu nimica despre măsurile de apărare luate de Ilie Vodă. Avînd oaste puțină se va fi retras şi el din calea lor, lăsîndu-i să prade în voe lumea, strînsă grămadă, pregătită de iernat. Tătarii au năvălit într'un timp cînd ştieau că lumea nu se putea ascunde prin păduri. După incursiune Tătarii au putut pleca încărcați de prăzi, nestingheriți de apărarea moldovenească. Lumea s'a înspăimîntat. Țara s'a împrăşitat şi se aşteptau cu groază noui lovituri. In felul acesta ne explicăm noi lipsa de documente interne din Octomvrie 1439 şi pînă în August 1440.

Ilie Vodă a aşteptat retragerea Tătarilor stînd la adăpostul unor ziduri de cetate. Poate s'a adăpostit în Cetatea Neamțului.

Ştefan II şi-a dat seama că Tătarii se vor întoarce şi că vor ataca partea din țară care scăpase de prima razie. De aceea s'a gîndit, mai întăi, să ia măsuri pentru apărarea vieții şi punerii la adăpost a averilor negustorilor din cel mai bogat şi plin de viață oraş al țării, care era portul principal dela Marea Neagră. In cursul anului 1440 au lucrat meşterii la ziduri, probabil ridicîndu-le din nou în cea mai mare parte, căci inscripția pusă de el la 16 Noemvrie 1440, spune următoarele: „Făcutu-s'a această cetate" [2]), ceea ce dovedeşte clar că a fost refăcută în general. Cu paza cetății a fost însărcinat pîrcălabul Feodorca (Toader) [3]). Nu se putea însă adăposti toată țara în spatele zidurilor de cetăți. Tătarii cunoşteau pregătirile moldoveneşti de apărare, de aceia şi-au amînat lovitura, pe care au dat-o cu puține zile înainte de Crăciunul anului 1440, cînd toată lumea se credea scăpată de această pacoste. „Aşişderea la anul după această pradă, în anul 6948 (1440) Decemvrie 12, iarăşi au intrat Tătarii în Țara de Jos de au prădat şi ars Vasluiul şi Bîrladul" [4]). Ştirile sunt scurte, lipsa de in-

1) *Cronica lui Ureche*, p. 31; I. Bogdan, *Cronici inedite atingătoare de Istoria Românilor*, Bucureşti 1895. p. 50.

2) I. Bogdan, *Inscripțiile dela Cetatea Albă*, în *Analele Academiei Române*, t. XXX, 1908, p. 316.

3) *Ibidem*

4) *Cronica lui Ureche*, *l. c.*, şi I. Bogdan, *Cronici inedite (Letopisețul dela Bistrița)*, *l. c.*

formaţie asupra acestor evenimente e şi mai mare. Putem preciza numai că ţara a avut de suferit din greu. Tătarii au ştiut că cele mai importante centre din ţara de jos, ca bogăţie şi populaţie, sunt Vasluiul şi Bîrladul, unul capitală iar celălalt oraş preferat al lui Ştefan II şi de aceea ţinta atacurilor lor s'a îndreptat în deosebi spre ele.

Pentru o bună bucată de timp, o nouă tăcere, a jalei şi pustiului s'a întins asupra ţării. Dar, curajul nu l-a părăsit pe Ştefan II Vodă. Din primejdia şi sbuciumul acestei ierni şi-a revenit. Datorită energiei şi priceperii lui cum şi cuminţeniei ţărănimii răbdătoare a ţării, iubitoare de pămîntul ei de care nimic n'o putea deslipi, rănile ţării au fost tămăduite. S'au îndepărtat grabnic urmele focului tîlhăresc, s'au uscat lacrămile scurse după cei arşi, ucişi s'au duşi în robia din care nu se mai întorceau, şi-au încordat puterile, şi viaţa a reînceput să freamăte, iar ţara să recapete aspectul de dinaintea nenorocirii care o lovise. Amîndoi fraţii domnitori, pentru citva timp, au trebuit să uite neînţelegerile care-i despărţeau. Deabia vindecate însă în parte rănile acestor jafuri şi neînţelegerile dintre ei vor isbucni, peste măsură de violente, care vor duce pînă la o nouă crimă, cu atît mai grozavă cu cît a fost ordonată de un frate contra celuilalt frate.

In August 1440 se pare că au fost noui neînţelegeri între Ilie Vodă şi fratele său Ştefan. Confirmarea o găsim în faptul că Ilie Vodă a emis două documente, unul la 3 şi altul la 6 August, fără să amintească de existenţa fratelui său. Primul document ni s'a transmis într'un regest extrem de scurt din care nu putem avea altă informaţie decît aceea că documentul a fost emis numai de Ilie Vodă [1]). Prin al doilea document, care ni s'a păstrat în original, Ilie Vodă a miluit pe un boer de al său, anume Fete, dîndu-i satul Mărgineni [2]). In jurul domnului apar boeri noui ca: Mircea fratele lui Duma Nemţanul, Şteful dela Teţina, Giurgiu Verişceac şi feciorul său Toma, Duma lui Isaiea, spătarul Ioniş, vistiernicul Ion, Iacuş Cercevat, Manoil Gărbovul, Misea, Onea şi logofătul Costea [3]). Se poate vorbi deci de o primenire serioasă a sfatului lui Ilie Vodă. Dintre vechii lui dregători se mai aflau lângă el la această dată doar Petru Hudici — dintre cei mai vechi — apoi Duma Nemţanul, Lazăr şi Stanciu, Cozma Şandrovici,

1) M. Costăchescu, *o. c.*, p. 64.
2) *Ibidem*, pp. 65-6.
3) *Ibidem*.

Manoil dela Hotin, logofătul Berindei și comisul Stanciu [1]), dintre cei mai noui.

Din documentele următoare se va constata că situația internă a Moldovei era grea, sau mai bine zis tulbure. Dintr'o scrisoare din 26 Iulie 1440 a lui Petru Bakotski, starostele Podoliei, adresată regelui Poloniei, știm că Ilie Vodă era susținut de rege și de anturajul acestuia. Ilie Vodă, la intervenția acestui staroste, a refuzat să ia anumite măsuri contra marilor săi dregători dela graniță cu toate că i s'a comunicat o hotărîre a seimului în acest sens [2]). Scrisoarea ne dă informații prețioase asupra pregătirilor lui Ilie Vodă, care se hotărîse să se deplaseze la Hotin în ziua de Sf. Petru, unde el voia să vadă și să aprecieze neînțelegerile dela graniță. Petru Bakotski a scris regelui și despre niște „slujbași liberi de curte" dintre care au „rămas puțini" și că în prezent voevodul Moldovei nu „vrea să înceapă nici un lucru mare, despre marii judecători", ci se pregătea să meargă la rege, pentru care drum făcea „mari pregătiri" [3]).

Redactarea scrisorii e defectuoasă. Din ea bănuim oarecari certuri de graniță – certuri de altfel obicinuite în toate timpurile – și că se discuta situația unor slujbași moldoveni, al căror rost nu-l putem suprinde, despre intențiile lui Ilie Vodă de a se deplasa la fața locului cum și despre pregătirile lui de a-i face lui Vladislav III o vizită omagială. Insă regele Poloniei era foarte ocupat, având și grija guvernării regatului unguresc.

Dubla regalitate a lui Vladislav III a redeschis din nou discuția pretențiilor de suzeranitate ungară asupra Moldovei. In Martie 1440 Vladislav III a „promis statelor generale că va readuce sub ascultarea Ungariei, Haliciul, Podolia și Moldova" [4]). Nobilimea polonă a intervenit contra acestei hotărîri regale, dar după doui ani s'au reluat din nou discuțiile asupra acestei chestiuni [5]). Reînvierea pretențiilor de suzeranitate ungurească asupra Moldovei vor fi reluate – urmărind însă alte scopuri – de Iancu de Inidoara. Din neînțelegerile ungaro-polone Moldova a cîștigat

1) *Ibidem.*

2) Th. Holban, *Acte politice slavone din epoca luptelor pentru tronul Moldovei după Alexandru cel Bun,* în *Revista Istorică,* a. XX (1934) p. 262.

3) *Ibidem.*

4) I. Ursu, *o. c.,* p. 60.

5) *Ibidem,* p. 61.

reușind să-și mențină independența, deoarece niciunul din aceste două state nu și-a putut impune părerea cu forța.

In acțiunea sa Ilie Vodă s'a bazat foarte mult pe sprijinul polon dar acesta a fost de prea mică importanță, fiindcă toate sforțările statului și întreaga atenție a conducătorilor lui erau dirijate în direcția organizării luptelor cu Turcii. Ilie Vodă n'a înțeles aceasta. El s'a bazat pe o forță care avea altă destinație. Pentru Polonia de acuma, din punct de vedere politic, Moldova trecuse pe planul al doilea.

Documentele pe care le aveam de după data de 20 August 1440 și pînă la 24 Februarie 1442, ni s'au păstrat în regeste scurte și în surete defectoase, astfel că nu putem analiza cu precizie situația internă din Moldova. In toate e vorba numai de întăriri de stăpînire și foarte greu putem bănui de care dintre cei doi frați domnitori au fost emise. Amintim documentul de întărire dat, în numele ambilor frați, Mînăstirii Bistrița, pentru satul Lucăcești pe care i-l dăruise Ion Porcu [1]). Cu ocazia aceasta i-au dăruit și un loc pustiu pe Sușița, „la fîntîna Spravina ca să-și așeze acolo sat“ [2])

Dela Ștefan II Vodă ni s'a păstrat un document din Octomvrie 1440 dat boerului Ignat pentru satele Dobromirești și Balosinești, pe care le avea Ivul, fratele stolnicului Danciu și dela Negrea, nepotul acestuia [3]). Documentul, deși îl avem în original, totuși a ajuns pînă la noi într'o stare rea. Totuși putem ști ce boeri se găseau la această dată în jurul lui Ștefan II. Aceștia erau : vornicul Cristea, ceașnicul Ivan Balcean, Radu Pisc, Ponici, Ivașcu Lațcovici și Giurgiu [4]). Deci s'ar putea vorbi și despre o primenire a sfatului lui Ștefan II Vodă.

Documentele care ni s'au păstrat de după această dată, nu amintesc sfaturile domnești, ceea ce denotă că în această vreme în Moldova au fost serioase frămîntări interne, a căror explicații nu le putem da. Dela Ștefan II Vodă ni s'au păstrat două documente date din Vaslui, înainte de jaful tătăresc.

Primul e din 12 Noemvrie și a fost emis în numele ambilor frați. Documentul se referă la întărirea stăpînirii lui Dragomir

1) P. Mihailovici, *o. c.*, p 208.

2) *Ibidem.*

3) Damian P. Bogdan, *Acte moldovenești dinainte de Ștefan cel Mare*, pp. 31-2.

4) *Ibidem*, p. 32.

peste satele Călinești și Cireteni — cumpărate dela Ciumuleasa din Cobile [1]). Logofătul lui Ștefan II Vodă era un oarecare Simeon [2]), deci un om nou.

Tot din Vaslui, singur Ștefan II Vodă, la 25 Noemvrie, a dat Mînăstirii Neamțului un document prin care a hotărît că are dreptul să ia anual, din drepturile domnești, cîte două măji de pește și două bărbînțe de icre [3]). Nici un boer nu se afla lîngă domn la această dată, nici chiar un logofăt. Documentul a fost scris și întărit cu pecetea de grămăticul Mihul, omul lui de casă.

Țara și administrația ei s'a resimțit mult de pe urma loviturii tătărești din Țara de Jos. De aceea se constată o mare lipsă de acte publice pînă la 16 Aprilie, anul următor (1441), cînd facem constatarea surprinzătoare că Ilie Vodă se afla în Bîrlad, deci în una din reședințele fratelui său. Dar documentul dat cu această ocazie, amintește numai pe Ilie ca domn al Moldovei și la sfîrșit îl pomenește și pe fratele său Ștefan [4]). Nu putem crede altceva decît că a fost o greșeală a pisarului. Nu este amintit niciun boer. Documentul următor e din 23 Aprilie 1441. A fost dat în Suceava numai de Ilie Vodă. Cuprinsul lui se referă la întărirea a patru sălașe de țigani mînăstirii Sft. Nicolae din Poiană (Pobrata). Documentul prezintă o deosebită importanță pentrucă știm ce boeri mai avea lîngă el Ilie Vodă. Aceștia erau: vornicul Hudici, Duma Nemțanul, frații Lazăr și Stanciu postelnicul, ceașnicul Băloș și logofătul Costea [5]).

Pentru aceste vremi sbuciumate avem un document important, cu data de 25 Iunie 1441, din care tragem concluzia că la această dată ambii frați domnitori se aflau împreună. Documentul a fost scris de pisarul Mihul, omul de casă al lui Ștefan II. Intîlnirea dintre frați a avut loc în satul Bulgari, sau Bătrînești, cum i s'a zis mai tîrziu acestui sat. Fiecare domnitor a venit cu boerii săi. Numărul boerilor participanți la această întîlnire a fost mic în comparație cu numărul boerilor care au întărit documente de mai mică importanță. Boerii prezenți la Bulgari au fost următorii: vornicul Hudici, Cristea, logofătul Neagoe, Negrilă, Duma Negrul, Duma Dulcescul, Mircea, vornicul Petru, Vană Ureacle,

---

1) M. Costăchescu, *o. c.*, p. 73.
2) *Ibidem.*
3) *Ibidem*, p. 76.
4) *Ibidem*, t I, p. 591.
5) *Ibidem*, t. II, p. 80.

Lazăr şi fratele său postelnicul Stanciul, Duma Braevici, Ivan Balcean, Banciu, Şteful cu fratele său Mîndrea, Stanciu Ponici, Vană Julici, spătarul Dieniş, postelnicul Radu şi logofătul Sima [1]). De întîlnirea celor doi voevozi şi de adunarea reprezentanţilor celor două sfaturi domneşti s'a bucurat Vlad Jicov şi nepotul său Dragoş, care au primit ca danie, pentru servicii deosebite, aduse unuia dintre fraţii domnitori, satele : Micuşanii, Chigeaci în Salcia, Miroslăveşti, Călineşti şi trei selişti [2]). Putem bănui că s'a discutat în această adunare şi problema raporturilor dintre cei doi fraţi. Ilie Vodă poate a făcut noi promisiuni, cedind în faţa anumitor cereri frăţeşti, mai ales asupra succesiunii la tron. Credem că Ştefan II Vodă se considera ca adevăratul urmaş la tronul Moldovei după Ilie Vodă. Acesta credem că n'a înţeles însă să respecte un asemenea angajament. Deocamdată vedem că Ilie Vodă n'a insistat ca să fie pomenit în documentul de mai sus fiul său, de asemenea şi în cel următor din 7 Iulie 1441. Documentul din această dată a fost atestat de aceiaşi boeri, cărora li s'au mai adăugat doar logofătul Costea, portarul Oană, vistiernicul Toader şi postelnicul Radu [3]). Atît de mult seamănă între ele aceste două documente, încît, am putea crede că ambii voevozi se aflau încă împreună la această dată. Convingerea noastră este că ambii fraţi au petrecut acest timp împreună. O nouă dovadă în acest sens e documentul din 29 Septemvrie, dat în Suceava de Ilie Vodă. Acuma fiind singur, pomeneşte din nou pe lîngă fratele său Ştefan şi „credinţa iubitului fecior... Roman Voevod" [4]), ceea ce nu făcuse în documentele amintite mai sus. Boerii care au întărit dania făcută lui Caloioan, om al lui Ilie Vodă, erau boerii lui de credinţă. Nu credem că între aceştia se aflau oameni de ai lui Ştefan II, în care el nu putea avea nicio încredere. Boerii lui Ilie Vodă la această dată erau : vornicul Petru Hudici, fraţii Duma şi Mircea Limbădulce, fraţii Lazăr şi postelnicul Stanciu, Crîstea cel Mare, Duma Negru, Simeon Turcu, Negrilă, Ioan Baicovici, fraţii Şteful şi Mîndrea Jumătate, Manoil dela Hotin, Cozma Şandrovici, Mihail Popşa, logofătul Neagoe, Vitolt, Crîstea Negru, Giurgiu Verişcesc şi feciorul său Toma, ceaşnicul Băloş, stolnicul Berindei, spătarul

1) D a m i a n P. B o g d a n, *Acte moldoveneşti dinainte de Ştefan cel Mare*, p. 35.

2) *Ibidem*, pp. 34-5.

3) *Ibidem*, pp. 37-8.

4) *Ibidem*, p. 40.

Ioanăş, Duma lui Isaiea, Dieniş, vistiernicul Ion, Manoil Gîrbovul, Oană, comisul Stanciu şi logofătul Costea [1]).

Activitatea politică internă a lui Ştefan II Vodă, după isvoarele care ni s'au păstrat, în cursul anului 1442, a fost extrem de redusă. In schimb dela Ilie Vodă avem multe documente din care constatăm că era înconjurat de un mare număr de boeri. Se pare că acesta era argumentul ultim, care îl mai oprea pe Ştefan II de a se instala cu forţa ca domn peste întreaga ţară. Fiindcă anul 1442 a fost anul ultim al activităţii lui Ilie Vodă ca domn, pe care situaţia politică externă l-a defavorizat, ne vom ocupa mai pe larg de activitatea lui politică internă.

La 24 Februarie 1442 a dat un document de întărire pentru un schimb de sate între feciorii lui Stănigă şi Andronic, împreună cu fiul acestuia din urmă, logofătul Costea [2]). Iubitul fiu Roman Voevod a fost pomenit după fratele domnesc Ştefan. Sfatul domnesc impresionează prin marele număr de boeri bătrîni, între care apar doi spătari: Ioanăş şi Ilieş şi un comis, Burciul [3]). Următorul document emis din cancelaria lui Ilie Vodă are data de 8 Martie şi se referă la dania pe care a primit-o Cristea Iucăşanul [4]). Acest document ne arată că s'au produs oarecari schimbări în sfatul lui Ilie Vodă. El a făcut cîteva avansări. In adevăr avem de a face cu o nouă orînduire a sfatului domnesc. După bătrînul vornic Petre Hudici, care se menţine în fruntea sfatului, urmează imediat Duma Nemţanul cu fratele lui şi apoi Manoil dela Hotin [5]). Dacă aceştia erau pîrcălabii la cetăţile principale, între care şi Neamţul, atunci ne gîndim că Ilie Vodă a încercat o reorganizare a cetăţilor moldoveneşti în care se gîndea poate să se refugieze în caz de nevoie. Tot odată aceasta ar fi prima indicaţie pe care o avem că pîrcălabii devin mari dregători. Ei vor deveni adevăraţi stîlpi ai domnilor începînd cu vremea lui Ştefan cel Mare. In orice caz dacă măsura a fost luată de Ilie are o semnificaţie deosebită. Tot acuma facem constatarea că Ilie Vodă nu şi-a pomenit fiul în document.

Următorul document emis din cancelaria lui Ilie Vodă are data de 5 Aprilie şi se referă la întărirea stăpînirii moşiilor unui

1) *Ibidem.*
2) *Ibidem*, pp. 87-8.
3) *Ibidem*, p. 88.
4) *Ibidem*, pp. 92-3.
5) *Ibidem*, p. 93.

fost boer al lui Alexandru cel Bun, Miclăuş Răspop, compuse din trei sate şi o prisacă [1]). Documentul nu prezintă particularităţi deosebite din care să putem trage concluzii asupra atitudinii lui Ştefan II.

Rezerva lui Ştefan II a dat de gîndit oamenilor lui Ilie Vodă, şi poate a fost avizat să ia măsuri grabnice. Regele Vladislav III avea grija Ungariei al cărei rege fusese ales. In această calitate trebuia să facă faţă viguroaselor atacuri turceşti [2]). Regele Vladislav III s'a gîndit la situaţia din Moldova în timpul tratativelor duse cu Elisabeta, văduva lui Albrecht de Habsburg. In 1442 „regina văduvă" a declarat că n'are pretenţii asupra Moldovei, căutind prin aceasta să salveze tronul fiului său [3]). Astfel se elimina influenţa ungurească din Moldova. Stabilitatea domniei lui Ilie Vodă a fost sdruncinată şi de noua situaţie politică creiată în Ţara-Românească, unde Vlad Dracul, care mersese la Turci, fusese trimis de aceştia în închisoarea din Galipoli. In locul lui, Iancu de Inidoara, după lupta dela Ialomiţa, din Septemvrie, a instalat ca domn pe Basarab II [4]). Se pare că în acest timp Iancu de Inidoara a căutat să schimbe pe susţinătorii lui Vlad Dracul. Intre aceştia se număra şi Ilie Vodă. In Ardeal se afla Petru, fratele vitreg al lui Ilie şi al lui Ştefan. Acest Petru a obţinut sprijinul lui Iancu de Inidoara ale cărui preocupări de mai tirziu vor influenţa mult aranjarea situaţiei politice interne din Moldova.

Fiind lipsit de sprijinul lui Vladislav III, Ilie Vodă a căutat sprijin la Cazimir, ducele Lituaniei, ca unul care trebuia să înlocuiască în aceste părţi pe fratele său cu griji atît de mari. La 9 Februarie 1442 Ilie Vodă făcea cunoscut că a „cîştigat" prietenia „marelui cneaz Cazimir", a boerilor acestuia şi a „sfatului" său. Ilie Vodă susţinea că va fi cu acesta în prietenie şi în unire" [5]), că s'a jurat pe cruce împreună cu fiii şi cu sfatul său pentru menţinerea alianţei. Ilie Vodă şi-a mai luat angajamentul ca să fie prieten cu prietenii lui Cazimir şi duşman al duşmanilor lui, obligîndu-se să extrădeze pe orice duşman al acestuia refugiat în Moldova. Ilie Vodă s'a obligat să-i dea ducelui Ca-

1) *Ibidem*, pp. 96-7.

2) I. Minea, *Vlad Dracul şi vremea sa*, p. 150.

3) Dlugosz, *o. c.*, libr. XII, col. 769-70; I. Minea, *Informaţiile româneşti ale cronicei lui Jan Dlugosz*, p. 31.

4) I. Minea, *Vlad Dracul şi vremea sa*, *l. c.*

5) M. Costăchescu, *o. c.*, pp. 716-7.

zimir ajutor armat. Trupele moldoveneşti aveau să meargă în războiu sub conducerea lui Ilie Vodă. Numai dacă Moldova ar fi fost atacată de alte armate, în acelaşi timp cu Lituania, atunci Ilie Vodă nu era obligat să-şi respecte angajamentul. Slugărnicia lui Ilie Vodă a mers pînă acolo încît a promis că îşi va expune chiar viaţa pentru Cazimir [1]. In partea a doua a documentului se arată că Ilie Vodă a primit promisiuni dela Cazimir că va fi apărat „cu sabia şi cu solii şi cu tot sfatul şi cu toţi oamenii, supuşii Ţării Litvane, în contra oricărui duşman... neexceptînd pe nici unul". Dar nu se uită a se aminti legătura cu regele: „iară cu craiul Ungariei şi cu cel al Poloniei, cu Domnul nostru, avem să fim ca şi mai înainte" [2]).

Ducele Cazimir i-a răspuns lui Ilie Vodă, la 8 Iulie 1442, făcînd cunoscut că şi el a „legat prietenie" cu domnul Moldovei, cu care avea să fie în unire şi prietenie. In general, ducele Cazimir şi-a luat angajamentele pe care şi le-a luat Ilie Vodă, amintindu-i însă că n'avea să-l sprijine dacă ar fi luat atitudine duşmănoasă contra fratelui său regele Poloniei şi contra „Ţarului Tătărăsc", motivînd că *ultimul este liber* [3]). Răspunsul lui Cazimir a întîrziat patru luni de zile.

In Moldova, după închiderea lui Vlad Dracul la Galipoli, Ştefan II Vodă a reapărut în arena politică internă. La 26 Mai se afla în Bîrlad de unde a confirmat dania făcută de Alexandru cel Bun mînăstirii Zografu dela Muntele Athos [4]).

Următorul document intern dela Ştefan II Vodă are data de 30 August. La data aceasta Ştefan II Vodă se afla în Vaslui. Documentul a fost scris de logofătul Sima şi a fost dat în numele ambilor domnitori. Boerii lui Ilie Vodă au fost notaţi după lista trimisă de acesta cancelariei lui Ştefan II. In sfat au fost trecuţi oameni de ai lui Ştefan II Vodă, ca: logofătul Oancea, portarul Oanea, vistiernicul Toader, postelnicul Radu şi logofătul Sima [5]). Marcu Bontea, care a primit documentul de mai sus, era fiul lui Iliaş Bontea, ce fusese omul credincios al lui Alexandru cel Bun, după cum arăta însuşi Ştefan II Vodă în document [6]).

1) *Ibidem*.

2) *Ibidem*.

3) *Ibidem*, pp. 718-9. Sublinierea este a noastră.

4) P. P. Panaitescu, M. Costăchescu, *Documente moldoveneşti (recenzie)*, în *Revista Istorică Română*, 1932, vol. II. fasc. IV, p. 412.

5) M. Costăchescu, *o. c.*. pp. 100-1,

6) *Ibidem*, p. 100.

Nu sosise încă momentul ruperii definitive a raporturilor dintre Ilie Vodă şi Ştefan II. Deşi situaţia externă se limpezise în favoarea acestuia din urmă şi cu toate că în ţară se bucura de multe simpatii a aşteptat un moment mai prielnic. Restul documentelor din anul 1442, afară de unul singur, ni s'au păstrat în regeste scurte, rezumate şi traduse cu multe greşeli.

La 8 Septemvrie 1442, Ilie Vodă a dat un document de întărire a stăpînirii lui Bodea Hirjău peste moşiile lui. Ilie a dat documentul şi în numele fratelui său, dar a amintit şi pe „prea iubitul fiu" Roman Voevod [1]. Lîngă Ilie Vodă la această dată se afla numai: Petre Hudici, postelnicul Stanciu, paharnicul Băloş, spătarul Ioanăş, vistiernicul Ioan, logofătul Costea şi încă un boer al cărui nume s'a transmis greşit [2]. Se vede că în jurul lui se aflau, în majoritate, oameni de a doua mînă.

Am putea crede că la 21 Septemvrie, cînd Ştefan II Vodă, dăruia Mînăstirii Moldoviţa o scutire de vamă şi cîte două care de peşte anual [3], că era singurul domnitor al ţării. Dar ni s'a păstrat în original un document din 16 Decemvrie, dat din Suceava de Ilie Vodă în care e pomenit şi Ştefan II [4]. Documentul ne arată că a scăzut numărul boerilor care îl sprijineau pe Ilie Vodă. Lîngă el se mai afla acuma numai: Duma dela Neamţ cu fratele său Mircea, fraţii Lazăr şi Stanciul postelnicul, fraţii Şteful şi Mîndrea dela Ţeţina, Mihail dela Hotin, ceaşnicul Băloş, Berindei, comisul Burciu şi logofătul Costea [5].

Documentul din 16 Decemvrie 1442 e ultimul act care ni s'a păstrat ca emis din cancelaria lui Ilie Vodă. Ştefan II Vodă îşi pusese la punct planurile lui de acţiune contra fratelui său. Cînd a ştiut precis că situaţia politică externă i-a devenit favorabilă, a acţionat.

---

1) *Ibidem*, p. 105.
2) *Ibidem*.
3) *Ibidem*, p. 118.
4) P. Mihailovici, *o. c.*, pp. 210-1.
5) *Ibidem*.

CAP. XV

Răsturnarea și orbirea lui Ilie Vodă. Activitatea fratelui domnesc Petru. Noua domnie a lui Ștefan II

Ștefan II Vodă, bucurîndu-se de sprijinul unor oameni credincioși și capabili, după 16 Decemvrie 1442, a început pe față lupta contra fratelui său Ilie și a familiei acestuia. La 6 Martie 1443 Ștefan II era singurul domnitor al Moldovei. Isvoarele interne nu vorbesc nimic despre lovitura de stat dată de el. Lipsa de documente interne din lunile Ianuarie și Februarie 1443 ne arată că frămîntările interne au fost grave. Data de 6 Martie a fost apropiată de data loviturii de stat din Moldova. Acuma se aflau lîngă Ștefan II Vodă următorii boeri: bătrînul Petre Hudici, Cristea, logofătul Neagoe, vornicul Duma Braevici, pîrcălabul Iurghici și ginerele său logofătul Oancea, spătarul Petru, frații Duma și Mircea Limbădulce, Toma Vereșceac, Negrilă, paharnicul Stanciu, Cristea Negru, ceașnicul Ivan Balcean, Vană Ureacle, ceașnicul Albu (Băloș), Bogdan fost stolnic, Vană Julici, Dieniș spătarul, Stanciu Ponici, vistiernicul Costea Perecichiu și fratele său Petru, vistiernicul doamnei, Porcu, Tador Vascovici, Manuil Gîrbovul, frații Boguș și Pascu, Fetea Negru, grămăticul Șendrică, stolnicul Radu, comisul Bunghe, spătarul Albu și logofătul Sima [1]).

Se vede că Ștefan Vodă a menținut pe foștii boeri ai fratelui său în vechile lor posturi. Se știe că marile schimbări au dat totdeauna naștere la nemulțumiri. Nu este exclus ca el să fi fost înțeles de mai înainte cu acești oameni. Documentul arată că aproape toți marii boeri sprijineau noua domnie a lui Ștefan II. Evident că fără sprijinul lor, Ștefan n'ar fi putut să-l îndepărteze atît de ușor pe fratele său.

Din documentul cu data de 6 Martie știm că Ștefan II

1) *Ibidem*, pp. 120-1.

Vodă a fost sprijinit în acțiunea sa de fratele său Petru, fiul Marenei, care pînă la această dată fusese pribeag în Ardeal. Intre ambii frați a fost o adevărată alianță. Nu știm datorită căror neînțelegeri acest Petru a fost obligat să părăsească țara după împăcarea dintre Ilie și Ștefan. Petru a pribegit în Ardeal, unde credem că și-a făcut prieteni în lumea conducătoare. Ajutorul dat de el lui Ștefan II trebue să fi fost important, fiindcă din documentul de mai sus, constatăm că avea boerii săi ca: vornicul Sima și ceașnicul Tador, cărora chiar li se zice boeri ai lui Petru Voevod [1]). Tot odată Ștefan II Vodă l-a amintit după dînsul în formula de întărire a documentului, cu titlul de Voevod și ca frate iubit [2]). Prin urmare Ștefan II a ajuns să aibă un nou competitor la tron, care-i va cere să-și respecte promisiunile făcute, care nu puteau fi altele decit de a guverna țara impreună. Documentul din 6 Martie 1443 a fost dat în Neamț. Ambii frați erau probabil lîngă Cetatea Neamțului în care poate fusese o garnizoană de a lui Ilie, dar care pînă la urmă a trebuit să capituleze. Ilie Vodă n'a mai avut timp să reziste nici aici și a trebuit, împreună cu întreaga familie, să treacă în Polonia [3]). In documentul cu data de 6 Martie e amintit, pentru prima oară într'un document intern, un pîrcălab de Cetatea Albă. Acesta era Iurghici [4]). Se vede prin urmare că Ștefan II s'a ocupat în mod deosebit de portul principal al țării, fiind socotit ca un creator al prosperității lui. El a înglobat administrația portului sub administrația statului, dispărînd astfel ori ce urmă de autonomie locală in aceste părți [5]).

Un document recent publicat, din 16 Aprilie 1443, confirmă pe cel din 6 Martie analizat mai sus unde Petru e numit iubit frate și voevod. Pe lîngă boerii amintiți în acest document, mai apar următorii : Duma lui Isaiea, vornicul lui Sima, portarul Oană, Manoil Șerbici și fratele său Iurie, Bogdan, Toader Cămilă, vornicul Mihail Păhno și spătarul Lazia [6]), fratele comisului Bunghe [7]).

Celelalte isvoare interne nu vorbesc nimic despre ciocnirile

1) *Ibidem*, p. 120.
2) *Ibidem*.
3) N. Iorga, *Istoria Românilor*, t. IV, *Cavalerii*, p. 77.
4) M. Costăchescu, *l. c.*
5) N. Iorga, *Studii istorice asupra Chiliei și Cetății Albe*, p. 100.
6) Damian P. Bogdan, *o. c.*, pp. 41-2.
7) M. Costăchescu, *o. c.*, t. II, pp. 155-6.

care ar fi fost între Ilie Vodă şi Ştefan II. In letopiseţul dela Bistriţa este următoarea relaţie: „în anul 6952 (1444), luna lui Mai, în Vinerea de dinaintea Pogorîrei Sfîntului Duh (29 Mai), prinse Ştefan Voevod pe Iliaş Voevod şi-l orbi" [1]). Ureche n'are nimic în plus faţă de această informaţie a letopiseţului dela Bistriţa [2]).

In cursul anului 1443 şi 1444, pînă la 29 Mai, se poate ca Ilie Vodă să fi rezistat în partea de Nord a ţării, iar Ştefan II să nu fi putut intra în capitala ţării cu mult timp înainte de 7 Mai 1443, cînd a dat, de aici, primul document care ni s'a păstrat [3]). Indată însă ce Ştefan II şi-a stabilizat situaţia, a căutat să se scape de pretenţiile fratelui său Petru.

In zadar Ilie Vodă s'a zbătut să capete sprijinul aliaţilor săi pentru reinstalare în scaunul ţării. Vladislav III era preocupat de stăvilirea tăvălugului turcesc, care dădea grele lovituri Europei Centrale, astfel încît neînţelegerile moldoveneşti erau trecute la un capitol care putea fi neglijat. Se făceau pregătiri serioase pentru campania antiturcească proectată pentru anul 1444. Din cauza aceasta nici Iancu de Inidoara n'a fost în măsură să intervină pentru Petru II, viitorul său cumnat [4]), deşi poate neamestecul lui de acuma în treburile interne ale Moldovei par să se fi datorat înţelegerii din 1442 intervenită între Elisabeta, văduva regelui Albrecht şi Vladislav III. Atunci s'a hotărît ca Moldova să rămînă sub influenţa exclusivă a Poloniei [5]). Această înţelegere poate fi considerată ca un succes al politicei polone [6]).

Deşi nu era încă sigur pe tronul cucerit prin alungarea fratelui său, care credem că se menţinea în părţile de Nord ale ţării, de unde uneltea pentru răsturnarea nouei ordini şi cu toate că Ştefan II Vodă avea lîngă el un frate pretenţios, cu merite cîştigate în lupta pentru răsturnarea lui Ilie Vodă, totuş noul domn, în anul 1443, a avut o multiplă activitate internă. Mai întăi s'a gîndit la biserică pe care a dorit s'o atragă de partea sa. De aceia, credem noi, la 1 Mai a dăruit mînăstirii Pobrata patru sălaşe de ţigani, atrăgîndu-şi astfel binecuvîntarea egumenului Dositei şi a întregului sobor călugăresc [7]), iar cine avea „să strice

1) I. Bogdan, *Cronici inedite*, etc.. p. 50.
2) *Cronica lui Ureche*, ed. cit., p. 32.
3) M. Costăchescu, pp. 128-9.
4) I. Minea, *Vlad Dracul*, p. 151.
5) *Ibidem.*
6) I. Ursu, *o. c.*, p. 61.
7) M. Costăchescu, *o, c.*, p. 126-7.

dania,.. avea să aibă protivnic pe sfintul părinte Nicolaie [1]). Petru a fost pomenit între cei care întăresc documentul. Ştefan II avea în jurul său la această dată puţini boeri şi anume: pe Crîstea, logofătul Neagoe, Petru Hudici, vornicul Duma Braevici, pîrcălabul Iurghici cu ginerile său Oancea, Negrilă, Vană Ureacle, Ivan Balcean, Toma Vereşceac şi vistiernicul Costea. Pisarul Mihul îl înlocuia pe logofăt [2]).

Din capitala ţării, Ştefan II Vodă a dat la 7 Mai un nou document de danie pentru o mînăstire. Beneficiară a fost tot mînăstirea Pobrata. La această dată în jurul lui Ştefan II Vodă se aflau 25 de boeri, afară de pisarul Mihu. Intre ei au fost pomeniţi, pentru prima dată: „Bratul, vornicul Sin, postelnicul Costici şi Manoil Şerbici [3]), care poate fi Manoil Gîrbovul.

Mînăstirea Moldoviţa a obţinut dela Ştefan II un document de întărire, la 29 Noemvrie 1443, pentru vama şi satul Moldoviţa, trei mori dela Baia, în jumătate cu pîrgarii dela Baia şi piua de sumane, satul Săsciori cu moară, Vaculinţii şi seliştea lui Zîrnă [4]). Tot în aceeaşi zi, Ştefan II Vodă a dat şi Mînăstirii Probota un document prin care i-a întărit stăpînirea peste opt sate şi cîteva mori [5]).

Evident că Ştefan II Vodă a trebuit să se gîndească aproape imediat şi la partizanii săi, la oamenii de încredere şi chiar la acei nehotărîţi, care încă aveau faţă de domnia lui anumite rezerve. Pe aceștia mai ales, Ştefan II avea tot interesul să şi-i atragă. Prin cel dintâi document păstrat (6 Martie), Ştefan II a întărit stăpînirea pisarului Mihul peste un număr de sate [6]). Al doilea document păstrat dela Ştefan II, dat pentru un particular, e din 14 Mai şi se referă tot la proprietăţile omului său de încredere, pisarul Mihul [7]). In acest document reapare Tador Cămilă şi logofătul Sima [8]). Ştefan II l-a favorizat pe Mihul, nedreptăţind pe fiii unui oarecare Iliaş, stăpîni ai unei jumătăţi din satul Bălăneşti, dorită de pisarul său.

---

1) *Ibidem*, p. 127.
2) *Ibidem*, pp. 126-7.
3) *Ibidem*, pp. 128-9.
4) *Ibidem*, pp. 187-8.
5) *Ibidem*, p. 194.
6) *Ibidem*, pp. 119-21.
7) *Ibidem*, pp. 131-2.
8) *Ibidem*, p. 132.

Trebue relevat, însă, faptul că toate documentele pe care le avem păstrate din 1443 dela Ştefan II Vodă, emise pentru boerii şi oamenii lui de încredere, afară de două – unul din 1 Mai şi al doilea din 30 Mai – nu sunt documente de danie, ci numai de întărire a vechilor proprietăţi. După cum am amintit, documentul de danie din 1 Mai, a fost dat mînăstirii Pobrata, iar al doilea, din 30 Mai, pisarului Mihul şi fratelui acestuia Tador.

Boerii care au primit documente de întărire dela Ştefan II Vodă, in acel an afară de cei amintiţi, au fost următorii : Ştefan Breb (la 18 Mai), în documentul căruia au apărut în sfatul domnesc, pentru prima oară, vornicul Sima şi Alexandru Levici [1]) ; Tador Vlădescu (28 Mai), care era ceaşnicul fratelui domnesc Petru ; acum apar în sfat următorii boeri noi : Mînzul şi Badea [2]) ; Giurgiu Drăguşanu şi fratele său Alexa (la 31 Mai). Intre boerii care au întărit acest document reapare Duma Nemţanul şi fratele său Mircea şi pentru prima oară, Fete Negrul şi Moica [3]). Alt boer care a primit documente dela Ştefan II a fost : Iliaş Şanga (la 8 Iunie). Acuma reapare în sfatul domnesc portarul Oană, iar pentru prima oară, spătarul Lazea, fratele comisului Bunghe [4]). Au mai obţinut documente de întărire următorii : Vlaşin Creţescul (20 Iunie) [5]) ; Stan din Gicov şi fiul său Dragoş (3 August). Intre boerii care întăresc documentul reapare ceaşnicul Albu şi apare, pentru prima oară, Oană al Danciului şi Iurie fratele lui Manoil Şerbici [6]) ; Moica şi fratele său Tador – boeri din sfatul domnesc (24 August) [7]). Documentul prin care i s'a întărit o vie şi dăruit călugărului Sava chilia lui Macarie a fost întărit numai de şase boeri, anume : Neagoe, Hudici, vornicul Duma, Negrilă, vistiernicul Costea şi logofătul Sima [8]). Ultimul document păstrat din acest an a fost cel dat lui Bratul, dar il avem într'un regest defectuos [9]).

Petru II simţindu-se îndepărtat sistematic dela domnie a încercat răsturnarea fratelui său. Marele susţinător al lui Petru a

1) *Ibidem*, pp. 138-9.
2) *Ibidem*, pp. 140-1.
3) *Ibidem*, pp. 148-9.
4) *Ibidem*, pp. 155-6,
5) *Ibidem*, p 160.
6) *Ibidem*, pp. 177-8.
7) *Ibidem*, pp. 179-80.
8) *Ibidem*, p. 185.
9) *Ibidem*, p. 201.

fost Iancu de Inidoara. Aceasta o ştiau pînă şi străinii. Se susţinea chiar că supărarea lui, pe Vlad Dracul, s'a datorat refuzului acestuia de a-l sprijini pe Petru II. Domnul Țării-Româneşti sprijinea pe Ilie şi pe fiul acestuia Roman [1]). Dar situaţia lui Vlad Dracul era grea, datorită continuei ameninţări turceşti căreia el a căutat să-i facă faţă [2]). Moldovenii, deocamdată, nu aveau această grijă, deoarece preocuparea de a-i îndepărta pe Turci dela graniţele ţării lor o avea Ioan Corvin şi Vlad Dracul. Unii Moldoveni se pasionau de luptele dintre membrii familiei domnitoare. La grelele lupte din Balcani contra Turcilor au participat doar mercenari moldoveni, atît în oastea polonă cît şi în a lui Iancu de Inidoara [3]). Deşi succesele creştine contra Turcilor n'au fost hotărîtoare, ba chiar de multe ori dezastruoase pentru ei, totuşi loviturile pe care le-au primit i-au obligat mereu să-şi refacă armatele încercate din greu pe cîmpurile de bătae.

Ilie Vodă nu se resemnase în situaţia de domn fără ţară. La 29 Februarie 1444 se afla pe undeva prin Nordul Moldovei, pregătindu-se sau aşteptînd momentul potrivit pentru a-l alunga pe Ştefan II. Soţia lui Ilie Vodă, doamna Marinca, ştiea că soţul ei fusese părăsit de majoritatea lumii din Moldova şi că nu mai putea conta pe nici un sprijin din ţară. De aceea, ea, împreună cu pîrcălabul Manoil, a intervenit prin Ioan de Czyszow şi Petru Ondrowasch ca să i se dea lui Ilie Vodă şi familiei sale moşiile promise de oficialităţi în interiorul Poloniei [4]). Acestor doi nobili le-a promis, pentru serviciu, cetăţile Hotinul, Ţeţina şi Hmielovul şi toate ţinuturile lor. Doamna Marinca dorea să aibă moşiile pînă la 29 Iunie. Dacă intervenţia celor doi nobili poloni avea să rămînă fără rezultat ei trebuiau să-i restitue cetăţile [5]).

La 8 Aprilie 1444 Ştefan II Vodă era stăpîn peste întreaga ţară şi se afla în capitală [6]), dar la 26 Aprilie, ştim, că printr'o lovitură neaşteptată, Petru s'a proclamat „părintele ţării Moldovei". La această dată, Petru, ca domn al II-lea, a dat din oraşul Roman, documentul în care a anunţat că e domn [7]). Boerii care îl incon-

---

1) I. Minea, *Vlad Dracul*, p. 151.
2) *Ibidem*, p. 152.
3) *Ibidem*, p. 79.
4) M. Costăchescu, *o. c*, p. 721.
5) *Ibidem*.
6) *Ibidem*, p. 202.
7) *Ibidem*, pp. 202-3.

jurau pe noul domn — deci susţinători ai lui — erau : Bratul, vornicul Sima, ceaşnicul Toader, Ioan Mînzul, Nicoman, Iurie Cupcici, Steţcu, stolnicul David, Costea Hrişcan şi logofătul Ilie [1]). Deci Petru II reuşise să adune în jurul lui — după tratative nu prea îndelungate — pe nemulţumiţii stăpînirii lui Ştefan II Vodă, cu ajutorul cărora a ocupat o parte din ţară şi s'a proclamat domn. Nu ştim ce a făcut, ce măsuri a luat Ştefan II în aceste vremuri deosebit de grele pentru el, fiind prins între grupul de partizani al lui Petru, din Ţara de Jos şi între grupul fratelui mai mare Ilie, din părţile nordice ale ţării.

Petru II şi cu Ilie nu s'au putut înţelege, fiindcă atunci ar fi fost pecetluită soarta lui Ştefan II. Din cauza acestei neînţelegeri, Ştefan II şi-a putut aduna trupe noi, pe lîngă cele pe care le avea, reuşind să distrugă separat grupele ambilor fraţi rebeli. La 28 Mai 1444, Ştefan II terminase favorabil lupta cu Petru II şi partizanii lui. Izvorul care ne dă informaţii asupra acestui eveniment, e o scrisoare a lui Ştefan II Vodă, trimisă din Vaslui, unde se afla la 28 Mai, Braşovenilor, prin care a ţinut să le comunice că el e „voevod în această ţară, adică în Moldova şi s'au liniştit timpurile nu de mult trecute, cînd fiind în *războiul sau cearta* pe care o duceam cu Petru Voevod, fratele nostru, care a năvălit asupra mea cu o mînă duşmană, nu puţin vă prigoneam pe voi înşivă" [2]). Ştefan II Vodă cunoştea legăturile fratelui său Petru cu Ardelenii. Braşovenilor, Ştefan II a căutat să le facă anumite avantagii pentru comerţul lor. La 2 Martie, acelaşi an, le-a emis un document în acest sens. Tot atunci i-a sfătuit că dacă avea să se întîmple „vreo oarecare cauză de război... să umble cu luare aminte" [3]). Că aceşti Braşoveni l-au susţinut pe Petru — se înţelege din restul scrisorii lui Ştefan II. El aminteşte că li s'au confiscat pe nedrept mărfuri, iar altora li s'au ciuntit chiar membrele. Ştefan II dorind să se împace cu ei a promis despăgubiri acelora care au avut de suferit [4]). Nu voia să rămînă duşman cu aceşti influenţi negustori. Ca să-i îmbuneze, le-a promis chiar libertăţile comerciale avute pe timpul lui Alexandru cel Bun [5]). Tot acuma, Ştefan II Vodă era îngrijat de felul cum avea să

1) *Ibidem*, p. 203.
2) *Ibidem*, pp 723-4.
3) *Ibidem*, p. 723. Data adevărată a scrisorii e 23 Februarie.
4) *Ibidem*, p. 724.
5) *Ibidem*.

reacționeze Iancu de Inidoara și cerea informații ample asupra lui [1]).

Ilie Vodă devenise nerăbdător în regiunile din Nordul țării, la adăpostul centurei de cetăți, care se afla încă sub controlul său. Polonii nu-i dădeau niciun ajutor. In această situație, sprijinit numai de puținii credincioși pe care îi mai avea, a încercat o lovitură de forță, în preajma zilei de 29 Mai 1444. Ștefan II l-a prins și ca să termine odată cu el a dat ordin să fie orbit. O crimă asemănătoara și tot atît de nejustificată ca aceea săvîrșită de Ilie Vodă, contra doamnei Stanca. Prin aceste crime ambii copii ai lui Alexandru cel Bun s'au făcut odioși contemporanilor și chiar lumei de mai tîrziu. *„L-au prins și i-au scos ochii, după ce au domnit țara amîndoi 7 ani"*, a scris Ureche [2]); „prinse Ștefan Voevod pe Ilie Voevod și-l orbi", scrie letopisețul dela Bistrița [3]), lăsînd ca lumea generațiilor viitoare să dea sentința meritată pentru asemenea acte neobișnuite pînă atunci în familia domnitoare a Moldovei.

In felul acesta Ștefan II a reușit să ajungă singurul stăpînitor al Moldovei, mai ales că fratele său Petru, acuma, nu mai avea niciun rost în conducerea țării. Din întreaga carieră a lui Ștefan II, numai crima contra fratelui său îl pune într'o lumină defavorabilă. Orbirea lui Ilie Vodă, din ordinul lui, îi va întuneca din cînd în cînd seninătatea vieții, iar mai tîrziu, ca o urmare, avea să ispășească cu viața. O ambiție necugetată îi urmărea pe toți acești copii ai lui Alexandru cel Bun, în pragul grelelor încleștări dintre lumea crucii și a semilunei, cînd Românii au dat pentru această cauză mult sînge și mari căpitani ca Iancu de Inidoara și Vlad Dracul.

Anul 1444 a reprezentat un timp cînd nu dicta altă lozincă decît aceia a luptei contra Turcilor, tendințele imperialismului polon și unguresc căzuseră pe planuri secundare. Dacă intervenția lui Iancu de Inidoara în Țara-Românească, după lupta dela Varna, a fost nefastă [4]), cea din Moldova a fost binefăcătoare. Chiar în 1444 Polonia își reafirma cu multă tărie suzeranitatea ei asupra Moldovei. Deși Vladislav III, din chiar acest an, era și rege al Ungariei, dieta polonă întrunită la Piotrkov, cu toată opunerea regelui, a comunicat lui Ștefan II că Polonia îl susține, dar l-a

1) *Ibidem.*
2) *Cronica lui Ureche, ed. cit.*, p. 32.
3) I. Bogdan, *Cronici inedite* etc. p. 50.
4) I. Minea, *Vlad Dracul și vremea sa*, p. 82.

sfătuit să nu facă omagiu lui Vladislav III decit în calitatea de rege al Poloniei [1]). Dieta a făcut cunoscut această hotărîre şi regelui Vladislav [2]). Iancu de Inidoara n'avea să ţină seama de recomandarea făcută de dieta polonă şi de discuţiile şi pretenţiile ei. El a intervenit în Moldova, atunci cînd a crezut că e timpul potrivit, cu toată forţa, greutatea cuvîntului şi prestigiului său. Intenţia lui a fost ca să facă din Moldova un aliat al planurilor sale de luptă în contra Turcilor şi nici de cum un stat vasal.

Ştiindu-l susţinut serios de anumite cercuri conducătoare ardeleneşti şi de Iancu de Inidoara, Ştefan II Vodă a trebuit să-şi lămurească intenţiile faţă de fratele său Petru, de care, cu puţin timp mai înainte, încercase să se scape prin ori ce mijloace. Dar Petru II prinzînd de veste, a reacţionat. Armata lui se compunea din puţini partizani şi poate din cîteva detaşamente ardeleneşti. In faţa acestei noi situaţii, Ştefan II a trebuit să se împace cu Petru. Noua înţelegere frăţească n'a durat prea mult, deoarece Ştefan II dorea o completă libertate în conducerea ţării. Era enervat de pretenţiile fratelui său care îl făceau să-şi aducă aminte de timpurile cînd conducea ţara împreună cu Ilie. In înţelegerea dintre ei poate i-a promis lui Petru că-l va desemna ca urmaş al său. Presupunerea aceasta o credem valabilă, pentrucă Ştefan II încă n'avea copii. Numai astfel ne explicăm noi de ce, el, nu şi-a pomenit copiii în documente, după obiceiul timpului. După pomelnicul mînăstirii Bistriţa, Ştefan II e arătat ca fiind căsătorit cu o oarecare Maria dela care a avut 2 copii, un băiat Alexandru şi o fată Alexandria [3]). Se pare că băiatul a murit curînd, nefiind amintit în nici un document intern şi că atunci cînd a ajuns singur domn, copilul Alexandru murise.

Primul document intern, de după 29 Mai 1444, în care Petru a fost pomenit cu titlul de voevod, imediat după Ştefan II Vodă, e din 18 Iunie şi se referea la întărirea stăpînirei popei Toader din Bîrlad peste moşiile pe care le avea [4]). Documentul nu aminteşte sfatul domnesc, deoarece s'a păstrat într'un suret, astfel că nu putem şti ce boeri de ai lui Petru II erau admişi la conducerea statului. In următorul document, care poartă data de

1) P. P. Panaitescu, *La route commerciale de Pologne* etc., p. 184.

2) *Ibidem.*

3) Damian P. Bogdan, *Pomelnicul Mînăstirii Bistriţa*, p. 50 (86).

4) M. Costăchescu, *o. c.*, pp. 204-5.

1 August și care se referea la dania pe care o făcuse Ștefan II Vodă mînăstirii Horodnic nu este pomenit Petru. Niciun boer din sfatul domnesc nu atestă noua danie [1]). De ce?

Aceasta a fost aproape întreaga activitate a cancelariei domnești din anul 1444, ceea ce ne arată că între frați nu era încă o înțelegere perfectă. Ștefan II a avut multe de îndurat în anul 1444 dar a ieșit din el cu situația întărită. Polonii erau bucuroși de noua lui stăpînire. Pentru fiul lui Ilie, tînărul Roman, partida era deocamdată pierdută.

Ințelegerea dintre Ștefan II Vodă și fratele său Petru a ținut cam pînă la sfîrșitul lunei Iulie a anului 1445. In documentul cu data de 18 Februarie 1445, atestat și de credința „iubitului frate ...Petru Voevod", sunt pomeniți, dintre boerii lui, care au fost lîngă el la 26 Aprilie 1444, doar Bratu și Sima" [2]), iar dintre ai lui Ștefan II Vodă logofătul Neagoe, Petru Hudici, Duma Braevici, Negrilă, Iurghici, logofătul Simon, logofătul Oancea, Stanciul Ponici, spătarul Dieniș, frații Duma și Mircea Dulcescu, vistiernicul Costea, stolnicul Tador și ceașnicul Porc [3]). Frații Lazăr și Stanciu, dacă nu sunt pomeniți în sfatul de mai sus, erau totuși lîngă Ștefan II. Aceasta se constată din documentul cu aceeași dată, prin care ambii au făcut o danie mînăstirii Humorului [4]).

Singurul document din care ne putem da seama mai bine despre noua colaborare la domnia Moldovei dintre Ștefan II Vodă și fratele său Petru, e documentul emis la 5 Aprilie 1445. La data aceasta Petru e numit de Ștefan II ca iubit frate al „Domniei", pomenindu-i în sfatul domnesc și pe cei doi boeri credincioși ai lui, Bratul și vornicul Sima [5]). Ștefan II amintește dintre boerii săi și pe ceașnicul „Balcean cel Bătrîn" [6]). Se poate ca Petru să fi fost amintit împreună cu boerii săi și la 18 Februarie acelaşi an, dar fiindcă documentul ni s'a păstrat într'un regest extrem de scurt, nu ne putem pronunța [7]).

Ruperea colaborării dintre Ștefan II Vodă și fratele să vitreg Petru s'a datorat consolidării politicei externe a celui dintăi. Ștefan

1) *Ibidem*, pp. 207-8.
2) *Ibidem*, pp 211-2.
3) *Ibidem*, p. 212.
4) *Ibidem*, p. 215.
5) *Ibidem*, pp. 218-9.
6) *Ibidem*, p 219.
7) *Ibidem*, p. 217.

II Vodă a încheiat o alianţă cu Cazimir ducele Lituaniei. In acelaşi timp Petru nu se putea bucura de sprijinul lui Iancu de Inidoara, a cărui situaţie, a fost pentru un oarecare timp sdruncinată după înfringerea dela Varna din 10 Noemvrie 1444, cînd a urmat o adevărată zăpăceală în viaţa politică a Ungariei şi Poloniei, cauzată prin dispariţia pe cîmpul de luptă a regelui Vladislav III.

Datorită calităţilor sale, Ştefan II a reuşit să pacifice toată ţara, iar pretenţiile lui Petru au rămas fără susţinători, încât s'a văzut singur. In această situaţie a trebuit să dispară, trecînd probabil din nou în Ardeal, de unde spera să revină cu ajutorul lui Iancu de Inidoara.

Ştefan II Vodă cunoştea planurile anexioniste polone, de aceea, în tot restul domniei lui, a folosit rivalitatea polono-maghiară, reuşind astfel să salveze independenţa statului său. In interior el s'a bazat pe acea opinie a ţării care dorea independenţa statului. Credincios principiilor sale şi oamenilor care l-au sprijinit, Ştefan II Vodă a refuzat mereu să depună omagiu personal regelui polon, cu toate insistenţele acestuia şi a oficialităţii polone. Aceasta a fost politica lui constantă. Exemplul lui va fi urmat şi de alţi domni, dar el a fost singurul, care n'a cerut ajutorul Românului viitor guvernator al Ungariei. Dacă Roman II ar fi avut alte preocupări, Moldova s'ar fi bucurat de o nouă eră de prosperitate asemănătoare cu aceea din vremea lui Alexandru cel Bun. In nici unul din fiii lui Alexandru cel Bun n'au fost întruchipate calităţile părinteşti ca în Ştefan II Vodă. Nenorocirea a fost că el a trebuit să uzeze de toate calităţile sale, mai întăi contra fratelui său Ilie şi apoi contra urmaşului acestuia Roman, cum şi contra celuilalt frate, Petru. Din aceste motive oficialitatea polonă se gîndea la instalarea, într'un viitor apropiat a lui Roman, care trăia în Polonia, împreună cu părintele său lipsit de lumina zilei.

Deocamdată Polonii nu se gîndeau să-l ajute pe Roman ca să ocupe tronul Moldovei. Lumea nu-şi revenise încă din spaima care a urmat după dezastrul dela Varna. Datorită slăbirii forţei polone s'a căutat reluarea raporturilor normale cu Moldova prin intermediul Lituaniei, cu toate incercările disperate ale membrilor familiei lui Ilie Vodă. Unor avansuri făcute de polono-lituanieni se datoreşte scrisoarea lui Ştefan II Vodă cu data de 23 Iunie 1445 [1]). Aceasta se înţelege clar din următorul pasagiu al scrisorii: „facem

1) *Ibidem*, p. 725.

cunoscut... că noi și panii noștri, cu sfatul nostru și cu țara noastră întreagă *au primit prietenia și unirea cu mai marele și iubitul nostru prieten* [1]) marele Cneaz Cazimir, Craiul Lituaniei",... etc. [2]).

Din cuprinsul tratatului încheiat la 25 Iunie 1445 se observă clar că Ștefan II Vodă a acceptat să fie prieten și aliat cu ducele Lituaniei și că va căuta să-i folosească. Pentru aceasta i s'a promis că se vor respecta, în totul, condițiile de reciprocitate. Vor avea aceiași prieteni și aceiași dușmani, își vor extrăda reciproc fugarii, care ar fi atentat la viața lor și în același timp, trebuiau să-și dea ajutor reciproc contra tuturor dușmanilor. Cazimir a declarat, ca să se știe, că nu-l va ajuta cu armată pe Ștefan II Vodă în contra fratelui său regele Poloniei și nici contra „țarului Tătariei". Pentru acesta din urmă se obliga totuși, față de Ștefan, ca la caz de nevoie să-l ajute cu „cerere și soli". In tratat s'au specificat și cazurile de forță majoră cînd n'aveau să se poată ajuta unul pe altul, dar pentru asemenea cazuri justificate alianța lor n'avea să sufere [3]).

In ziua de 26 Noemvrie 1445, cînd Ștefan II Vodă se afla în orașul Siret, a sosit în țară o mare delegație polonă, condusă de „Ioan din Cijev, pan și staroste de Cracovia, în locul Milei sale Vladislav, Craiul Poloniei și procurator al Coroanei Poloniei" și alți mari demnitari ai regatului. Acestora, domnul Moldovei le-a promis menținerea vechilor documente omagiale date de înaintașii lui. A promis, chiar că va face și închinare personală, atunci cînd îl va chema regele într'o anumită localitate ce avea să fie fixată [4]). Ștefan II a mai promis că va da ajutor armat împotriva tuturor dușmanilor regatului și chiar contra Tătarilor, despăgubiri cetățenilor, agricultorilor și clericilor păgubiți de Moldoveni, după hotărîrile ce se vor lua de delegații ambelor părți, așezați în Colacin și „ce va hotărî dreptul, aceea vinovatul trebue să sufere" [5]). Boerii, conform obiceiului feudal polon, care au garantat executarea stipulațiunilor prevăzute în tratat, au fost: logofătul Neagoe, Petru Hudici, vornicul Duma Braevici, Negrilă, Oancea, Ivan Balcean, Oană Julici, vistiernicul Costea, Costea

---

1) Sublinierea este a noastră.
2) M. Costăchescu, *o. c.*, pp. 725-6.
3) *Ibidem*, pp. 726-7.
4) *Ibidem*, pp. 728-9.
5) *Ibidem*, p. 729.

Andronic, Costin, stolnicul Bogdan, Boguş cu fratele său Pascu Nesteacovici, ceaşnicul Porc şi cancelarul Mihail [1]).

Cum a fost privită in ţară noua situaţie creiată Moldovei prin acest tratat? Ştefan II Vodă l-a admis din motive serioase. Ii trebuia o acoperire fiindcă fratele său Petru se afla în graţiile lui Iancu de Huniedoara, care-şi recîştiga prestigiul pierdut după înfrîngerea dela Varna. Ştefan II, însă, era atît de sigur de ţară, încît a cerut aceasta numai fiindcă în Polonia se afla Ilie Vodă şi familia lui.

Situaţia internă a ţării în cursul anului 1445 a fost mulţumitoare. Dintre boerii săi nu se aştepta ca vreunul să-l trădeze. Lovituri neaşteptate nu-i puteau veni decît din afară. Pentru moment n'avea teamă nici de Iancu de Inidoara, care era absorbit de pregătirile expediţiei burgundo-papale proectată pentru anul 1445. După terminarea acestei expediţii Iancu de Inidoara se va interesa mai mult de situaţia din principatele româneşti, susţinînd, în Moldova, pretenţiile de domnie ale cumnatului său Petru II, iar după moartea timpurie a acestuia pe ale lui Bogdan II. Activitatea politică a acestor doui domni a avut un caracter specific, deoarece Iancu de Inidoara se gîndea, poate, la realizarea unei uniuni româneşti cu ajutorul lor.

In Polonia se afla încă un pretendent la tronul Moldovei, Roman II, fiul nenorocitului Ilie Vodă, care-şi trăia ultimele zile întunecate in mijlocul familiei pribege. Ştefan II Vodă ştiea că şi acesta e periculos, cu tot tratatul încheiat de dînsul cu oficialitatea polonă. Cunoştea situaţia din Polonia unde Roman II putea găsi oricind o grupă de aventurieri, cu ajutorul cărora să-l atace pe neaşteptate.

Imprejurările politice interne din Ungaria şi din Polonia i-au dat răgaz lui Ştefan II să se consacre treburilor publice. In acelaşi timp a avut mijloace de a combate cu succes toate planurile pretendenţilor. Ţara il iubea şi respecta pentru calităţile lui de bun organizator. Comerţul era înfloritor. Drumurile Moldovei erau străbătute de numeroase caravane de negustori, care, pornind dela Lemberg, se îndreptau spre porturile dela Marea Neagră şi invers, în legătură cu Pera şi Caffa [2]). Mulţi Genovezi s'au instalat în portul principal al ţării şi în Suceava, iar mulţi Români

1) *Ibidem*, p. 730.

2) N. Iorga, *o. c.*, p. 109.

erau în Cafa și în Pera. Toți aceștia contribuiau la intensificarea legăturilor comerciale [1]). Ștefan II a intervenit de multe ori în certurile dintre negustorii moldoveni și genovezi, deoarece se opreau mărfuri ca represalii. O singură dată se opriseră mărfuri în valoare de 4.500 galbeni (6 Martie 1444) [2]), deși Genovezii nu doreau să supere pe domnul Moldovei [3]). Aceasta, însă, ne arată marile bogății ale țării și importantele tranzacții comerciale pe care le făceau negustorii moldoveni din vremea lui Ștefan II Vodă. Legăturile comerciale cu centrele amintite vor continua în tot timpul domniei lui.

Am văzut că pînă acuma nu ni s'au păstrat dela Ștefan II Vodă decît documente de întărire, în cea mai mare parte, și prea puține de danie. După data de 15 Iulie 1445, constatăm că el a făcut cele mai multe din daniile sale. Venise vremea cînd se putea gîndi la oamenii săi de credință. Intre aceștia se afla logofătul Oancea, ginerele pîrcălabului Iurghici. Oancea a primit, la 15 Iulie, opt sate și trei sălașe de țigani [4]). Oană Ureche, om de credință, care servise și sub Alexandru cel Bun, a primit, la 8 August, trei sate [5]). Toader Gănescul, boer tînăr, a fost miluit de domnul său, pentru credința și serviciile lui, la 11 August, cu trei sate, intărindu-i tot odată și o cumpărătură a altui sat, în valoare de 60 zloți [6]). Logofătul Mihul, om bogat și mult dăruit de Ștefan II Vodă, a mai primit ca danie, la 25 Ianuarie 1446, satul Vînători pe Bistrița, întărindu-i acuma și stăpînirea peste altele [7]).

De asemenea, documentele de întărire pe care le-a dat Ștefan II ne atrag atenția asupra unor oameni care nu-i puteau fi dușmani. Intre aceștia au fost Ostapcu Ugorilcu (la 26 Ianuarie 1446), stăpîn al satului Bugaiciouți [8]); Costea și Pipou (amintiți la 21 Februarie 1446), stăpîni ai satului Biräești pe Bistrița [9]) ; Dragomir Oțăl (la 3 Martie 1446), stăpîn al satului Bozieni dela obîrșia Albînei și a unei mînăstiri [10]) ; Petru Vlașinul (la 20 Iunie 1446)

1) *Ibidem*, p. 110.

2) Idem, *Acte și fragmente privitoare la Istoria Românilor*, t. III_1, București 1867, pp. 16-21.

3) *Ibidem*.

4) M. Costăchescu, *o. c.*, pp. 222-3.

5) *Ibidem*, p. 226.

6) *Ibidem*, pp. 230-1.

7) *Ibidem*, pp. 237-8.

8) *Ibidem*, p. 241.

9) *Ibidem*, p. 246.

10) *Ibidem*, pp. 247-8,

sau Vlaşinescul, stăpîn al satului Vlaşineşti, pe care îl cumpărase dela paharnicul Oană cu 50 de zloţi tătăreşti [1]) şi în sfîrşit, spătarul Şandru (la 14 Ianuarie 1447), care-i una şi aceeaşi persoană cu Alexandru, stăpînul satelor Coleşeuţi, Răşcinţi, Dubovaia, Neparatova, Vişneuţi Ojogovul şi la gura Cobîlcinei, unde avea o moară. Pentru toate aceste sate avusese proces cu Negrilă, Başa şi cu Sîrbul. Procesul s'a judecat în Suceava „şi a cîştigat pan Şendrica cu privilegiile sale" [2]).

In această parte a domniei sale Ştefan II Vodă a avut grijă deosebită de biserică. Atenţia lui Ştefan II faţă de biserică s'a manifestat prin diverse danii şi scutiri de dări.

Astfel, la 23 Septemvrie 1445, Mînăstirea Humorului a fost scutită de vama peştelui [3]); episcopul Calistru de Roman a primit, la 30 Septemvrie, ca dar, un tătar domnesc dela Neamţ, pe care, după moarte avea dreptul să-l lase bisericii, să-l dăruiască altcuiva, sau să-l elibereze [4]); mînăstirii Neamţului i-a întărit, anual, două măji de peşte dela Chilia, iar din partea Doamnei trei cîntare de icre negre [5]). Tot mînăstirii Neamţului, Ştefan II i-a acordat, pentru satele: unde era vătăman Samoilă, Dvorineşti, Timişeşti, Crîstieneşti, Bălăşeşti, unde a fost Barbă Geamără, Başoteni, Fîntîreale, Dragomireşti şi Telebeacinţii, scutiri de: dare, posadă, iliş, podvoadă, deseatină de albine şi porci, iar pe locuitorii satelor i-a scutit de a mai robi la cetate, la mori, la iazuri, de alte dări, de a nu mai lucra pentru vreun slujbaş domnesc, nici să-i judece cineva pentru vreo faptă. Toate dările şi dreptul de a-i judeca revenea numai călugărilor [6]). Mînăstirea Neamţului, la 6 Iunie, a fost dăruită cu mînăstirea dela Boiştea unde fusese chilia Vlădicăi Iosif, unde erau călugăriţe. Preoţii din satele mînăstireşti: Telebeacinţi, Başoteni, Dvorineşti, Baloşeşti, Gura Cracăului, Trestiana şi Balomireşti, trebuiau să asculte de administraţia mînăstirii şi să-i dea ei toate veniturile [7]). Acest document a fost dat din vechea lui capitală, Vasluiul. La 20 Iulie Ştefan II Vodă a întărit, tot mînăstirii Neamţului, stăpînirea peste satele Dvorineşti şi Fîntî-

1) *Ibidem*, p. 266.
2) *Ibidem*, pp 273-4.
3) *Ibidem*, p. 235.
4) *Ibidem*, p. 236.
5) *Ibidem*, p. 244.
6) *Ibidem*, pp. 250-1.
7) *Ibidem*, p. 263.

reale, dăruite ei de boerul Crîstea [1]). Mînăstirea Moldovița a primit, la 11 Februarie 1447, întărirea daniei făcută ei de Alexandru cel Bun, anume, vama dela gura Moldaviței, „ce duce în Țara-Ungurească, satul Vama, iazul Blișceatul cu toate gîrlele și prisaca Brumarului cu poiana“ [2]). Tot acuma i-a dăruit și el jumătate din vadul călugăresc, jumătate din podul umblător (se înțelege jumătate din venitul pe care-l aducea acest pod), jumătate din iazul „care ascultă de vamă și cu jumătate din tot venitul, partea doamnei noastre“ și cîte zece vase de vin în fiecare an [3]). In sfîrșit, i-a mai întărit acestei mînăstiri stăpînirea peste balta Leonta, precum și alte scutiri, între 24 Februarie 1443 și 24 Februarie 1447. Documentul ni s'a păstrat într'un regest cu data nesigură [4]).

Dela Ștefan II Vodă ni s'au păstrat mai multe documente, în regeste, cu datele nesigure, în care sunt amintite doar nume de sate [5]).

Nu este lipsit de interes să știm de ce boeri a fost înconjurat Ștefan II Vodă în tot timpul acestei activități. La 15 Iulie 1445, Ștefan II Vodă avea in jurul său pe logofătul Neagoe, Petru Hudici, Negrilă, vornicul Duma Braevici, Oană Ureacle, Iurghici, logofătul Simon, Ioan Balcean, spatarul Dieniș, Stanciul Ponici, Oană Julici, Duma și Mircea Dulcescul, Manoil Gîrbovul, vistiernicul Costea, Costea Andronic, Toader Vascovici, ceașnicul Porc, vornicul Badea și logofătul Mihail [6]). Lîngă aceștia, la 15 August, apare Cîrstea [7]), la 11 August stolnicul Toader și Costin Cernat [8]), la 30 Septemvrie Manoil Hotineanu [9]), la 25 Ianuarie 1446 spatarul Petru, stolnicul Bogdan, Costici postelnicul, Toma Vereșceac, Bratul, Duma lui Isaiea, Cozma Șandrovici, Cîrstea Negrul (poate fi Crîstea apărut la 15 August 1445), stolnicul Radul, comisul Bunghea cu fratele său Lazea [10]); la 26 Ianuarie 1446, ceașnicul Petru, spatarul Albu, Badea, Pîhnă și comisul Luca [11]); la 20 Iulie 1446 vistiernicul Gînea și tot din acest do-

1) *Ibidem*, pp. 270-1.
2) *Ibidem*, pp. 281-2.
3) *Ibidem*.
4) *Ibidem*, p. 285.
5) *Ibidem*, pp. 286-7.
6) *Ibidem*, p. 223.
7) *Ibidem*, p. 226.
8) *Ibidem*, p. 231.
9) *Ibidem*, p. 236.
10) *Ibidem*, p. 238.
11) *Ibidem*, p. 241.

cument aflăm că Badea era vornic [1]; la 14 Ianuarie 1447 Manoil Grecul şi stolnicul Vascan [2]. Aceştia sunt boerii care au format consiliul lui Ştefan II Vodă, in această parte a domniei sale (15 Iulie 1443 - 11 Februarie 1447). Documente noui, care să ne arate continuarea domniei lui in mod normal pină la 13 Iulie, nu avem sau n'au fost scoase la iveală pină acuma. Actele interne şi cele externe din această perioadă a domniei lui, ne arată, în interior prosperitatea ţării, iar în relaţiile externe, prestigiul ei. Polonii n'au amintit niciodată de concesiunile şi tributul promis de Ilie Vodă. Ştieau că prin aceasta şi-ar face din Ştefan II un mare duşman şi era de preferat să-l aibă de prieten, căci prietenia lui le asigura paza graniţelor mărginaşe cu Moldova şi mari avantagii economice.

---

1) *Ibidem*, p. 270.
2) *Ibidem*, p. 273.

CAP. XVI

Anii 1447 și 1448 în Principatele Românești

Nenorocul lui Ștefan II Vodă și al țării a fost acela că domnia lui, sprijinită de întreaga țară, s'a terminat violent. Lovitura i-a venit din Polonia, unde se afla Roman, fiul lui Ilie, care-și făcuse relații între tinerii nobili poloni, dornici de aventură și răzbunare a nedreptății prietenului lor, care împlinise 20 de ani. Documentele interne nu lasă de loc impresia că o parte din boeri s'ar fi gîndit să-l părăsească pe domn, ci din contra îi arată strîns uniți în jurul lui. Evenimentele moldovenești din a doua jumătate a anului 1447, nu sunt comentate de Dlugosz, din a cărui cronică am avut pînă acuma atîtea știri inedite asupra unor evenimente de istorie moldovenească. Nu pomenește, cel puțin, nici despre orbirea lui Ilie Vodă [1]), deoarece, bănuim noi, prin aceasta ar fi scăzut prestigiul lui Ștefan II Vodă, pentru care el a avut totdeauna numai cuvinte de laudă și de aceea nu va povesti nici sfîrșitul domniei lui.

Documentele interne nu spun nimic. Singura indicație pe care o putem avea din ele e că s'a sfîrșit o domnie și că a început alta, iar izvodul vechi de istorie moldovenească nu dă amănunte, ba chiar are o mare lacună de informație pentru anii 1444-1448 [2])

Anul 1447 a fost anul răsturnărilor ordinei existente în principatele românești, atît în Moldova cît și în Țara Românească, derutînd cercurile conducătoare. Acestea s'a datorit unor lovituri de forță noi. Intăi, Țara Românească a avut de suferit de pe urma intervenției lui Iancu de Inidoara, nemulțumit de Vlad-Dracul, care se opunea ideilor și tendințelor vechiului imperialism unguresc, pe care cel dintăi căuta să-l folosească pentru atingerea

1) I. Minea, *Informațiile românești ale cronicei lui Jan Dlugosz*, p. 37.
2) I. Bogdan, *Cronici inedite*, etc., p. 50-1.

planurilor sale [1]). In al doilea rînd, Moldova, prin acţiunea lui Roman II, acţiune dirijată şi sprijinită de anumite cercuri polone, va avea în curînd o nouă orientare politică. Această nouă orientare politică, datorită dispariţiei lui Roman II, va face ca Polonia să piardă poziţia de primul rang pe care o avusese pînă atunci în Moldova. Acest fapt are o mare însemnătate deoarece Polonia cu greu va mai recîştiga, şi pentru puţin timp, poziţiile pierdute.

Ştefan II s'a interesat îndeaproape de activitatea familiei lui Ilie Vodă din Polonia, ca şi de a lui Petru II, ocrotit de Iancu de Inidoara, pe a cărui soră o luase în căsătorie. Pentru a contracara manevrele lui Roman II şi a energicei sale mame, Ştefan II a încheiat înţelegerea cu Lituania din 25 Iunie 1445 [2]), după care a dat şi documentul omagial pentru Polonia din 26 Noemvrie acelaşi an [3]). Lovitura lui Roman, fiind o lovitură de surpriză, credem că n'a fost cunoscută de forurile polone interesate ca pacea să fie menţinută.

Grigore Ureche a scris următoarele relativ la căderea lui Ştefan II Vodă: „Roman, feciorul lui Iliaş Vodă, neputînd răbda atita nedumnezeire a unchiului său, s'au vorovit cu o samă din curtea domnească şi au prins pe unchiul său, pre Ştefan Vodă, şi i-au tăiat capul" [4]). Grigore Ureche dă greşit anul 1448 în care s'ar fi întîmplat aceste evenimente. Atacul lui Roman a avut loc în preajma zilei de 13 Iulie 1447. Nu putem crede ceea ce afirmă Grigore Ureche că Roman a avut partizani chiar între oamenii dela curtea lui Ştefan. Mai sigur este că Roman II, înconjurat de o trupă calare polonă şi cu sprijin dela influientul magnat polon Ditrich Buceaţchi, starostele Podoliei şi Cameniţei, prietenul familiei lui Ilieş Vodă [5]), s'a strecurat neobservat în ţară şi pe drumuri neumblate, a lovit Suceava unde se afla Ştefan II Vodă. Luat prin surprindere, acesta a fugit spre regiunile Neamţului voind poate să se adăpostească între zidurile cetăţii. Ajuns din urmă şi prins, în ziua de 13 Iulie, din ordinul nepotului său, crescut şi maturizat numai în dorinţa răzbunării chinurilor tatălui său, a fost decapitat şi înmormîntat peste trei zile,

1) I. Minea, *Vlad Dracul şi vremea sa*, p. 276.
2) M. Costăchescu, *op. cit.*, pp. 725-7.
3) *Ibidem*, pp. 728-30.
4) Ediţia C. Giurescu, p. 32.
5) N. Iorga, *Istoria Românilor*, t. IV, p. 92.

într'o groapă dela mînăstirea Neamțului [1]). Că în anturajul și sfatul lui Ștefan II Vodă n'a fost nici o defecțiune, că nici unul din boerii săi mai de seamă n'au trecut de partea lui Roman II Vodă, ne arată documentele păstrate dela acesta, în care nu se constată nici un fost boer de al lui Ștefan II. Deși putem considera că Roman II domnea după 13 Iulie, data decapitării unchiului său [2]), credem că el a întîmpinat în țară, în cercurile influiente, o opoziție serioasă. Acesta o arată singurul document intern din anul 1447, pe care îl avem păstrat dela dînsul, dat din Bacău, în ziua de 4 August [3]). Acuma el a scris Brașovenilor, făcîndu-le cunoscut că și-a „dobîndit ocina sa adevărată" și îi invita să vină în țară cu mărfurile lor, deoarece va respecta angajamentele luate în vremea lui Alexandru cel Bun [4]).

Ochii lui Iancu de Inidoara erau ațintiți și asupra Moldovei pentru al cărei tron pregătise pe cumnatul său Petru. Informat urgent de oamenii săi și de negustorii reîntorși dela graniță chiar, despre intervenția lui Roman II cum și de sfirșitul neașteptat al lui Ștefan II Vodă, Iancu de Inidoara a trimis imediat un corp de oaste în Moldova ca să instaleze domn pe cumnatul său. Forța expediționară, cu ajutorul căreia a intrat în Moldova Petru II, trebuie să fi fost importantă, astfel încît domnia tînărului „sălbatec", cum i-a zis N. Iorga lui Roman II [5]), n'a durat decît din ziua crimei – 13 Iulie – și pînă în preajma zilei de 22 August. La această dată constatăm ca domn al Moldovei pe Petru II. Graba lui Iancu de Inidoara, sau mai bine zis apropierea intervenției lui Roman II și a lui Petru II în Moldova, ne-ar putea face să credem că detronarea lui Ștefan II a fost pusă la cale, cam în același timp, în Transilvania și în Polonia. Să fi fost oare un aranjament între ambii pretendenți, ca după detronarea lui Ștefan II, să-și împartă țara ? Nu credem aceasta. Ce a urmat a fost un aranjament local, datorit intervenției opiniei publice moldovenești, dispusă și învățată cu compromisurile. Lumea din Moldova și-a dat seama că dacă nu intervine un aranjament

1) Melchisedec, *Notițe istorice și arheologice adunate de pe la 48 de mînăstiri și biserici antice*, București 1885, pp. 5–6.

2) M. Costăchescu, *o. c.*, p. 731.

3) I. Minea, *Domnia lui Roman II Vodă*, în *Cercetări Istorice*, a. VIII-IX, Nr. 1, p. 223. Tot aici se află și discuția asupra familiei lui Roman II, confundat de Dlugosz cu un nepot de soră al lui Ilie Vodă.

4) M. Costăchescu, *o. c.*, p. 732.

5) *Istoria Românilor*, t. IV, *Cavalerii*, p. 93.

între ambii pretendenţi, atunci ţara nu va avea linişte pînă ce n'avea să dispară unul dintre ei.

I. Ursu a susţinut că dela 1447-1457 Moldova a fost obligată să suporte o suzeranitate dublă, polono-maghiară [1]). Noi credem însă că această perioadă poate fi considerată ca o vreme în care pretenţiile de suzeranitate ale statelor amintite au început să decadă, Moldova, cu tot sbuciumul ei intern, a revenit la siguranţa propriilor ei mişcări. Moldovenii n'au sprijinit niciodată pe candidatul impus de Polonia sau de Ungaria, ci au susţinut pe acel candidat care dorea să-i lipsească de aşa ceva. Exercitarea unei duble suzeranităţi poate fi considerată ca o adevărată imposibilitate, fiindcă ambele state protectoare, intervenind în acelaşi sens îşi anihilau singure orice influenţă, încît pentru Moldova, această situaţie, cu toate luptele pentru tron şi crimele odioase comise de membrii familiei domnitoare, a avut un efect salutar. Inainte de toate pătura sănătoasă a ţării şi-a dat seama că se poate sprijini pe o altă putere în contra Poloniei, şi în al doilea rînd a reuşit să menţină independenţa şi forţa statului. Nu trebue uitat apoi că după moartea lui Ştefan II, numai datorită sprijinului lui Iancu de Inidoara, au ajuns pe tronul Moldovei domni capabili ca Petru II şi Bogdan II, mult superiori lui Roman II, lui Alexăndrel Vodă şi lui Petru III Aron. Tot acuma, din activitatea lui Iancu de Inidoara, se observă tendinţa lui de unificare a tuturor forţelor româneşti, cu scopul de a combate mai cu succes atacurile turceşti contra Europei Centrale şi sud-estice. Concesiunile pe care a trebuit să le facă Petru II au fost mai mici decît acele pe care le-a făcut Ilie Vodă.

Pentru aceasta nu putem admite ce a scris Nicolae Iorga, că „turburările provocate de lăcomia scaunului între urmaşii lui Alexandru cel Bun, păreau că trebue să ducă, nu numai la ruina caselor boereşti, peirea ostaşilor, prada celor mai multe ţinuturi — mai ales prin aducerea de ajutători străini, nemilostivi, dar şi pierderea acelor stăpîniri dela Dunăre şi Mare, prin care principatul îşi căpătase şi-şi putuse păstra, pînă la 1433 insemnătatea comercială şi economică" [2]). In primul rînd - răspundem noi - ruina caselor boereşti n'a venit, ci a venit prosperitatea lor, prea mulţi ostaşi de ţară n'au pierit, iar ţinuturile ţării au

1) I. Ursu, *Relaţiile Moldovei cu Polonia pînă la moartea lui Ştefan cel Mare*, p. 65.

2) *Istoria comerţului românesc*, ed. I, t. I, p. 104.

avut prea puțin de suferit de pe urma ciocnirilor dintre unele detașamente mici, izolate, al căror succes sau insucces s'a bazat totdeauna numai pe surpriză. Prosperitatea economică și socială a țării n'a avut prea mult de suferit, ba din contra, credem că datorită intervenției serioase a industriei și comerțului cu baza în Transilvania s'a încercat eliminarea de pe piața moldovenească a industriei și comerțului polon. Datorită sforțărilor asemănătoare ale acestuia, țara a avut de cîștigat, lumea s'a îmbogățit și bogăția ei, peste zece ani numai, cînd a fost folosită cum trebue, împreună cu armata care nu era distrusă, cu boerimea, care nu era ruinată și cu țărănimea liberă și numeroasă, s'a putut arăta lumii de ce forță extraordinară dispunea statul moldovenesc, o forță atît de mare, încît fără de explicațiile genezei ei de mai sus, ne-ar părea inexplicabilă, o adevărată minune.

Prin venirea la tronul Moldovei a lui Roman II, Polonii au crezut că vor putea dicta în Moldova, cu atît mai mult cu cît noul domn fusese crescut în Polonia. El nu s'ar fi opus de loc nici unei cereri sau pretenții polone, știind că un atare amestec l-ar scăpa de unchiul său Petru II. Oficialitatea polonă se mișca greu, chiar foarte greu, astfel încît Iancu de Inidoara, obișnuit cu atacurile de surpriză, a dat lovitura de grație influenței polone, prin instalarea în Moldova, ca domn, a cumnatului său Petru II. Detașamentele transilvănene, care l-au sprijinit pe noul domnitor, fost comandate de generalul Csupor [1]), devenit mai tîrziu Ciubăr Vodă al cronicelor noastre [2]).

Vlad Dracul, care l-ar fi putut ajuta pe Roman II, fusese scos din domnie de același Iancu de Inidoara. De aceea Roman II a trebuit să fie bucuros că a putut ajunge la o împăcare cu unchiul său. Fiind mai tînăr decît Petru II, evident că trebuia să se mulțumească cu un rol secundar în conducerea statului. Lumea din Moldova nu-l iubea pe Roman II [3]), pentrucă era socotit ca un străin. Ambii pretendenți la tronul Moldovei, la 22 August, se aflau în Suceava, astfel încît ei au trebuit să se ocupe împreună, o bucată de timp, de treburile statului [4]). Dar înainte de 23 Februarie 1448, Roman II se afla împreună cu un numeros grup de partizani la Colomeia. Această dată o putem considera

1) I. Ursu, *o. c.*, p. 67.
2) I. Minea, *o. c.*, p. 225.
3) Idem. *Informațiile românești ale cronicei lui Jan Dlugosz*, p. 37.
4) Vezi însă Dlugosz, *o. c.*, t. II. libr. XIII, col. 34.

ca sfîrşitul domniei lui moldoveneşti începută la 13 Iulie 1447 [1]), considerîndu-o tot odată ca începutul domniei depline a lui Petru II. Loviturile pe care le va mai da de acuma înainte Roman II, sprijinit de Poloni, contra unchiului său nu vor mai putea să-l susţină ca domn al Moldovei, decît pentru un timp prea scurt. Aceste atacuri, sprijinite de străini, au enervat într'atîta lumea moldovenească, încît a căutat să se scape de dînsul [2]). Cît timp Roman II a fost liniştit, acceptînd situaţia de colaborator, Petru II Vodă şi lumea din Moldova l-au admis, mai ales că acesta din urmă, fiind căsătorit cu o femeie care avea de două ori anii lui, n'avea şi nici nu putea să aibă copii.

Afară de crima săvîrşită contra unchiului său şi de scrisoarea trimisă Braşovenilor la 4 August, domnia lui Roman II nu s'a mai evidenţiat prin nimic. Violenţa acestui tînăr, caracteristică tatălui său Ilie Vodă, l-a dus la peire. Lumea s'a speriat de apucăturile lui şi a căutat să se scape de dînsul.

Petru II Vodă şi-a inaugurat domnia la 22 August 1447, cînd, din capitala ţării, a dat Mînăstirii Neamţului un document de întărire a stăpînirii ei peste 16 sate şi două iazuri, hotărînd în plus şi dînsul, ca aceste sate să fie scutite de orice dare domnească, locuitorii din ele să nu lucreze la mori, să nu robească la cetăţi, nici un funcţionar public să nu-i globească şi să nu aibă drept de a-i judeca decît călugării. Toate muncile şi dările care se cuveneau statului aveau să fie prestate şi plătite numai mînăstirii [3]). Locuitorii din aceste sate erau însă obligaţi să meargă la oaste numai atunci cînd domnul avea să conducă oastea, expunîndu-şi „viaţa sa" [4]). Petru II Vodă a făcut cunoscut că acest document a fost întărit şi de credinţa „fratelui" său „Roman Voevod" şi a tuturor boerilor [5]), însă nu se aminteşte nici unul. Singurul boer care se afla lîngă ei, evident om de casă, era numai logofătul Ilie [6]). Nu ştim de ce Petru îi zice lui Roman frate cînd

1) M. Costăchescu, *o. c.*, pp. 305-6; I. Minea, *Domnia lui Roman II Vodă*, p. 225; I. Bogdan, *Contribuţii la Istoria Moldovei între anii 1448-1458*, în *Analele Academiei Române, Memoriile Secţ. Ist., seria II*, t. XXIX (1906-1907), p. 630.

2) I. Minea, *Informaţiile româneşti ale cronicei lui Jan Dlugosz*, p. 38.

3) M. Costăchescu, *o. c.*, pp. 288-9.

4) *Ibidem*, p. 289.

5) *Ibidem*.

6) *Ibidem*.

ştiut este că îi era nepot? Poate e o greşală a grămăticului Oanţa, care a scris documentul? Se vede însă că vechii boeri, cu rosturi în conducerea ţării, nu acordase acestora încă încrederea obişnuită. Ce nu era clar între unchiu şi nepot? Nu cumva Petru II Vodă îşi începuse domnia înconjurat de trupele lui Iancu de Inidoara şi tocmai pentru aceasta lumea să-i fi făcut opoziţie?

Dela Petru II Vodă, fiul lui Alexandru cel Bun şi al Mărinei, fiica lui Mearea, ni s'a mai păstrat, din 15 Septemvrie 1447, un regest al unui document, care fusese dat tot Mînăstirii Neamţului [1]). Dar zilele următoare au adus un nou sbucium ţării. Roman II şi partizanii săi, împinşi de energica sa mamă, căreia nu-i convenea situaţia creiată fiului ei, au încercat să-l înlăture pe unchiul Petru. Momentul ales a fost atunci cînd trupele lui Iancu de Inidoara au plecat acasă. Grigore Ureche, folosind un izvor contemporan cu evenimentele, a scris că: „Roman Vodă iar neputînd să-şi îngăduiască cu *văru-său* [2]), cu Petru Vodă, pentru domnie, că cerca Roman să omoare pe Petru, de i-au căutat a fugi Petru Vodă la Unguri" [3]). Datează însă această încercare a lui Roman II cum şi fuga lui Petru II Vodă în anul 1448. Dacă anul dat de Grigore Ureche e bun, atunci Petru II a trebuit să fugă în Ardeal între 1 Ianuarie şi 18 Februarie 1448, dată dela care ni s'a păstrat un document dela Roman II, ca domn al Moldovei [4]). Documentul acesta ne-ar face să credem că Petru II a fost nevoit să părăsească ţara imediat după 15 Septemvrie 1447, sau că în acest interval de timp au fost ciocniri de partizani, astfel încît cancelariile n'au putut să lucreze. Ceea ce ştim însă din documentul cu data de 18 Februarie 1448, e numele acelora care l-au sprijinit pe Roman în temerara sa acţiune [5]). Aceştia erau Oană vornicul cel mare, Manoil cel Mare, pîrcălabul Costea şi fratele său Petru, Ştefan Jumătate, Miclea Greul, vistiernicul Micu, Hodco Ştibor, aprodul Şendrică şi logofătul Stanciu [6]), oameni de casă ai lui Ilie Vodă, ai familiei lui, care n'au făcut parte din sfatul lui Ştefan II. Pe lîngă aceştia putem afirma cu siguranţă că a fost

1) *Ibidem*, p. 299.
2) Sublinierea e a noastră.
3) *Ediţia citată*, p. 32.
4) M. Costăchescu, *o. c.*, p. 299.
5) I. Minea, *Despre domnia lui Roman II Vodă*, p. 225 şi M. Costăchescu, *o. c.*, pp. 305-6.
6) *Ibidem*, p. 300.

şi Petrea fiul lui Toma, căruia i-a dăruit, cu acest document, satul Storojineţ pe Siret, în sus de Rubcea şi poiana Sîrbului [1]).

Roman II Vodă a pomenit alături de el şi pe fratele său Ilihno. Dar partizanii lui erau puţini şi fără legături cu masele, aşa încît cu tot sprijinul lor a fost nevoit să părăsească tronul şi să se retragă în Polonia, din faţa unchiului său Petru. De aceea la 23 Februarie se afla la Colomeia [2]). La această dată trăia încă Ilie Vodă. Roman încerca să adune trupe noui. Cel care putea să-l ajute mai de grabă era Didrich Buceaţchi, starostele Podoliei şi al Cameniţei, deci cel mai înalt demnitar polon dela graniţa dinspre Moldova. Legăturile lui Didrich Buceaţchi cu familia lui Ilie Vodă erau mai vechi şi chiar Roman II, în documentul din 23 Februarie, arată că Didrich Buceaţchi a ajutat pe tatăl său, căruia i-a „făcut mult bine", a sprijinit pe mama sa, iar „acuma stă lîngă noi... pentru binele nostru şi m'a luat pe lîngă Măria Sa, în loc de fiu, iar Domnia sa să-mi fie în loc de părinte [3]). Inaltul demnitar polon i-a promis lui Roman II să-i ţie „loc de părinte", făgăduindu-i chiar în scris că va sta alăturea de el, cu tot sfatul şi cu toată puterea şi că-l „va milui pînă la sfîrşitul vieţii sale, cum un părinte miluește pe fiul său", şi că îl va ajuta să-şi dobîndească tronul ţării sale, sau cum îi zice el „moşia" [4]). Pentru promisiunile făcute de Buceaţchi, Roman II i-a promis că îi va da următoarele moşii: Vasilăuţi, satul lui Boroş, Cuciurul, satul lui Lentovici, Iurcăuţii şi Verbouţii. Roman a mai promis că dacă n'avea să se ţină de cuvînt, Buceaţchi avea voie să se despăgubească din mărfurile negustorilor moldoveni care se aflau în trecere prin Polonia, fără ca Roman să aibă dreptul de a se plînge regelui polon [5]).

Cînd Roman II a dat acest act se aflau în jurul său următorii boeri: marele vornic Costea Perecichiu, Manoil dela Hotin, Oană Pîntec, Cozma Şandrovici, Şteful Jumătate, Misea, Hodco Ştibor, ceaşnicul Costea, Miclea Greul, ceaşnicul Băloş, ceaşnicul Petru, vistiernicul Micu, Borciu, vistiernicul Petru, stolnicul Iurie, postelnicul Tador, stolnicul Bude, Ivaşcu Ciortan, Gînea, Ioan Bîzdîgă şi logofătul Stanciu [6]). Majoritatea lor sunt boeri de ai

1) *Ibidem.*
2) *Ibidem*, p. 305.
3) *Ibidem.*
4) *Ibidem.*
5) *Ibidem*, pp. 305-6.
6) *Ibidem*, p. 306.

familiei, oameni devotaţi ca Manoil dela Hotin, păzitorul cetăţii familiei.

E clar că Roman II a reuşit să strîngă în jurul său un grup numeros de boeri, un număr cum nu avusese Petru II la începutul domniei. Explicaţia e că boerii au stat deocamdată în rezervă faţă de protejatul lui Ioan Corvin, pentru faptul că venise în ţară sprijinit de o armată străină. De asemenea il mai cunoşteau din vremea cînd încurcase domnia lui Ştefan II Vodă, cu pretenţiile lui. Dar şi documentul dat de Roman II Vodă lui Didrich Buceaţchi, ne arată situaţia inferioară în care se afla familia lui Ilie Vodă în Polonia, ajunsă pînă acolo încît un fost domn al Moldovei să roage atît de linguşitor un funcţionar al regatului polon [1]).

Luptele dintre Petru II, susţinut de detaşamentele ardeleneşti şi Roman II au continuat pînă la 2 Iulie. In prima fază a luptelor Petru II a reuşit ca să-l alunge pe Roman II din ţară şi să se instaleze domn [2]). Moldova a avut de îndurat o jumătate de an. Iancu de Inidoara a intervenit cu toate mijloacele pe care le avea la dispoziţie pentru instalarea ca domn a cumnatului său.

Luînd cunoştinţă de aceste lupte, regele Poloniei s'a informat asupra situaţiei, a luat legătură cu Iancu de Inidoara şi a încercat să-i împace pe ambii pretendenţi. Regele Poloniei a scris lui Iancu de Inidoara între altele şi următoarele: „La acea împăcare însă, cu atît mai ales ne silim, cu cît suntem obligaţi la aceasta, ca regele şi suzeranul lor.., deoarece ambii sunt supuşi şi vasali (omagiales) ai regatului nostru al Poloniei" [3]). Iancu de Inidoara n'a ţinut seamă de pretenţiile regelui polon deoarece el urmărea alte planuri. Intenţia lui era de a putea ajunge să aibă la dispoziţie forţele ambelor partide ungureşti [4]), care nu-l vedeau cu ochi buni. Prin instalarea lui Petru II în Moldova, Ioan Corvin a reuşit să-şi atragă de partea sa şi mai mult Ţara-Românească, deoarece ocupînd Chilia pentru el, întregul comerţ al Munteniei avea să se scurgă pe aici. Chilia urma să fie stăpînită de Ioan Corvin, iar Muntenii aveau să poată folosi portul. Urmînd vechiul izvod de istorie moldovenească, Ureche a putut scrie următoarele:

1) I. Bogdan, *o. c.*, p. 632.

2) M. Costăchescu, *o. c.*, p. 310.

3) Monumenta medii aevi historica res gestas Poloniae ilustrantia, t. XIV. A. Lewicki, *Codex epistolaris saeculi XV*, Cracovia 1894, t. III, p. 33-4, no. 26.

4) I. Minea, *Vlad Dracul şi vremea sa*, p. 272.

„Petru Vodă dacă au pribegit în Ţara-Ungurească de nevoia lui văru-său, lui Roman Vodă, n'au făcut zăbavă multă, ce curîndă vreme, ajutorit de Ion Huniad, ţiitorul Ţării Ungureşti, au venit cu oaste şi au împins pre Roman Vodă din ţară". Ureche a intitulat astfel acest capitol: „*De domnia lui Petru Vodă carele au dat Cetatea Chilia Ungurilor*" [1]).

Indată ce Ioan Corvin a intrat în stăpînirea Chiliei, a întărit-o cu tunuri, care „aveau stema Ungariei şi corbul huniadesc" [2]). El a luat-o astfel înainte Polonilor, care doreau din răsputeri celălalt port dela Marea Neagră, pentru ca întregul lor comerţ de tranzit să nu mai fie la cheremul oricărui domn. Ţara-Românească, ca o aliată credincioasă a lui Iancu de Inidoara, a avut la dispoziţie portul pentru nevoile comerciale [3]). Incepînd cu anul 1448, arme şi trupe de ale lui Iancu de Inidoara au trecut prin Tîrgovişte, spre Chilia [4]), portul intrînd astfel sub directa lui supraveghere.

Patronatul lui Iancu de Inidoara asupra ambelor principate româneşti ajunsese la apogeu. Cînd a ocupat acest port el s'a gîndit mai întăi să-l întărească cu armament şi trupe pentru a nu cădea în mînile Turcilor. Greşit s'a zis pînă acuma că dela această dată înainte avem de a face cu restabilirea influenţei ungureşti în Moldova [5]), *cînd în realitate n'a fost decît o influenţă personală a lui Iancu de Inidoara, care urmărea planuri proprii,* deosebite de ale nobilimei maghiare, care nobilime intenţiona să se scape de dînsul. Se poate vorbi, credem, mult mai bine de o influenţă transilvăneană, sau a lui Iancu de Inidoara. Marele căpitan de oşti se gîndea poate să scoată din ambele principate contingente mai mari de ostaşi viteji, pe care îi văzuse cît de bine ştieau să se bată. Poziţiile cîştigate de Iancu Inidoara în Moldova şi în Ţara-Românească nu le va părăsi, ci le va apăra cu îndîrjire, pînă la sfîrşitul vieţii sale. Polonii însă s'au opus folosind, pentru recîştigarea poziţiilor pierdute, pe fiii lui Ilie Vodă. Dar chiar dintre aceştia, unii ca Alexăndrel, vor trebui să se plece înaintea atot puterniciei lui Iancu de Inidoara.

---

1) *Ediţie citată*, p. 33.
2) N. Iorga, *Istoria Românilor*, t. IV, p. 95.
3) I. Minea, *Informaţiile româneşti ale cronicei lui Jan Dlugosz*, p. 44.
4) *Ibidem*.
5) V. Pârvan, *Relatiile lui Ştefan cel Mare cu Ungaria*, Bucureşti 1905, p. 6 şi I. Ursu, *o. c.*, p. 64.

Sbuciumul domniei lui Roman II Vodă, cum și sfîrșitul vieții lui, s'a datorat planurilor și activității lui Ioan Corvin, care n'a voit să țină seamă de pretențiile regelui polon.

Liniștea domniei lui Petru II Vodă nu putea fi asigurată decît prin dispariția lui Roman II, adăugîndu-se astfel o nouă crimă la șirul crimelor începute de Ilie Vodă. Se pare că un blăstăm greu urmărea întreaga familie a lui Alexandru cel Bun. Poate oameni de ai lui Petru II Vodă au turnat otravă în băutura lui Roman, curmînd, la 2 Iulie 1448 (avea numai 21 de ani), o viață și o domnie începută cu o crimă [1]. In felul acesta s'a terminat cu neliniștea și cu luptele interne din Moldova. Regele Poloniei era gata să intervie cu armatele sale. Moartea lui Roman II s'a produs cu puțin timp mai înainte ca armata polonă să fi pătruns pe teritoriul moldovenesc. Regele Casimir plecase, la 8 Iulie din Cracovia spre Moldova, cînd a primit vestea morții lui Roman II. Regele Poloniei dorise să se ajungă la un compromis între cei doui pretendenți moldoveni și pentru aceasta dusese corespondență cu Iancu de Inidoara. Cu toate că situația se clarificase prin moartea lui Roman II, totuși regele, considerînd noua situație din Moldova, ca amenințătoare pentru Polonia, a plecat spre Lemberg unde a ajuns la 21 Iulie, rămînînd aici 11 zile [2]. In acest timp se situiază scrisoarea trimisă de rege lui Iancu de Inidoara asupra situației din Moldova [3].

Regele Poloniei acceptase să susțină la tronul Moldovei pe Alexăndrel Vodă, fratele lui Roman, deși acesta nu avea decît zece ani. Regele îl susținea pe Alexăndrel fiindcă era văr cu el și în același timp voia menținerea influenței polone în Moldova.

Ioan Corvin era informat de mișcările trupelor polone, despre evenimentele din Moldova și despre deplasările regelui Cazimir, care nu este exclus ca acuma să se fi gîndit chiar la o anexiune a Moldovei la Polonia [4]. Incercînd să se lămurească mai bine asupra intențiilor regale, la 1 August 1448, din Mediaș, unde se

---

1) I. Bogdan, *o. c.*, p. 632; *Cronica lui Ureche*, ediție citată, p. 34; I. Minea, *Despre domnia lui Roman II Vodă*, pp. 225, 226 și 227.

2) I. Minea, *Informațiile românești ale cronicei lui Jan Dlugosz*, p. 38; N. Iorga, *Studii istorice asupra Chiliei și Cetății Albe*, p. 102.

3) I. Ursu, *Relațiile Moldovei cu Polonia pînă la Ștefan cel Mare* p. 68.

4) I. Bogdan, *o. c.*, p. 633.

afla, Ioan Corvin i-a răspuns regelui Cazimir. Ii comunica, între altele, că a terminat cu Turcii şi că împreună cu regele dorea să aplaneze situaţia din Moldova, unde ar trebui să domnească pacea şi dragostea [1]). Roman fiind mort şi fiindcă Ilie Vodă mai avea un moştenitor — se gîndea şi el la Alexăndrel — „căruia îi revine cu aceleaşi drepturi acea ţară a Moldovei, rămîne după judecata mea — scria Ioan Corvin — numai acest mijloc, anume, ca şi amintitul Petru Vodă să-şi dobîndească dreptul său şi nici celălalt să nu fie lipsit. Şi — continua Iancu de Inidoara — să nu creadă Serenitatea voastră că de hatîrul inrudirei vreau să calc peste dreptate [2]). Adăuga că nu intenţiona să despoae de drepturi pe celălalt urmaş al lui Ilie Vodă. Il ruga pe rege ca deocamdată să-l lase domn pe „Petru pînă ce el se va întoarce din războiul contra Turcilor", altfel nu va putea şti ce se întîmplă în aceste părţi [3]).

Cazimir i-a răspuns că el e „regele şi domnul lor", că are drepturi asupra Moldovei şi că nu poate părăsi cauza Moldovei [4]). Dar atitudinea lui Iancu de Inidoara, care a sfătuit pe domnul Moldovei să nu cedeze presiunilor polone, susţinut şi de opinia publică a ţării, care nu voia domn un copil de zece ani, supus tutelei unui anturaj polon, au făcut pe regele Cazimir ca să devină mai conciliant. Se mişca totuşi ameninţător prin oraşele Podoliei, trecînd din Buczacz la Cameniţa şi de aici la Iagyelnicza şi a dat ordin, la 4 August, ca să se adune armata la Halici. In această armată a încorporat şi restul partizanilor lui Roman II, dar n'a trecut graniţa Moldovei [5]).

Regele Cazimir a trimis în Moldova o solie compusă din Petru Odrowasz şi Przedbor Konyeczpole, ca să-l convingă pe noul domn al Moldovei să-i facă omagiu şi să extrădeze pe ducele lituan Mihai, refugiat în Moldova şi care era duşman al regatului polon [6]). Regele Cazimir a trebuit să facă acest pas văzîndu-se în faţa hotărîrei nesdruncinate a lui Ioan Corvin, a ţării, cu toate că

1) A. Sokolowski şi J. Szujski, *Codex epistolaris saeculi XV*, Cracoviae 1876, p. II, pp. 40-1, No. 35, în *Monumenta medi aevi historica res gestas Poloniae illustrantia*, t. II.

2) *Ibidem*.

3) *Ibidem*.

4) *Ibidem*, pp 33-4, Nr. 26; N. Iorga, *o. c.*, p. 102; I. Ursu, *o. c.*, p. 68.

5) I. Dlugosz, *o. c.*, t. II, libr. XIII, col. 42.

6) *Ibidem*, col. 43; vezi şi I. Minea, *o. c.*, p. 39.

la Halici adunase un important corp expediționar în care înglobase cei 200 de călăreți moldoveni cu care venise acolo Doamna Maria, soția lui Ilie Vodă și mătușă a lui [1]). Ca s'o împace pe Doamna Maria cu noua situație, regele i-a dat ca proprietate Colomeia, iar pe călăreții ei i-a înrolat în armata sa [2]).

Hotărîrea lumei moldovenești de a nu ceda, fiind sprijinită in același timp și de Iancu de Inidoara, ne arată că Moldovenii își dădeau seama de intențiile anexioniste polone. De aceea opinia publică a avut în acest timp de aprinse discuții diplomatice, merite deosebite, deoarece a acționat potrivit intereselor statului.

---

1) Dlugosz, o. c., col. 42 și I. Minea, *l. c.*
2) *Ibidem.*

CAP. XVII

Moldova în timpul domniei lui Petru II Vodă

Petru II Vodă a rămas, pentru un timp, singur în fața puternicului regat polon. Cumnatul său Iancu de Inidoara dădea grele lupte cu Turcii. Probabil, avînd aprobarea acestuia și a boerilor, Petru II s'a hotărît să cedeze modestelor pretenții polone, între care era și aceea de a face omagiu, după care i se promisese că avea să urmeze recunoașterea sa ca domn al Moldovei, iar Alexăndrel să aștepte alte vremuri mai prielnice. Regele polon n'a putut să mulțumească ambițiile anturajului familiei lui Ilie Vodă.

La invitația regelui Cazimir de a veni ca să-i facă omagiu personal, Petru II a refuzat. A trimis regelui o solie compusă din „baronul Neagon", care e una și aceeași persoană cu logofătul Neagoe, cancelarul Mihu și alți doi boeri, care i-au comunicat regelui că domnul lor îi va depune omagiul atunci cînd se va simți în siguranță [1]). Tot prin aceștia a comunicat regelui că nu poate să extrădeze pe ducele Mihai, deoarece o asemenea faptă ar fi rușinoasă, întrucît acesta a cerut azil Moldovei [2]). Avînd acest răspuns, regele i-a trimis lui Petru II Vodă un salvconduct solemn, pe baza căruia domnul Moldovei a început pregătirile de plecare. Acestea au fost prelungite pînă într'atîta, încît, la 22 August, deabia se putuse deplasa pînă la Hotin, unde a fost informat că regele, ne mai putînd să-l aștepte, a plecat în Lituania [3]). Lingă Hotin se aflau patru delegați regali, învestiți cu depline puteri, în fața cărora, în ziua de 22 August 1448, Petru II Vodă a depus jurămîntul omagial [4]). Impreună cu boerii săi a dat documentele respective Delegații regali erau: Ioan Cziczov, Petru

---

1) D l u g o s z, *o. c*, col. 43 și I. Minea, *o. c.*, p. 39.

2) *Ibidem.*

3) *Ibidem.* Vezi discuții asupra prelungirii pregătirilor de plecare ale lui Petru II la N. I o r g a, *Istoria Românilor*, t. IV, p. 96.

4) D l u g o s z, *o. c.*, col. 44.

Odrovasz, Ioan Conieczpole și Ioan de Pilcza [1]. In fața acestora a dat Petru II primul document omagial în care a arătat că nu se împotrivește să urmeze obiceiul înaintașilor săi, mai ales a lui Alexandru Vodă, tatăl său și a lui Ilie și Ștefan voevozi, frații săi. De aceea, el se considera că a „rămas mai pre jos în aceste lucruri nobile" - adică omagiu - și că lui i-a „amintit" regele Cazimir ca să-i fie, „lui și sfintei lui Coroane a Poloniei, cu credință curată și statornică, cum și înaintașii noștri au avut și au păstrat" [2]. Pentru aceste motive, susține, că s'a legat cu jurămînt, ca să fie credincios și să dea ajutor regelui Poloniei, contra oricărui dușman, neexceptînd pe nimeni. S'a obligat deasemenea ca să nu dea nici un ajutor armat nimărui, fără știrea regelui polon, tot odată, nici n'avea să primească ajutoare din altă parte. Petru II s'a obligat deasemenea să nu încerce anexarea vreunui ținut străin și nici n'avea să se îndepărteze „de nobilimea țării Moldovei peste voia și plăcerea înainte numitului domnitor Cazimir". A promis, apoi, că va reintegra în vechile drepturi pe toți boerii, indiferent de atitudinea avută mai înainte [3]. Prin acest act omagial Petru II a declarat, fără valoare, toate actele și scrisorile dușmănoase Poloniei, și că va merge cu o suită numeroasă ca să facă omagiu personal numai dacă avea să fie înștiințat de rege cu două sau trei luni mai înainte [4]. Petru II Vodă a arătat și cazurile de forță majoră, datorită cărora nu s'ar fi putut duce să facă omagiu. Acestea erau : un atac tătărăsc, sau un atac dușmănos din partea oricărui vecin, sau cazurile de boală. Atunci trebuia el ca să înștiințeze pe rege, pentru fixarea altei date, fără ca angajamentele luate acuma să fie anulate [5].

Dlugosz ne informează în plus că ducele Mihail a fost obligat să părăsească Moldova [6]. Ne explicăm cedările și angajamentele luate de Petru II Vodă, numai prin faptul că fusese amenințat cu o năvală tătărască. Dlugosz ne informează că la Camenița, unde se afla regele polon, sosise un sol al hanului tatărăsc, care făcuse propunerea să-l ajute cu oaste contra domnului Moldovei [7].

---

1) *Ibidem.*
2) M. Costăchescu, *o. c.*, p. 733.
3) *Ibidem*, p. 734.
4) *Ibidem.*
5) *Ibidem.*
6) I. Dlugosz, *o. c.*, t. II, libr. XIII, col. 44 și I. Minea, *o. c.*, p. 39.
7) *Ibidem.*

Regele polon a făcut cunoscut public această propunere, apoi l-a trimis înapoi pe sol, după ce l-a încărcat cu daruri [1]). Petru II Vodă a trebuit să cunoască atitudinea Tătarilor instigaţi de anumite cercuri polone, încît deveniseră ameninţători faţă de Moldova. Numai datorită acestui fapt a cedat el şi a semnat un asemenea document omagial, în care s'a prevăzut că trebuia să ajute cu armată pe orice duşman al regelui Poloniei, neexceptînd pe nimeni, deci nici pe cumnatul său, dacă ar fi fost cazul ca acesta să se certe cu regele polon. E sigur însă că n'ar fi putut ţine un asemenea angajament.

O anumită lume, mirată de concesiunile făcute de Petru II Vodă – şi Dlugosz face parte din aceasta – a scris că, după ce a fost instalat ca domn al Moldovei şi-a dat seama de vicleniile lui Iancu de Inidoara. Atunci, Petru II a luat hotărîrea de a nu face „nici o învoială" şi nu s'a mai considerat aliat cu Ţara-Ungurească, cerînd regelui polon, în scris şi chiar prin soli, ca să-l apere ca pe „un supus şi omagial al regatului polon" [2]). Dacă intervenţia aceasta a lui Petru II Vodă a existat, atunci e clar că n'a fost sinceră, că a făcut-o numai pentru a cîştiga timp şi pentru a-i deruta pe Poloni. El ştia că regele Cazimir poruncise celor cinci ţinuturi ale Galiţiei să stringă oaste la Halici [3]), care oaste nu fusese încă demobilizată. Depunerea omagiului lui Petru II Vodă s'a făcut deci sub ameninţarea unei năvale tătăreşti şi a acestei armate.

Potrivit obiceiului feudal, boerii lui Petru II trebuiau să garanteze omagiul domnului lor. Aceştia erau boerii care i-au garantat domnia a doua şi care în majoritate se aflau în jurul lui la 23 Aprilie 1448 [4]). Dintre boerii care l-au sprijinit se aflau în suita domnească la Hotin următorii: Neagoe, Petre Hudici, vornicul Duma Braevici, Bratul, Stanciul şi fratele său Lazăr, logofătul Ilie, Vană Julici, fraţii Duma şi Mircea Dulcevici, Costea Orăş, Ioan Balcean, Ioan Mînzul, Costea Andronic, stolnicul David, Tador Negrul, stolnicul Tador Vascovici, Dragotă, spătarul Hrinca, Tador Moica, bătrînul ceaşnic Bogdan, Eremia, Vană Porcul, vistiernicul

1) *Ibidem.*

2) Dlugosz, *o. c.*, t. II, libr. XIII, col. 34; I. Minea, *o. c.*, p. 37; *Cronica lui Ureche*, pp. 33-4: V. Pârvan, *Alexăndrel Vodă şi Bogdan Vodă*, pp. 32-33.

3) *Ibidem.*

4) M. Costăchescu, *o. c.*, p. 737.

Danciu, postelnicul Sirbu, Radu Pisc și ceașnicul Petru. Toți aceștia și cu alți „frați ai noștri" – zice documentul – au atestat că „stăpînul" lor „prea puternicul Petru Voevod"... „s'a legat veșnic" față de regele Poloniei.., Domnitorul nostru prea milostiv" cu știrea, sfatul și învoirea lor [1]).

Redacția acestui document, ca și a celui anterior, e deosebită de celelalte în acest gen, avînd amănunte în formulare. Citām: „noi – se referă la boeri – *care din voia lui sîntem obligați* ca să ne înțelegem și să fim supuși cu credincioasă slujbă și mai ales cînd cunoaștem că nobilimea mai înainte numitei țări a Moldovei, din vremurile de demult, ascultă de crăiea Poloniei" – iar mai departe – „într'o singură voință și cu credincioasă știre a... tuturor", au făgăduit pe cinste și credință, fără trădare și fără înșelăciune, că vor ține „toate slujbele și statutele" și alte promisiuni făcute de domnul lor, în veci, chiar de ar fi siliți, chiar dacă domnitorii lor vor lua altă" atitudine [2]).

Acești boeri au mai făgăduit în numele lor, și al tuturor boerilor din țară, și *în numele poporului de frunte,* că se vor ține și se vor executa toate cele făgăduite în aceste omagii [3]). Ambele documente au o redacție deosebită. Se poate ca grămăticii moldoveni să fi utilizat un formular dat chiar de Poloni. Suntem surprinși, că atît Petru II cît și boerii enumerați mai sus, care în cea mai mare parte susținuseră pe Ștefan II în intențiile lui de cîștigare a independenței țării, au semnat un asemenea act. Nu putem decît crede că Moldova era amenințată de grave primejdii externe. Iancu de Inidoara, dela care putea avea un sprijin sigur, era ocupat cu pregătirile luptei contra Turcilor. Dar, întreaga campanie a suferit dezastrul din zilele de 17-19 Octomvrie, asemănător cu cel din anul 1389. Tătarii puteau fi aruncați în orice moment asupra țării, care în primăvara anului 1448 nu cunoscuse altceva decît încălcări, jafuri și omoruri. Probabil că domnul și boerii s'au înțeles să admită pentru moment, pînă la limpezirea orizontului politic, pretențiile polone, știind că astfel pot cîștiga timp și consolida noua domnie. Ecourile acestor frămîntări au ajuns pînă și în vechiul izvod de istorie moldovenească folosit de Grigore Ureche, dela care aflăm in plus, că

1) *Ibidem*, p 738.
2) *Ibidem.*
3) *Ibidem.*

ducele Mihail a trebuit să se ducă la Tătari, după care „multă pagubă a făcut Leşilor" [1]).

Domnia lui Petru II Vodă a fost extrem de sbuciumată. Boerii ţării dîndu-şi seama că Roman e gata să satisfacă toate pretenţiile polone, s'au strîns în jurul lui Petru II, care pentru ei era o figură cunoscută, un om mai aşezat şi animat de aceleaşi idealuri ca şi ale lor. Aceşti boeri căutau un om în jurul căruia să se strîngă, cu care să poată reface ceea ce fusese distrus de luptele interne izbucnite din cauza lui Roman II. Petru II Vodă, în ceea ce priveşte activitatea lui, în politica internă, cît şi în cea externă, se încadrează în politica pe care o dusese fratele său Ştefan II. Moldovenii începuseră să aibă o atitudine mai hotărîtă faţă de pretenţiile de suzeranitate polonă, care nu se justificau prin nimic. Totdeauna Polonii au încurcat treburile ţării, slăbindu-i coeziunea internă prin intervenţia lor în luptele pentru tronul lui Alexandru cel Bun. Afară de aceasta, niciodată vreun corp de oaste polon n'a venit în ajutorul Moldovei, cînd aceasta era ameninţată de Turci, sau cînd hoardele tătărăşti o jefuiau. Se cunosc însă destule cazuri cînd armatele moldoveneşti au dat sprijin substanţial trupelor polone, în împrejurări grele. Moldova era în situaţia unui vasal care-şi apăra mereu suzeranul, fără ca acesta să dea semne că ar avea intenţia sau putere de a proceda la fel.

Petru II Vodă s'a înţeles cu boerii ca să urmeze politica fratelui său Ştefan, atît pe plan intern cît şi pe cel extern. Prima întîlnire dintre boerii ţării şi Petru II a avut loc după 5 Aprilie 1448. La această dată el se afla la mînăstirea Pobrata – Sf. Nicolae din Poiană – mînăstire de care Ştefan II s'a interesat îndeaproape. Noul domn, cu ocazia vizitei pe care a făcut-o mînăstirii, a hotărît ca oamenii din satele: Ciulineşti, Beresteani şi Roşca (acesta din urmă se afla în apropierea Hîrlăului), să nu plătească nicio dare, nici posadă, iliş, să nu robească la mori, „în jold să nu umble", să nu care vasele domneşti şi să nu facă nici o altă slujbă domnească [2]). Meşterii din aceste sate aveau să lucreze numai pentru mînăstire. Funcţionarii domneşti erau lipsiţi de dreptul de a-i judeca, sau amenda „pentru neascultare de porunci", toate intrînd de acuma înainte în atribuţiile călugărilor [3]).

Reprezentanţii lumii moldoveneşti, care conduseseră ţara îm-

1) *Cronica lui Ureche*, p. 34.

2) M. Costăchescu, *o. c.*, p. 310.

3) *Ibidem.*

preună cu Ştefan II Vodă, s'au hotărît să iasă din inactivitate. Primele conciliabule între ei şi noul domn au avut loc înainte de 23 Aprilie, cînd toţi se aflau lângă dînsul în Suceava [1]). In fruntea boerilor, care au militat pentru o împăcare cu Petru II Vodă, se pare că a fost logofătul Mihul, omul de încredere al fostului domnitor Ştefan II. Rolul acestui boer trebue să fi fost important deoarece lui i-a făcut prima danie din anul 1448. Dania este semnificativă pentrucă Petru II l-a dăruit cu pămînturi din domeniile casei domnitoare, iar logofătul Mihul avea să aibă asupra acestor teritorii aceleaşi drepturi ca ale familiei domneşti [2]).

La 23 Aprilie 1448 se aflau în jurul lui Petru II Vodă boeri, cunoscuţi din timpul domniei lui Ştefan II Vodă, cu vechi stagii de serviciu. Aceştia erau : logofătul Neagoe, avansat în fruntea sfatului domnesc chiar de Ştefan II, în împrejurări care ne amintesc de împăcarea cu Petru [3]), încă din 24 August 1443, cînd a luat locul bătrînului boer Cristea. Lingă Petru II mai erau apoi, Petru Hudici şi Duma Braevici, foşti boeri credincioşi ai lui Ştefan II, după care urmau apoi Bratul, omul de încredere al lui Petru II din 1444 şi sprijinitorul primei lui încercări de a domni singur [4]). Intre aceşti boeri se mai aflau vechii lui susţinători, Ioan Mînzul, stolnicul David, Nicoman, logofătul Ilie [5]), şi poate acel Petru, pomenit între boerii lui la 6 Martie 1443, care ar putea fi ceaşnicul Petru [6]). Insă vornicul Sima, ceaşnicul Toader, Iurie Cupcici, Steţcu şi Costea Hrişcan [7]), acuma lipseau. Poate muriseră, deoarece nu-i constatăm bucurîndu-se, împreună cu cei amintiţi, de succesul fostului lor domn. Poate că unii n'au fost demni de încrederea lui. Dar, dintre foştii boeri ai lui Ştefan II, se mai aflau lîngă Petru II, la 23 Aprile şi vornicul Costea Orăş, Ioan Balcean, fraţii Duma şi Mircea Dulcescu, Costea Andronic, stolnicul Tador Vascovici, vistiernicul Danciu, Tador Moicescu, stolnicul Radu Pisc şi ceaşnicul Petru [8]).

Pe lîngă logofătul Mihul, la 15 Iulie, de mila domnească a lui Petru II Vodă, s'au bucurat Roştea şi Cojea ; documentul ne

1) *Ibidem*, p. 313.
2) *Ibidem*, pp. 313-4.
3) *Ibidem*, p. 180.
4) *Ibidem*, p. 203.
5) *Ibidem*, pp. 314 şi 203.
6) *Ibidem*, p. 120.
7) *Ibidem*, p. 203.
8) *Ibidem*, p. 314.

arată că erau oameni bogați [1]. La această dată își mai dăduseră adeziunea pentru noua domnie și Vană Julici, Oană – fostul portar dela Vaslui al lui Ștefan II Vodă – apoi Tador Negrul și spătarul Hrinea, postelnicul Sîrbu și comisul Goian [2]), oameni noui.

Intre primii boeri ai nouăi domnii, pomeniți de Ștefan II Vodă, ca într'un consiliu restrîns, amestecați cu boeri de ai lui Petru II, la 6 Martie 1443, era Cernat Ploscarul [3]). Din felul cum este redactat documentul acesta, deosebit de cele acordate altor boeri, ne dăm seama că Cernat Ploscarul era un om de casă al familiei domnești. Nu știm către cine mergeau simpatiile lui, spre Ștefan sau spre Petru. Ceea ce știm însă e că în timpul domniei lui Ștefan II n'a apărut frecvent în documente. De abia la 15 Iulie 1448 aflăm că avea un frate anume Șteful și vreo patruzeci de sate, seliști, locuri pustii, mori, iezere, așezate în diferite părți ale țării și pe diferite ape ca: Suhului, Corod, Bîrzota, Cneaja, Covurlui, Prut, Ialan, Cracău, Bîrlad, Bîrlădeț și Călmățui [4]). Acest Cernat Plosacrul, care l-a slujit... „drept și credincios" pe Petru II, nu știm în ce ocazii, a primit acuma și *jumătate din morile domnești dela Covurlui.* Era un om foarte bogat, care pe lîngă moșii avea și instalații industriale – evident primitive – ca piuă de sumane și torcătorii de lînă. De asemenea, mai avea și anumite drepturi de vamă „pe apă și pe uscat" [5]), drepturi pe care nu știm să le mai fi avut vreun boer moldovean, afară doar de logofătul Mihul. Bogăția lui Cernat Ploscarul nu se putea compara decît cu a lui Mihail dela Dorohoiu și cu a logofătului Mihul. Pe Cernat Ploscarul și pe logofătul Mihul Petru II a reușit să-i atragă de partea sa. Poate a avut legături mai vechi cu dînșii. Cernat Ploscarul și-a văzut mai mult de afacerile lui personale interesîndu-se prea puțin de situația politică.

Petru II se născuse în 1422 [6]), avea deci la această dată 26 de ani. Era un om maturizat de atîta sbucium și lupte. Poate unii dintre boerii amintiți mai sus erau cam de vîrsta lui. Unii dintre ei, însă, ca Cernat Ploscarul îl vor fi cunoscut de mic copil.

De partea lui Petru II Vodă a trecut și Ioan Porcu, boer

1) *Ibidem*, pp. 316-7.
2) *Ibidem*, p. 317.
3) *Ibidem*, p. 120.
4) *Ibidem*, pp. 323-5.
5) *Ibidem*, p. 324.
6) *Letopisețul dela Bistrița*, p. 50.

bătrîn, care şi-a început cariera sub Alexandru cel Bun. A fost ceaşnic şi vistiernic al doamnei în timpul lui Ştefan II Vodă [1]), sub care a fost pomenit de multe ori fără de niciun titlu, luînd parte chiar la darea documentelor omagiale [2]). La 27 Iulie 1448 a primit dela Petru II Vodă un document de întărire peste un număr impresionant de mare de sate, selişti, mori, ţigani cum şi peste o casă a unui Armean din Roman, anume Frîhan [3]). Ioan Porcu era bătrîn, nu mai putea activa, de aceea nu-l găsim în sfatul noului domn contra căruia n'avea nicio rezervă. Doui boeri, Ulea şi Iuga, ale căror simpatii faţă de noua domnie sunt evidente, la 3 Septemvrie, au primit un document de danie peste un foarte mare număr de sate, selişti şi mori [4]). Aceşti doui boeri erau nepoţii lui Giurgiu Ungureanul, care la 29 Iunie 1432 le dăruise două sate şi jumătate [5]).

Intre puţinii boeri dăruiţi de Petru II Vodă, se afla, la 15 Septemvrie, un oarecare Marcu, care a primit un sat, un loc de prisacă din hotarul tîrgului Vaslui şi „un loc de moară la Racova, unde-i va plăcea, în hotarul tîrgului" [6]). Acest boer din Vaslui e necunoscut, dar Petru II Vodă trebue să-i fi fost recunoscător, pentru servicii deosebite, pentru ca să-i facă danii din chiar hotarul unui tîrg, care este ştiut că-şi avea privilegiul său.

Logofătul Mihul, împreună cu fraţii săi Duma şi Tador, a cerut, la 22 Septemvrie, lui Petru II Vodă un document de întărire a stăpînirii lor asupra satelor foste ale lui Stan Poiană, cu care avuseseră procese [7]). Petru II Vodă, neţinînd seamă că Stan Poiană avea dreptate, a întărit stăpînirea acestor sate lui Mihul şi fraţilor lui [8]). Acest proces îl va cîştiga Stan Poiană de abia în vremea lui Ştefan cel Mare, cînd Mihul era fugar în Polonia. Nu ştim de ce la data acestui document nu se aflau în jurul domnului, la Suceava, decît vornicul Duma Braevici, Stanciul, Dragoş (un boer nou care acum apare pentru prima oară), vistiernicul Danciu, ceaşnicul Petru, pisarul Tador şi postelnicul Sîrbu [9]). Am

1) M. Costăchescu, *o. c.*, pp. 351-2.
2) *Ibidem*, p. 730.
3) *Ibidem*, pp. 342-3.
4) *Ibidem*, pp. 355-6.
5) *Ibidem*, t. I, pp. 342-3.
6) *Ibidem*, t. II, pp. 359-60.
7) *Ibidem*, pp. 361-2.
8) *Ibidem*, p. 362.
9) *Ibidem*.

putea crede că ceilalţi n'au aprobat procedeul logofătului Mihul de a lua moşii la care n'avea niciun drept.

Petru II Vodă s'a interesat şi de marile mînăstiri ale ţării, întărindu-le documentele de stăpînire, sau făcîndu-le diferite danii, ca orice domn care căuta să menţină posibilităţile de existenţă a vechilor ctitorii. Astfel mînăstirea Neamţului, la 3 Septemvrie 1448, a primit dela dînsul – „pentru pomenirea părinţilor săi" Alexandru Voevod şi a mamei sale Doamna Maria – documente de întărire pentru stăpînirea a patru sălaşe de ţigani, care-i fuseseră date de Alexandru cel Bun [1]). Din acest document aflăm că boerul Costea Andronic a trecut de partea lui [2]).

Mînăstirea din Poiană (Probota), de care Ştefan II s'a interesat foarte mult, a primit dela Petru II Vodă, în ziua de 5 Octomvrie, o danie anuală care se compunea din şase vase de vin din desetina domnească dela Hîrlău, sau dela Cotnari, precum şi toată ceara din Tîrgul Frumos [3]). Am putea admite că la această dată Petru II Vodă era bolnav, deoarece el obliga pe călugări să se roage pentru mîntuirea sufletului său. Cerea călugărilor şi egumenului ca să-i facă slujbe „în fiecare Miercuri, la vecernie, paraclis, iar Joi liturghie". Pentru aceste slujbe călugării aveau să primească în fiecare săptămînă cîte o cupă de vin. Cînd Petru II Vodă a dat acest document se aflau lîngă el toţi boerii amintiţi pînă acuma, cum şi Oană Porcu (apare numai în acest document ca făcînd parte din sfatul lui), Dan şi Cozmiţă [4]), boeri tineri, pomeniţi pentru prima oară într'un sfat domnesc. In încheierea acestui document Petru II Vodă a rugat pe urmaşii săi la tronul Moldovei ca să nu strice dania sa, ci s'o întărească, deoarece el a făcut-o pentru „sufletul tuturor înaintaşilor moldoveni, *care s'au trudit pentru Ţara Moldovei*". Apoi a amintit egumenului şi călugărilor, care n'aveau să facă rugăciunile pentru mîntuirea sufletului său, prevăzute în document că aveau să aibă drept judecător pe Dumnezeu şi Sf. Nicolae" [5]). Sunt la această dată prea mulţi boeri în jurul tînărului domn ca să nu ne gîndim că sănătatea lui lăsa de dorit.

La 10 Octomvrie Petru II se afla în Suceava, unde da un

1) *Ibidem*, pp. 352-3.
2) *Ibidem*, p. 353.
3) *Ibidem*, pp. 365-6.
4) *Ibidem*.
5) *Ibidem*, p. 366.

document de întărire şi aprobare a daniei satului Cîrniceni, făcută de boerul Crîstea, mînăstirii Neamţului. Acest boer făcuse dania pentru sufletul unui fecior al lui, anume Iliaşcu, a soţiei sale şi a celorlalţi copii [1]). Acesta e ultimul document care ni s'a păstrat în original dela Petru II Vodă. Documentul ne arată că în jurul său se afla întregul sfat. Nu se întrevede nicio defecţiune, care să ne facă a bănui că aproape de această dată boerii se gîndeau să-l părăsească şi să treacă de partea lui Alexăndrel Vodă.

Petru II Vodă a întărit şi mînăstirii Moldoviţa stăpînirea peste casa din Suceava, care-i fusese dăruită de un oarecare Comîrzan. Casa era situată pe uliţa care mergea la cetate [2]). Documentul ni s'a păstrat într'un regest fără dată de lună şi zi, cum şi fără alte indicaţii. Acesta este ultimul document intern care ni s'a păstrat dela el.

Petru II a avut grijă de legăturile comerciale ale Moldovei cu Transilvania, dar mai ales cu Braşovul. De aceea, negustorilor din acest centru, la 11 Septemvrie, le-a întărit, după ce s'a sfătuit cu boerii săi, „aceeaşi lege, pe care au avut-o în zilele“ părintelui şi fraţilor săi Ilie şi Ştefan [3]). A insistat mai ales asupra faptului că erau slobozi de a trece în Moldova cu mărfuri, să vîndă sau să cumpere orice, de oriunde, hotărînd ca să plătească tot vama cea veche [4]). Vama Sucevei n'aveau s'o plătească decît în Suceava, iar boerii care i-ar fi încălcat dispoziţiile erau ameninţaţi cu pierderea vieţii şi cu confiscarea averilor [5]).

Regretăm mult lipsa de isvoare, care ne împiedică să tragem concluzii precise asupra domniei lui Petru II Vodă, totuşi din ce ni s'a păstrat, cum şi din ataşamentul boerimei faţă de el, ni se impune ca o figură simpatică, a unui tînăr voevod, cu alese calităţi, cum de altfel au fost toţi copiii neligitimi ai lui Alexandru cel Bun.

Din scurtul timp în care a domnit s'a constatat că a fost un om care a putut şi ştiut să facă faţă oricăror evenimente. Cît timp se afla în Polonia familia lui Ilie Vodă, unde copilul cel mai mic Alexandru, numit ca domnitor al II-lea, cunoscut în cronici sub numele de Alexăndrel sau Ilihno, Olehno, etc., Petru II Vodă

1) *Ibidem*, pp. 368-9.
2) *Ibidem*, p. 374.
3) *Ibidem*, pp. 740-1.
4) *Ibidem*, p. 741.
5) *Ibidem*.

a ştiut să facă faţă primejdiei, intr'un timp cînd proteguitorul său avea alte griji. Petru II a ştiut cît trebuie să cedeze în faţa pretenţiilor polone, numai pretenţii de altfel, care au mulţumit grandomania şleahtei polone. După aceasta regele Cazimir a trebuit să-l recunoască şi admită ca domn, trecînd peste legăturile de familie. In schimb ducele lituan Mihail, care găsise azil în Moldova, sfătuit prieteneşte de domn, a trebuit să părăsească ţara. Petru II a refuzat să-l extrădeze după cum pretindeau Polonii.

Domnia atît de scurtă a lui Petru II se incadrează în planurile de uniune de luptă românească contra semilunei ale lui Iancu de Inidoara, alături de celelalte forţe creştine, care luptau sub conducerea lui. Marele căpitan român ştiea că oştile de nobili şi de lefegii costă enorm şi experienţa lui îi arătase că nu se putea opune cu succes Turcilor decît cu o armată a unui popor, care nu cerea a termene fixe lefuri plătite cu bani grei, adunaţi din impozite şi mai grele, aruncate pe o populaţie sărăcită de războaie, care în loc să fie trimisă la luptă era obligată numai să răscolească pămîntul. Şi cine oare ar fi apărat mai bine pămîntul pe care se hrănea ?

In timpul domniei lui Petru II, Iancu de Inidoara pregătea revanşa dezastrului dela Varna. Pentru ca situaţia din Moldova să nu sufere modificări în lipsa lui, a sfătuit pe cumnatul său ca să se împace cu Polonii, susţinătorii cei mai aprigi ai drepturilor lui Alexăndrel la tronul Moldovei. Relaţiile lui Petru II Vodă cu Polonii fuseseră încordate, deoarece suntem siguri că el a ocupat partea de Nord a ţării, inclusiv Hotinul, care regiune fusese un fel de feud al familiei lui Ilie Vodă. Cînd presupunem aceasta ne bazăm pe faptul că documentele omagiale, date de el şi de boerii lui, la 22 August, au fost date din Hotin [1]). De aceea Polonii n'au fost sinceri cu el. Ei au stat cuminţi numai cît timp au auzit zîngănitul armelor lui Iancu de Inidoara şi pentru faptul că au văzut toată ţara strînsă în jurul lui şi gata de luptă. Polonii lucrau mai sigur cu mici detaşamente, încadrate de ucigaşi plătiţi, care se strecurau în ţară pe drumuri lăturalnice şi atacau reşedinţa domnească. Domnul surprins cădea victimă. A căzut în felul acesta victimă Ştefan II Vodă, iar mai tîrziu Bogdan II, tatăl lui Ştefan cel Mare, iar Petru II Vodă a scăpat cu greu dintr'o astfel de cursă. Dacă lovitura polonă contra lui Petru II a fost dată în

1) *Ibidem*, pp. 733-5 şi 737-8.

iarna anilor 1448-1449, atunci se pare că i-a zdruncinat sănătatea-i şubrezită de atîta pribegie şi din cauza aceasta poate a şi murit.

In toamna anului 1448 oştile lui Iancu de Inidoara au trecut Dunărea, dar pe vechiul cîmp de luptă dela Cossova, după trei zile (17, 18 şi 19 Octomvrie) de sîngeroase încăerări, armata creştină a suferit o grea înfrîngere. Această înfrîngere a dat naştere la mari schimbări politice, care au avut o influenţă hotărîtoare asupra domniei lui Petru II. Polonii fiind informaţi de zdrobirea armatei lui Iancu de Inidoara au dat o lovitură nouă, intervenind în Moldova. Mai întăi vor fi încercat să se înţeleagă cu o parte din boerii ţării. Intre aceştia au găsit un susţinător al planurilor lor în logofătul Mihul.

Auzind despre înfrîngerea lui Iancu de Inidoara, pe la începutul lui Noemvrie, după care a urmat şi vestea închiderii lui de către Gheorghe Brancovici, Polonii s'au hotărît să termine cu situaţia nefavorabilă lor din Moldova. Un detaşament de trupe polone, conduse de oameni care cunoşteau drumurile lăturalnice din Moldova, s'a apropiat de Suceava. Petru II Vodă a fost anunţat la timp şi astfel s'a putut refugia peste graniţă, în Ardeal. Comandantul trupelor de aici, generalul Csupor, probabil că avea ordine dela Iancu de Inidoara, în calitatea lui de guvernator al Ungariei, să susţină domnia moldovenească a lui Petru II. De aceea, în fruntea trupelor pe care le avea disponibile aici, la puţin timp după ce trecuse graniţa, Petru II a intrat din nou în Moldova. Detaşamentul polon, cu Alexăndrel Vodă, a bătut în retragere.

Oboseala, sănătatea lui şubredă şi poate o boală contractată în timpul fugii au adus sfîrşitul lui Petru II, cam prin Ianuarie 1449. Guvernator al ţării a rămas generalul Csupor pînă ce lumea din Moldova şi ordine noi din partea lui Iancu de Inidoara, l-au făcut să părăsească ţara [1].

---

1) Pentru sfîrşitul domniei lui Petru II vezi : *Cronica lui Grigore Ureche* ed. cit., pp. 32-4 ; I. Ursu, *o. c.*, p. 70 ; V. Pîrvan, *Alexăndrel Vodă şi Bogdan Vodă*, Bucureşti 1904, p. 34 ; I. Bogdan, *Cinci documente istorice*, în *Analele Academiei Române*, seria II, t. XI (1889), p. 34 ; I. Condurat u, *Relaţiile Ţării-Româneşti şi Moldovei cu Ungaria*, pp. 363-364 ; I. Bogdan, *Vechile cronici moldoveneşti pînă la Urechia*, Bucureşti 1891, p. 144, 248 nota 13 : N. Iorga, *Ciubăr Vodă*, în *Revista Istorică*, a. I (1915), Nr. 7-8, pp. 128-9.

Lucrările noui n'au nimic în plus asupra acestei chestiuni.

CAP. XVIII

Prima domnie a lui Alexăndrel Vodă

Iancu de Inidoara a fost înştiinţat de noua situaţie creiată în Moldova de lovitura polonă. Pentru moment n'a putut lua nicio măsură, dar cînd a avut libertatea de mişcare a reacţionat tot în sensul vederilor sale. Era omul care îşi putea permite orice acţiune. Măsurile luate de el erau aprobate de creştinătatea europeană, era susţinut apoi de lumea renaşterii, lume cu idealuri noui, care transformase adînc spiritul societăţii. Acest spirit depăşise tendinţele catolicismului unificator. Oamenii renaşterii doreau salvarea Constantinopolului pentru operile de artă îngrămădite în el. Acest oraş ajunsese adevăratul muzeu [1]) al unei lumi noui, iubitoare de artă şi literatură superioară.

Iancu de Inidoara, care se înălţase atît de sus în ochii creştinătăţii, avea să răspundă cu aceiaşi monedă oficialităţii polone, îndată ce avea să aibă răgazul necesar.

Alexăndrel Vodă avea de abia 11 ani. El şi-a început domnia nu cu mult înainte de 21 Februarie 1449, data primului document pe care-l avem păstrat dela dînsul [2]). In ţară a fost sprijinit dela început, de puţină lume şi de prea puţini boeri. Cel care s'a grăbit, printre primii, ca să-l susţină, a fost logofătul Mihul, pentru care minoritatea lui Alexăndrel Vodă era un prilej de afaceri noui. Am putea crede că acest logofăt fusese supărat de Petru II Vodă. Nu putem şti pentru ce, dar ceea ce ştim e că în cancelaria voevodul utiliza pe un om al său, logofătul Ilie şi nu pe Mihul.

Chiar la 8 Aprilie Alexăndrel Vodă n'avea în jurul său nici un boer afară de logofătul Mihul care-i scrie documentul [3]). Oa-

---

1) I. Minea, *Vlad Dracul şi vremea sa*, p. 196.

2) M. Costăchescu, *o. c.*, t. II, pp. 376-7.

3) *Ibidem*, pp. 377-8: Vezi însă V. Pârvan, *o. c.*, pp. 34-5, care susţine că a intrat în ţară pe la începutul lui Mai şi că avea în jurul lui pe aproape toţi boerii lui Petru II Vodă.

menii domnului au trebuit să ducă tratative cu boerii care nu se lăsau uşor convinşi. Boerii moldoveni cunoşteau forţele de care dispunea Iancu de Inidoara şi poate că fuseseră informaţi că în Ardeal începuseră pregătirile pentru instalarea în Moldova a unui alt domn, agreiat de guvernatorul Ungariei. Despre Ioan Corvin, Dlugosz a scris că deşi era născut din oameni obscuri, dar avînd un suflet distins a fost ridicat la glorie şi avere [1]).

De abia la 26 Mai, în timp ce Alexăndrel Vodă se afla la Roman [2]), constatăm că se adunaseră în jurul lui cîţiva boeri, ademeniţi probabil de promisiunile pe care le făcuse prin logofătul Mihul, în numele locotenenţei domneşti. Dintre boerii lui Petru II trecuseră de partea lui Alexăndrel numai Petre Hudici, Duma Braevici, Costea Andronic (acesta trecuse tîrziu de partea lui Petru II), Ioan Balcean şi Mircea Dulcescu – de data aceasta fără de fratele său mai mare Duma – [3]). Dintre boerii lui Alexăndrel Vodă erau : Manoil dela Hotin, vornicul Costea şi fratele său Petru pîrcălab (poate era fostul ceaşnic al lui Petru II avansat în grad), un aprod numit Şendrică, vistiernicul Petru şi logofătul Mihail [4]).

Putem considera de abia la 5 Iunie aranjată situaţia domniei, sau mai bine zis a epitropiei lui Alexăndrel Vodă, care se compunea din Doamna Maria, pîrcălabul Manoil dela Hotin şi poate chiar logofătul Mihul. La această dată Alexăndrel Vodă se găsea în Suceava, iar în jurul lui se aflau următorii boeri, pomeniţi în ordinea credinţei şi importanţei lor : Manoil, Braevici, Stanciu, Lazor, Oană Pintece, Ioan Balcean, Cozma Şandrovici, Costea Andronic, logofătul Oancea (neîntîlnit în documentele lui Petru II) şi spătarul Albu. Urmează apoi aprodul Şendrică, Costea Danovici, Scurtul, Tador Vascan, Tador Moica, Radu Pisc (nume cunoscute din sfaturile domneşti ale lui Petru II şi chiar ale lui Ştefan II), apoi Hodco Creţean, Lazea, Şendrică Tolocico, comisul Giurgea şi logofătul Mihail [5]).

Inţelegerea dintre grupul de boeri amintit mai sus şi epitropia domnească a ţinut foarte puţin. Se poate susţine că boerii, cu vechi stagii la conducerea trebilor publice nu se simţeau bine cînd li se poruncea de oameni noui, mai tineri, care aveau doar

1) I. M i n e a, *Informaţiile româneşti ale cronicei lui Jan Dlugosz*, p. 30.
2) M. C o s t ă c h e s c u, *o. c.*, p. 379.
3) *Ibidem*, p. 380.
4) *Ibidem*.
5) *Ibidem*, pp. 385-6.

singura calitate că erau oamenii de casă ai familiei tînărului domnitor. In asemenea situaţii trebuia să se ajungă la o ruptură grabnică. Documentele următoare ne arată, cînd Alexăndrel Vodă se afla în Iaşi, la 27 Iunie că în jurul lui nu se afla niciun boer afară de logofătul Mihul [1]). Faptul nu e o întîmplare deoarece la 3 August, cînd trebuia să aibă în jurul lui pe toţi boerii, fiindcă dădea un document de o deosebită importanţă, nu se aflau lîngă el decît: Petre Hudici, Duma Braevici, Stanciu, vornicul Costea, pîrcălabul Petru, vistiernicul Sîrbu şi logofătul Mihail [2]). Ultimele documente dela Alexăndrel Vodă ni s'au păstrat în scurte regeste, aşa încît nu putea căpăta din ele nici o informaţie asupra atitudinii boerilor. Dar aceasta nu poate fi mult deosebită de aceea din 3 August deoarece sunt din 26 şi 27 August [3]).

Dă mult de gîndit şi faptul că în cursul acestui an, atît Alexăndrel Vodă cît şi curtea lui, au stat prea puţin în Suceava. A fost oare nevoie ca să străbată anumite părţi din ţară, mai ales din ţara de jos, ca să liniştească anumite spirite agitate? E tot ce se poate! Vremurile erau turburi, statornicia omenească floare rară, iar corpul de oaste polon, care-l instalase a trebuit să plece, in schimb ţara nu se obişnuise cu stăpînirea unui grup de boeri favoriţi ai curţii domnitoare. Boerii ţării, aflaseră că Polonii se gîndeau să ocupe Cetatea Albă [4]). Ce forţă le putea opune nevristnicul Alexăndrel Vodă şi anturajul lui polonofil?

Politica internă a lui Alexăndrel Vodă, sau mai bine zis politica dusă de anturajul lui, ne dă mult de gîndit, căci spre deosebire de activitatea domnilor anteriori, a lui a fost închinată, în cea mai mare parte numai bisericii. Primul document păstrat dela dînsul, din 21 Februarie, se referă la întărirea stăpînirii Maruşcăi lui Stroe asupra mînăstirii dela Boiştea [5]). La 8 Aprilie, a întărit mînăstirii Pobrata, toată ceara din Tîrgul Frumos şi şapte vase cu vin din deseatina domnească [6]). Dania aceasta a putut enerva o parte din populaţia Tîrgului-Frumos, mai ales cercurile negustoreşti, deoarece se prevedea că toate cîrciumile care aveau să se deschidă de acuma înainte, trebuiau să dea toată ceara mî-

1) *Ibidem*, pp. 391-2.
2) *Ibidem*, pp. 742-4.
3) *Ibidem*, pp. 393-4.
4) N. Iorga, *Istoria comerţului românesc*, t. I, p. 105.
5) M. Costăchescu, *o. c.*, pp. 376-7.
6) *Ibidem* pp. 377-8.

năstirii. Ceara avea să fie adunată direct de călugări şi dacă cineva s'ar fi gîndit să reducă cantitatea de vin destinată mînăstirii era amendat cu întreaga cantitate, adică cu şapte vase de vin [1]). Toţi dregătorii ţării au fost anunţaţi că neexecutarea dispoziţiunilor domneşti avea să le aducă urgie şi cazna [2]). Pe cînd se afla în Roman, la 26 Mai, Alexăndrel Vodă a întărit mînăstirii Moldoviţa posada de pe Moldova, dăruită ei de Oană Pîntece [3]), întemeitorul acestui neam de boeri [4]).

Cînd se afla în Iaşi, la 27 Iunie [5]), Alexăndrel Vodă a fost găsit aici de călugării mînăstirii Pobrata, care i-au cerut întărirea unor privilegii mai vechi. Dispoziţiile domneşti, consemnate în acest document, impun categoric ca în toate satele mînăstirii „să nu cuteze să meargă" vreunul din dregătorii domneşti, iar judecarea locuitorilor vinovaţi era lăsată exclusiv pe seama egumenului mînăstirii sau a dregătorilor lui, pentru orice faptă, chiar omor [6]). De asemenea preoţii din satele mînăstirii trebuiau să dea ascultare egumenului, iar impozitele obicinuite pe care le dădeau mitropolitului sau protopopilor, de acuma înainte aveau să le dea tot mînăstirii [7]).

Ultimul document dat de Alexăndrel Vodă unei mînăstiri e din 26 August şi se referă la mînăstirea Moldoviţa, căreia i-a întărit vechea ei danie [8]). Celelalte documente interne păstrate dela el – în număr de două – nu cuprind nicio danie acordată vreunui boer. Primul e din 5 Iunie şi cuprinde hotărîrea dată în procesul dintre pîrcălabul Costea şi Gheorghe Heregarul [9]), hotărîre la care a contribuit mult influenţa şi priceperea logofătului Mihul. Chiar redactarea acestui document, care poate fi considerat ca o capodoperă a genului, credem că se datorează tot acestui logofăt. Cel de al doilea document are data de 27 August şi ni s'a păstrat într'un regest nu prea clar, dar din el se înţelege că a scutit o casă din Suceava a lui Ioan Armenciocul, de anumite impozite [10]),

1) *Ibidem.*
2) *Ibidem*, p. 378.
3) *Ibidem*, pp. 379-80.
4) *Ibidem*, p. 381.
5) *Ibidem*, p. 391.
6) *Ibidem*, pp. 391-2.
7) *Ibidem*, p. 392.
8) *Ibidem*, p. 393.
9) *Ibidem*, pp. 385-6.
10) *Ibidem*, p. 394.

care trebuiau încasate de mînăstirea căreia îi fusese închinată casa.

Actul care ne arată şubrezenia domniei lui Alexăndrel Vodă, părăsit de boeri şi chiar de Poloni, care nu se puteau interesa zi de zi cum conducea el ţara, e din 3 August şi a fost dat în Vaslui. E un privilegiu comercial foarte detailat, care a fost dat Braşovenilor, dar se poate compara cu acelea acordate Liovenilor. Alexăndrel Vodă susţine că le-a întărit privilegiul bunicului său Alexandru cel Bun, lăsîndu-i liberi să facă negoţ „prin cetăţi şi prin tirguri", fixîndu-le vămile pentru fiecare articole, hotărînd ca „vama dela Suceava să n'o plătească decît în Suceava, chiar dacă ar merge peste mare", atît la venit cît şi la dus [1]). Braşovenii erau liberi să cumpere vite şi orice fel de marfă – ca în zilele lui Alexandru cel Bun, plătind o anumită vamă [2]). Pentru furturile de vite, dacă păgubaşii aveau să-şi găsească vitele între acele cumpărate de Braşoveni, erau numai obligaţi să le restitue fără nicio despăgubire. Braşovenii aveau dreptul să se plîngă oricînd domnului şi puteau cere să-i judece. Nici un fel de dregător moldovean nu-i putea judeca pentru nici un fel de fapte [3]).

Se pare că unii dintre boerii lui Alexăndrel Vodă ştieau că se pregăteşte în Ardeal ceva contra domnului lor şi pentru a-şi atrage o parte din opinia publică de peste munţi, au acordat Braşovenilor acest privilegiu. Iancu de Inidoara era hotărît să-l înlocuiască pe Alexăndrel cu un alt fiu al lui Alexandru cel Bun. Guvernatorul regatului unguresc nu se putea înţelege cu Alexăndrel Vodă şi cu anturajul lui înfeodat politicei polone, care îi încurca planurile politice şi militare. Credem că aceasta a fost în legătură şi cu o parte din boerii ţării, care nu admiteau să fie conduşi de o femeie şi cîţi-va boeri fără nici un merit deosebit decît doar acela că erau agreaţii mamei voevodului.

După 27 August 1449, Iancu de Inidoara a luat măsuri pentru schimbarea situaţiei politice din Moldova. Inainte de Crăciunul anului 1449 în Moldova stăpînea un om matur, cu o atitudine antipolonă.

---

1) *Ibidem*, pp. 742-3.

2) *Ibidem*, p. 743.

3) *Ibidem*, pp. 743-4.

CAP. XIX

Bogdan II Vodă

Moartea lui Petru II Vodă l-a făcut pe Iancu de Inidoara să se gîndească la posibilitățile înlocuirii lui Alexăndrel Vodă, care era omul Polonilor. In planurile de cruciată creștină ale lui Iancu de Inidoara, polonofilia exagerată a anturajului domnesc din Suceava reprezenta un balast care-l încurca și care trebuia aruncat. Iancu de Inidoara avea lîngă ei un alt fiu nelegitim al lui Alexandru cel Bun, care-și păstrase unele legături cu țara prin numeroasele lui rude. Emisarii lui erau informați că o parte din boeri voiau o schimbare în conducerea statului. Astfel ne explicăm micșorarea numărului celor care îl susțineau Alexăndrel Vodă.

Bogdan II era cam cu doui ani mai mic decît Petru II, deci în 1449 ar fi avut 25 de ani. Familia lui – el fiind încă minor la urcarea pe tron a lui Ilie Vodă – sprijinise politica antipolonă a a acestuia, iar cînd domnul s'a împăcat cu Polonii a trebuit să se retragă din viața publică. Bogdan a fost poate nevoit să părăsească țara, stabilindu-se temporar undeva prin Ardeal. Iancu de Inidoara s'a înțeles cu dînsul, mai ales după ce a fost informat că e agreiat de o parte din marii boeri ai țării și că are susținători hotărîți în unele regiuni din Moldova.

Atitudinea acestor boeri, enervați de amestecul polon în conducerea statului, arată sbuciumul unei țări care se dorea liberă, reacționînd contra unui domn fără de personalitate și contra anturajului său care nu urmărea decît interesele personale. Numărul celor care doreau să scape de Alexăndrel Vodă și de anturajul lui se mărea. Pe unii ca aceștia s'a sprijinit în acțiunea sa Bogdan II și mai tîrziu Ștefan cel Mare.

Anturajul lui Alexăndrel Vodă a fost informat de lovitura de stat care se pregătea și a luat măsuri. Trupele lui Bogdan II s'au ciocnit cu armata lui Alexăndrel II Vodă, condusă de logoătul Oancea – ginerile fostul pîrcălab Iurghici – și de Costea An-

drenic, la Tămăşeni, „aproape de tîrgul Romanului" [1]). Lupta s'a dat in ziua de 12 Octomvrie 1449 [2]) şi a fost extrem de înverşunată. Unii dintre boerii lui Alexăndrel Vodă, în frunte cu comandanţii lor, au rămas pe cîmpul de luptă. Din expunerea sumară a letopisețului dela Bistriţa se vede că lupta a fost grea.

Vasile Pârvan a scris că Bogdan II Vodă a venit din Ţara Românească unde ar fi avut o nepoată căsătorită cu Vlad Dracul [3]). Este ştiut însă că la această dată Vlad Dracul era mort de aproape doui ani, iar în ceea ce priveşte căsătoria lui cu o nepoată a sa iarăşi e nesigură, deoarece Vlad Dracul a fost căsătorit mai de grabă cu o soră a lui Ilie Vodă. Nu trebue uitat că Bogdan II era încă tînăr. Căsătoria lui cu Maria nu e sigur că a fost făcută în Ţara Românească. Evident că la data venirii în Moldova era căsătorit şi avea un copil, pe viitorul domn Ştefan.

După dezastrul dela Tămăşeni, partizanii lui Alexăndrel Vodă s'au retras în grabă peste graniţă, unde au început a copleşi cercurile oficiale polone cu cereri de ajutor. Bogdan II a fost informat de oamenii lui că are adeziunea majorităţii ţării pentru politica lui, dar dacă nu ajungea la o înţelegere cu şefii regiunilor polone de lîngă graniţa Moldovei, era expus mereu unor atacuri neaşteptate.

Bogdan II Vodă a fost primul voevod moldovean care a încercat să se înţeleagă mai întâi cu aceşti dregători poloni şi apoi cu marea oficialitate, care de multe ori nu ştiea ce se petrece la graniţe. Urmărind acest plan, Bogdan II Vodă a scris, la 2 Decemvrie 1449, lui Didrich Buceaţchi, starostele Cameniţei şi Podoliei. Tratativele dintre ei au fost mai vechi, deoarece la această dată se anunţa că au ajuns la „veşnică unire şi la creştinească dragoste şi la prietenie din inimă". Bogdan II îi zice lui Didrich Buceaţchi „iubit părinte şi prieten". Acesta şi-ar fi luat obligaţia să-l ocrotească pe Bodan II ca „un adevărat părinte pe fiul său şi un frate pe fratele său şi ca orice om bun viaţa sa" [4]).

Obligaţiile pe care şi le-a luat Buceaţchi faţă de Bogdan II Vodă erau mari. Intre altele şi-a luat angajamentul ca să intervină cu toţi prietenii şi rudele sale la rege pentru a se împăca

1) I. Bogdan, *Letopisețul dela Bistriţa*, p. 51.

2) *Ibidem.*

3) *Alexăndrel Vodă şi Bogdan Vodă*, p. 37.

4) M. Costăchescu, *o. c.*, p. 746.

cu Bogdan, că va sta împotriva oricărui duşman al domnului Moldovei, că n'avea să dea ospitalitate sau adăpost în tîrgurile, cetăţile, satele sau în ţinutul său nici unui duşman, nici chiar lui Alexăndrel Vodă, mamei lui şi nici vreunui boer sau slugă de a lui, ba că chiar va interveni la rege pentru îndepărtarea lor dela graniţă „dincolo de moşiile şi ţinutul său„ [1]). Apoi Didrich Buceaţchi şi-a luat obligaţia să nu păgubească ţara Moldovei, negustorii moldoveni şi că-l va înştiinţa de orice pregătiri s'ar face în regatul polon pentru răstunarea lui [2]).

Din restul scrisorii aflăm că Buceaţchi, care fusese unul din cei mai credincioşi sprijinitori ai familiei lui Ilie Vodă, trecuse de partea lui Bogdan II numai pentrucă acesta îi promisese că îi va da în fiecare an cîte patru sute de zloţi turceşti, zece vase de vin, zece bucăţi de „camhă", cinci de „cufterie" şi cinci bucăţi de pînză [3]). De aceea a admis chiar ca în caz de nevoe, Bogdan II Vodă să se poată refugia la dînsul, împreună cu boerii şi cu averile, unde avea să-i pună la dispoziţie oraşe, în care să stea pînă ce avea să se îndrepte „faţă de craiul". De asemenea era liber ca să plece oricînd de pe moşiile lui, cu boerii, cu visteria şi cu celelalte averi [4]).

S'ar putea presupune că acest nobil polon se certase cu familia lui Ilie Vodă, deşi se pare că nu şi-a respectat angajamentele luate faţă de Bogdan II. Domnul Moldovei a dorit totuşi să discute cu el şi dacă se putea, cu ajutorul lui să evite o surpriză ca aceea întîmplată lui Ştefan II şi de care credem că Buceaţchi n'a fost străin. Dar acestea sunt numai presupuneri, căci după informaţiile pe care le avem nu putem fi complect lămuriţi, mai ales că acest Didrich Buceaţchi a participat la luptele din anul 1450, deşi unii istorici susţin că el a avut o anumită atitudine [5]). I. Bogdan a afirmat că incetineala înaintării armatei polone în Moldova în 1450 s'a datorat lui Buceaţchi, care încă din 1446 căzuse în disgraţia regală pentru că făcuse anumite cuceriri în Lituania. Totuşi în dezastrul suferit la Crasna de întregul corp expediţionar polon — crede I. Bogdan — a căzut şi acest Didrich Buceaţchi [6]).

1) *Ibidem*, pp. 746-7.

2) *Ibidem.*

3) *Ibidem.*

4) *Ibidem.*

5) I. Bogdan, *Contribuţii la Istoria Moldovei între anii 1448-1458*, p. 635.

6) *Ibidem.*

O parte din evenimentele pe care Dlugosz le dă ca petrecute în anul 1450, s'au petrecut în anul 1449. Acestea au fost tratativele și ciocnirile precedente luptei dela Crasna. Dlugosz arată că pe la Crăciun, Alexăndrel Vodă a trimis soli la regele Poloniei ca să-i trimită trupe în ajutor. Regele Cazimir i-a trimis pe Ion Olieski de Sienna cu oștile Rusiei și Podoliei [1]). Oastea polonă a intrat în Moldova, a respins pe Bogdan II Vodă, ocupînd cele mai însemnate cetăți ale țării, inclusiv Suceava, pe care apoi le-a predat lui Alexăndrel Vodă, după care armata polonă s'a retras [2]). Aceste evenimente s'au petrecut între 2 Decemvrie 1449 și 11 Februarie 1450. Nu știm dacă la această dată Bogdan II Vodă era stăpîn pe Suceava, sau dacă reușise să elimine garnizoana polonă din cetate, deoarece i-a scris lui Iancu de Inidoara din Roman [3]). Continuîndu-și expunerea, Dlugosz arată că imediat după plecarea armatei polone, Bogdan II Vodă, care se retrăsese în regiunile muntoase și-a adunat haiduci și chiar hoți și a atacat pe Alexăndrel Vodă. Acesta, împreună cu mama și cu oamenii săi, a fost nevoit să treacă din nou granița în Polonia [4]). Vestea a fost imediat adusă la cunoștința regelui, care a cerut sfatul consiliului de coroană pentru a hotărî ce măsuri să ia [5]). In consiliu au fost unii nobili care au susținut să se ocupe întreaga Moldovă, iar Alexăndrel să fie despăgubit cu cîteva moșii din regiunile supuse coroanei polone. Pînă la urmă, însă, toți au căzut de acord ca să-l ajute pe Alexăndrel Vodă pentru a-și recăpăta tronul. S'au numit pînă și comandanții corpului expediționar in persoana lui Petru Odrovasz și a lui lui Przedbor de Konyeczpole. Ba unii consilieri au fost de părere ca aramata expediționară să fie comandată chiar de rege [6]).

Bogdan II Vodă avusese succese frumoase cînd a scris, la 11 Februarie 1450, lui Iancu de Inidoara. Reușise să alunge din țară toate trupele polone și să atragă de partea sa pe cei mai mulți și mai însemnați boeri ai țării. Scrisoarea lui Bogdan II ne arată că în lupta dela Tămășeni contingentele lui Iancu de

1) I. Dlugosz, *o. c*, t. II, 1. XIII, col. 59; I. Minea, *o. c*, p. 40 și V. Pârvan, *o. c.*, p. 41.

2) *Ibidem.*

3) M. Costăchescu, *o. c.*, p. 749.

4) I. Dlugosz, *l. c.*, și I. Minea, *l. c.*

5) *Ibidem.*

6) *Ibidem.*

Inidoara au fost minime, iar înțelegerea pe care el i-o solicita se datorește mai mult intențiilor polone de a-l ataca. Prin această scrisoare el n'a făcut o supunere, cum s'ar crede la prima vedere. Bogdan II îl numește pe Ioan Corvin „iubitul nostru părinte" [1]), deoarece între ei era o apreciabilă diferență de vîrstă și pentrucă îl ajutase în timpul pribegiei. Nu este exclus ca Bogdan II Vodă să-și fi făcut educația militară în unul din contingentele lui Iancu de Inidoara.

Despre pribegia lui Bogdan II Vodă în Ardeal avem o scrisoare a lui, scrisă în Iași la 24 Martie 1450 [2]), din care se vede clar că el a petrecut mult timp în Ardeal. Scrisoarea a fost adresată lui George de Bykal, vicevoevodul Transilvaniei și Brașovenilor. Prin ea lua apărarea lui Dimitrie de Nyoytod și fratelui său Dominic, învinuiți de organizarea unor prădăciuni la drumul mare asupra negustorilor, aducînd astfel pierderi grele vistieriei [3]). In scrisoarea sa Bogdan II susține că i-a cunoscut pe acești frați ca păzitori și apărători ai negustorilor și ai tuturor drumeților, iar acuzațiile care li se aduc le consideră simple pîri mincinoase.

Bogdan Vodă îi socoate pe aceștia scumpi și buni prieteni, „vrednici și credincioși în toate", pentru care atrăgea atenția judecătorilor ca „din respect" pentru dînsul și a încrederii pe care el le-o acordă, să-i scape pe acești doui învinuiți [4]). In schimb el le-a promis o deosebită atenție pentru negoțul lor, care va fi sigur, liber și fără pagube, ca în vremea lui Alexandru cel Bun. Spovedindu-se acestor negustori în apărarea prietenilor lui acuzați pe nedrept, arată că le va acorda toată atenția, se va comporta just cu ei, nu-i va nepărtini și că chiar îi va despăgubi de pagubele ce le vor fi suferit cîndva. Bogdan II i-a conjurat ca să uite greșelile învinuiților, care, în concluzie nu mai puteau fi îndreptate fiindcă „au trecut" [5]).

Nu se cunoaște rezultatul intervenției lui Bogdan II Vodă, dar constatăm că în Ardeal era foarte cunoscut și avea legături strînse cu cercurile conducătoare. Acești doui frați Dominic și Dimitrie, însărcinați cu paza drumurilor din regiunea Trotușului, îi erau bine cunoscuți lui. Bogdan era cunoscut de locuitorii din

1) M. Costăchescu, *o. c.*, p. 749.
2) *Ibidem*, p 752.
3) *Ibidem*.
4) *Ibidem*, p. 753.
5) *Ibidem*.

aceste părţi, fiindcă pe aici erau domeniile lui şi ale familiei sale, cărora mai tîrziu fiul său Ştefan le va da o atenţie deosebită [1]).

Revenind la scrisoarea lui Bogdan II Vodă din 11 Februarie 1450, trimisă lui Iancu de Inidoara, amintim că i-a cerut să fie alături de el, fiindcă şi el îl va ajuta cu toate oştile şi sfatul, că va avea aceeaşi duşmani şi aceeaşi prieteni, pînă acolo încît ambele ţări să fie una [2]). Moldova avea să fie deschisă solilor, negustorilor şi tuturor oamenilor buni, pentru care fapte Iancu de Inidoara, „iubitul părinte", cum îi zice Bogdan II, trebuia să-l ocrotească şi apere de orice duşman [3]). Ba mai mult încă – ceea ce ne arată strînsele legături dintre Bogdan şi Iancu de Inidoara – primul oferă celui de al doilea adăpost în Moldova, dacă va avea nevoie. In schimb a cerut adăpost în Ardeal pentru el, pentru boerii săi şi pentru averile sale, în cazul cînd ar fi fost nevoit să plece din ţară. A pus însă condiţia că trebuia să-i acorde dreptul de a pleca oricînd [4]).

Scrisoarea, sau mai bine zis tratatul acesta, a fost aprobată de următorii boeri moldoveni : Duma Braevici, Oană Julici, Bratul, Costea Orăş, Ioan Balcean, vornicul Dragomir, logofătul Ilie, vornicul Oţăl, pîrcălabul Danciu, Lazea, Costea Danovici, Tador Vascan, Tador Moicescu, Sîrbu şi comisul Stanciu [5]). Cei mai mulţi dintre ei sunt boeri cu vechiu stagiu în sfaturile domneşti ale lui Ştefan II şi Petru II. Ei au văzut în Bogdan II omul care întruchipa năzuinţele şi speranţele lor; în acest timp cînd Polonii discutau chiar anexarea Moldovei. Bogdan li s'a impus, în deosebi, prin capacitatea lui militară. Un asemenea viteaz nu văzuseră de mult.

Credem că în prima parte a anului 1450 Bogdan II Vodă n'a reuşit să elibereze întreaga ţară de ocupaţia polonă şi de partizanii lui Alexăndrel Vodă. De aceea a stat el mai mult timp în partea de jos a ţării, de unde constatăm că a dat şi documente. El a stat mai ales în Roman şi în Iaşi. Documente date de Bogdan II Vodă din Suceava avem de abia din ziua de 5 Iulie 1450 [6]) cînd, pentru scurt timp, reuşise să-şi elibereze capitala şi poate chiar întreaga ţară.

1) *Ibidem*, p. 755.
2) *Ibidem*, pp. 749-50.
3) *Ibidem*, p. 750.
4) *Ibidem*.
5) *Ibidem*.
6) *Ibidem*, p. 749.

Urmînd expunerea lui Dlugosz, care a descris cu amănunte orice intervenţie polonă în Moldova, ştim că Polonii au organizat contra lui Bogdan II Vodă cea mai mare expediţie cunoscută pînă la această dată [1]). Armata regală, pregătită pentru expediţia din Moldova, se afla în Lemberg la 24 Iunie. De aici s'a îndreptat spre Cameniţa unde i s'au adaus oştile Podoliei şi contingentele moldoveneşti ale lui Alexăndrel Vodă, comandate de pîrcălabul Manoil [2]). Comandant al oştilor Podoliei era Teodor Buczacki [3]), iar al trupelor din Lwow şi Przemysl Petru Odrovasz şi Przedbor Koniecspolski. Trupele au făcut o haltă de ajustare mai îndelungată în Hotinul stăpînit şi ocupat de trupele lui Alexăndrel [4]). Oastea polonă, urmînd cursul Prutului, în înaintarea ei, a început să întimpine o oarecare rezistenţă a armatei moldoveneşti. Mici detaşamente, conduse de oameni vrednici, dădeau lovituri serioase trupelor polone, moleşite de căldura verii şi de încetineala deplasării. Dlugosz arată că începînd chiar dela Prut, Bogdan II a început să întindă curse armatei polone. Totodată a început şi diferite tatonări de pace [5]), dar numai pentru a cîştiga timp.

Bogdan II, cunoscînd intenţiile polone şi forţa corpului expediţionar, a luat măsurile necesare, cerînd ajutoare dela Iancu de Inidoara. Acestuia, Bogdan II Vodă i-a scris la 5 Iulie, reînoind legăturile a căror bază s'a pus la 11 Februarie. Domnul Moldovei, de data aceasta, a accentuat că este sub mîna ocrotitoare a lui Iancu de Inidoara şi prin urmare trebue să-l apere de duşmani. I-a promis în schimb că el nu va încerca să cucerească „cu sabia Chilia, fără voia părintelui nostru şi Domn, Ianăş Voevod, cît om va fi în viaţă“ [6]).

Parte din conducătorii corpului expediţionar polon, şi chiar o parte din armată, erau plictisiţi şi enervaţi de încetineala operaţiilor [7]) Unii nobili poloni ar fi dorit încheierea unei păci pe baza situaţiei dinaintea declanşării ostilităţilor, dar regele era sub influenţa anturajului lui Alexăndrel Vodă, care îi cerea mereu să nu cedeze. Datorită energiei Doamnei Marinca şi a pîrcălabului Ma-

---

1) N. Iorga, *Istoria Românilor*, t. IV, p. 103.

2) Dlugosz, *o. c.*, libr. XIII, col. 60; I. Minea, *o. c.*, p. 41; N. Iorga, *Istoria Armatei Româneşti*, t. II, ed. I, Bucureşti 1929, p. 95.

3) *Ibidem.*

4) *Ibidem.*

5) *Ibidem.*

6) M. Costăchescu, *o. c.*, pp. 755-6.

7) I. Minea, *l. c.*; V. Pârvan, *o. c.*, p. 41.

noil, regele a fost determinat ca să continue expediţia. Bogdan II Vodă, sprijinindu-se pe Ţara de Jos şi pe majoritatea Ţării de Sus, a continuat să dea grele lovituri armatei polone. Aceasta trecuse Prutul şi se îndrepta spre Vaslui unde se pare că Bogdan II îşi concentrase majoritatea forţelor [1]). Enervarea armatei polone creştea, deoarece Bogdan II ataca şi distrugea detaşamentele răzleţe trimise după aprovizionări. In acelaşi timp solii lui ofereau condiţii avantajoase de pace. Hărţuiala, tratativele, înaintarea înceată a trupelor polone, retragerile calculate ale trupelor de acoperire ale lui Bogdan II şi atacurile lui, au durat timp de două luni de zile. Comentînd aceasta, Dlugosz arată că Bogdan II era un om care se pricepea la curse şi atît de obişnuit cu luptele de pădure, încît toţi Polonii au ajuns la părerea că sunt binevenite propunerile lui de pace [2]).

Propunerile de pace ale lui Bogdan II au fost primite de poloni după care, armata lor şi-a oprit înaintarea pe pămîntul Moldovei. Discuţiile începute în ziua de 29 August au durat pînă Sîmbătă 5 Septemvrie cînd s'a semnat pacea [3]), numită de Vasile Pârvan pacea dela Lipovăţ [4]). Cu toată opunerea energică a pîrcălabului Manoil, care susţinea că Bogdan II nu era sincer în propunerile fixate, care reprezentau un mare pericol pentru corpul expediţionar [5]), Polonii au semnat pacea.

Armata polonă, care se oprise lîngă rîul Lipovăţ („Lipoviecz"), de unde începeau codrii seculari ai regiunii, a început retragerea chiar în ziua semnării păcii. Retragerea s'a făcut prin pădurea Crasnei prin care trecea un singur drum de care [6]).

După expunerea lui Dlugosz, în tratat s'ar fi prevăzut ca Bogdan II să guverneze ţara pînă ce Alexăndrel Vodă avea să împlinească 15 ani. In acest timp Bogdan trebuia să plătească regelui polon enorma sumă de 70.000 de galbeni turceşti [7]). Unii susţin că suma ar fi fost de numai 7.000 galbeni [8]), dar şi suma aceasta e exagerată, totuşi Polonii n'au înţeles că aceste condiţii nu vor putea fi respectate.

1) *Ibidem.*
2) N. Iorga, *l. c.*
3) I. Dlugosz, *o. c.*, col. 61; I. Minea, *l. c.*
4) V. Pârvan, *o. c.*, p. 57, nota 1.
5) *Ibidem.*
6) *Ibidem.*
7) N. Iorga, *l. c.*
8) I. Dlugosz, *l. c.*; I. Minea, *l. c.*

Planul lui Bogdan II, care făcuse oarecare şcoală pe lîngă Ioan Corvin, a fost pregătit pînă în cele mai mici amănunte. El era gata şi aştepta numai inceputul retragerii generale a armatei polone. A dat ordinul ca o parte din armata lui să ocupe pădurea de dincolo de satul Crasna. In acelaşi timp a înşirat numeroase detaşamente, de o parte şi de alta a drumului, care străbătea pădurea, cu misiunea de a ataca carele cu bagajele armatei polone [1]). Planul lui Bogdan II, care urmărea distrugerea completă a armatei polone şi a detaşamentului lui Alexăndrel, n'a reuşit, fiindcă Polonii au fost înştiinţaţi despre intenţiile sale de însuşi secretarul domnesc, care, în noaptea premergătoare atacului a trecut în tabăra polonă [2]). Probabil că era un secretar de limbă polonă, care servise şi pe Alexăndrel. Imediat s'a întrunit consiliul de război al armatei polone, care a hotărît ca bagajele şi carele să fie trecute repede prin pădurea Crasnei, deşi pîrcălabul Manoil a fost de părere ca să fie îndreptate pe un alt drum, care trecea pe cîmp deschis [3]), deoarece drumul prin pădure fusese întrerupt cu arbori tăiaţi. Pîrcălabul Manoil, fiind singur de această părere, a trebuit să se supună. Lui i s'a încredinţat paza carelor, a bagajelor şi a lui Alexăndrel Vodă. Instrucţiunile prevedeau ca să le treacă repede prin pădure şi după aceea să aştepte armata polonă [4]).

Pîrcălabul Manoil şi-a îndeplinit misiunea. A înconjurat convoiul său cu carele goale, respingînd repetatele atacuri ale detaşamentelor lui Bogdan II Vodă [5]). Manoil era sprijinit de un detaşament din armata Podoliei [6]). In ziua de 6 Septemvrie, care căzuse într'o Duminecă, dimineaţa, însuşi Bogdan II a atacat armata polonă cu grosul trupelor sale, pe şesul Crasnei, lîngă pîrăul cu acelaşi nume, aproape de Vaslui. Atacul a fost aşa de hotărît încît a produs o mare zăpăceală în armata polonă [7]). Această armată era comandată pe flancuri de castelanul de Halici şi de Buceaţchi, iar centrul de Odrovasz. Armata polonă mai era susţinută de o numeroasă cavalerie împărţită în opt grupe [8]).

1) V. Pârvan, *o. c.*, p. 48.
2) *Ibidem.*
3) *Ibidem.*
4) *Ibidem.*
5) *Ibidem.*
6) N. Iorga, *o. c.*, p. 48.
7) Dlugosz, *o. c.*, col. 62; I. Minea, *o. c.*, p. 42; V. Pârvan, *l. c.*
8) N. Iorga, *l. c.*

Armata lui Bogdan II Vodă se compunea, în majoritate, din pedestrime şi din puţină cavalerie înzeuată, care se putea opune cavaleriei polone [1]).

La atacul armatei lui Bogdan II, partizanii moldoveni ai lui Alexăndrel au fugit, iar mulţi ostaşi poloni au căzut. Poate că armata polonă ar fi fost distrusă complet dacă nu intervenea pîrcălabul Manoil cu trupele sale, anunţat despre mărimea dezastrului de către soldaţii scăpaţi din măcel [2]).

Din intervenţia salvatoare a lui Manoil, Dlugosz scoate o victorie polonă, deoarece - după el - pîrcălabul ar fi urmărit pe Moldoveni timp de patru zile, iar a cincea zi, încărcat de prăzi, s'a reintors la armata polonă [3]), care nu ştim ce făcea şi nici în ce situaţie era. Sigur este că datorită intervenţiei lui Manoil, resturile armatei polone s'au putut retrage în grabă [4]). Bogdan II - credem noi - i-a urmărit îndeaproape, distrugînd grupele răzleţe şi luînd prizonieri pe toţi soldaţii răzleţiţi din timpul luptei.

După această luptă Bogdan II a rămas stăpînul nediscutat al întregii Moldove. Mulţi dintre comandanţii armatei polone au rămas pe cîmpul de luptă. Intre aceştia au fost: Petru Odrovasz, mare demnitar al coroanei, Nicolae Porava, Mihai Buceaţchi, Nicolae Klusz, Ion Niezwoievski, Stanislau Davidowski, Adam Cavalerul, Ianuş Gameik din Lemberg [5]). Ioan Odrowasz, arhiepiscopul Lembergului, auzind despre moartea fratelui său Petru, de supărare, s'a îmbolnăvit şi chiar a murit [6]).

Dlugosz încearcă să micşoreze proporţiile dezastrului, dar rezultatul luptei arată contrariul. Dacă n'ar fi fost trădarea secretarului lui Bogdan II, intervenţia energică a pîrcălabului Manol şi lipsa unei cavalerii moldoveneşti, care să fi putut urmări armata polonă respinsă, dezastrul pentru corpul expediţionar polon ar fi fost complet.

După această luptă, cît timp a domnit Bogdan II Vodă, Polonii n'au îndrăznit să mai intervie pentru Alexăndrel. In Moldova, în timpul domniei lui Bogdan II, a răsărit zorile noui, ale altei vieţi, de adevărată libertate şi independenţă. Sosise vremea ca

1) *Ibidem*, V. Pârvan, *o. c.*, pp. 50-1.
2) Dlugosz, *l. c.*; I. Minea, *o. c.*, p. 42; V. Pârvan, *o. c.*, p. 48.
3) Dlugosz, col. 63; I. Minea, *l. c.*, V. Pârvan. *l. c.*
4) Dlugosz, *o. c*, col. 64.
5) *Ibidem* şi V. Pârvan, *o. c.*, pp. 50-1.
6) Dlugosz, *l. c.*

țara să se bucure de liniște deplină, avînd la conducere un domn capabil și viteaz.

Infrîngerea polonă nu înseamnă triumful supremației ungurești în Moldova, în paguba celei polone, ci triumful libertății și independenții moldovenești, deoarece lupta dela Crasna a fost cîștigată numai de Moldoveni, fără niciun ajutor unguresc [1]). Bogdan II Vodă era un om chibzuit, cu mult bun simț, format în nevoi, umblat printre străini. Inainte de a fi domn a învățat meseria armelor și diplomația. După lupta dela Crasna Bogdan II Vodă n'a mai dorit prietenia polonă, aceștia însă voiau să se împace cu el, deși anturajul lui Alexăndrel Vodă se opunea.

Nu putem cunoaște în detalii activitatea internă a lui Bogdan II Vodă deoarece ni s'au păstrat puține documente dela el.

Știm că începînd din timpul domniei lui Petru II se constată în Moldova o ascensiune a elementului călugăresc, datorită faptului că lumea avută se interesa îndeaproape de vechile ctitorii ale țării, dăruindu-le cu mari averi. Tot odată domnii le-au acordat privilegii peste privilegii. Pare să fi fost o psihoză specifică a unei lumi, care se credea încărcată de prea multe păcate și care credea că făcînd danii și acordînd privilegii mînăstirilor va fi absolvită De asemenea, în timpul domniei amintite a lui Alexăndrel Vodă lumea s'a interesat mult de biserică, astfel că și Bogdan II Vodă, a trebuit să meargă pe același drum.

Avem dela Bogdan II Vodă un document din 23 Ianuarie 1450, primul său document intern, care ni s'a păstrat într'o copie din 1761, emis pentru mînăstirea Neamțului. Prin el domnul a întărit mînăstirii o danie pe care i-o făcuse boerii Șteful și Mîndrea, feciorii lui Fumu [2]). Am putea crede că Mîndrea și Șteful sunt feciorii lui Giurgiu Jumătate, pomeniți în multe documente pe care le-am citat și că numele de Fumu ar fi adevăratul nume al tatălui lor, Jumătate fiind porecla familiei [3]).

Următorul document intern dela Bogdan II Vodă e de abia din 10 Ianuarie 1451 [4]), deci, putem presupune că în tot acest timp cancelaria domnească a lucrat foarte puțin, afacerile interne trecînd pe al doilea plan, preocupările externe și pregătirile de apărare contra iminentului atac polon, care se pregătea, predominînd.

1) Vezi însă I. Ursu, *o. c.*, p. 73
2) M. Costăchescu, *o. c.*, p. 396.
3) *Ibidem.*
4) *Ibidem*, p. 397.

Documentul din 10 Ianuarie se ocupă de casele din Suceava ale mînăstirii Moldoviţa dăruite ei tocmai din 1448 de armeanul Comîrzan şi de soţia sa Stana, ambii trecuţi probabil la ortodoxism [1]). Şi acest document ni s'a păstrat în regest.

La 14 Iulie 1451 Bogdan II Vodă dăruia pe boerul Zancea cu un număr de sate şi nişte ţigani. Documentul ni s'a păstrat într'o traducere din 2 Iulie 1762 [2]).

La 31 Iulie 1451 Bogdan II Vodă se afla în Roman de unde a întărit mînăstirii Neamţului stăpînirea peste doui tătari robi, care-i fuseseră dăruiţi de fraţii săi Ştefan II şi Petru II [3]). Lîngă Bogdan II, la această dată se aflau, pe lîngă fiul său Ştefan şi următorii boeri: Bratul, Oţel, vornicul Dragomir, Vană Pîntece, vistiernicul Onicică, postelnicul Ciopei şi logofătul Petru [4]). Nu ne putem explica de ce erau atît de puţini boeri lîngă domn la această dată. Pentru mînăstirea Moldoviţa mai avea un document dela Bogdan II Vodă, din 13 Septemvrie 1451, dată la care domnul se afla în Suceava [5]). Acuma Bogdan II şi-a luat angajamentul de a da în fiecare an mînăstirii cîte zece vase de vin, fie că va fi sau nu va fi rod. Dania era temporară, fiind limitată numai pe timpul vieţii sale. Nu s'a gîndit să treacă aceste obligaţii asupra urmaşilor săi [6]).

Dintre oamenii care pot fi consideraţi ca susţinători ai lui Bogdan II Vodă amintim pe un oarecare Colţea, căruia la 3 Aprilie i-a întărit stăpînirea peste satul Micleşti [7]), Dragoş Albescu şi fratele lui Petru, cărora, la 10 Iulie acelaşi an, le întărise stăpînirea peste satul Albeşti şi Jamenii (Geamenii) [8]), cum şi Pătru Durnea, stăpînul unui loc de prisacă în pustie, pe Sacovăţ, peste un loc de moară în matca Sacovăţului şi un hlabnic [9]), azi satul Runcu din comuna Ţibana judeţul Vaslui [10]). Acest document a fost dat în Suceava la 17 Octomvrie 1451 [11]) şi a provocat dis-

1) *Ibidem.*
2) Damian P. Bogdan, *Acte moldoveneşti din anii 1425-1532*, pp 44-.
3) M. Costăchescu, *o. c.*, p. 400.
4) *Ibidem.*
5) *Ibidem*, p. 401.
6) *Ibidem.*
7) *Ibidem*, p. 398.
8) *Ibidem*, pp. 398-9.
9) *Ibidem*, pp. 402 3.
10) *Ibidem*, p. 405.
11) *Ibidem*, p. 403.

cuţii în istoriografia română. Discuţiile se datoresc faptului că în Letopisețul dela Bistriţa e scris că Bogdan II a fost ucis in ziua de 16 Octomvrie acelaşi an, iar piatra de pe momentul lui are data de 15 Octomvrie.

Prelungirea domniei lui Bogdan II Vodă periclita întreaga poziţie cîştigată de regatul polon în decurs de atitea dcenii, poziţie de care depindea situaţia economică a regatului. O bună parte din lumea polonă cerea ca această situaţie să fie clarificată. Se căuta recîştigarea terenului pierdut printr'o operaţie militară de proporţii, în care să fie angajată toată forţa regatului.

In timpul domniei lui Bogdan II Vodă se pare că legăturile comerciale cu Polonia au fost în mare parte întrerupte sau au avut mult de suferit. Nicio ştire contemporană nu lasă să se întrevadă continuarea legăturilor comerciale din vremea lu Alexăndrel Vodă. Ba mai mult încă, Dlugosz vorbeşte de prădăciuni făcute de Bogdan II Vodă în regiunile de lingă graniţa Poloniei, care erau considerate ca ale familiei lui Ilie Vodă. Cercurile financiare din Moldova şi din Polonia au trebuit să se înţeleagă pentru a duce o acţiune comună al cărei rezultat să fie curmarea unei asemenea situaţii. Cel care a condus întreaga opoziţie boerească, partida legitimistă şi cercurile interesate de menţinerea vechilor legături comerciale cu Polonia, a fost logofătul Mihu, om activ şi interesat personal de schimbare politicei ţării, deoarece menţinerea ei pe drumul impus de Bogdan II îi aducea grave prejudicii băneşti.

Principalii susţinători ai domniei lui Alexăndrel Vodă au fost pîrcălabul Manoil, om energic şi foarte bun ostaş, apoi Hudici, Braevici şi logofătul Mihul [1]), toţi polonofili convinşi. Aceştia îl considerau pe Bogdan II ca un uzurpator. Datorită lor, cum şi victoriei dela Crasna, Bogdan II n'a putut găsi în Polonia oameni cu care să se înţeleagă. Boerii amintiţi erau în Polonia şi mai aveau lingă ei un alt grup compus din Vitolt, Şandru, Danovici şi Dieniş [2]). Toţi formau un grup numeros, care trebue să fi avut şi susţinători în ţară. Nu ştim dacă Bogdan II se interesa de situaţia şi de activitatea lor. Dacă va mai fi încercat vreo înţelegere cu Polonii evident că aceştia au căutat să nu reuşească.

1) Dlugosz, *o. c.*, libr. XIII, col. 73.

2) M. Costăchescu, *o. c.*, p. 802; Vezi şi V. Pârvan, *o. c.*, pp. 55-6, care vorbeşte despre becisnicia înaintaşilor lui Bogdan II. Din expunerea de pînă acum s'a văzut că becisnic n'a fost decît Alexăndrel, dar nici lui nu i se poate atribui acest epitet fiind un copil.

In majoritatea lor, Moldovenii susţineau pe Bogdan II, îl iubeau pentru îndrăzneala lui, îl considerau ca un erou. Polonii şi partizanii lui Alexăndrel Vodă ştiau aceasta şi de aceea, au pus la cale un complot. S'au interesat de viaţa obişnuită a domnului, de planurile şi de deplasările lui. Au mai căutat şi un executor, căci ei se temeau să intre în ţară. Executorul, a fost găsit în persoana altui fiu al lui Alexandru cel Bun, nerecunoscut de acesta. Numele lui era tot Petru, iar viaţa lui ne este pînă la punerea la cale a uciderii lui Bogdan II Vodă, total necunoscută, fiind înconjurată de o tăcere inexplicabilă.

Boerii pribegi suferau fiindcă Bogdan II Vodă le confiscase averile [1]). Ei militau pentru răsturnarea lui, înainte ca anumite cercuri polone, care doreau o înţelegere cu domnul Moldovei, să poată fi ascultate. Din expunerea lui Dlugosz se constată că în regatul polon existau anumite cercuri influente, care în cursul anului 1451 au cerut să se ajungă la o înţelegere cu Bogdan II Vodă. Polonii s'ar fi mulţumit acuma cu condiţiile păcii dela Lipovăţ-Crasna, urmînd ca în tot timpul cît avea să administreze Bogdan II, Moldova să plătească regatului 50.000 de florini [2]). Cercurile oficiale polone se plictisiseră de rugăminţile continui ale familiei lui Alexăndrel, ale mamei sale Maria şi ale boerilor săi refugiaţi cu dînsul în Polonia [3]).

Opinia publică polonă era contra unei intervenţii armate în Moldova, care le înghiţise oşti atît de frumoase în frunte cu cei mai de seamă comandanţi ale lor. De aceea, doreau ca să ajungă la o înţelegere. Regele Poloniei promisese lui Alexăndrel Vodă şi anturajului său că va interveni în Moldova, dar dieta dela Parczow, ţinută în ziua de 28 Septemvrie 1451, l-a oprit pe rege de a face acest pas. Cei doui delegaţi ai pribegilor, care aşteptau rezultatul discuţiilor din dietă, s'au înapoiat amărîţi. Ce a putut face atunci regele polon, legat de această hotărîre a dietei [4]) ? Fiind poate informat că Bogdan II se pregătea să-i atace pe pribegi şi pe

1) Dlugosz, *o. c.*, col. 73; V. Pârvan, *o. c.*, p. 56; I. Minea, *o. c.*, p. 42.

2) *Ibidem.*

3) *Ibidem.*

4) *Ibidem*; Vezi şi Hurmuzaki-Densusianu, t. II_2, p. 10, Nr. VI. Senatorii din Cracovia scriau colegilor lor din căpitănatul Rusiei „Terrarum Rusiae", că au fost convocaţi de rege pentru a delibera asupra măsurilor de apărare contra Tătarilor. Trebuiau să mai hotărască asupra căror inamici să trimită trupele. Intre aceştia erau citaţi şi Moldovenii.

Alexăndrel [1]), a însărcinat pe Andrei Odrowasz, căpitanul Lembergului ca să-i apere. Numai astfel ne explicăm noi această însărcinare specială primită de căpitanul Lembergului.

Majoritatea membrilor dietei din Parczow, din 28 Septemvrie, n'au voit să audă de o intervenţie armată în Moldova, fiind sătui de sacrificiile făcute de regat cu susţinerea lui Alexăndrel. Ei au recomandat regelui să înceapă de urgenţă tratative cu Bogdan II. Chiar dieta a delegat pe Ioan de Cziczow, căpitanul Cracoviei, Petru de Schamotnil, castelanul de Posnania şi pe Predzbor de Konyeczpolye ca să încerce o înţelegere între Bogdan II Vodă şi emigranţi [2]). Delegaţia dietei a plecat spre Moldova [3]). Intervenţiile refugiaţilor moldoveni pe lîngă rege au fost continuui. Dlugosz aminteşte că în timp ce regele se afla, în ziua de 23 August, la Szambor unde stătea şi doamna Maria - probabil împreună cu fiul ei - l-au rugat cu toţii din nou să intervină contra lui Bogdan II. Regele i-a refuzat, dar le-a spus că va face ce va hotărî dieta din Parczow. Am văzut însă ce hotărîri a luat această dietă.

In timp ce lumea, interesată de reluarea legăturilor cu Moldova, aştepta o pace, delegaţii dietei şi ai regelui Poloniei, ajunşi la Cameniţa, au aflat despre asasinarea lui Bogdan II de către un oarecare Petru, care se înţelesese cu Alexăndrel că să impartă ţara în două [4]). Explicaţia e următoarea: Alexăndrel Vodă şi anturajul lui de pribegi, cum şi anumite cercuri polone, văzînd că oficialitatea şi dieta se opun cu energie reeditării unei noui campanii în Moldova, s'au înţeles cu acest Petru, care prin oameni plătiţi a urmărit deplasările lui Bogdan II Vodă prin ţară şi cînd au avut ocazie favorabilă l-au atacat.

„După doi ani a domniei lui Bogdan Vodă, scrie la letopiseţul cel moldovenesc că au venit fără veste Petru Vodă, ce l-au poreclit Aron, şi au aflat pe Bogdan Vodă la sat la Răusăni, din jos de tîrgul Sucevei, şi l-au lovit Vineri în revărsatul zorilor, Octomvrie în 16 zile, şi acolo i-au tăiat capul lui Bogdan Vodă" [5]).

1) *Ibidem*, p. 11, Nr. VII. Senatorii dietei Rusiei au răspuns colegilor lor că ei nu vor putea lua parte la adunare deoarece sunt sărăciţi şi atacaţi continuu de Tătari şi Români.

2) Dlugosz, *o. c.*, col. 80; I. Minea, *l. c.*; V. Pârvan, *l. c.*

3) Dlugosz, *o. c*, col. 73.

4) I. Minea, *o. c.*, p. 43.

5) *Cronica lui Ureche* p. 41; *Letopiseţul dela Bistriţa*, p. 51. Vezi discuţiile în I. Minea, *Din istoria culturii romîneşti*, I, Iaşi 1933, p. 67. E foarte

Dlugosz rămîne pentru aceste evenimente isvorul cel mai detailat. Iată cum prezintă el împrejurările în care a fost ucis Bogdan II. In acel timp, un oarecare Petru, care afirma că are drept să fie domn în Moldova, s'a înţeles cu Alexandru ca să împartă între ei totul la egal. Aflînd că Bogdan, care fusese invitat „într'un sat al unui unchiu după mamă al aceluiaşi Petru, era ameţit de vin, sosind spre sfîrşit de noapte numai cu 200 de Moldoveni, a înşelat străjile lui Bogdan şi prinzînd pe Bogdan i-au tăiat capul" [1]). Dlugosz nu precizează data în care a fost ucis Bogdan II. Arată numai că delegaţii, care trebuiau să ducă tratative cu dînsul se aflau atunci la Cameniţa [2]). D-l M. Costăchescu crede că acel „germanus avunculus eiusdem Petri", la care a fost ucis Bogdan II, ar fi fost Bratul, fratele doamnei Marina şi unchiul lui Petru [3]).

In 1938, d-l Victor Brătulescu a publicat o parte a inscripţiei de pe piatra de mormînt a lui Bogdan II [4]). Dăm cuprinsul inscripţiei care în traducere e următorul: „Aceasta este groapa robului lui Dumnezeu, Bogdan Vodă, tatăl...., Octomvrie 15". Forma literelor şi ornamentaţia pietrii ne arată, indiscutabil, că a fost făcută în vremea lui Ştefan cel Mare, deci avem de a face cu piatra pusă pe mormîntul lui Bogdan de însuşi fiul său. Inscripţia aceasta poate fi socotită revelatoare [5]). Această piatră a fost găsită „în satul Săcueni, azi dispărut şi confundat în satul Drăguşăni din judeţul Baia", deasupra unui mormînt violat în care s'au găsit oseminte [6]). Din datele de pe piatra mormîntală putem şti precis că Bogdan II a fost asasinat Vineri 15 Octomvrie 1451 [7]). Rămîne însă documentul din 17 Octomvrie acelaşi an, emis din cancelaria lui Bogdan II. In privinţa aceasta credem că explicaţia dată de V. Pârvan e cea mai apropiată de adevăr [8]). Bogdan II a dat

---

greu de admis, cum susţine G. Pascu, în *Letopisețul moldovenesc*, Iaşi 1938, p. 45, că Bogdan II a fost asasinat la 16 Decemv. 1451. Vom arăta mai jos motivele pentru care nu se poate admite această dată.

1) Dlugosz, *o. c.*, col. 80-1.

2) *Ibidem.*

3) M. Costăchescu, *Documente moldoveneşti de la Ştefan cel Mare*, Iaşi, 1933, p. 10, nota 1.

4) *Pietrele mormîntale dela Muzeul din Fălticeni*, în *Buletinul Comisei Monumentelor Istorice*, a XXXI, fasc. 95, pp. 38-9.

5) I. Minea, *Sfîrşitul lui Bogdan II Vodă. In legătură cu o inscripţie recent descoperită*, în *Insemnări Ieşene*, a. V., vol. XVI, p. 115.

6) *Ibidem.*

7) *Ibidem*, p. 117.

8) V. Pârvan. *o. c.*, p. 59.

hotărîrea înainte de a pleca la Reuseni, iar pisarul l-a terminat de transcris de abia în ziua de 17 Octomvrie, cînd poate la Suceava nu se auzise de asasinarea domnului.

Dar, inscripţia găsită la Săcueni - Drăguşeni, jud. Baia, pune în discuţie locul unde a fost înmormîntat Bogdan II. Acest sat se află cam la 10 km. de Răuseni. Se poate presupune că rămăşiţele pămînteşti ale lui Bogdan II Vodă au fost aduse de un credincios al său, sau chiar de vre-o rudă proprietară a acestui sat, şi înhumate în biserica de acolo [1]. D-l prof. M. Costăchescu presupune că stăpînul satului Săcueni era Ioachim Săcuianul ...care ar fi fost frate cu Ştefan cel Mare, explicînd astfel de ce s'a găsit piatra de mormînt a lui Bogdan II în ruinata biserică din Săcueni [2]. Ştefan cel Mare, ajuns domn, i-a pus inscripţia, gîndindu-se că poate mai tîrziu, după ce a ridicat biserica din Răuseni, să transporte acolo osemintele părintelui său. N'a avut timp să-şi îndeplinească pioasa intenţie, căci la Reuseni nu se află un mormînt al lui Bogdan II, deoarece biserica începută de marele voevod a fost terminată de abia la 18 Septemvrie 1504 [3].

Amestecul acelei rude a lui Bogdan II este evident, domnul căzînd victimă a încrederii sale în omenia unei gazde, care va fi privit, la lumina neclară a zilei şi a torţelor, decapitarea unui domn, cu excepţionale calităţi. S'a reuşit astfel să se arunce ţara în noui războaie interne. Acest unchiu după mamă a lui Petru III Aron era prin urmare proprietarul satului Reuseni, la 15 Octomvrie 1451. Numele acestui sat vine dela fostul boer Ravas, deci un maramureşan [4] Inainte de 12 Mai 1425, satul lui Ravas de lîngă Suceava era al boerului Strovici şi a revenit familiei domnitoare în urma unui schimb [5]. Noi credem că Alexandru cel Bun a făcut danie acest sat femeiei dela care a avut pe al doilea fiu cu numele de Petru, adică pe viitorul Petru III Aron. Ştefan cel Mare, cînd a ajuns domn, a distrus familia lui Petru Aron, i-a confiscat moşiile, iar satul Răuseni l-a dăruit unui boer al său [6].

---

1) I. Minea, *o. c.*, p. 116

2) M Costăchescu, *Documente Moldoveneşti de la Ştefăniţă Voevod* (1517-1527), Iaşi 1943, p. 133.

3) *Ibidem*, p. 119; E. Kozak, *Die Inschriften aus der Bucovina*, I, Wien 1903, p 117-8

4) I. Minea, *o. c.*, p. 118.

5) M. Costăchescu, *Documente moldoveneşti dinainte de Ştefan cel Mare*, t. I, pp. 173-4.

6) I. Minea, *l. c.*

Prin uciderea lui Bogdan II Vodă Moldova a fost oprită, pentru cîtva timp, din mersul ei spre o independenţă reală, iar prestigiul moral al dinastiei a scăzut mult, putînd fi socotită de oricine ca o bandă de asasini.

Cu moartea lui Bogdan II a dispărut cel mai hotărît, mai capabil şi mai viteaz adversar al Poloniei, omul neînfrînt niciodată de oştile polone, din care cauză oficialitatea şi cercurile comerciale polone i-au dorit împăcarea [1]), l'au invitat la discuţii, dorindu-i colaborarea, trecind peste orice legături de familie ale curţii regale. Ioan Corvin şi întreg anturajul lui l-au respectat într'atîta, încît n'a cerut nimic înjositor Moldovei. Tratatele încheiate între dînşii sunt tratate de reciprocitate desăvîrşită. Tot ce putem spune e că Moldova n'avea noroc să fie condusă de oameni capabili.

In timpul lui Bogdan II Vodă Moldova nu s'a putut bucura de linişte, de pace, de prosperitate [2]), deoarece el a fost silit să fie totdeauna gata de luptă cu regatul polon, angajînd astfel întreaga forţă. Starea economică a ţării în timpul domniei lui Bogdan II Vodă a avut de suferit, deoarece relaţiile comerciale cu Liovul şi cu restul Poloniei n'au fost cele normale. Ca o compensare, Bogdan a promovat legăturile comerciale cu Transilvania şi cu Ţara-Românească, atîta cît au îndrăznit negustorii să se aventureze într'o ţară frămîntată de războaie.

După moartea lui Bogdan II Vodă, în Moldova, se revine la situaţia dinainte de lupta dela Tămăşeni, deoarece crima n'a fost săvîrşită pentru Alexăndrel, cu a cărui neştiinţă şi tinereţe se jucau boerii din jurul lui [3]), ci pentru noul Petru.

---

1) N. Iorga, *Istoria Românilor*, t. IV, p. 108.
2) V. Pârvan, *o. c.*, p. 60.
3) Vezi însă acelaşi, *o. c.*, pp. 61-2.

CAP. XX

Noui lupte pentru tronul Moldovei. Petru III Aron și Alexăndrel Vodă

Crima dela Reuseni din 15 Octomvrie 1451 a adus doui domni pe tronul Moldovei, pe Alexăndrel și pe Petru III Aron. Ambii lipsiți de morală, omenie și popularitate, urmărind doar interesele proprii și ale anturajelor lor.

In țară se știea prea puțin de noul Petru Vodă a cărui existență fusese ignorată de aproape toată lumea. Drama familiei lui Alexandru cel Bun, în continuă desfășurare, s'a sfirșit doar atunci cînd ultimul lui fecior a terminat sub barda călăului. De abia atunci avea să se isprăvească și cu sbuciumul unei țări întregi, care se trudea pentru ei și le răbda nenorocitele pretenții. Anumite cercuri interesate au tocmit mîni criminale, care au pus capăt vieții unor domni de mare capacitate politică, Ștefan II, Bogdan II, domni care nici odată n'au mers să se închine vreunui vecin suveran, care a purtat grijă de nevoile țării și au luptat cu toate mijloacele ca s'o mențină independentă și stăpînă pe destinele ei.

Sunt prea puține știrile pe care le avem asupra originii lui Petru III Aron. Vechile izvoare de istorie moldovenească nu pomenesc nimic despre familia lui. Dintre isvoarele străine, Bielski afirmă că Petru era bastard „al răposatului Alexandru Voevod" [1]). Insuși Petru Aron, în privilegiile comerciale acordate Brașovenilor și Liovenilor, la 2 Iunie 1455 și 15 Ianuarie 1456 arătă că a fost frate cu Ilie, Ștefan și Petru, înaintașii lui pe tronul Moldovei [2]),

1) G. I. Năstase, *Istoria moldovenească din Kronika Polska a lui Bielski*, în *Cercetări Istorice*, I, 1925, p. 121.

2) M. Costăchescu, *o. c.*, t. II, pp. 771-2, 777.

iar în documentul omagial din 29 Iunie 1456 numeşte pe Alexandru cel Bun ca părintele său [1]).

Cînd a auzit Alexăndrel Vodă despre moartea lui Bogdan II, a intrat în ţară cu partizanii săi. Nu se pregătiseră, nu luaseră nici o măsură de precauţie. Astfel au ajuns pînă la Suceava. Ucigaşul Petru Aron, care mai înainte se oferise ca să împartă ţara cu Alexăndrel - după informaţiile lui Dlugosz - n'a ţinut seamă de înţelegerea avută şi a încercat să-i pregătească o soartă asemănătoare cu a fostului domn Bogdan II. Inştiinţat de boerii săi, care o luaseră înainte pentru a-şi vedea conacele şi moşiile, Alexăndrel Vodă a trebuit să facă repede calea întoarsă în Polonia [2]). Se pare chiar că a fost urmărit în deaproape de trupele lui Petru III Aron şi n'a scăpat decît datorită detaşamentului polon care-l însoţea şi care i-a acoperit retragerea [3]).

Dlugosz susţine că aceste evenimente s'au întîmplat iarna, iar Petru III Aron s'ar fi retras în interiorul ţării [4]). Numai Cetatea Albă, apărată de un pîrcălab credincios lui Alexăndrel n'a deschis porţile ucigaşului de la Reuseni. Deasemenea Cetatea Neamţului a fost ocupată de oamenii lui Alexăndrel [5]).

Credem că Alexăndrel Vodă a intrat în ţară pe la începutul lunei Noemvrie, după ce a fost înştiinţat despre moartea lui Bogdan II, astfel în Suceava n'a putut ajunge decît pe la jumătatea lunei. Ţinînd seama de greutăţile drumului cum şi de timpul pe care l-a petrecut pe teritoriul ţării, n'a putut să fie din nou în Polonia decît la începutul lunei Decemvrie. Prin urmare era iarnă, deci Dlugosz a fost bine informat.

Polonii erau ferm hotărîţi ca să-l instaleze domn în Moldova pe Alexăndrel Vodă, dar mai hotărît era credinciosul şi energicul pircălab Manoil, care în fruntea detaşamentului său a ajuns pînă la Cetatea Neamţului, pe care a ocupat-o, şi împreună cu Cetatea Albă au început a fi administrate în numele lui Alexăndrel Vodă [6]). Această situaţie a fost posibilă deoarece Petru III Aron n'avea în ţară partizani numeroşi.

1) *Ibidem*, p. 779.

2) Dlugosz, *o. c.*, col. 80; I. Minea, *Informaţiile româneşti ale cronicei lui Dlugosz*, p. 43; V. Pârvan, *o. c.*, p. 65: N. Iorga, *Istoria Românilor*, t. IV, p. 105

3) Dlugosz, *l. c.*, I. Minea, *l. c*; V. Pârvan, *l. c.*,

4) *Ibidem*.

5) *Ibidem*, şi N. Iorga, *l. c.*

6) *Ibidem*.

Văzînd că pierde terenul, fiindu-i dejudecate planurile, Petru Aron a încercat tratative cu Alexăndrel pentru împărţirea ţării, dar a fost refuzat; atunci a trebuit să renunţe la domnie. El nu se putea bucura de sprijinul unei puteri străine contra forţei regatului polon, cum s'a bucurat Petru II şi Bogdan II. Poate că avea legături cu Vladislav II domnul Ţării-Româneşti, care era sprijnit de Turci [1]).

Luptele şi frămîntările politice din Moldova au durat dela 15 Octomvrie 1451 şi pînă la 24 Februarie 1452 [2]), - aceasta din urmă fiind data primului document intern pe care-l avem dela Alexăndrel Vodă, cînd el se găsea la Vaslui. In jurul lui nu se afla, însă, niciun boer de ţară şi nici chiar un logofăt. Documentul a fost redactat şi scris de grămăticul Dobru [3]), probabil originar din Vaslui. Credem că data de 24 Februarie e apropiată de data alungării lui Petru III Aron din Moldova, iar boerii lui Alexăndrel erau pe la moşiile lor. Nu avuseseră timp să se întoarcă lîngă dînsul şi nici nu se înţeleseseră asupra atribuţiilor şi dregătoriilor care reveneau fiecăruia dintre ei. Unii, ca Manoil, în fruntea trupelor, îl căutau pe fugarul Petru Aron, cercetau cetăţile ţării şi le încredinţau unor garnizoane noui. De aceea, credem noi, nici la 12 August 1452, cînd Alexăndrel Vodă se afla tot în Vaslui, nu se găsea în jurul lui decît: vornicul Duma Braevici, pîrcălabul Manoil, pîrcălabul Costea şi fratele său Petru, Ioan Balcean, Costea Orîş şi logofătul Mihul [4]). Nu erau încă prezenţi lîngă domn nici chiar boerii care pribegiseră cu el prin Polonia, ca: Vitolt, Şandru şi Dieniş [5]).

Poziţia internă a noului domn se consolida, mai ales că pentru atragerea boerimei de partea lui luptau şi duceau tratative oameni ca logofătul Mihul şi pîrcălabul Manoil. Cu încetul, boerii ţării s'au strîns în jurul tronului copilandrului voevod. La 7 Septemvrie se hotărîseră ca să treacă de partea lui, pe lîngă boerii amintiţi şi: Lazăr, Lazea Pitic, visternicul Duma şi postelnicul Petrică [6]), iar la 10 Septemvrie 1452, era alături de el postelnicul Ignat şi Ioan Balcean. Acest document s'a păstrat într'un

1) N. Iorga, *o. c.*, p. 106.
2) M. Costăchescu, *o. c.*, p. 407.
3) *Ibidem*.
4) *Ibidem*, p. 760.
5) *Ibidem*, p. 802.
6) *Ibidem*, p. 410.

suret în care nu se pot citi toţi boerii numiţi la darea documentului [1]; iar la 27 Octomvrie veniră alături de ceilalţi şi Stanciul, Oană Pintece, Cozma al Şandrului, stolnicul Tador Vascan, Şendrică Tolocico, Scurtul şi Cozmiţă [2]. Putem considera ca stabilizată intern, la 21 Decemvrie 1452, domnia lui Alexăndrel Vodă. La această dată se aflau în jurul tronului său următorii boeri, care-i asigurau stăpînirea şi garantau siguranţa personală: bătrînul vornic Duma Braevici, energicul, viteazul şi credinciosul pîrcălab Manoil, apoi boerul cu vechiu stagiu de slujbă sub Ilie şi Ştefan II, Stanciu, Costea pîrcălabul, împreună cu fratele său Petru şi Ioan Balcean. Acestora, urmaţi de boerii care l-au susţinut, pe Ştefan II Vodă, ca: Vană Julici, Tador Vascan, Cozma Şandrovici, Tador Moica, Vlaşin, Spătarul Moica, li s'au mai adăogat: Şandru dela Dorohoiu, Giurgiu Găurice, Hodco Creţean, vistiernicul Duma, ceaşnicul Goian, comisul Giurgiu şi logofătul Mihu [3]. Acest mănunchiu de boeri, cu vechi stagii la conducerea trebilor publice sub Ilie Vodă, Ştefan II, Petru II şi chiar Bogdan II, reprezenta elita opiniei publice din Moldova, strînsă în jurul acestui copil. Majoritatea acestor boeri, înainte de toate, urau pe ucigaşul Petru III Aron. Astfel, domnia lui Alexandru II Vodă cel Tînăr sau Alexăndrel – cum îi ziceau contemporanii – se anunţa lipsită de fricţiuni interne. Anturajul lui trebuia să aibă grijă numai de siguranţa personală a lui, de aplanarea certurilor dintre boeri, şi de planurile şi deplasările lui Petru Aron, ascuns undeva, poate prin regiunile tătăreşti, sau în Ţara-Românească, sau poate chiar, pe undeva prin Moldova.

Sfatul bătrînilor boeri a condus cuminte ţara în anul 1452. Din informaţiile pe care le dă Dlugosz aflăm că Alexăndrel Vodă – născut la 17 August 1438 [4] – deci în vîrstă numai de 14 ani neîmpliniţi, s'a alăturat – după dispoziţiile regale – oştirii polone de sub conducerea lui Ioan de Cziczow şi Ioan Tanczilo, respingînd nişte hoarde de Tătari năvălitori [5].

După stabilizarea domniei lui Alexăndrel ţara a început să fie cercetată de negustorii din Polonia, care din cauza războiului

1) Damian P. Bogdan, *o. c.*, pp. 52-3.

2) M. Costăchescu, *o. c.*, p. 422.

3) *Ibidem*, p. 426.

4) *Letopiseţul dela Bistriţa*, p. 50.

5) Dlugosz, *o. c.*, col. 95; I. Minea, *o. c.*, p. 43; V. Pârvan, *o. c.*, p. 69.

polono-tătăresc, și-au îndreptat caravanele cu mărfuri pe vechile drumuri comerciale ale Moldovei, fără a mai aștepta vreun privilegiu nou. S'a revenit la situația de dinaintea domniei lui Bogdan II. Tot în anul 1452, din Vaslui, la 12 August, urmînd sfatul boerilor săi, care doreau relații comerciale cu toți vecinii. Alexăndrel Vodă a reînoit Brașovenilor și negustorilor din Țara-Bîrsei privilegiul comercial avut de aceștia dela Alexandru cel Bun. Le-a acordat „aceiași lege și același drept" atunci cînd aveau să aducă în țară orice fel de marfă. Erau liberi să circule în toată țara, prin cetăți și prin tîrguri [1]). Le-a fixat, odată pentru totdeauna, cît aveau să plătească ca vamă în Suceava, „chiar de ar merge peste mare și iară-și s'ar întoarce în Ungaria cu marfa lor", cum și celelalte vămi. I-a învoit să cumpere din Moldova și le-a fixat taxele vamale pentru vitele cumpărate în Moldova [2]). Din document se observă intenția celor care l-au sfătuit pe domnitor să le acorde acest privilegiu. Dorința lor a fost de a-i ocroti, deoarece au hotărît că dacă s'ar fi găsit între vitele cumpărate și vite furate, îi obliga numai să le restitue fără a plăti vre-o amendă [3]). In neînțelegerile dintre locuitorii țării și Brașoveni judecata avea s'o facă numai domnul. Negustorii erau liberi oricînd să-i ceară intervenția. Dregătorilor domnești li s'a luat dreptul de a-i judeca fără voia lor [4]). Funcționarii domnești, care ar fi încercat să-i „bîntuiască", sau să le ia vămi mai mari decît cele fixate în privilegiu, erau avertizați că îi așteaptă „mare pedeapsă și urgie" [5]). Este greu să putem înțelege evenimentele, care în ciuda vîrstei fragede a lui Alexăndrel Vodă, a unui pretedent mai în vîrstă decît el, care pîndea aproape de granițele țării dorind să schimbe ordinea de lucruri existentă, au fost totuși folositoare țării. De aceea suntem nevoiți să admitem influența și contribuția unor elemente noui, necunoscute nouă astăzi, oricît de în mare, în întreg, în mic sau unilateral am încerca să dăm explicația evoluției statului în această perioadă de timp. Este sigur că toate aceste evenimente și aspirații ale majorității factorilor conducători moldoveni au tins la o unitate de vederi și concepții pentru conducerea statului. S'a încercat, pe toate căile, ca să se ajungă la o înțelegere între

1) M. Costăchescu, *o. c.*, p. 759.
2) *Ibidem*.
3) *Ibidem*, p. 760.
4) *Ibidem*.
5) *Ibidem*.

boerii ţării şi între ocrotitorii copilului domnitor. Tot odată ne putem da seama, din felul cum a fost condus statul în această vreme, că la conducerea lui se găseau oameni pregătiţi, evoluaţi în concepţii, cu atitudini proprii, hotărîte şi în acelaşi timp iubitori de ţară.

Anul 1452 a fost ultimul an al minoratului lui Alexăndrel Vodă, an – am putea susţine – în care el n'a avut niciun amestec în conducerea statului, decît numai că se guverna în numele lui. Sfatul boerilor şi epitropii domneşti au condus statul şi au făcut faţă, onorabil, tuturor cerinţelor publice. La 24 Februarie, mînăstirea Bistriţa a primit document de întărire pentru Botna, cu toate iazurile şi două „năvoade de prins peşte la Dnistru, unde, a fost de demult şi prisaca lor" [1]).

Dela 24 Februarie şi pînă la 9 August nu ni s'a păstrat niciun document, nicio ştire internă asupra domniei lui Alexăndrel Vodă. Credem că în toată această vreme cancelaria domnească n'a putut lucra, domnul trebuind să meargă cu trupele sale în ajutorul armatei polone ajutînd-o să respingă atacul tătărăsc amintit. S'au a avut de dejucat un nou amestec al lui Petru III Aron, care deşi n'avea partizani destui şi nici un sprijin extern de samă, a putut totuşi turbura liniştea ţării în tot acest răstimp? Dar, continuarea domniei lui Alexăndrel Vodă ne arată că avea lîngă dînsul toţi factorii determinanţi, care l'au sprijinit cu toate puterile, asigurînd raporturi politice şi economice normale cu Polonia, de pe urma cărora aveau atîtea foloase.

Evident că pretenţiile lui Petru III Aron n'au putut fi atît de uşor dejucate, Poate că se afla pe undeva prin ţara de sus explicîndu-ne astfel de ce Alexăndrel Vodă şi curtea sa rezidau în Vaslui şi nu în Suceava. Tot lui Petru III Aron credem că se datoreşte faptul lipsei boerilor celor mai credincioşi de lîngă Alexăndrel Vodă. Poate ei erau plecaţi în urmărirea pretendentului, care nu putea fi decît pe undeva prin ţară deoarece în Transilvania nu putea avea nici un susţinător, fiindcă aici Bogdan II Vodă avusese mulţi cunoscuţi. De asemenea ar fi fost posibil ca în vremea aceasta să se fi aflat aici Ştefan, fiul lui Bogdan II viitorul domn.

Documentul următor, păstrat într'un regest, cu data de 9 August, nu ne dă nici o informaţie asupra politicii interne [2]).

---

1) *Ibidem*, p. 407.

2) *Ibidem*, p. 409.

La 7 Septemvrie, putem admite că Alexăndrel Vodă ajunsese stăpîn al întregii țări, datorită priceperii și vitejiei boerilor săi. La această dată a emis primul act, care ni s'a păstrat dela dînsul, din Suceava [1]).

In 1452 țara a fost guvernată de mama lui Alexăndrel și de boerii epitropi, care au trebuit să-și răsplătească partizanii. Afară de documentul citat, din 7 Septemvrie, restul documentelor din anul 1452 au fost documente de danie și de întărire a vechilor stăpîniri, date numai boerilor, mînăstirile fiind lăsate de o parte.

Intre boerii care s'au grăbit la mila domnească a fost și Ignat postelnicul. Boer prea puțin cunoscut - fost stolnic - dar foarte bogat, după cum se vede din documentul cu data de 10 Septemvrie, prin care i s'a întărit stăpînirea peste cele 22 de sate și seliști [2]). Alte informații relative la domnia lui Alexăndrel Vodă nu putem avea din acest document deoarece ni s'a păstrat într'un suret din sec. XVIII.

Următorul document e din 27 Octomvrie și a fost dat pentru logofătul Mihul [3]), unul din stîlpii domniei sale, împreună cu pîrcălabul Manoil și vornicul Duma Braevici. La această dată Mihul a cumpărat trei sate la granița moldo-polonă [4]). Numărul boerilor care i-au întărit această cumpărătură, pentru a cărei revizuire se pusese o zavescă de 50 grivne de argint [5]), e foarte mic. De aceea sunt pomeniți prezenți la darea documentului și pisarii Toader Prodan, Dobru, Crîstea și Vulpaș [6]).

Domnind liniștea internă, iar de peste granițe neivindu-se niciun sprijinitor pentru pretendentul Petru Voevod, boerii și negustorii și-au putut vedea liniștiți de afaceri, iar țăranii și-au putut lucra în pace pămînturile. Se părea că s'au întors vremurile, nu de mult apuse, pe care toată lumea le dorea.

Următoarele documente dela Alexăndrel Vodă le avem aproape la două luni distanță, adică din 21 Decemvrie. Din această zi ni s'au păstrat două documente. Unul, de întărire, a fost dat lui Oană Cîndescul, sau Cîndea [7]). Acest document a fost în-

1) *Ibidem*, p. 410
2) *Ibidem*, pp. 412-3; Vezi și Damian P. Bogdan, *o. c.*, pp. 52-3.
3) M. Costăchescu, *o. c.*, p. 421.
4) *Ibidem*, p. 422.
5) *Ibidem*.
6) M. Costăchescu, *l. c.*
7) *Ibidem*, pp. 425-6.

tărit de 22 mari boeri [1]), cel mai mare număr de boeri care au întărit un asemenea document în vremea domniei lui Alexăndrel Vodă pînă la această dată. Documentul următor, care are aceeaşi dată de emisiune, a fost întărit de 23 boeri [2]), şi a fost dat fiilor lui Şandru dela Iucaş, Trişor şi Tador [3]), urmaşii unei vechi familii, aşezată prin părţile Neamţului. Bunicul lor a trăit cam pe la anul 1400 [4]).

In ambele documente, afară de boerii amintiţi pînă acuma, apare un oarecare Ioan Stolnicul [5]). Ni s'a păstrat, într'o copie tîrzie, un document din anul 1452, fără dată de lună şi zi. Documentul este important pentru faptul că e primul prin care s'a făcut o danie unui boer. Beneficiarul daniei a fost Giurgiu Mîjatco. Dacă documentul a fost rezumat cum se cade, în dania făcută a avut un oarecare amestec un boer din sfatul domnesc, anume Vlaşin. El ar fi avut pretenţii asupra satului Drăgăneşti de pe Cracău, dăruit lui Giurgiu. Vlaşin a pierdut şi s'a pus o zavescă de 100 de zloţi pentru o eventuală redeschidere a procesului [6]).

N'ar fi exclus ca această sentinţă să-l fi supărat pe Vlaşin, care n'a mai fost amintit în documentele domniei lui Alexăndrel Vodă decît o singură dată în 1453.

Incepînd cu anul 1453 Alexăndrel Vodă a început să se amestece în trebile publice, fiind anul majoratului său, încurcînd astfel planurile epitropilor şi boerilor săi. Va face acte de autoritate, zdruncinîndu-şi singur poziţia.

Uneltirile lui Petru III Aron n'au avut nici un rezultat în anul 1453. Marea boerime, ai cărei reprezentanţi i-am văzut în jurul lui Alexăndrel Vodă, a avut grijă să-l ocrotească, fiindcă ei mai stăpîneau în numele lui şi nu doreau să de conducerea din mînă unui domn nou, oricîte promisiuni le va fi făcut.

Stareţii marilor mînăstiri ale ţării, cînd au văzut că Alexăndrel Vodă se menţine pe tronul ţării şi că trece în al doilea an de domnie, după obiceiu, au solicitat documentele de întărire pentru vechile danii.

Chiar în ziua anului nou 1453, domnul a dat mînăstirii

1) *Ibidem*, p. 426.
2) *Ibidem*, p. 432.
3) *Ibidem*.
4) *Ibidem*, pp. 436-7.
5) *Ibidem*, p. 432.
6) *Ibidem*, pp. 437-8.

Moldovița un document prin care o scutea de vamă pentru peștele, sarea și mierea pe care trebuia să le aducă din alte părți [1]. I-a urmat, la 22 Ianuarie, mînăstirea Neamțului, care a căpătat un document solemn, întăritor al stăpînirii ei peste mai multe sălașe de țigani, ai căror bunici fuseseră dăruiți mînăstirii de Ilie Vodă [2].

Peste patru zile a urmat la rindul milei domnești (26 Ianuarie) mînăstirea Pobrata. Mînăstirea a primit dreptul de a lua toată ceara din Tîrgul Frumos și din Cotnari, sau șase vase cu vin din deseatina domnească dela Hîrlău [3]. Alexandru II Vodă a hotărît, după ce a întrebat pe șoltuzul și pe pîrgarii de Baia, ca mînăstirea să ia din morile orașului, anual, cîte douăsprezece „coloade" de orz și patru „coloade" de griu, „fără zăbavă". Dacă dregătorii orașului Baia n'aveau să respecte aceste obligații, atunci aveau să fie amendați cu 60 ruble de argint [4].

Atenția lui Alexandru II Vodă față de mînăstirea Pobrata a fost deosebită. I-a dăruit „poiana lui Ureacle", trei tătari cu sălașele și averea lor, moara din Toplița, o pustie în pîrăul Iezerului, ca să-și facă heleșteu, văratec și sat [5]. Dania a completat-o cu doi țigani, un tătar cu sălașul lui, cu „două pirae la obîrșia cîmpului ce cade în Bahlui", ca să-și așeze moară și cu încă un loc de moară în gura Teliței [6]. O asemenea danie și un asemenea document nu se putea da decît sub influența unui puternic anturaj bisericesc, sau al unor oameni domnești cu legături multe în lumea călugărilor din această mînăstire. Influența elementelor reprezentative ale bisericii va crește, ajungîndu-se, ceva mai tirziu, pînă acolo încît au fost numiți în fruntea sfatului domnesc capul bisericii și unii egumeni. Anul 1453, poate fi socotit ca anul din care elementele clericale au început să se amestece în viața publică. Pretențiile clerului au fost satisfăcute total de urmașul lui Alexandru II Vodă, de Petru III Aron, care le dorea sprijinul. Avem de a face cu înrădăcinarea unui obiceiu nou.

Tot în Ianuarie 1453 starețul și soborul mînăstirii Moldovița, au cerut domnului un document de întărire, pe timpul vieții lui, cum avuseseră și dela Bogdan II Vodă, ca mînăstirea să primească

1) *Ibidem*, p. 441.
2) *Ibidem*, pp. 442-3.
3) *Ibidem*, pp. 445-6.
4) *Ibidem*, p. 446.
5) *Ibidem*, p. 445.
6) *Ibidem*.

cele douăsprezece vase de vin din desetina domnească [1]). Aceasta poate fi considerată ca o danie personală a lui Alexandru II cum fusese şi a lui Bogdan II. Alexandru II Vodă a reintărit mînăstirii Moldoviţa „posada" dela Moldova [2]).

Grija de biserică s'a generalizat căci şi Costea Orîş, boer vechiu, care făcea parte din sfatul ţării, i-a dăruit, tot acuma, o prisacă aflătoare în braniştea domnească a Bohotinului, la isvorul Tătarcăi [3]).

In timpul domniei lui Alexandru II Vodă biserica s'a bucurat de o atenţie mai mare ca oricare altă instituţie publică. Boerii l-au imitat. Pe atunci clerul reprezenta o forţă deosebită şi exercita o mare influenţă asupra opiniei publice, căci îndemnul lui era urmat totdeauna, atît de locuitorii palatelor cît şi de ai bordeielor. Poate oamenii, care purtau grija domniei lui Alexandru II Vodă au aflat că Petru III Aron începuse din nou să-şi caute partizani şi aliaţi pentru o nouă încercare de a pune stăpînire pe tronul Moldovei. Făcînd danii şi concesiuni bisericii Alexăndrel Vodă a căutat ca întreg clerul să fie de partea sa.

Este aproape sigur că au existat motive care au pus pe gînduri anturajul domnesc. Am putea bănui şi o răceală a raporturilor dintre curtea domnească din Moldova şi oficialitatea polonă. O asemenea ipoteză, dacă ne gîndim la cele ce au urmat, o considerăm ca probabilă. In regatul polon, intre elementele conducătoare, erau mulţi nobili care nu ascultau de rege şi de dietă, astfel că Petru III Aron putea găsi, mult mai uşor aici sprijin decît în Transilvania, unde amintirea lui Bogdan II era încă vie.

Urmărind atitudinea viitoare a lui Alexăndrel Vodă şi raporturile lui cu Polonia ar trebui să dăm mai multă crezare ipotezei ultime. Fiind sigur de sprijinul majorităţii factorilor cu trecere din ţară, a făcut un pas îndrăzneţ in politica externă a ţării [4]). A fost îndemnat să apuce pe acest drum nou de o parte a anturajului său, care se compunea, se pare, dintre foştii dregători ai lui Bogdan II Vodă.

Din documentele interne se poate observa că problema schimbării de atitudine în politica externă a statului s'a pus înainte de începutul lunii Februarie. Evident că au fost discuţii, care au

1) *Ibidem*, p. 453.
2) *Ibidem*.
3) *Ibidem*, p. 454.
4) V. Pârvan, *o. c.*, p. 69; N. Iorga, *o. c*, pp. 107-8.

dus la fărîmarea înțelegerii boerești. O parte din boeri au trebuit să susțină menținerea politicii de înțelegere și supunere față de Polonia, iar ceilalți au încercat să arate necesitatea unei noui orientări, cel puțin sub forma reluării unor raporturi normale cu vecinul din Vest.

La 8 Februarie, dintre boerii amintiți pînă acuma, nu se aflau în jurul lui Alexăndrel Vodă decît: vornicul Duma Braevici, Manoil, Stanciu, pîrcălabul Costea și fratele său Petru, Ioan Balcean, Vană Julici, Cozma Șandrovici, Vitolt, Costea Danovici, spătarul Albu, vistiernicul Duma, postelnicul Petru, Știbor, stolnicul Ioan, comisul Giurgiu și logofătul Mihail [1]). Unii dintre aceștia au aprobat tratativele duse, încă din luna lui Ianuarie, cu Iancu de Inidoara și actul lui Alexandru II Vodă, cunoscut nouă din scrisoarea cu data de 16 Februarie, adresată fostului guvernator al statului maghiar [2]).

Din cuprinsul scrisorii nu putem ști cine l-a susținut și sfătuit să facă acest pas. Putem afirma însă că boerii sfatului său cunoșteau cuprinsul scrisorii, care a fost redactată după discuții aprinse. Boerii n'au semnat-o, poate pentru a nu se pune rău cu oficialitatea polonă. Am putea admite că noua orientare politică a voevodului s'a datorat mult și unor reprezentanți ai clerului. Din felul cum a fost redactată scrisoarea, care a fost trimisă la 16 Februarie lui Iancu de Inidoara, ne face să credem că cel care a scris-o era un cleric. Inceputul scrisorii e următorul: „Cu mila lui Dumnezeu, Noi, Eu robul stăpînului meu Isus Hristos, Alexandru Voevod,... facem cunoscut cu această a noastră creștinească și slobodă și deschisă carte... că a fost voia lui Dumnezeu și am intrat în pace veșnică și creștinească tocmeală, cu părintele Domniei mele, cu Ianuș Voevod" [3]).

Tratativele au fost duse încă din luna Ianuarie de anumiți oameni din anturajul domnului și au fost făcute cunoscut de abia la începutul lunei Februarie. Aceasta o dovedește mulțumirile publice aduse, la 30 Ianuarie 1453, de Ladislau regele Ungariei lui Iancu de Inidoara, pentru că a reușit să reîntoarcă pe voevozii Țării-Românești și Moldovei la vechea credință către Ungaria [4]).

Această scrisoare a lui Alexăndrel Vodă ne arată clar că

1) M. Costăchescu, *o. c.*, pp. 458-9.
2) *Ibidem*, pp. 762-3.
3) *Ibidem*.
4) V. Pârvan, *l. c.*

asculta de un anumit anturaj, în care se aflau o parte din oamenii care l-au ridicat pe tronul ţării [1]).

In scrisoarea pe care i-a adresat-o lui Iancu de Inidoara, Alexandru II Vodă i-a promis că i se consideră ca un fiu pînă la moarte şi că ii va fi ascultător ca un copil părintelui său, împreună cu boerii şi cu ţara, că nu va face nimic fără porunca lui [2]). Pentru ca Iancu de Inidoara să-i fie şi mai favorabil, Alexăndrel Vodă a fost îndemnat ca să-i ceară în căsătorie pe o nepoată. Alexăndrel Vodă a scris că această nepoată a lui Iancu de Inidoara avea să-i „fie Doamnă, pînă la moarte". Tot odată s'a obligat să fie prieten al prietenilor şi duşman al duşmanilor lui, atita timp cît va trăi [3]). Făgăduinţa că va ţine cele scrise a făcut-o „în numele lui Dumnezeu de sus, pe care îl proslăvim întru Troiţă şi în numele tuturor sfinţilor, care din veac bine au plăcut lui Dumnezeu, să ţinem şi să împlinim întru totul, ca creştini" [4]). Pasagiul acesta e destul de convingător că documentul a fost redactat şi scris de un cleric. Acestei scrisori nu i s'a dat publicitatea obişnuită. Se pare că cei care doreau o altă orientare politică nu voiau să fie cunoscută imediat noua atitudine a domnului şi a lor. Scrisoarea nu ne dă nicio indicaţie asupra numelor celor care au aprobat-o, nici chiar numele celui care a scris-o, ba mai mult încă n'are aplicată pecetea mare, ci sigiliul cel mic [5]).

Evident că îndată ce s'a aflat conţinutul acestei scrisori, pe care n'o putem considera ca un act de aservire a Moldovei faţă de Ungaria [6]), avea să urmeze reacţiunea cercurilor polonofile din ţară şi a oficialităţii polone, care a fost informată la timp de agenţii săi.

Documentele interne, care ni s'au păstrat dela Alexandru II Vodă, lasă să se întrevadă o oarecare neînţelegere între domn şi o parte din boeri. Dar această neînţelegere a fost numai temporară. La 23 Februarie 1453 Alexandru II Vodă a făcut o danie mînă-

---

1) N. I o r g a, *o. c.*, p. 107, susţine că Alexăndrel Vodă a căutat legături cu Ungaria. Se ştie însă că el căuta legături cu Transilvania, căci negustorilor de aici le-a reînoit privilegiul comercial, iar Iancu de Inidoara, căruia i-a trimis scrisoarea din 16 Februarie, nu mai reprezenta Ungaria.

2) M. C o s t ă c h e s c u, *o. c.*, p. 763.

3) *Ibidem.*

4) *Ibidem.*

5) *Ibidem.*

6) Vezi însă N. I o r g a, *l. c.* şi P â r v a n, *o. c*, p. 70.

stirii de călugărițe de lingă Suceava, cunoscută sub numele de mînăstirea lui Iațcu [1]).

Boerii care au întărit acest act erau: vornicul Duma Braevici, pîrcălabul Manoil, Stanciul, pircălabul Costea și fratele său Petru, Ioan Balcean, Julici, Cozmiș, vistiernicul Duma, postelnicul Petrică, comisul Giurgiu și logofătul Mihul [2]). Deci la această dată, lipseau, din diferite motive, de lîngă domn, mai mulți boeri ca: Vitolt, Cozma Șandrovici, Costea Danovici, spătarul Albu, Știbor și Stolnicul Ioan [3]). In schimb Alexandru II Vodă avea un boer nou, pe Cozmiș [4]).

Continuînd să aibă acelaşi anturaj, Alexandru II Vodă, la la 5 Martie, a întărit mitropoliei Sucevei dania unor țigani făcută de tatăl său Ilie Vodă [5]), iar la 3 Aprilie cînd se afla la Neamț, probabil la Cetatea Neamțului, a dăruit minăstirii Pobrata, doui din Tătarii domneşti dela Neamț [6]). Interesant e că din acest document ne dăm seama că o parte din boeri, supărați probabil pe camarila conducătoare a țării, îl părăsiseră pe Alexăndrel Vodă. Din acest act aflăm care erau intimii și conducătorii adevărați ai statului sub Alexăndrel Vodă. Aceștia erau: vornicul Duma Braevici, pircălabul Manoil, Stanciul, pîrcălabul Costea, Ioan Balcean și logofătul Mihul [7]).

Dacă a fost un conflict între o parte din boeri și intimii domnului, îl putem considera izbucnit la 3 Aprilie, deoarece de după această dată nu ni s'a mai păstrat nici un act oficial pînă la 12 Iunie 1453. N'ar fi exclus ca să fi fost și oarecari mișcări interne, din cauza cărora domnul să fi fost nevoit să se retragă la cetatea Neamțului, de unde a dat documentul amintit mînăstirii Pobrata. Au putut fi discuții între ambele tabere, care au durat mai bine de două lui, dar totuşi s'a ajuns la o împăcare. Toți boerii se aflau în jurul domnului, la 12 Iunie 1453, cînd se găsea în Suceava [8]). Documentul cu data de mai sus e de abia al doilea păstrat, care a fost dat de tînărul domnitor unor boeri. Primul a fost emis la 8 Februarie [9]).

1) M. Costăchescu, *o. c.*, p. 461.
2) *Ibidem.*
3) *Ibidem*, pp. 458-9.
4) *Ibidem*, p. 462.
5) *Ibidem*, p. 466.
6) *Ibidem.*
7) *Ibidem*, p. 466.
8) *Ibidem*, p. 467.
9) *Ibidem*, pp. 458-9.

Primii boeri care au primit o danie în 1453, dela Alexăndrel Vodă, au fost Sima Tunsul, Băloş Horgescul, Ştefan Tunsu şi Ioan Horgescu. Domnul a declarat în scris că toţi aceşti boeri l-au servit drept şi credincios şi de aceea le-a dăruit satul Horgeşti pe Bogdana, ocina lor [1]).

Nouii boeri amintiţi mai sus, Sima Tunsu, Băloş Horgescu, Ştefan Tunsu şi Ioan Horgescul, probabil rude, tot acuma, au cumpărat, dela un oarecare Iuca, cu 83 de zloţi, satul Tunseşti, pe Bogdana [2]), care purta numele unei familii a cumpărătorilor.

Boerii lui Alexăndrel Vodă, care au întărit documentul discutat pînă acuma, sunt aproape toţi pe care i-am cunoscut pînă acuma. Impăcarea dintre ei credem că s'a datorit energiei pîrcălabului Manoil, rugăminţelor doamnei Marinca, prestigiului bătrînului vornic Duma Braevici, socotit ca decanul sfatului domnesc şi abilităţii logofătului Mihul. Au reapărut între boerii domneşti, după o lipsă îndelungată: Oană Pîntece, Petru Ponici, Petru Scurtul, vistiernicul Cozma, Petru Iachimovici, Şandru dela Hîrlău, Iurie al lui Mihăilaş şi pîrcălabul Costea [3]).

Aproape acelaşi număr de boeri se afla în Suceava lîngă domn, la 20 Iunie, cînd Alexăndrel Vodă a răsplătit marile servicii pe care i le-a adus logofătul Mihul şi familia lui. Serviciile aduse de acest boer, în jurul acestei date, trebue să fi fost deosebite deoarece tînărul domnitor a afirmat că îl „ajută", la conducere [4]). Au fost faţă la emiterea acestui document boerii pomeniţi mai sus, afară de cîţiva ca: Oană Pîntece, Şandru dela Hîrlău. In locul lor au fost faţă pîrcălabul Danciu, Şandru dela Dorohoiu, Spatarul Albu şi Goian [5]). Alexăndrel Vodă n'a uitat să amintească, în clauza prohibitivă a documentului, că toate daniile pe care i le-a făcut lui Mihul s'au datorat dreptei lui slujbe şi prieteniei lui statornice [6]).

O bună şi permanentă înţelegere între un grup aşa de numeros de boeri, nelegaţi de autoritatea unui domn capabil, nu putea să dureze mult. Pe aceşti boeri nu-i lega de domnia tînărului fiu al lui Ilie Vodă decît anumite interese personale şi cînd

1) *Ibidem*, pp. 467–8.
2) *Ibidem*, p. 468.
3) *Ibidem*.
4) *Ibidem*, pp. 471–2.
5) *Ibidem*, p. 473.
6) *Ibidem*.

li se părea că cineva e mai favorizat, protestau, singuri sau în grup, sabotau măsurile publice sau criticau dispozițiile domnești. Au trebuit mari sforțări din partea doamnei Marinca, a boerilor care ocroteau domnia lui Alexandru II Vodă, ca să-i poată ținea uniți în jurul tronului. Din această cauză în țară se simțea o oarecare neliniște și nesiguranță, prilejuită de cascada svonurilor despre viața dela curtea domnească. Toate acestea dăunau ocupațiilor productive și bunei administrații publice. Lumea devenise nervoasă, dorea o lămurire, o stabilitate și o anumită conduită a factorilor de guvernămînt. Se pare că boerii ajunseseră cei mai greu de stăpînit și găseau foate ușor motive de supărare. De aceea poate la 8 Iulie 1453, cînd Alexăndrel Vodă a întărit și acordat oamenilor din satele mînăstirei Horodnic slobozenie veșnică, să nu meargă la strajă, să nu lucreze la cetăți, la morile domnești, etc., nu se afla lingă domn decît logofătul Mihul [1]).

Datorită gravelor evenimente externe, care au înspăimîntat multă lume, s'a simțit nevoia unei intervenții nouă, necunoscută, care a dus la reînmănuncherea tuturor forțelor boerești în jurul tînărului domnitor. Regruparea forțelor boerești în jurul lui Alexandru II Vodă se constată la 20 Iulie 1453 [2]).

Aproape toți boerii amintiți pînă acuma se găseau lîngă domn, iar pînă la 7 Septembrie, același an, nu se constată nicio defecțiune. La această dată s'a acordat cunoscutului boer din sfatul domnesc, Vitolt, un document de întărire a stăpînirii sale peste un sat cumpărat dela un oarecare Costea Vranici [3]).

Anul 1453 se afla sub semnul marilor schimbări așteptate de creștini cu multă teamă. Spaima a crescut după zdrobirea ultimei rezistențe a Bizantinilor și după căderea orașului imperial. Odată sfărîmată rezistența acestei cetăți de groaznicul asalt al oștilor lui Mehmed II, cel din urmă punct înaintat al creștinismului răsăritean, pericolul turcesc a crescut enorm pentru regiunilor dunărene și ale Mării Negre.

In Iunie se găseau soli turci în orașele de pe coasta Mării Negre. Ei fuseseră trimiși după tribut. Se cunoșteau planurile lui Mehmed II, care avea de gînd să ocupe, între altele și Cetatea Albă. Diplomații și informatorii contemporani făceau cunoscut lumii intențiile marelui sultan, precizind chiar că ocuparea

1) *Ibidem*, pp. 491 2.
2) *Ibidem*, p. 492.
3) *Ibidem*, pp. 495-6.

Chiliei, Cetăţii Albe şi a gurilor Dunării se aflau pe primul plan [1]). Lumea occidentată, interesată în comerţul din regiunile Mării Negre, depunea mari sforţări ca să înlăture primejdia turcească din aceste părţi După un oarecare timp dela cucerirea Constantinopolului Mehmed II devenise mai înţelegător, adică se putea discuta cu dînsul. Fiind un om superior şi-a dat seama de enormele avantagii pe care le-ar avea statul său de pe urma acordării libertăţii comerţului. De aceea a început tratative cu Genovezii, care au ajuns să ceară, în Martie 1454, „libertatea de comerţ în Marea Neagră" [2]).

Alexăndrel II Vodă, dar mai ales boerii săi, înspăimîntaţi de întorsătura pe care au luat-o evenimentele externe, au trebuit să caute o nouă apropiere de Polonia, încercînd şi ei să-i facă atenţi pe conducătorii acestui stat asupra pericolului turcesc, care devenea din ce în ce mai ameninţător. Asociaţiile de negustori moldoveni, împreună cu cele din Polonia, au primit o grea lovitură prin căderea Constantinopolului, după care ei au trebuit să aştepte încheierea unor tratate comerciale cu nouii stăpîni, să suporte vămile impuse de aceştia. Totodată ei au suferit mari pierderi prin distrugerea şi confiscarea depozitelor de mărfuri pe care le-au avut în Constantinopol,

Turcii s'au arătat înţelegători. La puţin timp dela instalarea lor în Constantinopol au făcut cunoscută libertatea comerţului prin strîmtori. Creştinilor nu le putea veni atît de uşor la loc inima, căci lovitura pricinuită de căderea Constantinopolului fusese atît de grea şi neaşteptată, încît a produs o zăpăceală nemai cunoscută de mult în istoria universală. La sosirea veştii căderii Constantinopolului lumea din Moldova a rămas uimită. Teama a început să cuprindă sufletele mai slabe. Indată ce a ajuns în Moldova vestea căderei Constantinopolui, solii lui Alexăndrel Vodă au adus-o la cunoştinţa regelui Cazimir, care la 9 Iulie se afla în Cracovia [3]).

Reîntorcîndu-ne la situaţia domniei lui Alexăndrel II Vodă nu trebue uitat că acesta avea un rival, cunoscut ca un om care nu se da în lături dela nimic, fiind în stare de orice crimă, numai să-şi poată deschidă drumul spre tronul pe care-l dorea de atîta vreme. Activitatea lui Petru III Aron devenise extrem de

1) N. Iorga, *Studii istorice asupra Chiliei şi Cetăţii Albe*, p. 112.
2) *Ibidem*, p. 113.
3) Dlugosz, *o. c.*, t. II, libr. XIII, col. 116; V. Pârvan, *o. c.*, p. 72.

periculoasă pentru Alexăndrel Vodă şi oamenii lui. S'ar părea că Petru III Aron găsise susţinători între unii magnaţi poloni, deşi erau cunoscute de toată lumea legăturile de rudenie dintre domnul Moldovei şi familia regală polonă.

Suntem siguri că regele Cazimir a fost informat despre scrisoarea trimisă de Alexăndrel Vodă lui Iancu de Inidoara. Temîndu-se de o înfeodare a ţării moldoveneşti politicii lui Ioan Corvin şi în acelaşi timp, dorind să cunoască starea de spirit din Moldova, a trimis aici o delegaţie. Delegaţia regală se compunea din Predzbor de Conieţpole şi Ian Cmita. Ea a fost trimisă în Moldova înainte de 23 Septemvrie 1453. Delegaţia l-a găsit pe Alexăndrel Vodă în tîrgul Siret. Membrii ei i-au cerut relaţii asupra svonurilor care circulau în Polonia, despre noua atitudine adoptată de el în politica externă. In acelaşi timp, cît au mai stat în Moldova, s'au interesat, în ocaziile pe care le-au avut, de atitudinea pe care o avea marea boerime şi oamenii cu răspundere în conducerea ţării, de atmosfera din ţară. Atitudinea acestor factori răspunzători li s'a părut liniştitoare. Inainte de a pleca, pentru a fi mai siguri, au cerut ca domnul, potrivit vechilor obiceiuri, să meargă in Polonia pentru a face închinare personală regelui Cazimir. Alexăndrel Vodă trebuia să meargă împreună cu toţi boerii săi. Delegaţii poloni au arătat domnitorului că regele, numai dacă face jurămîntul omagial, se va simţi obligat să-l apere de orice duşman.

Alexăndrel Vodă nu s'a opus, după cum o dovedeşte documentul care l-a dat în ziua de 23 Septemvrie 1453, cînd, împreună cu boerii săi, a promis, după obiceiu, că vor fi supuşi regelui Poloniei, care în schimb trebuia să'i apere de duşmani cum îşi apăra adevăraţii săi supuşi [1]). Alexăndrel Vodă a acceptat să facă omagiu personal atunci cînd regele avea să fie în apropierea Cameniţei, Sniatinului sau Colomeiei. Cînd ar fi auzit că regele se afla în unul din aceste două oraşe, atunci el avea să se deplaseze, împreună cu toţi boerii săi, să meargă să se întîlnească cu regele ca să îndeplinească „obiceiul" [2]). Alexăndrel Vodă a cerut ca să fie anunţat despre deplasarea regelui în aceste părţi cu zece săptămîni mai înainte, pentru a avea timp de pregătire. A cerut ca pe drum să fie însoţit de patru mari dregători ai coroanei, care trebuiau să-i garanteze siguranţa deplasării prin regat, atît a lui cît şi a oamenilor şi boerilor care aveau să-l însoţească,

1) *Ibidem*, p. 765.
2) *Ibidem*.

dela granița Moldovei și pînă la locul unde se afla regele și înapoi pînă la granița moldovenească [1]).

Această pretenție a lui Alexandru II Vodă, pe care n'a avut-o niciunul din înaintașii săi care au făcut omagii personale regilor poloni, ne-ar obliga să credem că pe undeva prin Polonia, se afla Petru III Aron, ascuns și susținut de anumiți magnați provinciali de care domnul Moldovei avea serioase motive ca să se teamă.

Alexăndrel Vodă a prevăzut, în documentul omagial din 23 Septemvrie, cazurile de forță majoră în care n'ar fi putut să se prezinte în ziua fixată pentru depunerea omagiului personal. Nu era obligat să se prezinte dacă ar fi avut caz de moarte în familie sau dacă țara i-ar fi fost atacată. Dacă n'ar fi avut asemenea motive și totuși nu s'ar fi dus, atunci regele avea voe ca să-l pedepsească ca pe un neascultător de porunca „Domnului său" [2]).

După aceste angajamente, la cererea lui, de a fi ocrotit, apărat și sfătuit de rege ca și supușii săi, solii regali i-au promis totul în numele stăpînului lor [3]). In urma acestei promisiuni, Alexăndrel a jurat, împreună cu boerii săi, sărutînd crucea, că se vor ține de angajamentele luate [4]).

In document nu este pomenit numele niciunui boer, nici chiar al celui care l-a scris, însă știm că a fost aprobat și întărit de 11 boeri, care și-au aplicat pecețile personale alături de a domnului lor [5]). Care au fost aceștia? Nu-i putem identifica ușor și nici nu putem fi siguri decît pe Duma Braevici, pîrcălabul Manoil și logofătul Mihul.

Nu putem considera scrisoarea adresată de Alexandru II Vodă la 16 Februarie, lui Iancu de Inidoara ca un act de aservire a țării, din care să fi rezultat o suzeranitate ungară asupra Moldovei, pe lîngă cea polonă, cum a susținut Vasile Pârvan [6]). In primul rînd se știe că Iancu de Inidoara nu mai era guvernator al statului unguresc încă din 1451, cînd a predat conducerea țării în mînile regelui Ladislau Postumul, iar el a rămas doar „șpan ereditar al Bistriței", ne mai fiind nici voevod al Transil-

1) *Ibidem*, p. 766.
2) *Ibidem*.
3) *Ibidem*.
4) *Ibidem*.
5) *Ibidem*.
6) *Alexăndrel Vodă și Bogdan Vodă*, pp. 71 și 73.

vaniei şi nici comandant al Săcuilor [1]). De aceea putem considera scrisoarea lui Alexăndrel Vodă, din 16 Februarie, ca fiind adresată unui om cu trecere, dela care domnul Moldovei şi familia lui, aştepta sprijin contra unor atacuri venite din Transilvania. Putem vorbi doar de o suzeranitate polonă, cu toate că nu ştim dacă Alexandru II Vodă a făcut vreodată omagiu personal regelui polon, după cum nu făcuse nici Ştefan II, Petru II şi Bogdan II. Ştim numai că în timpul domniei lui Bogdan II, Moldova a fost total liberă neavînd niciun fel de angajament faţă de regatul polon.

Unii dintre boerii lui Alexăndrel s'au gîndit că prin Iancu de Inidoara pot influenţa micşorarea pretenţiilor polone. Se ştie că unii magnaţi poloni se gîndeau chiar la anexarea Moldovei la statul lor. Această acţiune a unora dintre epitropii lui Alexandru II Vodă a fost folositoare ţării.

O grijă deosebită trebuia însă acordată creşterii şi educaţiei copilului domnitor. Dar în această privinţa a păcătuit, atît familia cît şi anturajul lui. Familia, în frunte cu mama sa, l-a răsfăţat ca pe singurul copil, iar boerii au avut alte griji, astfel că peste puţin timp se va vorbi de el că e un libidinos şi un beţiv [2]). Aceste păcate l-au dus pe Alexăndrel Vodă la pierderea tronului şi a vieţii, fiindcă chiar o parte din anturajul lui va căuta să se scape de dînsul. Dlugosz a scris că s'a dedat la aşa desfrînare şi aşa din cale afară de mare patimă de plăceri lumeşti, încit se afirmă că a mers pînă acolo că a necinstit femeile şi fetele boerilor, care l-au şi omorît [3]).

Activitatea internă a domniei lui Alexăndrel Vodă o constatăm reluată la 22 Octomvrie, cînd l-a dăruit, pe Ion Arbure — întemeitorul familiei Arbureştilor — cu satul Leucuşeni pe Bîrlăzel, unde-şi avea casa şi cu o poiană peste Bîrlăzel [4]). Nu ştim ce boeri susţineau pe Alexăndrel Vodă la această dată pentrucă documentul ni s'a păstrat într'un regest. Probabil că majoritatea erau

1) N. Iorga, *Istoria Românilor*, t. IV, pp. 108-9; Colonel T. Nicolau, *Ioan Huniade Corvin*, Bucureşti 1925, pp. 116-7; Hurmuzaki - Iorga, t. XV_1, p. 39, No. LXVII, scrisoare din 24 Septemvrie 1453, in care Ioan Corvin îşi zice numai „perpetuus comes byztriciensis". In acest timp regele Ladislau adresează oraşelor ardelene diferite ordine şi scrisori. *Ibidem*, pp. 39, 40, 42.

2) I. Minea, *Informaţiile româneşti ale cronicei lui Dlugosz*, p. 43.

3) Dlugosz, *o. c.*, col. 180-1.

4) M. Costăchescu, *o. c.*, pp. 499-50.

lîngă el, fiindcă la 1 Ianuarie 1454, cînd s'au prezentat ca să-l felicite, nu lipsea nici unul din boerii, care îl susţinuseră pînă acuma [1]).

Potrivit obiceiului şi sfătuit de anturajul său, ca la început de an să-şi aducă aminte de vechile lăcaşuri de închinare, la această dată, Alexăndrel Vodă a făcut o danie apreciabilă mînăstirei Neamţului [2]). Această danie a fost aprobată şi întărită de credinţa bătrînului vornic Duma Braevici, împreună cu viteazul şi credinciosul pîrcălab Manoil, pîrcălabul Petru, Bratu, Vană Julici, Cozma Şandrovici, Balcean, Costea Oriş, Costea Danovici, Şandru dela Dorohoiu, Tador Vascan, Tador Moica, Mic Craliu (boer nou), Hodco Creţan, Radu Pisc, spătarul Albu, postelnicul Petrică, vistiernicul Cozma, stolnicul Ioan, comisul Giurgiu şi logofătul Mihul [3]).

I-am reamintit pe aceşti boeri, prezenţi la curtea domnească în ziua de 1 Ianuarie 1454, deoarece e ultima dată cînd îi mai găsim pomeniţi ca fiind în jurul tronului lui Alexăndrel Vodă. La 1 Ianuarie 1454, domnia lui Alexandru II Vodă, înconjurată de boeri bătrîni, cu vechiu stagiu de credinţă şi rosturi mari în conducere, nu lăsa impresia unei apropiate prăbuşiri.

Nu cunoaştem preocupările lui Iancu de Inidoara şi nici ale oficialităţii polone. Primul n'avea posibilitatea să se ocupe mai îndeaproape de Moldova, iar Polonii l-au lăsat pe Alexăndrel II Vodă singur în faţa lui Petru III Aron. Polonii erau încurcaţi de neînţelegerile pe care le aveau cu Teutonii, Tătarii şi Lituanienii [4]).

Turcii, după atîta timp dela căderea Constantinopolului, fiind pregătiţi pentru a da noui lovituri Europei sud-estice, au trimis o puternică flotă în Marea Neagră, care ameninţa serios existenţa şi independenţa oraşelor porturi de pe coastele ei. In Aprilie 1454 un sol turc venise la Caffa ca să ceară tribut, dar a fost refuzat. Tătarii şi au oferit alianţa lor Turcilor. Conducătorii Caffei au cerut ajutoare din metropolă, iar Tătarilor le-au oferit o majorare a tributului pe care li-l plătiseră pînă atunci [5]). In Iulie, flota turcească a atacat Caffa, fără ca s'o poată cuceri, după care s'a întors la Constantinopol [6]).

1) *Ibidem*, p. 501.

2) *Ibidem*.

3) *Ibidem*.

4) N. Iorga, *Istoria Românilor*. t. IV, p. 110.

5) Idem, *Chilia şi Cetatea Albă*, p. 113.

6) *Ibidem*, p. 114.

Evident că întreaga atenție a lui Iancu de Inidoara era îndreptată asupra pregătirilor turcești. El se sbătea ca să găsească mijloace de apărare. In același timp regele polon căuta să îndepărteze pericolul amintit, astfel încît Alexandru II Vodă a rămas singur.

Dacă documentul dat de frații Buceațchi, cu data de 24 Martie, logofătului Mihul, este din anul 1454 [1]), atunci trebue să admitem că situația domnului Moldovei și a anturajului său era critică, pentru ca chiar oameni de talia logofătului amintit, care au participat efectiv în conducerea țării, să caute adăpost în Polonia. Un domn nou, care nu putea să fie altul decît Petru III Aron, n'ar fi putut admite, *deocamdată*, între oamenii săi, pe foștii epitropi și susținători ai rivalului său.

Scrisoarea cu data de mai sus a fost dată din Siret, unde frații Buceațchi l-au căutat pe logofătul Mihul [2]), după ce poate își îndepliniseră misiunea cu care fuseseră insărcinați în Moldova, unde au trebuit să cerceteze adevărul asupra svonurilor neliniștitoare ajunse pînă la urechile regelui Cazimir, care n'ar mai fi dorit să aibă încă un dușman în Moldova.

Boerii lui Alexandru II Vodă au stat lîngă el pînă în ultima clipă afară de logofătul Mihul, care nu l-a trădat, ci numai a voit să se pună la adăpost de anumite surprize.

Țara a avut de suferit din cauza luptelor de partizani. Din această cauză cancelaria domnească n'a putut lucra timp de mai multe luni, pînă la 25 August [3]), cînd putem considera de mult sfîrșită a doua domnie a lui Alexăndrel Vodă. Evenimentul s'a întîmplat înainte de această dată, deoarece acuma, Petru III Aron a început să emită acte oficiale.

La 25 August 1454 Petru III Aron Vodă se afla la Băiceni, lîngă Cotnari. Acuma a dat mînăstirii Moldovița un document prin care i-a întărit stăpînirea peste un număr de țigani și copiii lor, recunoscîndu-i și vechile scutiri avute pentru satele Slobozia și Săsciori [4]). Documentul dovedește că la această dată Petru III Aron avea o oarecare siguranță, fiind în măsură să dea acte publice, totodată cunoaștem boerii lui Alexandrel Vodă care treceseră de partea lui. Aceștia erau: Vană Pintece, pus de noul

1) M. Costăchescu, *o. c.*, p. 804.
2) N. Grigoraș, *Logofătul Mihul*, București 1945, p. 29.
3) M. Costăchescu, *o. c.*, p. 505.
4) *Ibidem*.

domn chiar în fruntea sfatului său, pîrcălabul Duma, Costea Orîş şi Hodco Creţeanu. Numai atîţea, deci loviura dată de Petru III Aron a fost neaşteptată, căci lîngă el, afară de boerii amintiţi, mai avea doar cîţiva boeri bătrîni ca: fostul logofăt Petru, spătarul Duma Micaci, Lazea Pitic, Toma Cîndea şi următorii lui oameni de casă: Ignat Popescu, postelnicul Micu, Ioan Boureanu, Fedor al Posadnicului, stolnicul Sin, ceaşnicul Dragoş, comisul Petru Ezeranul, logofătul Cozma şi scriitorul documentului, după nume un călugăr, Ioil [1]). In aceeaşi zi de 25 August, Petru III Aron se deplasase la Cotnari unde a fost din nou oprit de călugării dela mînăstirea Moldoviţa, care i-au cerut cîteva scutiri de vamă, şi alte privilegii [2]).

La Cotnar, nu-l aştepta pe noul domn niciun alt boer. El a venit însoţit de boerii care se aflau la Băiceni. Numai un alt diac, anume Ivaşcu - probabil un scriitor al curţii - a scris noul document [3]).

Noua domnie a lui Petru III Aron era încă nestabilizată, deoarece ştim că a intrat tîrziu în capitala ţării, nu cu mult inainte de 2 Octomvrie acelaşi an [4]). Alexăndrel Vodă, sprijinit de oamenii săi, cunoscuţi din timpul luptelor anterioare, se menţinea cu îndărătnicie pe teritoriul ţării. Poate că multă lume, care nu trăise lîngă dînsul şi nu-l văzuse decît asistînd la judecăţi, sau la diferite solemnităţi, îl simpatiza, dar alţii şi-au dat seama că ţara nu va avea linişte pînă ce unul dintre aceşti doui pretendenţi nu va dispărea. Se pare că dintre aceştia din urmă făcea parte şi logofătul Mihul. Lui i-a venit greu să treacă de partea lui Petru III Aron, părăsind o domnie pe care a susţinut-o cu atîta ardoare, de aceea a socotit că este mai bine ca să se retragă, pentru un oarecare timp din viaţa politică, stabilindu-se în Polonia unde s'a dedicat afacerilor comerciale [5]). Aici el avea legături mari, fiind preţuit mult pînă şi de membrii curţii regale.

Pentru Aron nu putea fi sigur de domnie dacă nu reuşea să cîştige bunăvoinţa şi colaborarea marilor boeri, care, după cum am văzut, nu trecuseră de partea lui.

Nu ştim cum au reacţionat Polonii faţă de noua schim-

1) *Ibidem*, pp. 505-6.
2) *Ibidem*, pp. 508-9.
3) *Ibidem*.
4) *Ibidem*, p. 513.
5) N. Grigoraş, *o. c*, p. 30.

bare de domnie din Moldova. Din informaţia lacunară care ni s'a păstrat asupra acestei schimbări de domnie, nu putem şti cu ce fel de ajutoare a intrat Petru III Aron în ţară şi nici cine l-a sprijinit, fiindcă Alexăndrel Vodă, în anul 1454, n'a dat nici un semn de viaţă. Se închisese oare în vreo cetate şi din dosul zidurilor respingea atacurile detaşamentelor şi partizanilor lui Petru III Aron, care se pare că n'au putut să-l scoată din ţară?

Documentele care ni s'au păstrat dela Petru Aron din anul 1454, ni-l arată ca stăpîn singur al ţării. Incepînd însă cu data de 2 Octomvrie presupunem o defecţiune a boerilor săi. Documentul pe care l-a dat la această dată în Suceava, pentru mînăstirea Humorului, nu aminteşte niciun boer, nici măcar un logofăt, fiind scris de un oarecare Gheorghe Sîrbul, cîntăreţ în Suceava [1]). De asemenea şi ultimul document păstrat dela Petru III Aron, dat în Neamţ, la 8 Decemvrie [2]), ne arată că lîngă el nu avea niciun boer, niciun logofăt şi nici chiar un grămătic. Il putem considera, deci, la această dată, pe Petru Aron, pornit pe un nou drum de pribegie, părăsit chiar şi de partizanii lui pomeniţi mai sus?

Activitatea lui Petru III Aron din acel timp cum şi poziţia luată de el în raporturile cu vecinii, n'o cunoaştem. In timpul acestei domnii el a dat documente numai mînăstirilor. Am putea oare presupune că toate celelalte s'au pierdut? Reamintim că documentul dat de el mînăstirii Neamţului a fost redactat în termeni slugarnici. Credea el că în felul acesta îşi va atrage clerul, care să-l susţină oricînd şi oricum? Din comportarea lui am putea bănui că el a avut altfel de legături cu clerul. Poate el însuşi să fi fost călugăr [3]). Numai astfel ne-am putea explica noi mulţumitor atitudinea lui din timpul domniei. In această privinţă trebue să amintim că el a introdus obiceiul de a numi în fruntea sfatului său pe reprezentanţii cei mai de seamă ai clerului, ca mitropolitul ţării şi un reprezentant al mînăstirilor. Ne întrebăm dacă nu cumva el a stat ascuns în vreo mînăstire în timpul pribegiilor lui, sau călugări din vreo mînăstire i-au salvat viaţa de fiară alungată din loc în loc, fără de adăpost sigur, nici în ţară, nici peste graniţă?

Ceea ce putem şti noi astăzi este faptul că boerii s'au înţeles cu toţii trecînd în bloc de partea fostului domn Alexăndrel Vodă, care încă nu părăsise ţara.

1) *Ibidem*, p. 515.
2) *Ibidem*, pp. 516-7.
3) N. Iorga, *Istoria Romînilor*, t. IV, pp. 50-1.

Credem că ziua de anul nou din 1455 Alexandru II Vodă a serbat-o ca domn al Moldovei, iar Petru III Aron ca pribeag. Ştim sigur că înainte de 3 Februarie 1455 Alexandru II Vodă era stăpin peste întreaga ţară. Cei care l-au sprijinit în acţiunea sa de alungare a lui Petru III Aron din Moldova au fost: bătrînul Duma Braevici, viteazul pîrcălab Manoil, Stanciul, pîrcălabul Petru, pîrcălabul Danciu şi Vană Julici [1]), susţinuţi peste puţin timp de Cozma Şandrovici, vornicul Fedor, spătarul Albu, postelnicul Petrică şi logofătul Şandru [2]).

Dacă documentul omagial dat de Alexăndrel Vodă regelui Poloniei din satul Bănila moldovenească în anul 1455, e din 14 Februarie [3]), ceea ce noi credem cu siguranţă, atunci, în Ianuarie, Petru III Aron nu se mai afla în ţară. Alexăndrel Vodă a invitat, cu mult înainte de această dată în ţară, delegaţia polonă, în faţa căreia a dorit să presteze omagiul, deşi încă din 23 Septemvrie 1453 pomisese regelui polon omagiu personal.

In timpul cît Petru III Aron se instalase ca domn, Alexandru II Vodă şi-a pregătit revanşa fiind sprijinit de boerii devotaţi şi de garnizoanele din cetăţile care nu deschiseseră porţile noului domn. Am amintit că la 8 Decemvrie 1454 Petru III Aron se afla la Neamţ de unde poate că şi-a pregătit retragerea către vechile lui ascunzători.

Alexăndrel Vodă, pentru a nu se mai găsi singur în faţa rivalului său, a hotărît să facă omagiu regatului polon. Ţara n'o putea părăsi deoarece Petru III Aron pîndea în apropiere. Delegaţia polonă, invitată de el, se afla în ţară la 14 Februarie 1455. Ea se compunea dintr'un număr impresionant de membri. Aceştia erau: Andrei Ondrovaş, starostele „întregii ţări a poporului Rusiei", Ian ceaşnicul de Galiţia, Mujilo starostele de Sniatin şi Colomeia, Bartoş din Iazlovăţ, starostele Podoliei, Pavel, stolnic de Liov, Ştibor din Vişneva, judecător din Liov, Svinco din Pomorean, Podolţ, subcămăraş de Podolia, Zigmunt, judecător de Podolia, Ian Bogovschi, şi alţii nenumiţi. Delegaţia s'a oprit în Bănila unde se afla Alexandru II Vodă. Lîngă domn se aflau următorii boeri: Duma Braevici, pîrcălabul Stanciu, pîrcălabul Petru, pîrcălabul

1) M. Costăchescu, *o. c.*, pp. 521-2. Toate argumentele aduse pînă acum că acest document e fals nu sunt concludente. Noi îl credem autentic, cu scrisul reînoit ceva mai tîrziu.

2) *Ibidem*, p. 526.

3) *Ibidem*, p. 769.

Danciu (deci toți pîrcălabii cetăților moldovenești erau lingă dînsul, ceea ce ne dovedește că cetățile țării nu și-au deschis porțile lui Petru III Aron), Costea Danovici, logofătul Șandru, vistiernicul Cozma, postelnicul Petru, Iancu Braevici și comisul Buhte. Impreună, domn și boeri, în fața delegației polone, au promis că vor da regelui polon ajutor armat contra Tătarilor. In această armată de ajutor au promis că aveau să participe chiar ei „cu viața lor" și cu toate forțele. Ajutor armat aveau să dea regelui și în contra altor dușmani, oricînd va fi avut nevoe [1]). Alexăndrel Vodă, în schimb, a primit, atît el cît și boerii săi, în caz de nevoe, drept de azil în Polonia, pentru a nu mai fi nevoit să „caute alt loc". In plus regele polon, prin delegații săi, i-a promis ajutor armat contra tuturor dușmanilor, neexceptînd pe nimeni [2]). Prin scrisoarea de mai sus Alexăndrel Vodă s'a obligat că dacă ar veni în Moldova trădătorul Andrei Trușcovici, sau ori care altul, să-l predea autorităților regale [3]).

Toate documentele care ni s'au păstrat dela Alexandru II Vodă, din anul 1455, privesc numai mînăstirile. La 3 Februarie, mînăstirea Neamțului a primit un document de întărire [4]). Din acest document aflăm că țara era condusă de doamna Marinca [5]) și de cîțiva boeri fruntași ca: Duma Braevici și Manoil.

Următorul document al lui Alexandru II Vodă e din 8 Februarie; a fost dat tot mînăstirii Neamțului și a fost emis în Iași [6]). Alt document, care se referă tot la mînăstirea Neamțului, are data de 12 Mai [7]). Din nenorocire acest document al lui Alexandru II Vodă ni s'a păstrat într'un regest, din care cauză nu putem cunoaște locul emiterii și nici boerii care se aflau cu dînsul la această dată.

Poate că între timp s'a încercat o împăcare între Alexăndrel Vodă și Petru III Aron [8]), dar ideea n'a găsit susținători serioși între boerii celui dintâi [9])? Alte motive vor face pe boerii lui Alexăndrel ca să-l părăsească.

---

1) *Ibidem*.
2) *Ibidem*, p. 770.
3) *Ibidem*.
4) *Ibidem*, p 521.
5) *Ibidem*.
6) *Ibidem*, pp. 525-6.
7) *Ibidem*, p. 528.
8) I. Ursu, *o. c.*, p. 79.
9) N. Iorga, *Istoria poporului românesc*, etc., t. II, p. 99.

Ce purtări va fi avut Alexăndru II Vodă în timpul domniei lui din anul 1454, nu putem şti. De aceea trebue să luăm de bune informaţiile pe care ni le dă Dlugosz şi pe care le-am amintit. Alexandru II Vodă avea 16 ani. Am putea presupune că anumiţi boeri interesaţi, susţinători ai domniei lui Petru III Aron, au încercat să-l indepărteze de grupul boerilor săi. Dacă la aceasta se mai adaugă şi faptul că prin purtările lui a necinstit multe case ale boerilor săi şi că se ţinea numai de beţii [1], ne putem explica foarte uşor de ce l-au părăsit trecînd de partea pretedentului Petru III Aron. Unii dintre ei au luat chiar conducerea grupului de nemulţumiţi militînd pentru aducerea pe tronul ţării a pretedentului. Lingă Alexandru II Vodă au rămas puţini oameni, doar credinciosul Manoil şi pîrcălabii celorlalte cetăţi, Petru, Stanciu şi Danciu.

Nici Polonii nu erau mulţumiţi de stăpînirea lui Alexăndrel Vodă. Neînţelegerea dintre el şi Poloni se observă din faptul că atunci cînd a fost înfrînt de trupele şi partizanii lui Petru III Aron n'a încercat să se refugieze pe teritoriul Poloniei. Atmosfera nefavorabilă pe care o avea domnul Moldovei la curtea regală polonă o surprindem din informaţia pe care o dă Dlugosz, care a scris că după ce regele Cazimir a auzit despre moartea domnului Moldovei se gîndea să pună un Lituanian pe tronul acestei ţări, dar nu şi-a putut îndeplini planul fiind împiedicat de luptele cu Teutonii [2].

Cunoscînd nemulţumirile din Moldova, după data de 12 Mai 1455, Petru III Aron a intrat din nou în ţară. Armata lui Alexăndrel şi trupele lui Petru III Aron s'au întîlnit la Movile (probabil o localitate din judeţul Dorohoiu), în ziua de 25 Mai [3]. Armata lui Alexăndrel Vodă, cu toată priceperea şi vitejia pîrcălabului Manoil, care o comanda, a fost înfrîntă. Infrîngerea s'a datorat numărului mic de ostaşi pe care îl avea această armată. Polonii nu i-au trimis niciun om în ajutor. Ei au auzit tîrziu despre înfrîngerea dela Movile, cînd Alexăndrel era biet fugar

1) D l u g o s z, *o. c.*, col. 180-1; I. M i n e a, *o. c.*, p. 43 şi V. P â r v a n, *o. c.*, p. 84.

2) D l u g o s z, *o. c.*, col. 181 şi I. M i n e a, *l. c.*

3) Lupta n'a putut să aibă loc în ziua pe 25 Martie, cum arată Letopiseţul dela Bistriţa p. 51, deoarece avem un document dela dînsul din ziua de 12 Mai. Vezi discuţia în M. C o s t ă c h e s c u, *o. c.*, pp. 528-30. Trebue relevat faptul că izvorul pe care l-a avut Ureche indica luna Mai în care s'a dat lupta dela Movile (*Cronica*, p. 42). V. P â r v a n, în *o. c.*, p. 80, susţine că lupta s'a dat la 25 Martie.

ascuns între zidurile Cetăţii Albe. Aici, uitînd de situaţia în care se afla, s'a ţinut numai de petreceri. Dacă acceptăm informaţia pe care ne-o dă Dlugosz, aici unii dintre boerii lui l-au otrăvit [1]. Alexăndrel Vodă a fost otrăvit nu mult înainte de 7 Iunie 1455, dată cînd pîrcălabul Manoil, omul care l-a susţinut ca nimeni altul, făcea parte din sfatul lui Aron [2]) Atunci poate fi admisă data de 26 August, păstrată de letopiseţul lui Azarie ca dată a morţii lui Alexăndrel II Vodă [3]) ?

Nu putem vorbi despre nedestoinicia lui Alexăndrel Vodă la conducerea ţării [4]), deoarece participarea lui la rezolvarea afacerilor publice a fost inexistentă. Ţara, după cum am arătat, a fost condusă de un grup restrîns de boeri, în frunte cu mama sa, doamna Marinca. Avem de a face prin urmare cu o conducere a ţării de către anturajul domnesc şi de boeri. Nu avem dreptul să-l judecăm pe acest copil pus să domnească din ambiţia mamei sale, de un grup de boeri interesaţi şi de anumite cercuri polone, de asemenea interesate. Boerii care au condus ţara s'au achitat conştiincios de sarcina care le-a fost încredinţată. Se cunosc prea puţine abuzuri ale unora dintre ei, iar biserica a fost ocrotită, bogat dăruită cu proprietăţi, robi şi diferite imunităţi. Cînd afirmăm aceasta ne gîndim la vechile ctitorii mînăstireşti.

Atitudinea adoptată de boerii lui Alexăndrel Vodă în politica externă a fost aceea pe care au dictat-o împrejurările. Ei au reuşit să salveze independenţa statului, şi pentru un oarecare timp, liniştea internă, după cum dovedesc cele două acte omagiale făcute lui Iancu de Inidoara şi regelui Cazimir [5]). Datorită acestor acte omagiale ţara n'a avut nimic de suportat, niciun fel de greutăţi materiale n'au apăsat asupra ei. Toate instituţiile ţării au fost păstrate. Atitudinea acestor boeri conducători a fost aceea pe care au avut-o domnii anteriori, care făcînd oarecari promisiuni celor două puternice state vecine, au reuşit să salveze indepen-

---

1) Dlugosz, *l. c.*; I. Minea, *l. c.*, şi V. Pârvan, *o. c.*, p. 84.

2) Damian P. Bogdan, *Acte moldoveneşti dinainte de Ştefan cel Mare*, pp. 43-4.

3) I. Bogdan, *Letopiseţul lui Azarie*, p. 146 (182); Emil Condurachi, *Data morţii lui Alexăndrel Vodă*, în *Cercetări Istorice*, a. VIII-IX (1932-1933), Nr. 1, pp. 216-7. Data propusă aici de D-sa, 26 Aprilie, e neacceptabilă, deoarece din 12 Mai avem document dat de Alexăndrel Vodă, (M Costăchescu, *o. c.*, pp. 528-9).

4) V. Pârvan, *o. c.*, p. 99.

5) M. Costăchescu, *o. c.*, pp. 762-3 şi 765-6.

denţa statului. Dacă au acordat unele avantagii negustorilor din Polonia şi din Transilvania, ţara a avut de cîştigat. Aceşti negustori făceau mari cumpărături din ţară, aduceau mărfuri, care nu se puteau fabrica în Moldova, iar pentru comerţul de tranzit plăteau la vămi mari sume de bani.

In concluzie, în timpul domniei lui Alexăndrel Vodă, Moldova n'a avut situaţia nenorocită pe care a încercat să i-o creieze tatăl său Ilie Vodă, după ce a fost alungat din scaun de Ştefan II. Putem presupune că ţara a avut aproape aceeaşi situaţie ca în vremea lui Ştefan II Vodă. Boerii n'au dus pe domn ca să facă omagiu personal, singura ocazie de alt fel de pe urma cărora profitau Polonii prin banchetele şi cadourile care li se făceau. Boerii, cu ajutorul cărora mama lui Alexandru II Vodă a condus ţara, l-au ţinut departe de Polonia. Poate din cauza lor nu s'a refugiat în Polonia cînd Petru III Aron se instalase ca domn. L-au oprit în ţară, adăpostindu-se cu el între zidurile cetăţilor pe care credem că le-au întărit şi mărit cu garnizoane credincioase. Incercările lui Alexandru II Vodă de a conduce singur ţara, după majorat, i-au fost nefaste. Cea mai mare parte din boeri l-a părăsit, iar urmarea a fost instalarea ca domn a lui Petru III Aron. Alexandru II Vodă a avut oameni credincioşi care nu s'au gîndit să-l părăsească, oameni cu mari calităţi. Ei au trecut de partea noului domn numai după moartea protejatului lor. Numai atunci au admis invitaţiile lui Petru III Aron. El a căutat să-i menajeze, ştiind că sunt susţinuţi de majoritatea ţării, nedesmeticită încă şi care nu ştiea precis ce este cu noul pretendent, cunoscut ca un ucigaş, un om ascuns, poate un călugăr care s'a dorit domn.

Primul boer care l-a părăsit pe Alexandru II Vodă a fost logofătul Mihul, despărţindu-se astfel de grupul lui Duma Braevici şi Manoil. Atitudinea lui a produs confuzie şi a mărit şansele lui Petru III Aron. Cu toate acestea nici el n'a trecut imediat de partea lui Petru III Aron, ci numai cu puţine zile mai înainte de moartea fostului său domn.

CAP. XXI

Țara și domnia lui Petru III Aron

Petru III Aron a fost o personalitate care s'a impus de abia după ce s'a instalat a doua oară ca domn al Moldovei, cînd a avut posibilitatea să-și evidențieze calitățile diplomatice. A știut cum să se poarte cu lumea din țară. El, omul care după crima din 1451 a fost alungat din loc în loc, care n'avea nici un susținător serios în hotarele celor două regate vecine, a reușit, încetul cu încetul, să grupeze în jurul său forțele întregii țări, care, cu puțin timp mai înainte, nici nu voiseră să audă de el. Tot datorită capacității lui de a intra în voia oricui a reușit să fie recunoscut și de vecini.

Fiind un bun diplomat, crescut poate de un călugăr, dela care a învățat umilința, ascultarea și să vorbească frumos, a reușit să facă astfel ca toată lumea să închidă ochii asupra trecutului său. Paralel cu tratativele pe care le-a dus cu boerii, sprijinit probabil de unele elemente din cler, a dus tratative cu cercurile oficiale din Transilvania și din Polonia. Pentru orașele din Transilvania a dat un privilegiu comercial, fără ca ele să-l fi cerut.

Privilegiul acordat Brașovenilor este din 2 Iunie 1455, fiind primul document pe care-l avem dela el după lupta dela Movile. Documentul a fost dat din Suceava, cînd se pare că n'avea lingă el pe niciunul din foștii boeri și sfetnici ai lui Alexăndrel Vodă [1]).

Petru III Aron a promis negustorilor din Brașov că vor avea aceeași lege din timpul domniei lui Alexandru cel Bun și a fraților săi Ilie și Ștefan II. Deci dreptul de a aduce in Moldova orice fel de marfă, de a o vinde și de a cumpăra ce aveau nevoe, din orice sat și din orice tîrg [2]). Petru III Aron a fixat vămile pe

1) *Ibidem*, pp. 771-2.

2) *Ibidem*.

care aveau să le plătească aceşti negustori şi a atras atenţia funcţionarilor săi ca să nu încalce dispoziţiile fixate de dînsul [1]).

Putem afirma deci că domnia lui Petru III Aron nu era stabilizată nici acum, nu era acceptată de toată lumea. Influenţa polonă era puternică în anumite cercuri de vază din Moldova, care nu admiteau atît de uşor domnia unui pretendent, care îndrăznise să alunge de pe tronut Moldovei o rudă a regelui polon. In Polonia se găsea logofătul Mihul, ale cărui relaţii i-ar fi fost de mare folos lui Petru III Aron. El l-ar fi putut ajuta mult la împăcarea cu cercurile oficiale din Polonia [2]). Petru III Aron a început să ducă tratative cu logofătul Mihul şi după puţin timp îl vom vedea de partea lui.

La 6 Iunie 1455 se constată acelaşi gol în jurul tronului lui Petru III Aron. Niciun boer nu-l sprijinea încă [3]). Se afla lîngă el doar pisarul Dobrul, scriitorul multor documente emise din cancelaria lui Alexăndrel Vodă şi menţinut în acelaşi serviciu [4]).

Al doilea document intern păstrat dela Petru III Aron are data de 7 Iunie şi ne arată că tratativele duse de el începuseră să dea roade. Il susţineau acuma următorii boeri: Bratul cel Mare, Manoil, Lazăr şi fratele său Stanciu, Ioan Balcean, pîrcălabul Petru, Şendrică din Dorohoiu, pîrcălabul Danciu şi uşerul Luca [5]). Nu se afla alături de dînsul niciunul din boerii primei lui domnii. Credem că a putut să se lipseacă de ei, fiind oameni fără suprafaţă, fără legături cu masele. Se pare că marii boeri, înainte de a accepta colaborarea cu dînsul, i-au pus şi această condiţie. Dar el a reuşit să impună şi pe susţinătorii lui, oamenii păcii, reprezentanţii cei mai de frunte a bisericii, mitropolitul Teoctist şi arhimandritul Eustatie Bistriceanul [6]). Contra acestora n'a avut nici-o opoziţie. Cuvîntul mitropolitului a căzut greu. Poate datorită îndemnului său boerii au trecut în corpore de partea lui Petru III Aron. Cu ce a îndatorat atîta Petru III Aron pe şeful bisericii şi pe ceilalţi reprezentanţi ai ei ca să se pună chezaş pentru el?

Cind a trecut de partea lui Petru III Aron pîrcălabul Manoil

---

1) *Ibidem.*

2) N. Grigoraş, *o. c.*, p. 31.

3) M. Costăchescu, *o. c.*, pp. 531-2.

4) *Ibidem*, p. 532.

5) Damian P. Bogdan, *l. c.*; M. Costăchescu, *o. c.*, p. 535, unde publică un regest al acestui document.

6) *Ibidem.*

şi pîrcălabul Petru, credem că Alexăndrel murise, iar familia lui luase drumul Poloniei. Petru III Aron n'a fost sigur de domnia lui pînă ce n'a reuşit să atragă de partea sa pe logofătul Mihul, care se afla în Polonia [1]), unde oamenii familiei lui Ilie Vodă şi alţi opoziţionişti l-ar fi dorit în fruntea lor. Petru III Aron a încercat şi a făcut promisiuni deosebite acestui logofàt atotputernic, incit pînă la urmă a trebuit să cedeze. Mihul a venit în Moldova, înainte de 2 Iulie [2]). Această dată ne arată succesul tratativelor duse de Petru III Aron, care reuşise să adune în jurul tronului său pe aproape toţi boerii mari ai ţării, figuri reprezentative, de prestigiu, ca autoritate şi ca trecut. Aceştia erau, afară de cei amintiţi şi de logofătul Mihul următorii: vornicul Hodco, pîrcălabul Duma, Cozma Şandru, Duma Micaci, Goean, Albu şi vistiernicul Ioan, alături de boerii noui ca un Dragoslav, un Sin, un Radul spătar, un Micu postelnicul, un Dragoş ceaşnicul şi stolnicul Mihul. Alături de aceştia au fost pomeniţi pisarii Steţcu şi Domocuş [3]).

In fruntea acestui sfat numeros şi variat, compus din boeri bătrîni şi tineri, din foşti mici slujbaşi, acuma avansaţi, se afla mitropolitul Teoctist şi arhimandritul Eustatie Bistriceanul [4]). Spera Petru III Aron că prezenţa acestora la lucrările sfatului domnesc avea să domolească patimile, să urbanizeze discuţiile, iar stăpînirea lui garantată de şefii bisericii căpăta o garanţie de stabilitate în plus? Pe atunci nu se putea trece aşa de uşor peste preferinţele capului bisericei. Inovaţia lui Petru III Aron a fost urmată şi de domnii următori, care vor pomeni de asemenea în fruntea sfatului lor pe mitropolitul ţării. Petru III Aron îşi dădea seama că boerii au faţă de el anumite rezerve, dar că ascultau de sfatul capului bisericii.

Petru Aron a căutat să mulţumească pe logofătul Mihul, de aceea l-a avansat în rîndul marilor boeri, fiind pomenit în sfatul său ca al treilea, după Duma Braevici şi Manoil, deci înaintea unor boeri mai bătrîni şi cu un stagiu mai vechiu [5]). In vechea lui slujbă de logofăt al doilea, care scriea şi lega pecetea documentelor, a fost înlocuit de un oarecare Petru [6]).

---

1) N. Grigoraş, *o. c.*, p. 30.
2) M. Costăchescu, *o. c.*, p. 539.
3) *Ibidem*, p. 540.
4) *Ibidem*.
5) N. Grigoraş, *l. c.*
6) *Ibidem*, p. 32.

Petru Aron a dus o politică de largă înţelegere cu boerii, n'a voit să se certe cu niciunul. El s'a purtat în aşa fel cu dînşii încît ei nici n'au observat că s'au schimbat vremurile lui Alexăndel Vodă, cînd ei făceau totul. Asemenea vremuri vor apune curînd şi clasa boerească nu le va mai întîlni decît tîrziu în vremea lui Petru Şchiopul.

Petru Aron a avut şi noroc căci lumea nu cunoştea niciun pretendent la tronul ţării, cel puţin niciunul nu-i atrăsese atenţia. Noi ştim însă că pe undeva prin Ardeal se afla tînărul fiu al lui Bogdan II, dar era socotit ca un copil şi nu se putea bucura de sprijinul Polonilor, cu care tătăl său fusese mereu pe picior de războiu. Ştefan nu se bucura nici de sprijinul lui Iancu de Inidoara, care il considera prea tînăr şi neexperimentat.

Nicolae Iorga, şi după dînsul Vasile Pârvan au susţinut că prin moartea lui Alexandru II Vodă cel Tînăr, Petru III Aron a rămas domn peste întreaga Moldovă, sfîrşindu-se cu împărţirea ţării în două, în Ţara de Jos şi în Ţara de Sus [1]). Noi ştim însă, că incepînd cu anul 1443 Moldova n'a mai fost oficial împărţită şi mai ştim că în timpul stăpînirii lui Ştefan II Vodă peste Ţara de Jos, aceasta s'a bucurat de o prosperitate deosebită, pe care locuitorii acestei părţi de ţară o doreau. Totuşi locuitorii Ţării de Jos aveau o mentalitate proprie şi se comportau oarecum deosebit de ceilalţi. De aici, din Ţara de Jos, sprijinit de boeri de mîna doua, cu care Ştefan II Vodă s'a înţeles foarte bine, şi chiar de ţăranii din aceste părţi, va porni Ştefan cel Mare. Ei l-au sprijinit, înaintea tuturor, ca să intre în ţară, într'o vreme cînd Petru III Aron era stăpinul nediscutat al Moldovei.

Dar nici în timpul lui Ilie şi Ştefan II ţara n'a fost împărţită oficial, nu s'a emis niciun act public specificîndu-se că vreunul dintre aceştia era numai domn al unei părţi din ţară, ceea ce arăta, mai presus de toate că exista o conştiinţă a unităţii statului moldovenesc. De aceea nu putem fi de părerea lui Nicolae Iorga şi a lui Vasile Pîrvan.

Toate documentele care ni s'au păstrat dela Petru III Aron din anul 1455, cu o singură excepţie, sunt acte de întărire a stăpînirilor unui mare număr de boeri peste moşiile, satele, prisăcile şi locurile pustii avute dela înaintaşii lui pe tronul Moldovei. In

---

1) N. Iorga, *Studii istorice asupra Chiliei şi Cetăţii Albe*, p. 107; V. Pârvan, *o. c*, p. 84.

afară de mînăstiri, boerii care au primit documente de întărire, de recunoaştere a stăpînirii peste moşiile pe care le aveau, au fost : spătarul Gavril la 7 Iunie 1455 [1]), logofătul Mihul la 2 Iunie [2]), comisul Petru la 15 August [3]), Trifu Borzescu la 20 August [4]) şi Teodor Limbădulce la 23 August [5]). Ni s'a păstrat dela Petru III Aron şi un singur document de danie, din 29 August, al lui Duma Micaci [6]).

Duma Micaci a făcut parte dintre boerii prieteni ai lui Petru III Aron, dintre cei care l-au susţinut dela început, fiindcă apare în sfatul domnesc la 25 August 1454 [7]). Poate mai înainte fusese un mic slujbaş domnesc pe braniştea curţii domnitoare. Cu siguranţă că Petru III Aron a avut sprijin din partea lui, chiar înainte de a fi domn.

Vechile mînăstiri ale Moldovei au primit dela Petru III Aron Vodă multe documente de întărire a stăpînirii lor peste proprietăţile pe care le aveau. El le-a făcut prea puţine adaose faţă de ce avuseseră dela înaintaşii lui. Inceputul l-a făcut cu mînăstirea Bistriţa, la 6 Iunie [8]). După mînăstirea Bistriţa, tot în acest an, a urmat la rîndul milei domneşti, la 12 şi 20 Decemvrie, mînăstirea Neamţului [9]).

Suntem în anul 1455, an în care Ţara Românească era nemulţumită cu domnia lui Vladislav II, care avea relaţii încordate cu Iancu de Inidoara şi din cauza aceasta curînd avea să-l schimbe cu Vlad Vodă Ţepeş. Domnia lui Petru III Aron se afla sub semnul înaintării şi pregătirilor turceşti de a ataca oraşele de pe coastele Mării Negre, devenită un adevărat lac turcesc [10]) cum şi sub ameninţarea şi neîncrederea lui Iancu de Inidoara. Petru III Aron trebuia să aibă grijă şi de anumite pretenţii ale Polonilor, care doreau satisfacerea lor imediată.

Inaintarea turcească a fost oprită de Iancu de Inidoara. Fiind preocupat de găsirea mijloacelor de respingere a Turcilor,

---

1) D a m i a n P. B o g d a n, *o. c.*, pp. 43-4.
2) M. C o s t ă c h e s c u, *o. c.*, pp. 539-41.
3) *Ibidem*, p. 543-4.
4) *Ibidem*, pp. 549-50.
5) *Ibidem*, pp. 553-4.
6) *Ibidem*, pp. 558-9.
7) *Ibidem*, p. 506.
8) *Ibidem*, pp. 531-2
9) *Ibidem*, pp. 561-2 şi 563-4.
10) N. I o r g a, *Istoria Românilor*, t. IV, p. 110.

Iancu de Inidoara a lăsat pe al doilea plan aranjarea situaţiei din Moldova. Polonii deveniseră ameninţători, cu toate că aveau atîtea încurcături cu Teutonii, Lituanienii şi Tătarii [1]).

Pînă in luna Octomvrie n'avem nici un indiciu că Polonii l-au admis sau recunoscut ca domn al Moldovei pe Petru III Aron. La baza intîrzierii recunoaşterii domniei lui a stat şi faptul că nu s'a grăbit să se ofere ca aliat-vasal. Se pare însă că el a aşteptat rezultatul intervenţiilor logofătului Mihul, care a arătat cercurilor oficiale polone că noul domn are de partea lui nobilimea şi clerul. Polonii i-au cerut să facă omagiu, înainte de a mai discuta celelalte cereri ale lui. Petru III Aron s'a grăbit să le satisfacă cererea. La 1 Octomvrie 1455, înconjurat de curtea sa, a sosit la Hotin, unde s'a întilnit cu delegaţia regelui polon, condusă de Ondrovaş, „voevodul Rusiei" şi hatman regal [2]).

Documentul omagial dat de Petru III Aron Vodă a fost slugarnic. „Am venit la graniţa Domnului nostru, Măria sa Craiul şi aici ne-am întilnit cu iubiţii noştri prieteni, cu panii poloni şi pan Ondrovaş... şi cu alţi pani şi demnitari poloni şi cu sfatul crăesc al Măriei sale" [3]). Pentru el, domnitor al unei ţări, toţi delegaţii poloni sunt „Mării". Inaintea lor a făgăduit şi a „arătat dreptatea", că nu va avea pe nimeni de suzeran in altă parte şi că va sluji „craiului şi sfintei coroane a Poloniei, pînă la moarte" [4]). N'a uitat să adauge că atunci cînd va fi invitat de rege la un loc hotărît, „unde cei dintăi voevozi obicinuiau să vie spre a se supune", se va prezenta şi el pentru a face omagiu. Totodată a promis că va da Poloniei ajutor armat, cînd i se va cere, în orice parte, oricînd şi contra oricărui duşman [5]). A mai făgăduit, slugarnic, că va fi prieten prietenilor regelui şi duşman al duşmanilor lui, „pînă la moarte" neexceptînd pe nimeni [6]).

Revenind la alte chestiuni susţinute de Poloni, Petru III Aron a dat doamnei Marinca (Maria), fosta soţie a lui Ilie Vodă, căreia nu ştim din ce motive îi zicea *mama sa* [7]) şi care mai

---

1) *Ibidem.*

2) M. Costăchescu, *o. c.*, p. 774.

3) *Ibidem.*

4) *Ibidem.*

5) *Ibidem.*

6) *Ibidem.*

7) N. Iorga, *o. c.*, p. 106 susţine că îi zicea „mama noastră" din pietate. Vezi şi V. Pârvan, *o. c.*, p. 83.

avea o fiică în viață, numită Anastasia, în schimbul Hotinului, tîrgul Siretului, cu vama, morile și toate veniturile. I-a mai dăruit și Volhovățul cu morile, cu Tătarii, cu loviștele și cu toate veniturile [1]). A mai făgăduit ca pînă ce solul său va veni dela rege cu instrucțiuni, el va face, după puterea sa, ce-i va cere și porunci regele [2]). Documentul omagial din 1 Octomvrie 1455 e cel mai slugarnic document în acest sens cunoscut nouă. Nici Ilie Vodă, în cele mai grele zile ale lui, n'a dat un asemenea act și nu și-a luat asemenea angajamente.

Pornit pe calea concesiunilor umilitoare, Petru III Aron, cunoscînd influența de care se bucurau cercurile comerciale din Liov, a căutat să-și atragă simpatia lor. Le-a scris la 15 Ianuarie 1456 că le va întări vechile privilegii de negoț avute dela frații săi Ștefan II și Petru II [3]). Scrisoarea e foarte curtenitoare și plină de promisiuni. I-a anunțat că se vor bucura de o deosebită atenție din partea Moldovenilor, „precum este în toată lumea", că nu li se va face „nicio nedreptate", sau pagubă, că aveau să se bucure de o deplină libertate, că vor avea voe să aducă, să vîndă și să cumpere orice fel de mărfuri. Le-a mai promis că aveau libertatea de a transita prin țară orice fel de mărfuri, că n'avea să li se pună nicio piedică, n'aveau să sufere nicio pagubă, ei fiind obligați numai la plata vămilor [4]).

Deși aceasta e numai o invitație, totuși Petru III Aron a atras atenția Liovenilor că aceste promisiuni au fost făcute cu asentimentul mitropolitului și al tuturor boerilor săi [5]). Liovenii nu s'au prea grăbit să răspundă invitației lui. Tîrziu, pe la sfîrșitul lunei Iunie, au trimis delegați care au primit documentul promis de Petru III Aron Vodă.

Anul 1456 a fost un an greu, un an de cerinți și greutăți cum puțini a cunoscut istoria Moldovei. Amenințarea turcească nu fusese niciodată atît de grozavă. Moldova a făcut cunoștință cu ea prin scrisul și solul cuceritorului Constantinopolului, ale cărui armate erau gata de atac. Datorită supleței și talentului său diplomatic, Petru III Aron a reușit să nu se lase depășit de evenimente. Norocul lui cel mai mare a fost că mai trăia încă Iancu

1) M. Costăchescu, *l. c.*
2) *Ibidem*, p. 777.
3) *Ibidem.*
4) *Ibidem*, pp. 777-8.
5) *Ibidem.*

de Inidoara, care era atent la pregătirile turceşti şi care nu se înspăimînta de forţa şi ameninţările lor.

Ce avea să opună Petru III Aron gravelor evenimente care se aşteptau să izbucnească ? Nu erau de ajuns numai tratativele şi promisiunile, mai trebuia forţă, tărie de caracter şi consecvenţă. Forţelor externe, care ameninţau ţara, pretenţiilor polone şi mai tîrziu celor otomane, nu li se putea opune decît o ţară strîns unită în jurul domnului ei, dar domnul ei trata continuu, chiar cu boerii ţării sale. Intr'o astfel de situaţie şi cu asemenea metode de guvernare nu se putea lua nicio măsură, nu se putea concepe luarea unei atitudini hotărîte, care să domolească şi reducă pretenţiile externe, din care unele — pentru prestigiul statului — nici n'ar fi trebuit să fie luate în considerare. Dar Petru III Aron nu vedea altă posibilitate de ieşire din acest impas. Numai astfel, credea el că îşi va putea menţine stăpînirea şi supraveghea activitatea boerimii sale. Petru III Aron a abuzat de această politică nenorocită, care a enervat toată lumea cinstită cu anumite rosturi în conducerea statului. Oricare ar fi fost împrejurările, de orice natură, stăpînirea ţării, trebuia să ţină samă, în cea mai mare măsură posibilă, de demnitate, cinste şi de forţele sănătoase ale statului.

Petru III Aron a trebuit să arbitreze între două grupe de boeri, una în frunte cu logofătul Mihul, interesat în afacerile cu Polonia, care dorea o înfeodare a Moldovei la statul polon [1]) şi o altă grupă, care susţinea şi lupta pentru o politică demnă şi sigură. Această grupă era condusă de oamenii care cunoşteau un alt aspect al vieţii polone, îi cunoşteau slăbiciunile din timpul cînd luptaseră contra tendinţelor ei. Arbitrajul lui Petru III Aron, ajutat fiind de prestigiul de care se bucura mitropolitul Teoctist, a reuşit pentru o bună bucată de timp, să neutralizeze patimile. Urmarea a fost că aproape toţi boerii l-au secondat în politica sa.

La începutul anului 1456 Petru III Aron era sigur pe ţară. Ni s'au păstrat dela dînsul un număr de documente din care se constată o activitate internă normală. Primul document, păstrat dela Petru Aron, din anul 1456 e din 20 Ianuarie şi a fost dat mînăstirii Humorului, întemeiată înainte de 1415 de Oană vornicul Sucevei [2]).

---

1) N. Grigoraş, *o. c.*, pp. 32-3.

2) Damian P. Bogdan, *o. c.*, pp. 46-7 şi M. Costăchescu, *o. c.*, p. 566.

Documentul ni s'a păstrat într'o copie şi nu aminteşte sfatul domnesc. E amintit doar scriitorul lui, un oarecare Gheorghe Sîrbul, care a mai scris asemenea documente.

In rîndurile sfatului domnesc nu se produseseră defecţiuni, căci la 18 Februarie boerii erau în majoritate lîngă Petru III Aron, după cum constatăm din documentul emis la această dată [1]). Sfatul e acelaşi dela începutul anului 1455, lipseşte doar bătrînul vornic Duma Braevici, care poate, pentru moment, s'a retras din viaţa publică.

Din anul 1456 n'avem niciun document de danie dela Petru III Aron, toate sunt documente de întărire a vechilor stăpîniri. Ca o curiozitate a vremii, facem constatarea că suntem în timpul cînd s'au făcut cele mai puţine danii. O explicaţie ar fi că numărul boerilor era mic, înobilarea altora se făcea foarte greu, sau că cea mai mare parte din documentele particulare s'au pierdut.

La 1 Martie Petru III Aron se afla în Tîrgul Neamţ, la cetate sau chiar la mînăstirea Neamţului, căreia i-a întărit stăpînirea peste iezerul Zagornei şi i-a reamintit scutirile de care se bucura [2]). Cu el nu se afla niciun boer. Nu-l părăsise încă niciunul, nici chiar logofătul Mihul, care dela 4 Aprilie căpătase voe dela regele Cazimir ca să stea în Polonia, cu tot ce avea [3]), deci un fel de încetăţenire polonă. La 8 Iunie Petru III Aron se afla în Suceava [4]).

Intr'un document din 13 Iunie, Petru III Aron, arată că după ce *s'a sfătuit cu boerii*, a întărit mînăstirii Moldoviţa stăpînirea peste satul dela gura Brădăţelului [5]). S'ar putea crede că între Petru III Aron şi o parte din boerii săi, la această dată, erau neînţelegeri, deoarece lîngă el nu se afla decît mitropolitul Teoctist, pîrcălabul Stanciu, Mic Craliu, comisul Petru, Iurie Şerbici, Grincu dela Mamorniţa, un preot anume Rusu cu fiul său Bogdan, sulgerul Tador, voitul Şerchiz din Suceava, Ivaşcu Armeanul, Ivaşcu Fultuc cu fratele său, fiii lui Oprişac, stolnicul Mihail, Roman Tule, logofătul Petru şi „şi alţi pani din destul" [6]),

---

1) *Ibidem*. Vezi şi M. Costăchescu, *o c.*, p. 566.
2) M. Costăchescu, *o. c.*, pp. 568-9.
3) *Ibidem*, pp. 806-7.
4) *Ibidem*, pp. 577-8.
5) *Ibidem*.
6) *Ibidem*, p. 583.

zice documentul. Destul de numeroşi dar aproape toţi erau oameni noui. Dacă documentele următoare nu ne-ar lămuri, am crede că se produsese o ruptură între marii boeri şi Petru III Aron. Credem că aceşti boeri, pomeniţi aici, erau oameni interesaţi numai în delimitarea hotarelor satului dăruit mînăstirii, căci chiar în document se precizează că atunci cînd s'a delimitat satul, „am fost însumi Domnia mea şi a fost" [1]), după care urmează enumerarea celor de mai sus.

Mehmed II, deşi stăpîn pe cea mai mare parte a Peninsulei Balcanice, a dorit menţinerea legăturilor comerciale cu Principatele Române prin care treceau o mare parte din produsele industrializate ale Europei. Deşi mereu pe picior de războiu, el a avut faţă de negustori atitudinea omului interesat şi luminat. A aprobat cererile cercurilor interesate pentru libertatea şi siguranţa comerţului în Marea Neagră, strîmtori şi principalele oraşe ocupate de armatele lui [2]).

Petru III Aron şi-a dat seama că o încercare de reluare a legăturilor comerciale cu Turcia şi prin Turcia, i-ar aduce mari avantagii personale şi materiale. Intre solii poloni, genovezi, veneţieni, etc., care s'au prezentat la Mehmed II, au fost şi soli moldoveni, care au obţinut aceleaşi avantagii. Solia a fost trimisă la Constantinopol cu mult înainte de 9 Iunie 1456, data răspunsului lui Mehmed II [3]), care la această dată se afla în Bulgaria, la Ieni Derbend (Pasul Nou), în drum spre Belgrad [4]). Din răspuns aflăm că între domnul Moldovei şi Mehmed II s'au dus tratative care au dat rezultate bune, fiindcă sultanul a înştiinţat pe funcţionarii săi că a încheiat pace „cu luminatul prinţ, alesul domn al Moldovei, voevodul Pitir (Petru)", ridicînd duşmănia care plana asupra lui [5]). După aceasta, negustorii moldoveni erau liberi să meargă cu corăbiile lor în Adrianopol, Brussa şi Constantinopol ca să facă negoţ [6]).

Ordinul sultanului, relativ la siguranţa şi libertatea acestora

---

1) *Ibidem*, p. 582.

2) Vezi preliminariile în N. Iorga, *Studii istorice asupra Chiliei şi Cetăţii Albe*, pp. 115-6.

3) N. Iorga, *Actul lui Mahomed II pentru negustorii din Cetatea Albă (1456)*, în *Revista Istorică*, a. X (1924), p 105.

4) Idem, *Istoria Românilor*, t. IV, p. 114.

5) Idem, *Actul lui Mahomed II*, etc. *l. c.*

6) *Ibidem*.

era categoric: „Nimeni dintre beii, subbașii, spahii și ostașii mei să nu le aducă nicio pagubă și neajuns la venit și la plecare în suflet, trup și avere. Dacă însă ar lucra împotriva poruncii mele și le-ar aduce în orice chip pagubă, voi trimite, cum voi afla, oaste și voiu face să cadă grea nenorocire asupra lor" [1]).

Imprejurările în care s'au dus aceste tratative sunt inexplicabile deocamdată. Să fi fost pus oare, Petru III Aron, pe acest drum al tratativelor cu Turciii de negustorii săi ?

Deși se pare că Petru III Aron, încă din Mai 1455, nu se afla în raporturi prea bune cu Genovezii din cauza participării pîrcălabilor săi la ocuparea castelului Lerici dela gura Niprului al fraților Toma, Ieronim, Grigore, Ioan și Petru Sanarega [2]), totuși aceștia n'au rupt legăturile cu dînsul. Discuțiile asupra acestei chestiuni au durat pînă în Decemvrie același an.

Sigur este că economia națională a avut de cîștigat. Negustorii străini au continuat să cerceteze în număr mare piața Moldovei. Poate din această cauză au intîrziat Liovenii ca să ceară privilegiul comercial promis de Petru Aron.

La 29 Iunie, venise în Suceava o delegație a negustorilor și industriașilor din Liov, compusă din Bilic, Fridrih, Nichel Abric, Ion, Țorim Barc, Procop, Cunțea, Martin Burea, Gașpar și secretarul delegației, pisarul Misco [3]). Aflaseră că Turcii permiteau negoțul de tranzit prin strîmtori și orașele lor. Ei au trebuit ca să se înțeleagă, în prealabil și cu domnul Moldovei. Au adus cu dînșii „privilegiul cel mare" avut dela Alexandru cel Bun, și l-au rugat pe Aron Vodă ca să le ușureze vămile. Acesta le-a admis cererea, emițîndu-le un nou privilegiu comercial, în care a prevăzut vama pe care trebuiau s'o plătească în toate localitățile și pentru toate categoriile de mărfuri [4]). Prin Moldova se scurgeau și se vindeau, în același timp, următoarele mărfuri : postav, pînză, catifea, cuțite, nădragi, coase, brîe ferecate, mătasă, piper, camhă, tebenci, tămîe, vin grecesc, scorțișoară, pînză litvană, etc. [5]). Petru III Aron i-a scutit și de vama tătărască. Totodată a interzis ca să se ia orice marfă fără bani, de către oricine și chiar el a promis

1) *Ibidem.*

2) Idem, *Acte și fragmente privitoare la Istoria Românilor*, t. III_1, pp. 32-6; Idem, *Chilia și Cetatea Albă*, pp. 116-8 și P. Nicorescu, *Monete moldovenești bătute la Cetatea Albă*, în *Cercetări Istorice*, a. XVII, pp. 78-9

3) M. Costăchescu, *o. c.*, p. 791.

4) *Ibidem*, pp. 788-91.

5) *Ibidem.*

că va plăti mărfurile de care va avea nevoe. A hotărît ca şi boerii săi să cumpere cu bani mărfurile care le trebuiau [1]).

In fruntea sfatului domnesc, care a întărit acest privilegiu, se afla bătrînul boer Duma Braevici, urmat de Stanciu, logofătul Petru şi de ceilalţi boeri cunoscuţi [2]). In Polonia erau, însă, oameni care nu doreau, sub niciun motiv, reluarea unor raporturi normale cu Moldova şi căutau să-i creieze, pe orice cale, greutăţi noui, cu toate că Petru III Aròn le acordase privilegiul amintit. Contra acestor înalţi demnitari s'au plîns negustorii din Liov regelui Cazimir [3]). Regele Poloniei a ordonat prelaţilor, militarilor, magnaţilor şi tuturor vameşilor din regat să nu împiedice pe negustorii lioveni să folosească pentru negoţ vechile şi obişnuitele lor drumuri [4]), care erau cele mai sigure şi mai bune. Credem că aceştia erau dintre vechii prieteni ai familiei lui Ilie Vodă, care nu se împăcau de loc cu domnia moldovenească a lui Petru III Aron.

Odată cu reînoirea privilegiului comercial Petru III Aron a dat şi un document omagial regelui Cazimir, care i-a cerut să urmeze obiceiurile înaintaşilor săi [5]). In ceea ce priveşte promisiunile şi tonul umilitor, nu se poate asemăna decît cu cel anterior, din 1 Octomvrie 1455. Petru III Aron Vodă a declarat că va căuta să urmeze întru totul obligaţiile luate de înaintaşii lui faţă de coroana polonă, pe care le-a calificat drept „amintiri fericite" şi „merite sîrguincioase de credinţă... faţă de prea străluciţii principi de dumnezeiască amintire, domni, regi ai Poloniei" [6]). Susţinea în document că aprobă faptele înaintaşilor săi în această direcţie, care sunt „vremi vrednice de imitat", şi că el, ca suveranul legitim al Moldovei, va fi supus credincios şi a asigurat pe rege de zelul credinţii sale. Pentru aceasta a jurat pe „lemnul crucii dătătoare de viaţă" [7]).

Petru III Aron Vodă, în acest omagiu, a promis că nu va avea alt domn decît pe regele Cazimir, căruia îi va sluji cu „credinţă curată şi sinceră", că va avea grijă ca nu cumva să fie el unde s'ar pune ceva la cale contra regelui sau regatului.

1) *Ibidem.*
2) *Ibidem*, p. 791.
3) Hurmuzaki-Densusianu, t. II_2, p. 63, nr. LI.
4) *Ibidem.*
5) M. Costăchescu, *o. c.*, p. 779.
6) *Ibidem.*
7) *Ibidem.*

Dacă avea să afle ceva trebuia să-l înștiințeze pe rege. A promis că va ajuta pe rege în toate primejdiile, că avea să fie alături de el în contra oricărui dușman, în persoană, cu toată puterea sa [1]). Și-a mai luat obligația, care arată o înfeodare pretențiilor regatului polon, că nu va înstrăina vreun ținut, pămînt sau moșie din Moldova fără prealabila aprobare a suzeranului, iar cele înstrăinate trebuia să le redobîndească [2]). Petru Aron a mai promis că dacă va fi forțat în viitor să ia anumite obligații, care în vreun fel oarecare ar dăuna regatului polon, nu numai că n'avea să le respecte, dar le declara de acuma fără de nicio valoare, „fără de nicio putere" [3]).

Petru III Aron s'a declarat gata să facă omagiu personal, în Colomeia sau în Camenița, unde avea să hotărască regele, la o dată fixată înainte cu zece săptămîni [4]). Dacă în ziua hotărîtă ar fi fost reținut în țară de vreun războiu cu Tătarii, sau cu oricare alt dușman, sau din cauză de *„boală grea"*, avea să-l anunțe pe rege. Il ruga de pe acuma să-i fixeze altă dată pentru prestarea omagiului, obligațiile luate rămînînd și avînd aceeași putere [5]). Pentru războiul contra Teutonilor, Petru III Aron a promis regelui un corp de 400 de cavaleri „înarmați cum se cuvine și ca de războì, cu chiurase", iar dacă regele i-ar fi refuzat ajutorul armat moldovenesc, i-a făgăduit „ca ajutor" 400 de boi [6]). Cind regele Cazimir s'ar fi hotărît să plece, în persoană la războiu, contra Tătarilor, el trebuia să-l insoțească cu toate forțele sale și chiar dacă regele n'ar fi plecat în persoană, el tot trebuia să plece [7]). La cererea regelui Cazimir, Petru III Aron a hotărît să extrădeze pe fiii fostului han al Tătarilor Sidi Ahmed, care erau în Moldova, cum și pe acei care ar fi venit mai tîrziu, trebuind să-i excorteze pînă la Camenița. In ceea ce privește pe însuși hanul Sidi Ahmed, a cerut ca fără știrea lui și a boerilor lui să nu fie luat din Moldova [8]).

Petru III Aron a promis că va trimite regelui, în fiecare an, ca omagiu, soli „cu daruri sau bunuri, vrednice de amintire

1) *Ibidem*, p. 780.
2) *Ibidem*.
3) *Ibidem*.
4) *Ibidem*.
5) *Ibidem*.
6) *Ibidem*, p. 781.
7) *Ibidem*.
8) *Ibidem*.

pentru majestatea sa regească" [1]). Pentru ca familia regală să nu mai aibă niciun motiv de supărare pe dînsul a reînoit dania şi schimbul făcut la 1 Octomvrie 1455 cu doamna Maria, fosta soţie a lui Ilie Vodă, anume, oraşul Siret cu suburbiile şi satele care îi aparţineau, satul Volhovăţ, cu celelalte sate care ţineau de el, cu toate veniturile, dela mori, cîrciumi, ogoare, judecăţi, fîneţe, cîmpii, păduri, lunci, rîuri, eleşteie, „cu averile, produsele, foloasele şi cele ce-i aparţin", nereţinînd pentru dînsul niciun drept sau privilegiu. Toate aveau să fie predate şi puse sub administraţia doamnei Maria, a omului ei de încredere sau pe oricine va indica Predbor de Conieţpole, care trebuia să sosească în ţară în prima Miercuri de după 29 Iunie 1456 [2]).

In ceea ce priveşte cetăţile pentru care doamna Maria avea privilegii, deoarece făcuseră parte din zestrea ei, a promis că va face ceea ce va hotărî regele cînd avea să depună omagiul personal. Petru III Aron Vodă a mai promis că va înzestra pe domniţa Anastasia, fiica doamnei Maria, cînd se va căsători, după dorinţa regelui Cazimir, urmînd ca familia domniţei să-şi arate pretenţiile cînd avea să depună omagiul personal [3]).

Petru III Aron, în acelaşi document omagial, şi-a luat obligaţia ca să trimită la graniţă doui boeri, care împreună cu delegaţii pîrcălabului de Sniatin să cerceteze neînţelegerile [4]). Nu ştim ce pretenţii au avut acuma Polonii asupra portului ţării dela Marea Neagră şi nici ce fel de tribut au pretins. Din cererea delegatului lor Predbor de Conieţpole ştim că Petru Aron trebuia să le dea pînză, mătasă, boi, miei, cai, vin, etc. Dar Petru Aron a amînat rezolvirea acestei chestiuni pînă la intîlnirea sa cu regele Cazimir. A promis însă că ce va hotărî regele va fi bun hotărît [5]). Nu cumva au dorit Polonii ca să li se încredinţeze lor stăpânirea sau administraţia portului ţării? Cererea polonă a fost în strînsă legătură cu reluarea traficului comercial prin acest port moldovenesc.

Petru III Aron n'a voit să cedeze imediat în chestiunile amintite, dar a promis că se va supune hotărîrii regelui Cazimir

1) *Ibidem*, Vezi şi N. Iorga, *Istoria Românilor*, t. IV, p. 120, „el e cel dintăi care făgăduește un tribut anual sub formă de „daruri".

2) M. Costăchescu, *o. c.*, pp. 781-2.

3) *Ibidem*, p. 782.

4) *Ibidem*.

5) *Ibidem*.

cînd aveau să se întîlnească. N'a voit să supere ţara cedînd tuturor pretenţiilor polone, dar ca să nu-i supere nici pe Poloni a căutat să cîştige timp.

Nu putem şti ce boeri au aprobat acest umilitor act deoarece nu sunt pomeniţi. L-au aprobat însă numai şase din cei doisprezece cîţi erau de faţă cînd a dat, în aceeaşi zi, privilegiul comercial Liovenilor. Deci jumătate dintre ei au luat poziţie contra prevederilor tratatului şi pretenţiilor polone, care erau umilitcare pentru ţară. Regretăm mult că nu cunoaştem numele acestor boeri. Sigur că tot datorită opoziţiei lor, Petru III Aron n'a cedat în chestiunea cetăţilor ţării şi a portului, fiindcă risca să fie părăsit de toţi boerii. Totuşi acest act poate fi socotit ca un adevărat document, care prevedea infeodarea Moldovei faţă de Polonia.

Polonii au încercat ca să-l îndepărteze definitiv pe Petru III Aron de Iancu de Inidoara, obligîndu-l să încerce redobîndirea pămînturilor moldoveneşti înstrăinate. Graba cu care Petru III Aron şi-a luat acest angajament ne arată că nici el nu era în raporturi bune cu Iancu de Inidoara şi nici nu vedea posibilitatea de a le normaliza. Altfel ar fi luat o altă atitudine. Nu este exclus ca el să fi aflat că pe lîngă Iancu de Inidoara se afla fiul lui Bogdan II, care căuta partizani şi se pregătea de luptă pentru cucerirea tronului tatălui său.

Infeodarea Moldovei la Polonia, acceptată de Petru III Aron la 9 Iulie, a supărat pe unii boeri, care au refuzat să întărească documentul cu peceţile personale. Documentul din 29 Iulie n'a fost aprobat de Manoil şi nici de logofătul Mihul. Pentru care motive n'a fost de acord cu domnul său mai ales acesta din urmă?

Polonii au bănuit că situaţia lui Petru III Aron începe să se clatine şi au speculat-o. In Moldova au început să fie cunoscute şi chiar simţite inteţiile lui Iancu de Inidoara de a elimina din coasta sa pe un om înţeles cu Turcii. Petru III Aron se înţelesese cu aceştia din urmă înainte de 9 Iunie 1456. Marile pregătiri militare turceşti, care aveau de scop luarea Belgradului, au distras atenţia lui Iancu din aceste părţi, aşa încît, pentru puţin timp încă, Petru III Aron avea să rămînă stăpînul Moldovei.

La 30 Iulie, Petru III Aron avea lîngă el majoritatea sfatului său iniţial. Reuşise să-i împace pe anumiţi boeri. Aceasta o ştim din documentul pe care l-a dat pisarului său Giurgiu, fiul protopopului Ioil, pentru dreptatea şi credinţa cu care l-a servit [1]).

1) P. Mihailovici, *o. c.*, p. 213.

Lîngă Petru III Aron se afla, mitropolitul Teoctist, împreună cu următorii boeri: Duma Braevici, Bratul, Manoil, Stanciu, vornicul Hodco, Oană Julici, logofătul Mihail, pîrcălabul Petru, Ioan Balcean, Cozma Şandrovici, Danciu, pîrcălabul Ioan, Dragoslav, Duma Micaci, spătarul Radu, postelnicul Micu, vistiernicul Ilie, ceaşnicul Dragoş, stolnicul Mihul, comisul Petru, vornicul de gloată Mic Crali şi logofătul Petru [1]).

Fiind convins că va fi susţinut de Poloni, după actul din 29 Iunie, Petru III Aron a căpătat mai multă siguranţă în conducerea afacerilor interne. Negoţul începuse să renască, cei mai mulţi negustori poloni au început să folosească drumurile Moldovei [2]). Actul din 29 Iunie şi intervenţia regelui Cazimir al Poloniei, au ajutat mult la reluarea şi normalizarea raporturilor comerciale cu Polonia. Aceste relaţiuni au folosit Moldovei. De asemenea Petru III Aron a încercat să atragă în Moldova şi pe negustorii din Transilvania cărora le-a scris, foarte curtenitor, la 12 August. Le-a trimis chiar un delegat personal, care trebuia să spună acestor negustori ceea ce domnul n'a putut scrie [3]). Le-a scris că sunt, mai ales negustorii braşoveni, „bărbaţi iscusiţi", prieteni plăcuţi şi înţelepţi.

Tuturor negustorilor le-a făgăduit deplină libertate de a face negoţ, pace, siguranţă, „cum a fost totdeauna obiceiul din vechile timpuri" [4]).

Liniştea şi prosperitatea Moldovei n'a putut dura fiindcă tot în 1456, Moldovenii au luat cunoştinţă de cererile turceşti, formulate de Mehmed II-lea înainte de a pleca la atacul Belgradului. Moldovenii nu cunoscuseră pînă acuma asemenea cereri ameninţătoare din partea altui stat.

Cererea turcească a căzut – în Moldova – ca un trăsnet. Asupra lui Petru III Aron mai plana ameninţarea înlocuirii, pusă la cale în Transilvania sau chiar în Ţara-Românească. Aici domnea Vlad Ţepeş, iar sub ocrotirea lui se găsea Ştefan, fiul lui Bogdan II, pe care îl sprijinea pentru a ocupa tronul Moldovei.

Tronul lui Petru III Aron Vodă se clătina serios. El singur nu-şi putea lua răspunderea unei noui închinări. Este ştiut că

---

1) *Ibidem*, p. 214; vezi şi M. Costăchescu, *o. c.*, p. 585, unde a publicat un regest al aceluiaşi document.

2) N. Iorga, *Istoria comerţului românesc*, t. I, ed. cit., p. 108.

3) M. Costăchescu, *o. c.*, p. 796.

4) *Ibidem*.

tratatul omagial încheiat cu Polonia, la 29 Iunie, a întîmpinat opoziția unui numeros grup de boeri. Turcii mai cereau și plata unei mari sume de bani, 2.000 ducați de aur. Oricine din țară știea că Moldova n'avea suficiente forțe pentru a rezista Turcilor. Polonii nu se gîndeau să-i dea vreun alt ajutor, deoarece aveau alte preocupări și ei se considerau încă departe de orice primejdie.

Indată ce Petru III Aron a primit cererea turcească, de a plăti haraciu, s'a dus la Vaslui unde și-a adunat sfatul și pe toți boerii țării, „dela mare pînă la mic", în frunte cu mitropolitul Teoctist. Cu toții au discutat situația grea a țării, amenințată „din toate părțile", dar mai ales de Turci [1]). N. Iorga a scris că Petru III Aron era „amenințat de Tătari, urît de Unguri și părăsit de Poloni" [2]). De aceea împreună cu boerii a discutat și chibzuit îndelung, cum să scape țara, căci unii ziceau, iar alții știeau chiar că Turcii „au luat și iau", cu voe sau fără voe și dacă n'aveau să le dea acele două mii de ducați își vor lua „ei singuri, precum și pînă acuma au luat, femeile și copiii fraților noștri" [3]).

Discuțiile din marele sfat al țării au fost conduse foarte abil de Petru Aron. El a reușit să-i convingă pe boerii cei mai aprinși, partizani ai unei rezistențe armate, că cedarea e un „act de prevedere politică, nu de neputință, cruțînd Moldova", de un eventual atac turcesc [4]). Nu ne vom putea apăra, fiindcă, nu avem nicio putere și niciun sprijin de nicăiri, precum au avut înaintașii noștri", deci „să ne plecăm capul acestui păgîn, să găsim și să le dăm", cît vom putea, „pînă cînd milostivul Dumnezeu se va îndura ca să putem avea ajutor... și să găsim ajutoare... cum au avut înaintașii noștri [5]), a spus în sfatul boerilor săi Petru III Aron. Mitropolitul și cu boerii s'au înțeles să admită, in principiu,

---

1) *Ibidem*, pp. 797-8.

2) N. Iorga, *Istoria Românilor*, t. IV, pp. 113-4; Idem, *Istoria poporului românesc*, t. II, p. 100. In ambele opere susține că actul închinării dela Vaslui a fost în anul 1455. De asemenea vezi și C. C. Giurescu, *Istoria Românilor*, t. II_2, ed. IV, pp. 30-1.

3) M. Costăchescu, *o. c.*, p. 798

4) Aurel H. Golimas, *Sensul închinării dela Vaslui a lui Petru Vodă Aron. Din legăturile de drept ale Moldovei cu Poarta Otomană*, extr din revista *Cuget Moldovenesc*, Nr. 9-12, 1940, p. 10. Același în nota 1 dela p. 9 dovedește că închinarea dela Vaslui s'a făcut în 1456. De aceeași părere suntem și noi.

5) M. Costăchescu, *o. c.*, p. 798.

cererea lui Mehmed II [1]). Au hotărît ca deocamdată să nu dea bani, dar să trimeată pe cineva la Sultan şi să discute cu el posibilitatea de a reduce ceva din suma pretinsă.

Cînd a fost vorba să se desemneze persoana care să conducă solia, ochii tuturor s'au îndreptat spre logofătul Mihul, cel mai bun diplomat al Moldovei din acele vremuri [2]). „. . . am rugat pe boerul nostru, pan Mihail logofătul, ca să meargă la Turci şi să ridice greutatea noastră, . . . şi să ne facă pace, *cum ar fi*, ca ţara noastră să nu piară" [3]). Astfel a fost sintetizată de scriitorul documentului rugămintea mitropolitului, boerilor şi domnului către logofătul Mihul. Ei au dat instrucţiuni lui Mihul ca să încerce a reduce suma cerută de Turci, iar dacă nu va putea, „atunci să dea şi aceşti două mii de zloţi ungureşti, ca să ne fie pace", adăugind din nou, „ca să nu piară ţara noastră" [4]).

Logofătul Mihul a obiectat că el nu-şi poate lua o asemenea răspundere, căci mai tirziu i se va cere socoteală de fapta pe care a făcut-o, fiind socotit el acela care a închinat ţara Turcilor. Domnul şi ceilalţi boeri i-au făgăduit că nu vor spune „niciodată niciun cuvînt în contra lui şi nici să nu poată nimeni vorbi contra lui", fiindcă n'a hotărît el „acest bir", ci „împreună cu toţii l-am trimes, să dea acest bir pentru nevoia noastră" [5]). Ca să dovedească aceste afirmaţii i-au dat „carte" scrisă, întărită cu pecetea domnească şi cu peceţile tuturor boerilor, „ca el să meargă cu toată inima pentru pacea noastră" [6]). Logofătul Mihul a fost asigurat de boeri şi de domn că toţi sunt răspunzători de însărcinarea pe care i-au dat-o. Documentul a fost întărit cu peceţile tuturor boerilor şi chiar a mitropolitului Teoctist. Aceştia erau : Bratul omul de mare încredere al domnului, Duma Braevici, Lazăr şi Stanciu, boeri bătrîni şi cu vechiu stagiu de serviciu sub înaintaşii lui Petru Aron, apoi viteazul pîrcălab Manoil, urmat de vechii boeri, Ioan Balcean, Oană Pîntece, cum şi de cei mai noui ca : Cozma Şandru, Hodco Ştibor, avansat vornic, pîrcălabul Petru, învăţatul logofăt Petru (care dicta pisarilor documentele în limba latină) [7]), Hodco Creţul, Moica şi cu fratele său Toader,

1) *Ibidem*.
2) N. G r i g o r a ş, *o. c*, p. 36.
3) M. C o s t ă c h e s c u, *l. c*.
4) *Ibidem*.
5) *Ibidem*.
6) *Ibidem*.
7) *Ibidem*, p. 783.

Goian, Costea Orîş, Costea Danovici, Şendrică Tolocico, Lazea Pitic, Andruşca, Ion Bucium, vornicul Mic Crali, Toader Dulcevici, Mihul Starostici, Sin, postelnicul Bolbocea, Roman Hudici, Iaţcu Hudici, Iavaşcu Hrincovici, vistiernicul Ilie, Vasco Levici, Hrincu Levici, Danciul Cneajnici, Neagu Cîmpeanu, Ivaşcu Usteclă, Dragoslav, Negoe şi fratele său Bratul, Eremia, Porc, comisul Ezerean, stolnicul Mihul şi cîţiva boeri care vor trece de partea lui Ştefan cel Mare, ca: spătarul Gangur, vornicul Negrilă, ceaşnicul Dragoş, Zeaico, Duma Micaci, Duma Galbin, Costea Ţólici, Petru Sîrbescu, alt spătar Micul, Giurgiu Lenţea, pisarii Toader Prodan, Dobrul, Cristea, Vulpaş şi Soliman (poate pisarul de limba turcă) şi alţi boeri nenumiţi [1]).

Actul aprobat la Vaslui înainte de 13 Iunie 1456 [2]) a rămas în mintea Moldovenilor. Ei l-au considerat vinovat pe domn, nici de cum sfatul boerilor şi nici pe logofătul Mihul. „Acest Petru Vodă au izvodit întâiu şi au început a da dajde Turcilor" [3]), scriea în vechiul izvod de istorie moldovenească folosit de Grigore Ureche. Lumea românească nu i-a putut ierta niciodată lui Petru Aron asasinarea lui Bogdan II Vodă, campionul luptei pentru independenţa statului, cum şi închinarea la Turci, deşi pentru acest din urmă act a avut scuza că de ei tremura Europa întreagă, iar o atitudine războinică faţă de aceştia ar fi fost foarte scump plătită. Petru Aron a fost judecat prin prisma realizărilor domniei lui Ştefan cel Mare şi personalităţii acestuia, de aceea judecata a fost la locul ei şi va rămîne.

Solia moldovenească a plecat la Turci sub conducerea logofătului Mihul. Solii moldoveni au găsit pe sultan, pe undeva prin Bulgaria, în mijlocul armatei sale, care fusese înfrîntă sub zidurile Belgradului de către Iancu de Inidoara. Era enervat de înfrîngerea suferită cînd i s'a comunicat sosirea soliei din Moldova. Aceasta, prin glasul şefului ei, l-a vestit pe sultan că domnul Moldovei şi sfatul ţării au hotărît să i se supună, promiţindu-i că în curînd va sosi în haznaua împărătească şi suma de bani cerută [4]). Mehmed II fiind enervat de înfrîngerea suferită n'a ad-

1) *Ibidem*, pp. 798-9.

2) N. Grigoraş, *o. c.*, p. 35.

3) *Cronica lui Ureche*, ed. cit., p. 42.

4) N. Grigoraş, *o. c.*, p. 36. Vezi şi N. Iorga, *Privilegiul lui Mahomed II pentru Pera*, extr. din *Analele Acad. Rom*, *s. II, t. XXXVI*, Bucureşti 1913, p. 13, unde a susţinut că „Legătura cu Sultanul n'a fost im-

mis reducerea sumei peşcheşului. Credem că logofătul Mihul nici n'a avut îndrăzneala ca să i-o ceară. In Moldova se resimţea o criză, datorită stînjenirii comerţului. De asemenea şi în Polonia se resimţea criza financiară. Ştim că unii demnitari poloni au luat bani cu împrumut dela logofătul Mihul şi le venea foarte greu ca să-i restitue la timp [1]).

Logofătul Mihul a fost trimis în solie la Mehmed II fără de niciun ducat, cu mîna goală. El a reuşit să obţină o amînare de trei luni a plăţii peşcheşului pretins de Turci [2]).

S'a afirmat de mulţi cercetători, care s'au ocupat de evenimentele anilor 1455 şi 1456, că logofătul Mihul ar fi vărsat în haznaua turcească cei două mii de ducaţi de aur. Dar dacă se acordă o cît de mică atenţie actului dela Vaslui şi răspunsului sultanului Mehmed II, se vede că banii n'au fost plătiţi [3]).

Soliei lui Mihul, Mehmed II i-a răspuns la 5 Octomvrie acelaşi an. Răspunsul credem că a fost adus chiar de şeful soliei moldovene. Sultanul a făcut cunoscut lui Petru Aron că a luat cunoştinţă de solia logofătului Mihul şi că dacă i se vor trimite cîte două mii de galbeni de aur în fiecare an, atunci va fi pace între ei. *Prima sumă de 2000 de galbeni trebuia să-i fie achitată în termen de trei luni. Numai dacă haraciul avea să-i sosească la timp* atunci avea să fie între ei pace desăvîrşită [4]).

Nu avem niciun document care să precizeze că s'a plătit peste trei luni, banii ceruţi de Turci. Dar chiar în toamna anului 1456 Petru III Aron nu mai stăpînea toată ţara, ci se mai men ţinea doar în partea de Nord, deoarece Ştefan cel Mare se insta-

---

pusă numai de acesta, ci căutată şi de domn pentru nevoile situaţiei sale. A plăti tributul după înfrîngerea Sultanului, însemna altceva decît a-l oferi" ?

1) N. Grigoraş, *o. c.*, p. 36.

2) *Ibidem*, p. 37.

3) N. Iorga, *l. c.* Vezi mai ales Fr. Babinger, *Cel dintâi bir al Moldovei către Sultan*, extr. din Vol. *omagial pentru fraţii Al. şi Ion I. Lapedatu*, Bucureşti 1936, p. 3, unde susţine că exactitatea plăţii birului către Sultan de Petru Aron „a fost întărită printr'un document slavon în care Sultanul Mehmed II confirmă voevodului intrarea exactă a celor două mii de ducaţi aur" (?!?) şi mai departe, la p. 7 „căci la 5 Octomvrie (D-sa susţine 1455) Mehmed II confirmă într'o scrisoare că se face cunoscut *acum, pentru prima dată, în original, primirea aelor 2000 ducaţi de aur trimişi* prin logofătul Mihail, şi anume într'o localitate numită Sarhan Beili" (Sublinierea e a noastră).

4) Fr. Babinger, *o. c.*, p. 9-10; M. Costăchescu, *o. c.*, p. 801

Iase în țara de jos [1]. Dar Ștefan cel Mare a trebuit să respecte această obligație a țării luată de boeri si Petru Aron, plătind peșcheșul de 2000 ducați pînă în anul 1473.

Din anul 1456 ni s'a mai păstrat un document intern dela Petru III Aron, ultimul, cu data de 20 Septemvrie [2], dar a ajuns la noi într'un regest, din care nu se poate afla cu cine mai conducea țara Petru III Aron la această dată. Se poate că acesta să fie ultimul document pe care l-a mai putut emite Petru Aron, fiindcă suntem siguri că încă din toamna acestui an pregătirile lui Ștefan cel Mare de a ocupa tronul Moldovei erau avansate. Credem că chiar o parte din boeri l-au părăsit trecînd de partea lui Ștefan. Vechiul domn se mai menținea cu greutate, susținut de partizani al cărui număr scădea văzînd cu ochii [3].

Dela Petru III Aron avem o scrisoare, datată Suceava, 1 Aprilie 1457, care ne dă informații deosebit de interesante asupra domniei lui, [4]. Scrisoarea a fost adresată fraților Buceațchi, mari magnați ai regatului polon. Unul era Mujilo, starostele de Sniatin, Colomeia și Coropeț, iar celălalt Bartoș, starotsele Podoliei. Ambii aveau multe legături cu lumea din Moldova și cunoșteau situația precară a lui Petru III Aron [5].

Din cuprinsul acestei scrisori facem constatarea că Petru III Aron nu mai era stăpîn pe țară și aștepta din clipă în clipă lovitura de grație. Pentru a și-i face binevoitori pe acești doui magnați poloni, la cererea lor, deoarece ei au venit chiar pînă la Suceava, le-a predat pe un Moldovean numit Leu, care împreună cu alți tovarăși de ai lui făcuse mari prădăciuni și multe crime în Polonia, pentru care fapte frații Buceațchi "s'au răzbunat asupra lor cum au avut dreptul" [6]. Ambii frați văzând-ul așa de umilit pe Aron Vodă, i-au făgăduit că nu va fi mustrat de rege pentru faptele acelor jefuitori și i-au promis chiar că vor interveni în cazul cînd s'ar vorbi de rău despre dînsul [7].

---

1) N. Grigoraș, *o. c.*, p. 37: Idem, *Cînd a intrat Ștefan cel Mare în Moldova?* extr. din *Anuarul Liceului Național Iași* pe anii 1942-1945, pp. 5-9.

2) M. Costăchescu, *o. c.*, p. 588.

3) N. Grigoraș, *o. c.*, p. 4.

4) M. Costăchescu, *o. c.*, pp. 808-11.

5) N. Iorga, *Istoria Românilor*, t. IV, p. 123.

6) M Costăchescu, *l. c.*

7) *Ibidem.*

Situaţia lui Petru III Aron era extrem de gravă, îşi da sema că se apropie de prăbuşire şi căuta de oriunde un ajutor, o încurajare. Pentru aceasta a promis acestor doui nobili poloni că le va restitui toate pagubele, va căuta să le întoarcă ce au adus acei hoţi în ţară, „le-am făcut dreptate frumoasă", a scris Petru Aron Vodă, şi a jurat chiar că va ţine ce a făgăduit în faţa lor [1]).

Ca să poată folosi influenţa acestor nobili planurilor sale, sau mai bine zis să-şi poată îmbunătăţi situaţia stăpînirii sale cu ajutorul lor, le-a promis că pentru celelalte pagube, care li s'au făcut, vor discuta mai tîrziu, dar numai dacă ei vor sfătui pe rege, folosind pentru aceasta pe toţi prietenii şi toate legăturile lor, ca să intervină pentru a-l împăca cu Muntenii, cu Ungurii şi cu Tătarii, din cauza cărora n'avea linişte din nicio parte [2]). După aceasta Petru Aron Vodă avea să cheme la el pe Mujilo Buceaţchi, căruia îi zicea „iubitul nostru tată şi prieten" şi avea să-i facă dreptate în contra acelor vinovaţi, plătindu-i pagubele ce i-au fost făcute. Dacă Petru III Aron n'avea să reuşească să aibă pace atunci avea să-i amîne pînă la liniştirea situaţiei [3]).

Cu toate că a încercat să menajeze la maximum legăturile sale cu Polonia se vede că a fost lăsat în părăsire.

Din cauză că la graniţa moldo-polonă se petreceau multe incidente şi isbucneau o serie de conflicte, inevitabile de altfel, Petru Aron a promis celor doui nobili poloni că va numi ca o comisie specială, care *„să fie dreptatea cu ei"*, ca să-i apere de toate strîmbătăţile, „ca pe ei înşişi". In schimb fraţii Buceaţchi trebuiau să aibă grijă de aceşti boeri, căci, zicea Petru Aron, „ca să putem, împreună cu voi, să stăpînim toată ţara", care după dînsul era *„a craiului şi a noastră"*, şi astfel, în amîndouă ţările, să fie pace, mulţumire şi dreptate. Au mai hotărît ca oamenii răi, din ambele ţări, să fie spînzuraţi [4]). Actul acesta arată că se umpluse paharul umilinţelor pe care trebuia să-l bea ţara, dar în acelaşi timp, această scrisoare ne arată pe omul disperat.

Fraţii Buceaţchi i-au promis lui Petru III Aron, care li se declarase „adevărat prieten", iar regelui lor „slugă credincioasă", prietenie sinceră, unul ca părinte şi celălalt ca un prieten adevărat, că-l vor sfătui şi ajuta, contra oricărui duşman, *după pu-*

1) *Ibidem.*
2) *Ibidem.*
3) *Ibidem.*
4) *Ibidem.*

terea lor. Dacă Petru Aron Vodă ar fi fost nevoit să părăsească țara, atunci ei i-au promis libertatea de a se așeza în orașele Buceac, Coropeț, Sniatin și Colomeia, sau chiar în alte părți, unde el avea să se poată instala cu averile sale. Veniturile acestor orașe aveau să fie ale lui Petru III Aron pînă ce avea să se reîntoarcă în țară [1]). In concluzie Petru III Aron devenea pensionarul acestor doui magnați poloni [2]).

Scrisoarea lui Petru Aron Vodă ne arată că el nu mai era stăpîn pe țara întreagă, o parte fiind deja controlată de Ștefan cel Mare [3]). Ștefan era sprijinit de Munteni, de Unguri și de ceilalți oameni „răi", contra cărora cerea Petru Vodă Aron ajutorul regelui polon. Ajutorul nu i-a venit niciodată, iar el, cu forțele lui, n'a putut schimba soarta care îl amenința. Boerimea țării începuse să-l părăsească. Ultimile luni ale domniei lui Petru Aron au stat sub semnul închinării la Turci și a atacurilor pregătitoare ale lui Ștefan cel Mare de a pune mîna pe tronul Moldovei.

Petru III Aron a fost domnul care a ținut la mare cinste clerul și nobilimea. A căutat ca ambele pături dominante să fie mulțumite, să nu fie jignite de vreun act de al lui. Obișnuit să cedeze în continuu, Petru Aron Vodă a fost depășit de evenimente. Boerii și-au dat seama că țara nu poate fi stăpînită de un om al compromisurilor, care se pleca oricui, chiar și unor nobili poloni.

Boerimea și celaltă lume moldovenească nu și-ar fi oprit ochii numai decît asupra lui Ștefan, dar deocamdată el era singurul cu care putea fi înlocuit Petru III Aron. De aceea s'au adunat în jurul lui și l-au ajutat ca să ocupe tronul țării. Această atitudine a lumii moldovenești și ajutorul pe care l-au dat tînărului fiu al lui Bogdan II Vodă, au fost de bun augur. Consecințele acestui act au fost deosebit de fericite, fiindcă datorită lui, Moldova și-a găsit drumul care-i trebuia. El, tînărul Ștefan, a reușit să ajungă cel mai iubit domn. Amintirea lui a acoperit pe a tuturor înaintașilor și urmașilor, iar faptele, capacitatea și geniul lui au reprezentat întruchiparea tuturor bunelor calități românești, reușind să ridice țara pe culmi înalte de prosperitate, putere militară, artă și cultură.

---

1) *Ibidem.*
2) N. Iorga, *Istoria Românilor,* t. IV, p. 123.
3) N. Grigoraș, *Cînd a intrat Ștefan cel Mare în Moldova ?,* p. 4.

CONCLUZII

Concluziile la care am ajuns la sfîrşitul acestei expuneri sunt clare.

Alexandru cel Bun a fost un domn capabil, care s'a integrat, în totul, năzuinţelor poporului său. In timpul domniei lui Moldova a ajuns un stat foarte puternic, respectat de vecini. Locuitorii Moldovei erau foarte mulţumiţi de conducerea domnului lor. Dar cu puţin timp înainte de moarte el a angajat ţara într'un război greu cu Polonia.

Tînărul său fecior Ilie Vodă i-a continuat politica. Au intrat însă în arena politică a Moldovei şi ceilalţi copii ai lui Alexandru cel Bun, fiecare din ei cu pretenţia de a domni. Aceştia, susţinuţi de partizani şi de diferite forţe externe, interesate în Moldova, au dus la ruina unei părţi din opera lui Alexandru cel Bun, iar statul a fost oprit, pentru cîtva timp, din evoluţia lui firească.

Moldova a fost atrasă în angrenajul comerţului internaţional datorită aşezării ei, cum şi organizării interne, care oferea acestui comerţ siguranţă deosebită. După aceasta factorii economici internaţionali s'au interesat îndeaproape de situaţia internă a statului moldovenesc, care datorită drumurilor sale, materiilor prime de care dispunea, cum şi nevoiei de a cumpăra produsele fabricate, devenise o verigă importantă în lanţul unităţii economice contemporane.

De pe urma desvoltării comerţului de tranzit a cîştigat mult boerimea Moldovei, care avînd legături multe cu lumea străină, a început să se cultive şi să gîndească deosebit. Negustorii din oraşele italiene de pe coastele Mării Negre au influenţat de asemenea evoluţia economică, politică şi culturală a Moldovei. Boerimea, adăpîndu-se dela isvoarele culturii şi civilizaţiei renaşterii italiene, a devenit mai conştientă. Ea a început să chibzuiască îndelung asupra pretenţiilor statelor vecine, a început să se intereseze mai mult de afacerile publice, ajungînd pînă acolo, încît, membrii boerimei au format o clasă conducătoare, pe care n'o

putea schimba niciun domn. Această boerime a sprijinit serios pe domnii care au luptat pentru salvarea independenței statului.

Incercările lui Ilie Vodă de a urma politica tatălui său au dat greș. Intențiile și planurile sale au fost răsturnate de nemulțumirile lumii moldovenești, sătulă de un războiu îndelungat și costisitor, cum și de planurile de domnie a unui frate mult mai capabil decît dînsul.

Succesorii lui Alexandru cel Bun la tron, pînă la Ștefan ce Mare, pot fi împărțiți în două categorii bine distincte. In prima intră acei care cu fost ajutați de Polonia pentru a se menține și chiar pentru a ocupa tronul țării, iar în a doua intră acei care au luptat din toate puterile pentru salvarea independenței țării, sprijiniți de reprezentanții conștienți ai păturilor sociale conducătoare. Din prima categorie a făcut parte Ilie Vodă, fiul său Roman II Vodă, celălalt fiu al său, Alexăndrel și Petru III Aron. Asupra lui Alexăndrel Vodă nu putem da o judecată definitivă, deoarece, propriu zis, n'a domnit el, ci boerii lui, dintre care cei mai mulți au fost oameni formați la curtea lui Alexandru cel Bun și a lui Ștefan II Vodă, deci oameni cu experiențe în trebile publice, care au condus țara cum trebuia, cu toate că au fost foarte mult împiedicați de planurile anturajului polonofil al curții domnitoare.

Din a doua categorie de domni a făcut parte Ștefan II Vodă, Petru II Vodă și Bogdan II Vodă. Aceștia au continuat politica lui Alexandru cel Bun. Dintre ei, Ștefan II Vodă a fost un domn cu mari calități politico-administrative. Rezerva lui Ilie Vodă, din a doua parte a domniei sale, de a nu înfeuda statul său Poloniei, cum și menținerea unei oarecare independențe în activitatea externă și internă a Moldovei, s'a datorat numai lui Ștefan II Vodă și oamenilor strînși în jurul lui, al căror număr se mărea pe măsură ce Ilie Vodă se apleca tot mai mult în fața pretențiilor polone. Totodată trebue remarcat și faptul că pe timpul domniei lui Ștefan II Vodă, Moldova s'a bucurat de o prosperitate pe care n'o cunoscuse decît în timpul domniei lui Alexandru cel Bun. Pentru realizarea planurilor sale Ștefan II Vodă a fost sprijinit de tot ce a avut țara mai sănătos, de toți oamenii conștienți.

După moartea violentă a lui Ștefan II Vodă, partida rezistenții în fața planurilor de cutropire polonă, a susținut pe ceilalți doui fii ai lui Alexandru cel Bun, pe Petru II și pe Bogdan II. Ambii au fost sprijiniți, în plus și de Iancu de Inidoara, într'un timp cînd imperialismul polon devenise tot mai provoca-

tor. Sprijiniţi de Iancu de Inidoara, aceşti doui domni, ca şi Ştefan II Vodă, s'au ferit de a face omagiu personal regelui polon. Dacă au dat totuşi documente omagiale, au făcut aceasta pentru a potoli vanitatea greu rănită a Polonilor, care altfel erau în stare să arunce ţara in noui războae. Atunci cînd nu s'au cuminţit, cînd totuşi au voit să-şi impună cu forţa protejatul lor, neînţelegînd că întreaga ţară e hotărită să-i respingă, au primit una din cele mai usturătoare lecţii, la Crasna. Datorită acestor domni, adevăraţi urmaşi ai lui Alexandru cel Bun, sprijiniţi de majoritatea ţării mulţumită de domnitorii lor, cu toate luptele pentru tron, Moldova a rămas un stat liber şi independent.

Evident că epoca dintre anii 1432-1457, a fost o epocă de sbucium, dar o epocă în care toţi factorii determinanţi ai statului au fost supuşi la probe grele. Am arătat sbuciumul luptelor mărunte, detaliile luptelor vieţii sbuciumate ale urmaşilor lui Alexandru cel Bun, atitudinele schimbătoare ale unei părţi din lumea moldovenească, răspunzătoare de tot ce se petrecea în ţară, pentru a se înţelege mai bine activitatea şi meritele elementelor conducătoare, care au reuşit să salveze ţara din situaţiile cele mai grele. Afară de aceasta amănuntele explică şi pun în adevărata lor lumină anumite evenimente, care altfel ne-ar părea inexplicabile.

Faţă de cum a fost prezentată această epocă pînă acuma, mai avem de adăogat încă ceva. Istoricii care s'au ocupat de această epocă au înglobat luptele dintre membrii familiei domnitoare, care au dus la ruina ei, atît de mult în viaţa ţării moldoveneşti, încît s'a afirmat categoric că luptele acestea au sbuciumat ţara atît de mult, încît era să se prăpădească. Ori am văzut că situaţia a fost cu totul alta. Nu s'a putut distinge, şi nici nu s'a căutat aceasta, interesul familiar, ambiţia unor membri ai familiei domnitoare, de interesele vitale ale ţării, de drumul ei nestingherit prea mult de certurile lor. Atragem atenţia că ţara, sub conducerea tuturor urmaşilor lui Alexandru cel Bun, a urmat drumul politic trasat de bătrînul voevod cu puţin timp înainte de a muri.

Prestigiul dinastiei, ai cărei membri, în majoritate absolută, au căzut victime ambiţiei de a domni, a fost grav atins. Socotind şi faptul că Alexandru II Vodă a fost aproape inexistent şi că Petru III Aron dusese ţara aproape de prăbuşirea totală, evident că lumea trebuia să se gîndească la un alt domn.

Se pare apoi că şi o parte dintre boerii ţării luaseră din obiceiurile magnaţilor poloni, avînd intenţia să facă din ţară un fel

de republică condusă de ei. Dar, spre norocul ţării, s'a întîmplat ca să vină la timp domnul capabil, care a oprit boerimea de pe drumul periculos pe care pornise şi ceea ce este mai important, e că imediat ea l-a susţinut, în mare majoritate.

Afirmăm că dacă Moldova, între anii 1432-1457, ani de nestabilitate a puterii executive, n'a fost alipită de Polonia, s'a datorat unei boerimi conştiente, capacităţii şi energiei lui Ştefan II Vodă, Petru II Vodă şi Bogdan II Vodă, cum şi celorlalte pături sociale, apoi neînţelegerilor dintre Iancu de Inidoara şi Polonia, care neînţelegeri domnii amintiţi şi boerii lor le-au speculat.

Ambele state vecine aveau în Moldova mari interese comerciale şi interveneau totdeauna cînd li se părea că ţara se înfeudează prea mult statului rival. In această luptă, Iancu de Inidoara şi domnii agreiaţi de el, au cîştigat victorii deosebite.

Cu noul domn, Ştefan III Vodă, sprijinit de întreaga ţară, s'a limpezit orizontul politic al Moldovei, vestind zile luminoase, o epocă nouă, dominată de geniul lui, care a adus ţării bogăţie, glorie şi linişte.

Iaşi, Decemvrie 1947

CUPRINSUL

CLASIFICARE ZECIMALĂ
9 (4983) „1432–1457“